

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

~~XV a 247~~

XV 65579

PRIJSVERHANDELINGEN.

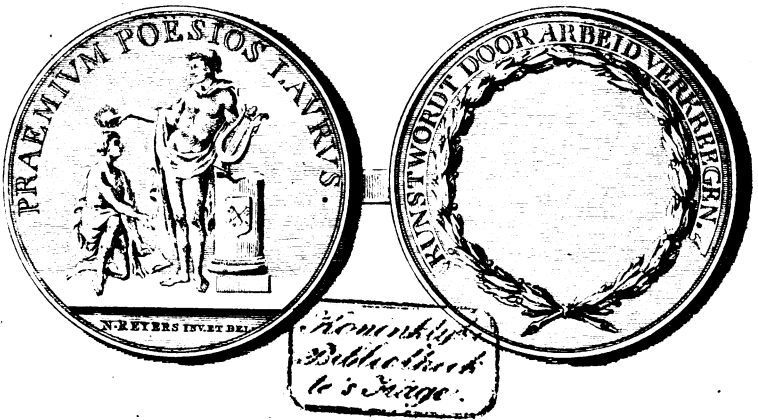
21882

PRIJSVERHANDELINGEN,
UITGEGEVEN DOOR HET
TAELEN DICHTLIEVEND
GENOOTSCHAP,

TER SPREUKE VOERENDE:

KUNST WORDT DOOR ARBEID VERKREEGEN,

E E R S T E D E E L,

T E L E Y D E N,
Bij CORNELIS HEYLGERT, 1782

Met Oetroi van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staeten
van Holland en Westvriesland.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

RESEARCH REPORT

NO. 100

1950

BY

W. K. H. ...
...
...

VOORBERICHT.

De overweeging hoe zeer het met de inrichting eener Dichtlievende Maetschappij overeenstemme, niet alleen de daedlijke beëfening der Poëzij, door het uitlooven van Eerpenningen; aentemoedigen; maer tevens, door het bevorderen der Theoretische kennis, tot den aenwas eener meer gezuiverde kunst mede te werken, heeft het Genootschap doen besluiten jaerlijks een Gouden Eerpenning aentebieden aen den Schrijver van de beste Nederduitse Verhandeling over eene door haer opgegeevene stoffe, het Theoretische der Dichtkunst betreffende.

Dit Besluit, door de jaerlijksche Algemeene Vergadering van 1780 genomen zijnde, was het onzer Maetschappij bijzonder aengenaem, in het volgende jaer, haere eerstuitgeschreevene stoffe,

De

V O O R B E R I C H T .

De waere vereischten van het Heldendicht, zo keurig beantwoord te zien, dat zij, op het eenstemmig verslag der daertoe Gecommitteerden, de Verhandeling, die den kunstlievenden Landgenoot thans wordt aangeboden, en, bij de opening des billiets, gebleken is door den Heere MR. RHIJNVIS FEITH geschreeven te zijn, met den Gouden Eerpenning mogt bekroonen.

Ontvangt dezelve gunstig, Beminnaers der schoone Kunsten! en laet de uitgaeve van dit Boekdeel, in afwisseling onzer Dichtlievende Geseltingen, u al verder overtuigen, dat wij ons uiterste vermogen aanwenden, om, ingevolge van de inrichting onzes Genootschaps, alles toetebrengeu, wat ter bevordering der Dichtkunst strekken kan; mogen wij onze pogingen vereerd zien met uwe goedkeuring, het zal ons ten spoore strekken tot eenen ijyerigen voortgang; en meer en meer be-

dagt

V O O R B E R I C H T .

dagt maeken op de keuze van zodanige onderwerpen, welke der aendagt van kundigen waerdig zijn.

De voorwaerden, welke de mededingers naet den Eerprijs hebben in het oog te houden, zijn ter hunner onderrichtinge hier agter geplaetst.

Op last van het Genootschap

H. d. Pecker J. 2

SECRETARIS.

W E T T E N

VAN HET

GENOOTSCHAP,

BETREFFENDE

Het Uitschrijven van Theoretische stoffen.

Art. 1. **H**et Genootschap zal jaerlijks een' Gouden Eerpenning, op den gewoonen stempel van het Genootschap geschroefd, en ter waerde van twintig Ducaeten, aanbieden aen den Schrijver van de beste Nederduitsehe Verhandeling over een stof, het Theoretische der Dichtkunst betreffende, door de Vergadering van Beschermheeren en Bestuurderen te verkiezen.

2. De

2. De Verhandelingen, benevens een gesloten billiet, waerin des Schrijvers naem, zullen voor den tijd, welke men jaerlijks zal bepaelen, vrachtvrij, aen den Eerften Secretaris van 't Genootschap moeten worden gezonden, gesloten in twee omslagen, op de binnenste van welke moet gemeld staen dat het ingesloten papier eene Verhandeling behelst.
3. In de jaerlijksche Vergadering zullen op voorstel der Bestuurderen vijf Gecommitteerden verkozen worden, ter beoordeeling der intekomene Verhandelingen, welke Gecommitteerden, gedurende hunne Commissie, naer den Eerprijs niet zullen mogen dingen.
4. Na afgelopen onderzoek, zullen die vijf Gecommitteerden aen de Bestuurders Vergadering van hunne bevinding rapport doen, en men zal, naer de meerderheid der stemmen van die vijf Gecommitteerden, de toewijzing doen; welke toewijzing bij de Leden der Bestuurders Vergadering zal moeten worden geheim gehouden, op gelijke boete als omtrend de Prijsvaerzen is vastgesteld.
5. Uit naem deezer Gecommitteerden, zal, in de daerop volgende jaerlijksche Vergadering,

ting, verslag dier Commissie gedaen, en de spreuk van die Verhandeling, welke bekroond is, gemeld worden.

6. Het briefje, behoorende tot de bekroonde Verhandeling, zal als dan geopend, doch de andere zullen ongeopend verbrand worden.
7. Het zal de bijzondere Vergadering van Bestuurderen vrijstaen, om, na gehoord verslag der Gecommitteerden, aen een of meer, des waardig gekeurde Verhandelingen, een zilveren Eerpenning toetewijzen.

VERHANDELING
OVER HET
HELDENDICHT,

DOOR

Mr. RHIJNVIS FEITH,

WIEN DE GOUDEN EERPENNING
IS TOEGEWEEZEN.

VERHANDELING

OVER HET

HELDENDICHT.

INLEIDING.

MIJNE HEEREN!

't **Z**ou overtollig zijn, om ter beantwoording uwer opgegevene Prijsvraag over het Heldendicht, voor af, bij wijze van eene Inleiding, veel over de noodzaaklijkheid, en de voordeelen van eene wijsgeerige Beoeffening der schoone Kunsten en Wetenschappen in het algemeen, en der Dichtkunde in 't bijzonder, te zeggen, daar de Heer van Alphen, nog onlangs, dit, in zijne Inleiding voor de Theorie der schoone Kunsten en Wetenschappen van Riedel, op eene zeer overtuigende wijze gedaan heeft (1), en gij mij-

(1) Om overtuigd te zijn van welk een nut Buitenlanders de wijsgeerige beoeffening der schoone Kunsten en Wetenschappen gerekend hebben, zie men slechts het groote aantal van Engelsche, Fransche en Duitsche Schrijvers na, die hunne pogingen aan deeze beoeffening gewijd hebben, zoo als ze opgegeven worden door den Heer van Alphen in zijne Inleid. bladz. 21. en
A. volg.

mijne Heeren! allezins op de kortheid, en de teruglating van al, wat niet regtstreeks tot uw oogmerk behoort, in deze Verhandeling gesteld zult zijn.

Ik kan echter niet voorbij om hier tot lof van mijn Vaderland aan te merken, met welke vereenigde pogingen een voortreffelijk aantal van kundige en bloeiende Genootschappen binnen het zelve, in onze dagen de bevordering der schoone Kunsten en Wetenschappen, en vooral der Dichtkunst ter harte neemt; welke heerlijke beloningen wachten hier alom den Dichter; welke uitmuntende Voorchriften en Modellen, zo in de Theorie, als in de beoeffening der Poëzy zelve, komen hier uit voort; modellen, die jonge Liefhebbers, die alle eerst aankomende Vernuftten in ons gezegend Gemeencbest, tot eene volkomene handleiding kunnen verstrekken, om ze in hunne kunst te volmaken, en hen, indien ze uit zuivere bronnen willen putten (2.) en niet geheel met eene

volg. Uit deeze meenigte van Schrijvers, zouden wij echter aan jonge, eerst aankomende, vernuftten, die begerig zijn met Buitlanders hier omtrent raad te leven, en niet graag in Metaphysische haarkloverijen, die den smaak bederven, verward willen raken, liefst aanbevelen *Les beaux Arts réduits à un principe*, en de *Principes de Litterature* van Batteux; de *Poétique Française* van Marmontel, en de *Reflexions sur l'usage & sur l'abus de la Philosophie dans les Matières de gout — de la liberté de la Musique — Reflexions sur la Poësie — sur l'Ode* van d'Alembert, te vinden in zijne *Melanges de Litterature, d'Histoire, & de Philosophie*.

(2.) In het Werktuigelijke der Versen, en de zuiverheid en kieschheid der Taal kunnen wij met recht roemen op de werken van Huidekoper en ten Kate. — Dan; is de beschuldiging

waar,

eene blinde vooringenomenheid omtrent alles, wat vreemd is, bezet zijn, de beoeffening der Theoretische Schriften van Buitenlanders doen uitwinnen, ten minsten doen achterstellen. Indien wij de Theoretische Schriften, die ons oorspronkelijk toekomen, en de

waar, die ons de Heer van Alphen *bladz. 19. der Inleid. aanvriest?* Hebben we in de daad met eene wijsgeerige beoeffening der schoone Kunsten en Wetenschappen, hier te lande, tot hier toe weinig opgehad? De genoemde kundige Schrijver beslist het: *Oorspronkelijke schriften* (zegt hij) *van dit soort hebben wij in onze taal (buiten de Werken der Maatschappij der Nederl. Letterkunde te Leyden en de O. en N. Bijdraagen.) in het geheel niet.* Ik kan deeze beschuldiging, noch de patijdigheid, die 'er in doorstraalt, beter wederleggen, dan met de volgende woorden van den ongenoemden keurigen Schrijver der voortreffelijke, *Proeven van Dichtkundige Letteroeffeningen over den smaak in de Poëzij*, onlangs te Utrecht bij de Wed. J. van Schoonhoven uitgekomen, en die wij aan aankomende Liefhebbers der Dichtkunde niet genoeg kunnen aanbevelen. *Is het wel waar, (dus vangt hij aan) dat de vreemde Schrijvers, die men vertaalt, zulke Originele, zulke Volmaakte vernuften zijn? laten wij omzigtig redeneeren. Als men Battaux, Home enz. alleen leest, zal men zeggen, deeze zijn voortreffelijke Schrijvers, Origineele vernuften. Wij hebben niets, dat we 'er tegen zetten. Doch als men eerst de moeite heeft gelieven te neemen, om het Werk van Junius de Pictura Veterum; de Partitiones Oratoriae, Institutiones Oratoriae, en Ars Poëtica van den Leydenschen Hoog- Leeraar G. J. Vossius te lezen, dan zal men beginnen te merken, dat die ongenoemde Schrijvers in onze achting verminderen, zeer veel uit deeze werken, in ons Nederland geschreven, genomen hebben. Men zal klaar zien, dat de Vaderlanders, ons veel netter eenvoudiger denkbeelden geeven over de fraaie Kunsten, veel algemeener smaak mede deelen, treffender voorbeelden uit de Werken der Oude Kunstnaren voorstellen, en de Psygiologie der fraaie Wetenschappen zeer sterk Oeffenen, bevorderen.*

4 VERHANDELING

de voortbrengfels onzer Dichtkunde onpartijdig vergeleken met die der Buitenlanders, hoe ras zouden alle de beschimpingen, die afsgunstige Engelschen, winderige Franschen, en trotsche Duitschers, zedert een zo geruimen tijd, tegen ons uitgeschoten hebben (3) haare kracht verliezen! — Niets dan enkel

voor-

Men zal zich zeker verwonderen, waarom Dattaux, Home, en alle de hedendaagsche vreemde Schrijvers, nimmer de Werken van Vosfus en Junius, aan wien zij zo veel verschuldigd zijn, aanhalen. Men vergelijke over deeze beide Vaderlandsche vernuften Bayle Dikt. Hist. & Crit. op hunne naamen. Het geluk beflist in de daad voor een groot gedeelte de achting die sommige Buitenlanders zich verworven hebben. Frankrijk zou hier een uitstekend voorbeeld van kunnen zijn; Door zeer gebrekkige Dichtstukken heeft het den naam gegeven aan verschillende soorten van Versen, zo wel als aan de meeste gebreken. En de Dichters van deeze fraeie Werken hebben eene onsterfelijkheid verworven, die aan grooter Genien gemist heeft. Zo heeft de Roman van Alexander, ook onder den tijtel van Testament d'Alexandre, Roman du Paon, Restor (dat is retour) du Paon, bekend, een zeer gebrekkig Dichtstuk van de dertiende Eeuw, haar' naam aan de Alexandrijnsche Versen gegeven, die thans overal onder dien naam bekend zijn, en door ons zo wel als door de Franschen tot het Heldendicht gebruikt worden: Even als wij nog winderige gezwollenheid, die niet ten eenemaal onverstaanbaar is, Phebus noemen, naar eenen Gaston Phebus de Foix, die in de veertiende Eeuw een gezwollen, en verward werk onder den Titel: Miroir de Phebus uitgaf. voiez les Melanges tires d'une grande Biblioth. Recueil. D. 1re Part. Men zou waarlijk bijna geneigd worden te geloven, dat Frankrijk zo wel zijn gebied over de letterkunde als over de mode uitgebreid hadde.

(3) Bij Moreri in zijn Dikt. Hist. vinde ik op den naam Secundus (Joannes Secundus) reeds deeze voor ons zo honende beslissing: *Les Ouvrages de Secundus sont voir, qu'il avoit l'esprit*

d.

vooordeel zoude 'er overblijven, en een Nederlander

delicat, agréable & enjoué: ce qui est d'autant plus remarquable, qu'il étoit né dans un climat, qui ne paroît point favorable a la gentillesse d'esprit, qui est nécessaire a ceux, qui veulent reussir dans la belle Poësie. En het getuigenis van den Abt du Ros in zijne *reflex. critiq. sur la Poësie & sur la Peinture.* Bladz. 155. van het tweede D. is niet veel gunstiger. *Il seroit inutile de prouver fort au long; qu'il est des pays ou l'on ne vit jamais de grands Peintres, ni de grands Poëtes. Par exemple, tout le monde sçait, qu'il n'est sorti des extrémités du Nord que des Poëtes sauvages, des Versificateurs grossiers & de froids Coloristes. La Peinture & la Poësie ne se sont point approchées du pôle plus pres que la hauteur de la Hollande. On n'a gueres vu même dans cette Province qu'une peinture morfondue &c.* Welk eene blinde partijdigheid! Is ooit een land vruchtbaar geweest in het voortbrengen van voortreffelijke Schilders; het zijn onbetwistbaar de Nederlanden geweest — Dan, heeft deeze beschuldiging wederlegging nodig? „ Daar zal, schreef mij onlangs een mijner kundigste Vrienden, en ik maak zijne woorden hier de mijne, daar zal, ik durf het ons belooven, nog eenmaal een tijd komen, dat onze Dichters, zo wel als onze Geleerden, dat alle de groote Mannen onzes dierbaren Vaderlands gekend zullen worden, dat hun verdiensten in aller Oogen schitteren zullen. Reeds wordt de waardij onzer Schilders erkent; reeds schamen de Franschen, de Engelschen, de nayverige Engelschen zelve zig niet, onze Schilders, onze Tekenaars na te volgen; reeds weet men, reeds is men overtuigd, dat de Nederlanders de Natuur volkomen wisten te Schilderen, terwijl de Italiaanen niets konden dan de Modellen der Oudheid afschetsen; reeds weet men, dat de Nederlandsche School alleen, waare Schilders heeft voortgebracht; wel haast zal men 't openlijk durven beweeran; wel haast den eersten rang toewijzen aan hun, die men reeds van den laagsten trap, waar toe het blind vooroordeel tegen de noordsche voortbrengfels hen geweest had, tot naast den hoogsten verheven heeft. En daar de Italiaanen in de fraaie kunsten nooit iets betracht hebben, dan met een slaafsche opmerkzaamheid, de overblijffels van 't Oude Rome na te bootsen; de Franschen, dan valsche ideulen, van een vluchtigen geest, die de gedaante voor 't ligchaam,

der zou zich schamen, om den Buitenlander eene
Eer-

de Wolk voor Juno omhelst, af te beelden; de Engelschen, dan de Woestheid der gebrekkige Natuur, uit eene buitensporige zucht voor het ongedwongene na te volgen; en de Duitschers dan een samenmengsel van dit alles te maken: schijnt het voor den vrijen, diepdenkenden, en nauwkeurigen Nederlander bewaard den waaren smaak in de fraaie Kunsten nog eenmaal te doen kennen". In de daad, indien men het vooroordeel der Buitenlanders tegen den staat onzer Dichtkunde aandagtig nagaat, zal men ras ontdekken, dat het op de diepste onkunde in de schriften van onze Dichters rust. Men kent onze taal en bij gevolg onze Dichters niet. Hebben onze Landgenooten, die de Latijnsche Dichtkunst beoeffend hebben — Een Janus Secundus, een Grotius, een Broekhuizen, een Francius, de Heinsen, de Douzaas, en anderen, te talrijk om hier genoemd te worden — hebben deeze alle de goedkeuring, den lof van het geletterd Europa weggedragen, wie twijfelt nog of Nederland Dichters op kan leveren? wie twijfelt, zeg ik, of de beschimpingen, tegen onze nederduitsche Dichters uitgeschoten, spruiten uit enkele onkunde in derzelver taal voort. Immers, om niet meer te zeggen, hebben wij Dichters, die de beoeffening der Nederduitsche Poëzij gekozen hebben, die ten minsten de genoemde Latijnsche Dichters onder onze Landgenooten evenaren. Dan troosten wij ons — dit is het lot van onze Dichters ten allen tijde geweest. Uit onkunde zijn ze over 't algemeen gelasterd; een enkele, die bij Buitenlanders bekend is geworden, al was hij ook de minste in zijn soort, is doorgaans geprezen en bewonderd. En zouden wij ons nog aan eene verguizing storen, die even ongegrond is, als zulk een lof? — Wilde ik op het gezag van een Buitenlandsch Kunstrechtter uitspraak over onze Heldendichten doen, ik zou den Friso van W. van Haaren voor een Model opgeven moeten, dat aan Duitschland voorgesteld wierdt, om zijne eerzucht te ontvlammen; of het nog iets, dat daar bijkwame, voor den dag mocht brengen. — En deeze Kunstrechtter is KLOPSTOCK! — Men kan dit getuigenis vinden in eene Oratie van Klopstock, *de Carmine Epico*, onlangs uitgegeven in een Werk van Cramer, dat nader aangehaald zal worden.

Eerzuil op de puinhopen van de genie, van den smaak, van de kunde zijner Landgenooten op te richten. Hoe vurig wenschte ik, (en wie, dien de Eer van zijn Vaderland ter harte gaat, wenscht dit niet met mij?) dat een bevoegd Kunstrechter in ons Nederland 'er zich eens toe verledigde, om eene eenvoudige vergelijking te maaken van alle de schoonheden, die 'er zo rijkelijk in de Schriften onzer beste Dichteren verspreid zijn, met die der Buitenlanders. Schoon ook niet 'gheel een Vreemdeling in de Dichtstukken der Buitenlanders, twijffele ik echter geen oogenblik, of het besluit, dat elk onpartijdige uit deeze vergelijking trekken zoude, waare een Triumf voor de Nederlanders, en wij zouden niet alleen in andere vakken slechts, voor het oog van Europa, op eenen Erasmus, de Groot, Boerhave, Huigens, Swammerdam, Leeuwenhoek, 's Gravezande, Musfchenbroek, en welke naamen van Vaderlandsche Geleerden meer mijne pen met wellust schrijft, te roemen hebben. Ondertusfchen is het te bewonderen, dat men in alle landen altijd eenige Krietieken gevonden heeft, die aan hunne Landgenooten de laagste plaats in den Tempel van vernuft en smaak hebben toegekend; die, ingenomen met de voortbrengfels van eenige Vreemdelingen, niet gebloosd hebben den billijken roem hunner Landgenooten aan hun vooroordeel opteofferen. Een uitstekend voorbeeld biedt zich hier aan om mijn gezegde te staven. Men herinnere zich vooraf alles wat de Heer

van Alphen van den smaak zijner Landgenooten, in het vak van *Belles Lettres* gebeuzeld heeft. Men herinnere zich, hoe zeer de Duitschers door hem beëven ons verheven zijn. Zie hier het getuigenis van een' Monarch (4), wiens naam in de beide Tempels van Minerva met roem bekend is, omtrent de Hoogduitsche Letterkunde. Hij begint met te klagen over de Barbaarschheid en ongelijkheid der taal zijner Landgenooten, en vervolgt dus: *Chaque cercle se persuade, que son patois est le meilleur. Il n'existe point encore de recueil, muni de la fonction nationale, ou l'on trouve un choix de mots & de phrases, qui constitue la pureté du langage. Ce qu'on écrit en Suabe, n'est pas intelligible à Hambourg, & le style d'Autriche paroît obscur en Saxe. Il est donc physiquement impossible qu'un Auteur, doué du plus beau génie, puisse supérieurement bien manier cette langue brute. Je fais des recherches pour déterrer nos Homères, nos Virgiles, nos Anacréons, nos Horaces, nos Démotribes, nos Cicérons, nos Thucydides, nos*
Ti-

(4.) De Koning van Pruïsen in een Werkje, voorleden jaar te Berlin onder deezen tijtel uitgekomen: *De la Littérature Allemande; des défauts qu'on peut lui reprocher; qu'elles en sont les causes, & par quels moyens on peut les corriger.* Men vergelijke 'er mede den Brief dit jaar te Berlin uitgekomen, en ten tijtel voerende: *Lettre sur la Littérature Allemande à S. A. R. Madame. La Duchesse douairière de Brunswick-Wolfenbüttel.* Men zegt dat hij tot antwoord dient op de vraag, door de Hartogin, uit naam des Konings, aan den beruchten Abt Jerufalem gedaan: wat hij over de Hoogduitsche Letterkunde dacht?

Tites-Lives: je ne trouve rien; mes peines sont perdues. Soyons donc sincères & confessons de bonne foi, que jusqu'ici (NB. 1780) les belles-Lettres n'ont pas prospéré dans notre Sol. L'Allemagne a eu des Philosophes (ook deezen schenkt ons de Heer van Alphen) qui soutiennent la comparaison avec les Anciens, ou qui même les ont surpassés dans plus d'un genre. Quand aux belles-Lettres, convenons de notre indigence. Tout ce que je puis vous accorder sans me rendre le vil flatteur de mes compatriotes, c'est que nous avons eu dans le petit genre des fables un Gellert, qui a su se placer a côté de Phédre & d'Esôpe. Les Poësies de Canitz sont supportables, non de la part de la diction, mais en ce qu'il imite, quoique faiblement, Horace. Je n'omettrai point les Idylles de Gesner, qui trouvent quelques partisans; toutefois permettez-moi de leur préférer les ouvrages de Catulle, de Tibulle, & de Propertce. Si je repasse les Historiens, je ne trouve que l'Histoire d'Allemagne, du Proffesseur Masco, que je puisse citer comme la moins défectueuse. Voulez vous que je vous parle de bonnesoi du merite de nos orateurs? Je ne puis vous produire, que l'habile Quant de Koenigsberg, qui possédoit le rare, l'unique talent de rendre sa langue harmonieuse; & je dois ajouter, a notre honte, que son merite n'a été ni reconnu, ni célébré. Comment peut-on prétendre que les hommes fassent des efforts pour se perfectionner dans leur genre, si la reputation n'est pas leur récompense &c.

Ik brenge dit niet bij als een bewijs tegen de Hoogduitsche Litteratuur. — Nooit heb ik geloofd dat het vooroordeel bevoegd ware in eens uitspraak te doen over de genie en den smaak eener geheele Natie. Ik zelf achte de Duitschers zeer hoog, en de oogenblikken, die ik aan de Werken van Gellert, Gesner, Hagedorn, Gleims, Haller, Ramler, Lessing, Wieland, Göthe, Weisse, en, die ik in de eerste plaats had moeten noemen, Klopstock, ter lezing gewijd hebbe, zijn mij onder het genot eens zuiveren wellusts ontvlogen. Alleen wilde ik mijne Landgenooten met één voorbeeld, daar ik uit alle Landen een diergelyk zou kunnen bijvoegen, aantonen, hoe verkeerd het zijn zoude den moed op te geven voor al zulke driefte Vonnissen, die zeer ligt deeze nadeelige uitwerking kunnen hebben, dat ze aankomende Vernuftten uit het veld slaan; schoon ze bij den waaren Wijsgeerigen Beminnaar der fraaie Letteren slechts eenen glimlagch verwekken. Tusschen den Vorstelyken Beoordeelaar en den uitgever van Riedels Theorie is eene in 't oog lopende overeenkomst. Beiden hapert het aan geene kundigheden; betuigt de Heer van Alphen de zuiverheid zijner oogmerken, de liefde voor den roem zijner Landgenooten, men hoore hoe de Vorst den eigen toon aanslaat: *J'aime*, zegt hij aan eenen Lofredenaar der Hoogduitsche Letterkunde, *j'aime notre commune patrie autant, que vous l'aimez; & par cette raison je me garde bien de la louer, avant qu'elle ait merité des*
louan-

louanges; ce seroit, comme si on vouloit proclamer vainqueur un homme, qui est au milieu de sa course. J'attends qu'il ait gagné le bûc, & alors mes applaudissemens seront aussi sincères que vrais. Is de Heer van Alphen sterk vooringenomen met de Hoogduitſche Litteratuur ten koste van die onzer Landgenooten, de Vorst heeft het eigen zwak voor de Franschen ten koste der Duitſchers (5.). Straalt 'er in den Riedel des Heeren van Alphen eene diepe kunde door in de schoone voortbrengfels der Duitſchers bij eene ongeoorloofde onkunde in die zijner Landgenooten; de Monarch weet op een hair na al het schoone, dat 'er in de Molières, de Corneilles, de Racines, de VOLTAIRES enz. der Franschen steekt; maar de Lessings, de Klopstocks, de Wielands — zie daar zo veele

(5.) Men vergelijkte, om overtuigd te worden, dat wij hier niet te veel zeggen, het aangehaalde Werkje des Konings met zijne Lofrede op den Heer de Voltaire, kort na den dood van dien Franschen Dichter, der Berlijnsche Maatschappij van Wetenschappen voorgelezen. — Men make teffens eene vergelijking, om een voorbeeld uit duizend te nemen, tusschen de *Romans Philosophiques* des Heeren Voltaire en die van den Heer Wieland, die de aandacht van den Vorst niet waardig is. Men leze en gevoele de *Sara Samson*, de *Minna von Barnhelm*, de *Emilia Galotti* van Lessing; en hore dan nog bedaard de volgende uitspraak over de toneelkundige verdiensten der Duitſchers door den zelfden Vorst: *Melpomène n'a été courtisée en Allemagne que par des Amans bourrus, les uns guindés sur des échasses, les autres rompus dans la boue, & qui tous rebelles a ses Loix, ne sachant ni intéresser, ni toucher, ont été rejettés de ses autels.*

veele Vreemdelingen voor hem (6.). O! dat die tijd, die gelukkige tijd der Ouden eens weder kwame, waarin de Natuur aan haar zelve wierd overgelaten, en de opvoeding geen gedwongen wending aan onze ziel gawe, die ons van onze eerste jeugd af

(6.) Dat men eene diepe kunde aan den Vorst in de Pro-
ducten der Franschen, en aan den Heer van Alphen in die der
Duitschers moge toeschrijven, blijkt duidelijk uit hunne werken.
Dit behoeft derhalven geen nader betoog — Maar hunne onkunde
in de voortbrengfels hunner Landgenooten — is deeze wel zo
klaar? Indien men hunne uitspraaken over deeze voortbrengfels,
en de ongelukkig aangehaalde voorbeelden met de beste werken
der Duitfche en Nederlandsche Dichters vergelijkt, moet men, om
niet haatelijk te gissen, deeze onkunde volstrekt vooronderstel-
len. Kan men, bij voorb. een blad uit de *Grazien* van Wieland,
waar ieder letter door de bevalligheden zelve in geweven schijnt,
om van een aantal andere voortreffelijke Werken te zwijgen,
gelezen hebben, en tot een voorbeeld van den wansmaak der
Duitschers de volgende aanspraak van een hunner Prul-dichters
aan zijnen Meccenas bijbrengen: *Schieff, grosser Gonner! schieff
deine strahlen, arm dick, auf deinen knecht hernieder.* Behoeft men
voor zulke laage en walgelijke vergelijkingen zijne Landgenoo-
ten — zelfs te waarfchouwen, als men onder een aantal eerste
Vernuften bij hen, geen enkele plaats uit hunne Schriften zal
kunnen bijbrengen, die van iets diergelijks — zelfs een zweem
heeft? Met den Heer van Alphen is het juist even eens. Voor-
beelden van gezwollenheid en valsche verhevenheid vindt hij in
overvloed, niet alleen bij den aan heerschende en stuitende gebre-
ken schuldigen Antonides (zie het 1ste D. der Theor. bladz. 44.
in de noot) maar zelfs bij onzen grooten Vondel en veele ande-
ren (bladz. 101), maar een enkel voorbeeld van ware verhe-
venheid vindt hij, na twee dagen zoekens, in geen onzer Dich-
ters. (bladz. 66.).

af aan onvatbaar maakt om onbevooroordeeld te denken en te oordeelen!

Welk een strelend genoeg moet het middelerwyl voor u niet zijn, mijne Heeren! die in deeze algemeene zucht ter bevordering der Dichtkunde uwe edelmoedige pogingen boven die van andere Maatschappijen doet uitschitteren, te zien dat uwe ondernemingen allezins met den gelukkigsten uitslag bekroond worden. Tot hier toe hebt gij altijd het vermaak genoten van uwen opgehangen Lauwerkrans op het hoofd eens waardigen Dichters te kunnen zetten. — Geen wonder! daar het dichterlijke Nederland, met het volkomenst vertrouwen, zijne voortbrengfels bij U in den Schoot eens Genootschaps wierp, wiens kunde en bevoegd oordeel, door zo veele voortreffelijke Proeven in al de Vakken der Dichtkunst reeds sedert een' zo geruimen tijd gestaafd, alom bekend waren. — Thans ontsluit uwe edelmoedige Zucht voor de fraaie Letteren een nieuw renperk voor de Kunst. — Niet voldaan met keurige Dichtstukken aan uw Vaderland te leveren, poogt gij teffens de bronnen algemeen te maken, uit welke de waare kunst voortvloeit. — Gij poogt de gezonde Theorie der Dichtkunst, buiten welke geen sferveling den grootfchen eernaam van Dichter verdient, meer en meer uit te breiden.

Welk een bekoorlijk vooruitzicht, mijne Heeren. — Behalven de toejuiching, de dankbaarheid uwer Tijdgenooten, zal het Nageflacht uwe pogingen nog zeg-

genen, die aan het zelve Dichters zullen leveren — of liever, die van Jongelingen, in wier boezem het waare Dichtvuur blaakt, kundige, voortreffelijke Dichters maken (7.) zullen.

Uw begin is ook hier voortreffelijk — Roemt een Volk, dat een goed Heldendicht meent te bezitten met recht op het zelve; geeft het dit als een onbetwistbaar bewijs van zijn Genie en goeden Smaak op; Is één Tasfo genoeg om Italië — één Milton om Engeland, één Voltaire om Frankrijk, één Klopstock om Duitschland te vereeuwigen; en die ik in de eerste plaats had moeten noemen, is één Homerus — is één Virgilius genoeg om Griekenland, en Rome, sedert zo veele eeuwen, de verwondering van 't Heelal te maken. — Welke eene stof, mijne Heeren, had gij, tot een proef, of ook uwe pogingen in dit vak zullen gelukken, beter, gelukkiger kunnen uitkiezen, dan de vereischten, de regelen van het Heldendicht? — Onbetwistbaar de uitmuntendste, de eerste onder de verschillende soorten van Dichtstukken.

Is het te verwonderen, mijne Heeren! dat ook mijne begeerte ontvlamd wierd, om mede over een zo wel

(7.) Over de onnaauwkeurigheid van het: *Poëta nascitur, non fit, de Natuur, niet de Konst maakt den Poët*, verdient nagelezen te worden het begin der keurige verhandeling van den Heer C. van Engelen op de Prijsvraag: *Welke zijn de algemeene oogmerken, die een Dichter moet bedoelen enz.* te vinden in het vierde Deel van de *Werken van de Maatschappij der Nederl. Letterkunde te Leyden.*

wel uitgekozen stof naar den Eerprijs te dingen? Mislukken mijne pogingen, het bekende spreekwoord: *In magnis voluisse sat est*, zal mij te ligter troosten, daar ik voor mij, uit deze proef, toch altijd dit wezenlijk nut zal wegdragen, van mij op nieuw in eene stofte geoeffend te hebben, die zulke uitgebreide voordeelen aan de Dichtkunst biedt, en die nooit te veel beoeffend kan worden.

Schoon door zulk een bemoedigend denkbeeld aangevuurd, wil ik echter niet ontkennen, dat 'er aller gewigtigste redenen waren, die mij meer dan eens bijna hadden doen besluiten, om een werk van zo veel uitgebreidheid, en daar voornaame Dichters en Kunstrechtters, ten allen tijde, zo verschillend overgedacht hebben, voor andere, in dit stuk meer bevoegde, Schrijvers over te laten. Mogelijk, dacht ik vaak, doen mijne gebrekkige pogingen nadeel aan eene goede zaak, die, om bewezen te worden, slechts meer kunde en welsprekendheid in haaren verdediger vereischte, en deeze gedachte verdreef al mijnen moed. Hier kwamen bij de, in den eersten opslag, zo overtuigende zwarigheden, die lieden van den eersten smaak, en onder dien de Heer de Voltaire (8.) met den meesten schijn, tegen het opgeven en bepalen van vaste regelen voor het Heldendicht hebben aangedrongen. In de daad men kan den Dichter van de Henriade niet ontkennen, dat men bijna alle kunsten met een verbazend getal van

(8.) Zie zijn *Essai sur la Poësie epique*, chap. 2.

van regelen, die, voor het grootste gedeelte, of valsch, of onnut zijn, overladen heeft; dat men over al lesfen, maar zeer weinig voorbeelden vindt, dat 'er honderd Dichtkunsten tegen een Dichtstuk zijn. Oock leert de ondervinding al te dikwerf om het te kunnen ontkennen, dat de eenvoudigste en klaarste kundigheden door eene magt van voorschriften en bepalingen verduisterd zijn, en dat ieder Wetenschap haare onverstaanbaare brabbeltaal heeft, die slechts uitgevonden schijnt om 'er de toegangen van moeilijk te maken. De meeste Kriticken, ik stem het den Heer de Voltaire toe, hebben zwaarmoedig gaan redeneeren over dat geene, dat men met verrukking gevoelen moest. Homerus, Virgilius, Tasfo, Milton hebben schaarsaan andere lesfen gehoorzaamd, dan aan die van hunne genie. Het eindeloos vermenigvuldigen van regels, van zo veele boeiëns, zou alleen groote mannen in hunnen vaart belemmeren, terwijl het van zeer weinig nut zou zijn aan hun, die 'er de vermogens toe missen. Men moet in het Renperk lopen, maar zich 'er niet op krukken doorstépen,

Allé deeze aanmerkingen zijn waar: het gezond verstand en de ondervinding pleiten 'er voor: Zij maken het opgeven van vaste regels tot een van de moeilijkste taaken, voor al in het Heldendicht, een werk van de eerste genie. Zij doen ieder voorschrift wel driemaal aan het oordeel en den smaak toetsen eer men het voor durft schrijven — maar bewijzen ze in de daad wel dat het Heldendicht geen vaste regels hebbe? 't Is ons

ons voornemen niet om hier angstig over het nut der regelen (9.) te handelen : de Heer Voltaire spreekt eenvoudig en klaar, ieder is in staat om zijne argumenten te vatten : hier door vordert hij dat wij even ongezocht hem beantwoorden. Ik vraag derhalven op mijne beurt, even eenvoudig, welke denkbeelden ik mij vormen moet, wanneer ik een Heldendicht noem? Ik moet immers aan deezèn naam zekere denkbeelden hechten, die mij een Heldendicht doen onderscheiden, van alle andere soorten van Dichtstukken, en wat zijn deezè denkbeelden anders, dan de wezenlijke regels van het Heldendicht? Met deezè weg te nemen word de Zangberg, daar tot hier toe iedere Muse haar eigen gebied gehad heeft, 't welk met juiste scheidpaalen van dat haarer Zuster is afgescheiden, eene wildernis vol verwarring. 't Is waar, eenige althans van de straks genoemde Genien (10.) hebben aan geene opgegevene

re-

(9.) Die eens kundige onbevooroordeelde verhandeling over het nut en het misbruik der regelen voor de schoone Kunsten in het algemeen, begeert na te zien, sta de voortreffelijke redevocering van Gellert op, ten tijtel hebbende *Wie weist sich der Nutzen der Regeln in der Bredsamkeit und Poesie erstrecke*; en te vinden in het 5de D. van zijne *sammliche Schriften*, Leipzig. 1775.

(10.) Men beslist dit vaak zo stout; dan het is zeer moeilijk te bepalen, wie der opgegeven Dichters theoretische lessen, wie de Natuur en hunne Genie alleen gevolgd hebben. Wij weten van Homerus tijden niet genoeg om hier uitspraak over te kunnen doen; maar dit is zeker, dat Virgilius theoretische regels voor zich uit Homerus getrokken heeft, anders had hij hem zo gelukkig niet kunnen navolgen; en wat moet men van Tasso en

B

Mik

regels gehoorzaamd: zij hebben veiliger, maar oncind'g moeilijker weg ingelagen, zij hebben namelijk de Natuur bestudeerd, en het is aan hunne ontdekkingen, aan hunne proeven, dat wij onze beste theoretische regels verplicht zijn. Hoe veel verkorten deeze den weg! Maar, blijft het dan heden de eerste plicht van den Dichter niet meer met alle vlijt de Natuur te bestudeeren? — Gewis ja! de Natuur zal de groote Leermestresse van den Dichter moeten blijven, zo lang 'er waare Poëzij op aarde bekend blijft, alleen geven hem de reeds vastgestelde theoretische regels, die, gelijk wij zeiden, uit de Natuur genomen zijn, eene handleiding, eene gemakkelijke vatbaarheid, om straks voordeel met haare lessen te doen. Het vooronderstelt een genie, zo als 'er maar zeer weinigen zijn, zonder voorbereiding, eensklaps de Natuur te bestudeeren, en juist te bestudeeren. Dat vrij groote vernuftten een' regel dikwerf enkel in aanmerking nemen om hem op eene voortreffelijke wijze te overtreden, wij verheugen ons hier over; nooit verdedigde ik, dat het in de Theorie der schoone Kunsten zo ver gebragt ware, dat ze voor geen oneindigen aanwas en volmaking meer vatbaar zou zijn. Ieder overtreding, die door de Genie voor een meesterstuk verklaard word, zal eenen nieuwen, veel voortreffelijker regel aan de hand

Milton denken, die en Homerus en Virgilius bestudeerd hadden, en hier bij de lessen van twee voortreffelijke Kunstrechtters Aristoteles en Horatius bezaten?

hand geven, of, ten minsten eene navolgingswaardige les bij een uitstekend voorbeeld voegen. Het nauwkeurig oordeel des waaren Kunstvriends zal altijd zeer wel weten te onderscheiden, welke regels tot het wezen van de zaak behoren, en welke men tot hier toe begreep, dat het belang, het middenpunt van alle schoone producten vorderde, en deeze laatste zal hij zeer gewillig verlaten, zo dra hij, op eene andere wijze, beter dit noodzakelijke einde bereiken kan. De Heer Voltaire zelf neemt in het Heldendicht eenige regels aan, als, b. v. de Eenheid, de Grootheid enz. van 't Bedrijf. Ze zijn door hem, naar zijn eigen getuigenis, uit de bevinding van ons vermaak genomen. Deeze grond, dat namelijk het vermaak over de Echtheid of Valschheid van de regels van het Heldendicht uitpraak moet doen, eens voorondersteld zijnde (gelijk niet ligt iemand hier aan twijffelen zal) dan zijn al de regels teffens bewezen, die het belang, en het hier noodzakelijk uit voortvloeiend vermaak bevorderen, en het is uit geen andere bron, dat wij alle onze regels gescheept hebben. Het gezegde van den beroemden Addison, 't geen de Ferneysche Dichter vervolgens bijbrengt: *indien gij zwaarigheid maakt om het Paradijs verloren van Milton een Heldendicht te noemen, noem het dan, zo gij wilt, een Godlijk gedicht*; is meer enthousiastiesch, dan juist. Ik zou zeer gewillig een gedicht Godlijk kunnen noemen, zonder dat ik het daarom voor een Heldendicht erkende. Zo eenige regels, al waren het die weinige maar, die de Heer

de Voltaire zelfs opgeeft, het wezen van het Heldendicht uitmaken, dan spreekt het van zelf, dat alle dichtstukken, hoe schoon ook anders, waar in deeze regels verwaarloosd werden, geen Heldendichten zijn. Maar behalven dit, zo is de Fransche Dichter ook hier zichzelf niet altijd gelijk. Bij eene andere gelegenheid is hij de eerste geweest, die de oude aangenomen regels der schoone Kunsten verdedigd heeft, die de Heer de la Motte in de toncelwetten geschonden had (II.), of, dat meer is, die beleden en aange-toond heeft, dat de grootste Genien op het Fransch Toneel, de Corneilles, de Racines, door de Kunstregelen der Ouden zijn geleid geworden. Juist dezelfde reden, die hem toen de wetten der oudheid deed verdedigen, doet ons thans eene poging doen om de wetten van het Heldendicht te staven. *Wij doen betriet*, zeide hij; en zeggen wij thans met hem, *om dat ze oud zijn, maar om dat ze goed, om dat ze noodsaaklijk zijn.*

Deeze redekavelingen, die mij tastbaar waar voorkwamen, hebben mijne eerste en grootste zwaarigheid weg-

(II.) Men vindt eene voorreden voor den *Edipus* des Heeren Voltaire, die in het Jaar 1729. te Parijs uitkwam, waar in hij het afschaffen der oude Kunstwetten tegen den Heer de la Motte yverig en gegrond tegengaat. *Puisque M. de la Motte (drukt hij zich daar uit) veut établir des règles toutes contraires à celles qui ont guidé nos Grands-Maitres, il est juste de défendre ces anciennes Loix, non pas, parce qu'elles sont anciennes; mais parce qu'elles sont bonnes & nécessaires.*

weggenomen: te meer, daar ik hier bij in aanmerking nam, dat, naar het eenparig getuigenis van alle eeuwen, de Heldendichten van Homerus en Virgilius de volmaakte modellen waren, die in dit vak ooit verschenen zijn; dat Aristoteles en Horatius, twee van de schranderste vernuften der oudheid, uit eene naauwkeurige vergelijking dier Dichtstukken met de Natuur, de eerste en beste regelen voor de kunst hebben opgegeven, regelen, wier slijpe beoeffening de grootste Genien, die na hen gekomen zijn, op het sterkst hebben aanbevolen; dat derhalven, zo ooit ergens een billijk en groot gezag wetten en regels voor eene kunst heeft kunnen voorschrijven, deeze vier doorluchtige mannen hier toe in de eerste plaats bevoegd zijn geweest. Nu was ik mij zelven bewust, dat het slegts op hun voetspoor waare, dat ik, door den een met den anderen uit te leggen, door 'er de bijvoegingen en uitbreidingen van de kundigste Hedendaagfchen, en mijne eigen aanmerkingen aan te hechten, eene verhandeling over 't Heldendicht mijn Vaderland in zijne Taal pogde mede te deelen.

Dan, 'er was behalven deeze gewigtige bedenking nog eene tweede zwaarigheid. Wat was het doelwit des Genootschaps in het opgeven deezer stoffe? Beoelde men eene afgetrokkene Philosophische verhandeling, uit één vast beginfel afgeleid, over de Natuur en het wezen des Heldendichts, die, alleen voor hun verstaanbaar, die reeds zo ver gevorderd waren, dat zij ze zeer gemaklijk konden missen, voor de overigen,

gen, die ze 't meest nod'g hadden, van zeer weinig nut zou zijn? Of was het oogmerk om dit gewigtig onderwerp meer letterkundig behandeld te zien, om tot eene handleiding voor jonge Dichters te kunnen dienen, die hier onder één gezichtpunt gebragt zagen het voornaamste, dat over het Heldendicht gezegd is; iets dat niet dan bij brokken, tot hier toe, door onze Vaderlandsche Schrijvers geschied is? Na beide deeze geheel verschillende wijzen van behandeling van alle kanten overwogen te hebben, twijffelde ik eindelijk geen oogenblik meer, of een Genootschap, dat bij het vermaak altijd het meeste nut beoogde, verkoos het laatste. Ik heb dan deezen weg ingelagen, en al de roem, dien ik met deeze verhandeling beooge, is die van een oordeelkundig gebruik gemaakt te hebben van het beste dat bij de beschaafte volkeren van Europa over het Heldendicht geschreven is, en het hier en daar door mijne aanmerkingen of ophelderings, beide uit de eenvoudige ontwikkeling van mijn gevoel voor het schoone genomen, mogelijk in een sterker licht geplaatst te hebben.

Hoe klaar ik mij, midlerwijl, overal heb pogen uit te drukken, verwachtte men echter niet, dat deeze verhandeling geene algemeene kundigheden in den Lezer vooronderstelle. Het Heldendicht bevat alle mogelijke schoonheden: eene Verhandeling derhalven over het Heldendicht te schrijven, die geene kundigheden vooraf onderstelde, ware eene geheele Theorie over de schoone Kunsten en Wetenschappen te schrijven, dat hier

hier zeker het doelwit des Genootschaps niet geweest is; alle de bijzonderheden derhalven, die uit de algemeene Theorie van de schoone Kunsten en Wetenschappen verklaard moeten worden, heb ik vooronderfeld, terwijl ik mij alleen heb opgehouden met al, wat rechtstreeks het Heldendicht betrof, en zie hier het plan mijner verhandeling.

Ik laat eenige algemeene aanmerkingen voorafgaan, die te dikwerf van onze Dichters verzuimd worden, dan dat ik hier nodig zou hebben om over derzelvet plaatsing verschoning te verzoeken. — Zij hebben invloed op het geheele beloop des Heldendichts. Hier na poog ik eene beschrijving van het Heldendicht te geven, waar in alleen dat geene in aanmerking komt, dat ik begreep, tot het wezen des Heldendichts te behoren. Eenige volgende Hoofdstukken dienen, om 'er de bijzondere deelen van op te nemen en te staven. Dan ga ik tot de *Episoden* en het *Wonderbaar* over, die, zonder tot het wezen des Heldendichts te behoren, 'er echter twee groote sierraaden van zijn; en eindelijk word alles met eenige aanmerkingen over de navolging der ouden besloten.

EERSTE HOOFDSTUK,

Algemeene aanmerkingen over 't Belang.

Alle de verschillende soorten van schoonheden, zullen ze een Dichtstuk waarlijk versieren, moeten op het belang, als op een vast eindpunt, uitloopen. Het Belang is het wezenlijke voorwerp van het schoone in alle Kunsten en Wetenschappen, en naar mate dit sterker in een voortbrengsel van smaak heerscht, naar mate is het volkomener. Het verwekt in ons dat strekend gevoel, dat ons zo hevig roert, dat wij niet alleen gewillig ons aan het vermaak, dat het ons verschaft, overgeven, maar dat het ons zelfs onwederstaanbaar tot zich trekt, zo dat wij niet meer in staat zijn 'er ons aan te onttrekken. *'t Is eene zo innige beweging van de ziel, zegt de Heer Serran de la Tour, dat de hartstocht van liefde of haat, die 'er uit ontspruit, ons even zo dierbaar word, als dat geene, dat eigen en onafscheidelijk aan ons wezen is (1.).* En in de daad, wat mensch leeft 'er, die van de Natuur een gevoelig hart, een van haare voortreffelijkste geschenken, ontvangen heeft, die het vermaak, dat het belang geeft,

(1.) *l'Art de sentir & de juger en matièrres de gout, Tom. 2. c. 4.*

geeft, dat verrukkelijk, dat tastbaar wonder der kunst, daar geen wellust bij halen kan, niet dikwerf gesmaakt heeft? voor wien niet menigmaal de gewoone uitvloefels der treurigheid, de traanen, beeken van onuitspreeklijke geneuchte zijn geworden? Hoe vaak heb ik dien wellust van een gevoelig hart ondervonden in eene achtbaare Kerk, op een graf sturende, daar een aandoenlijk opschrift mijne geheele ziel aan kluisterde — elke traan, die daar mijne oogen ontliep, was mij dierbaar. — Voor geen vermaak had ik 'er een eenige van gemist. Het belang, inmiddels, alleen doet die lieffelijke traanen storten — maar wat verwekte dit hevig belang bij mij? hoe vaak heb ik een even aandoenlijk grafschrift gelezen, zonder dat 'ermijn hart geheel mede vervuld wierd. Ik heb dit gevoel gepoogd te ontwikkelen, en zie hier wat het gevolg van mijne poging geweest zij, en welke gevolgen ik 'er ter bevordering van het belang uit afleide.

Het Achtbaare van eene Kerk — de Godsdienstige eerbied, die ze in ons hart verwekt, die door het denkbeeld, dat wij, van onze jeugd af, aan deeze gewijde plaats gehecht hebben, onmerkbaar, maar sterk toeneemt, beving mij, zo dra ik derzelver breede en krakende deuren binnen trad. De uitgestrektheid van 't gebouw, daar ik de eenige levendige in was — de holle galm, dien ik op de minste beweging verwekte — joegen eene huivering over mijn geheele lijf. De verwarde herinnering, die ik op dat oogenblik in mij ontwaar werd, dat het hier was, dat men de woelige

vermaaken der Waereld in een ander gezichtpunt leerde beschouwen, dat men hier gemeenzaam gemaakt wierd, met de aandoenlijke gedachte des doods, en zijne waare grootheid in de onsterfelijkheid leerde kennen — dit alles wekte alle mijne gevoeligheid op, en maakte mij vatbaar voor de diepste indrukken. — In deeze aangename droefgeestigheid wandelde ik voort. — Zoekende — reikhalzende met het vuurigst verlangen naar eenig rustpunt, daar ik het gevoel, dat mij begon te overstelpen, in een stillen traanenvloed konde ontlasten. Thans trok een zerk, die eenigzins boven de andere graven verheven was, alle mijne aandacht. Ik naderde — een eenvoudig aandoenlijk opschrift trof mijne Ziel — mijne oogen vloeiden van traanen — o! met welk een belang deelde ik in de lotgevallen van den onbekenden, die in dit graf de opstanding verbeide, die voor mij niet meer een onbekende was; zijn geheele leven, daar ik mij een ideaal van gemaakt had, liep ik door, de minste omstandigheden 'er van waren voor mij belangrijk; gedurig voelde ik nieuwe aandoeningen en gedurig vloeiden 'er nieuwe traanen uit mijne oogen, en het was niet dan onwillig, dat ik eindelijk verplicht ware dit graf, en vervolgens de Kerk te verlaten. Ik ben voorbedachtelijk hier wat langer op blijven staan, om dat dit voorbeeld eenvoudig waar is, en zonder al te metaphysische spitsvinnigheden gemakkelijk uit de kennis van 't menschlijk hart kan nagegaan worden, en ons nu gelegenheid zal geven om eenige gewigtige aanmerkingen over de uitwen-

wendige omstandigheden te maken, die het belang oneindig kunnen vermeerderen, die het tot eene hoogte kunnen brengen, daar het buiten dat nooit toe zou geklommen zijn, in een woord, die het gemoed voorbereiden om dien indruk te ontvangen, dien de Dichter verwekken wil, en dien hij buiten deeze voorbereiding nooit zeker is, dat hij verwekken zal. Wat maakte dit Gradschrift zo belangrijk voor mij? of liever wat maakte mijn hart zo vatbaar om 'er op het levendigst door getroffen te worden? Zeker de voorafgaande uitwendige omstandigheden, die mijn gemoed langsaamerhand al weeker al weeker maakten, en eindelijk bij het graf alle te gelijk op mij werkten. Het zelfde Gradschrift zou mij in eene vrolijke lusttuin zo sterk niet getroffen hebben, mogelijk had ik 'er onverschillig voorbijgegaan. Het is juist het zelfde in het Heldendicht en Treurspel; de toneelen die de Dichter kiest, daar hij zijn Personaadjes plaatst, moeten juist geschikt zijn naar, en juist overeenkomen met de gevoelens daar hij wil, dat zijne Personaadjes ons in brengen zullen, hij moet ons voorbereiden (2.). Dit is

(2.) 't Is waar, de Dichter kan in 't Heldendicht niet altijd toneelen vertonen, en derhalven altijd niet met uitwendige omstandigheden voor af werken. Dan in die enkele gevallen (wij zullen naderhand zien, dat het verdubbelen der toneelen het belangrijkste schoon van 't Heldendicht is; dat de Dichter derhalven dit schoon, zo veel hem mogelijk is, moet zoeken) kan hij van de volgende *Les van Père le Bossu* gebruik maken. *La nécessité de disposer les auditeurs est fondée sur la nécessité naturelle & generale (zegt hij) de prendre les choses, ou elles sont, quand on*

voit

is het eerste middel om belang te verwekken, en door dit te verwaarlozen word menigwerf zijne geheele Kunst vruchteloos. Van hoe eene verbazende uitwerking dit somtijds zij, zal klaar worden, door twee voorbeelden, die ik hier zal opgeven. Het eerste is uit den bekenden *Comte de Comminge* van *d'Arnaud* ge-

veut les transporter ailleurs. Il est aisé d'appliquer cette maxime a notre sujet. Un homme est dans le repos & dans la tranquillité, & vous voulez par un discours fait expres le mettre en colere, vous devez commencer votre discours d'une manière tranquille; ainsi vous vous joignez a lui; & puis marchant tout deux ensemble, pour ainsi dire, il ne manquera pas de vous suivre dans les passions ou vous le conduirez peu a peu. Dan deeze voorbereiding, daar de Redenaar somtijds wonderen door verricht, zou den Dichter, zo ze dikwerf kwame, van zijn doelwit, het vermaak, beroven. Gelukkig kan hij ze in zulk eene hevige drift, als daar *Père le Bossu* van spreekt, altijd ontberen. Nooit behoeft hij personaadjes in volle drift te vertonen, daar wij niet reeds voor af deel aangenomen hebben; en in dit geval hebben wij minder voorbereiding nodig, of liever, zijn wij reeds voorbereid. Het zelfde dat wij geheel natuurlijk vinden in een persoon, die ons interesseert, vinden wij belagchelijk in eenen onverschilligen. Zie hier twee voorbeelden, die dit in zijn volle dachlicht zullen stellen. *Ajax* begint in het 13de B. der *Herschepp.* van *Ovidius* zijn pleitgeding met *Ulisfes* in toorn en woede, voor Rechters, die in de uiterste bedaardheid waren, die dit belagchelijk voor moest komen, om dat ze nog geen deel aan *Ajax* namen;

*Confedere Duces: &, vulgi stante corona
Surgit ad hos clypei dominus septemplicis Ajax.
Utque erat impatiens ira, Sigeia torvo
Litora respexit, classemque in litore vultu:
Intendensque manus: agimus, proh Jupiter! inquit,
Ante rates causam, & mecum confertur Uliesses!*

Het

genomen. Dit stuk is bijna aan niemand vreemd, en zij, die het kennen, weten hoe sterk het interesseert; ondertusfchen vloeit dit belang voor een groot gedeelte uit de uitwendige omftandigheden, uit het toneel, dat de Dichter met den aanhef van zijn *drame* verkozen heeft, voort, en men voelt zijn geheele hart reeds in beweging en vatbaar om nog oneindig fterker bewogen te worden, eer nog een perfonaadje gefproken heeft, enkel door de befchrijving van het toneel. Ik zal het hier opgeven.

Het gordijn gaat open, en men ziet een uitgestrekt
en

Het tweede voorbeeld levert ons Virgilius op. Dido begint in het 4de Boek der Eneade juist als Ajax bij Ovidius, maar dié verwondert niemand: elk deelt in de rampen dier ongelukkige Vorftin; de Lezer is 'er zo wel toebereid, dat het hem zelfs verwonderen zou, indien het begin haarer rede minder hevig waas.

*Regina é speculis, ut primum albescere lucem
Vidit, & æquatis classẽm procedere velis,
Littoraque, & vacuos sensit sine remige portus:
Terque quaterque manu pectus percussa decorum
Flaventesque abscissa comas: proh Jupiter! ibit
Hic, ait, & nostris illuserit advena regnis! &c.*

Wij hebben deeze rampzalige Vorftin vooraf den geheelen nacht in eene dodelijke vrees zien doorbrengen, dat Eneas haar verlaten zoude: de ontroering van haaren geest groeit naar maate de morgenfond nadert. Naauwlijks is het eerste licht daar, of haare oogen vliegen naar de haven, helaas! zij ziet ze ledig, en de geheele Troojaansche Vloot in zee. Nu zien wij haar de borst slaan, de hairen uit het hoofd rukken; en verwachten wij in die gemoedsgefteldheid iets anders dan het: *Proh Jupiter &c.*

en diep onderaardsch hol, ter begraafplaats geschikt voor de Geestelijken van de Abdij *de la Trappe*; (deze Abdij werkt hier reeds, om dat de Dichter 'er eene allerakeligste beschrijving van voor af heeft laten gaan) twee vleugels van het Klooster, daar men geen einde aan zien kan, lopen 'er in uit: men daalt 'er van beide kanten langs twintig uit ruwe steen gehouwene trappen in af. Een flauwe lamp alleen verlicht deeze treurige woning. Diep op den achtergrond verheft zich een groot kruis, aan welks voet men een eenigzins verheven graf ziet, dat uit woeste steenen saamgesteld is. Verscheiden op een gestapelde doodshoofden vereenigen dit gedenkteken met het kruis. 't Is de tombe van den ongelukkigen Abt *de Ranct*, Stichter van de Abdij. Wat naar voren aan den linker kant is een open graf, dat onlangs schijnt gegraven te zijn, op welks rand men eenige schuppen en spaden ziet. Op den voorgrond aan den rechten kant vertoont zich een ander graf. Aan beide zijden van dit hol verheft zich eene menigte van kleine kruisjes, die de begraafplaatsen der Geestelijken aantoonen. Op een der trappen ontdekt men, boven aan, de touwen van eene klok. Aan den voet van het groote kruis leest men op de doodshoofden dit opschrift: *Cogitavi dies antiquos, & annos aeternos in mente habui.* Boven het Kruis vertoont zich dit ander opschrift:

C'est

*C'est ici, que la Mort & que la Verité
Elevent leur flambeau terrible:*

*C'est de cette demeure, au monde inaccessible,
Que l'on passe a l'Eternité.*

De Graaf van Comminge ligt geknield aan de voeten van het kruis, leunende op het graf van Rancé. Hij staat op — staat zijne oogen naar den Hemel, en, na ze naar den eenen en anderen kant gewend te hebben, vangt hij aan!

Dans cet asyle sombre & la mort consacré &c.

Het wit van den Dichter was om de somberste aandoeningen te verwekken, en hoe volmaakt voorbereid hij het gemoed, om ze te ontvangen. Comminge interesseert, zo dra men hem ziet, en hij behoeft niet veel van zijne rampen te verhalen, om duizend traanen te zien vloeien. Gewis het is niet genoeg om de treffendste driften te schilderen, indien men niet vooraf geleerd heeft, den weg naar het hart van die geenen te vinden, die men 'er door treffen wil. Het andre voorbeeld is uit den *Germanicus* van onze voortreffelijke *Juffrouw van Winter* genomen. De Dichteresse brengt ons in 't begin van het 12de B. met Arminius bij het Graf van Kattenwald. Dit graf interesseert ons sterk. Wij gevoelen juist die bekoorlijke droefgeestigheid, die ik in de kerk waarnam, en waar ontspruit deeze uit? uit de kunstige voorbereiding van
aan

aandoenlijke omstandigheden, die de Dichteresse vooraf laat gaan, die ons juist vatbaar maken, om in die gemoeds gestalte door de beschouwing van een Graf hevig getroffen te worden. Men oordeele:

*Arminius had reeds zijn nieuwverzaamde magt
En 't korts verstrooide volk in 't Veld bij een gebragt;
Hij hoopte, in feller haat dan ooit op Rome ontstoken,
Eerlang op Druzus Zoon zijn' ramp te zien gewroken.
Doch schoon de hoop hem vleit, de vrees verbergt hem niet
Dat hem, dat zijn geweest geen krijgskans overschiet,
Indien zijn heir op nieuw word uit het veld geslagen.
Zijn geest staart op 't geheim der ongeborne dagen,
Op dat hij 't lot ontdekk' hem door de Goôn bereid.
Hij zwerft door bosch en veld in peinzende eenzaamheid.
De mijmerende zorg doet hem den tijd vergeeten.
De nacht verast hem, op een heuveltop gezeten;
Hij daalt 'er langzaam af. De halfverlichte maan
Is achter 't hoog gebergte alreede aan 't ondergaan;
Zij toont zich rood, omringd van ongewoone kringen.
De dampkreits is vervuld met luchtverbevelingen.
De starren drijven traag aan 's Hemels stillen trans,
Hier door een wolk gedekt, en ginds in vollen glans.
Men hoort een' waterval op verren afstand bruischen,
En nu en dan den wind in 't loof der pijnen ruischen:
De schaduw van den nacht heerscht in dees stille streek.
Ginds daalt van 't steil gebergte een liefelijke beek,
Endwaalt hier, kronklende, om een' groenen heuvel heen.
De breede hoogte praalt met vier bemoste steenen,
Waar*

*Waar tusfchen fcheutig gras bij veldgebloemde groeit.
 Twee eiken, hoog bejaard, door 't ijzer nooit befnoeid,
 Nooit door den ftorm gekrenkt en weelig uitgefchoten,
 Verlepen deezen grond de fchaduw van hun loten.
 Dit rustvertrck des doods, aan de eenzaamheid gewijd,
 Bewaart het lijk eens helds, beroemd in ftrijd op ftrijd;
 Het lijk van Kattenwald, den fchrik van 's Vijands fchaaren.*

Indien men onder 't lezen van deeze Verfen zijn gevoel nagaat, zal men ontdekken dat het gedurig meer en meer geneigd wordt om nog aandoenlijker getroffen te worden. Het wenscht om nog treuriger voorwerpen, en in die gemoedsgeftalte komt men bij 't graf van Kattenwald, het punt, daar al het voorgaande op faamenloopt, en daar onze geheele begeerte voldaan word.

Even als het met deeze bekoorlijke droefgeestigheid is, zo is het met alle andere aandoeningen, van welke natuur ook. Het gemoed moet 'er voor af toebereid worden. Hoe aanminnig, hoe verleidende komt ons *Gabrielle d'Estrée* voor in den 9^{den} zang van de *Henriade*? Eer deeze Schoone verfchijnt is onze ziel geheel teederheid, door de kunstige befchrijving van den Tempel der Liefde, die ons van regel tot regel gevoeliger maakt; tot dat eindelijk de bekoorlijke *d'Estrée* verfchijnt, en wij met den Vorst ons ten eenemaal in haar verliezen.

Schoon ik den Heer van Alphen (3.) toestem,
 dat

(3.) Zie *Ried. Theor. 2 D. bladz. 203.*

C

dat men niet altijd door hartstochten alleen belang verwekken kan, gelove ik echter niet, dat het maar zo zeldzaam geschiedt, als die kundige Schrijver meent. Naar 's Mans gedachten zijn het maar alleen de rijkdom der voorstellingen, de wigtigheid en menigvuldigheid van het geen deezen ons te denken geven, waar door een werk van langen adem van het begin tot het einde bezig, opmerkzaam, en vergenoegd houdt. Ik twijffel of dit alles zonder het bijkomen der hartstochten zulk eene gelukkige uitwekking zou hebben; ik zou het, omgekeerd, oneindig sterker durven verzekeren, dat namelijk dit alles, zonder het bijkomen der hartstochten in een werk van eene lange uitbreidheid nooit een duurzaam belang zal verwekken. Bij eene gestadige afwifeling der rijkfte voorstellingen, vallen wij eindelijk in den slaap: wij willen niet altijd denken, wij willen zeer dikwijls gevoelen, en het zijn de hartstochten alleen, die, gelukkig, juist aangebragt, in een werk van langen adem in ons die lusteloeshed voor kunnen komen. Dan onderscheiden wij wel. — Het vergenoegen gelegen in medelijden en schrik genieten wij, ik stem het gewillig toe, slechts voor korte oogenblikken, maar 'is hier de zaak mede afgedaan? zijn 'er dan geen andere hartstochten dan medelijden en schrik? Zeker zijn medelijden en schrik twee magtige springveeren van het belang. Maar deeze even als verontwaardiging, haat, wraak, wanhoop, en alle hevige hartstochten, die het gemoed sterk schokken, en verscheuren, gebruikt de goede
smaak

fmaak zeer spaarzaam, om dat ze met veel geweld werken, en dat alle hevige indrukken kort en schielijk zijn moeten, dewijl anders of hunne kracht vervliegen, of de Ziel 'er onder bezwijken zoude. Maar zijn liefde, hoop, en die ik bij het Heldendicht in de eerste plaats had moeten noemen, verwondering enz. dan ook geen hartstochten? Heeft de Heer Riedel zelf (4.) niet, eenige bladzijden hooger, aangemerkt, dat de liefde de algemeenste hartstocht der menschelijke natuur zij, en, even daarom, die, welke het meest in staat is om belang te verwekken; dat zij zelfs in die zielen dringt, welke gesloten zijn voor de gevoelens der grootheid en verhevenheid, en daar werkt met eene onwederstaanlijke werktuiglijke kracht? En deeze zachtere driften zijn het, die in eene gedurige beweging moeten zijn, tegen elkanderen inlopen moeten, zich onderling bestrijden moeten. — Zie hier het groote veld, waar de Dichter tonen kan, of hij 't menschelijk hart kent. Maar hoe komt het echter, dat men zo dikwerf hartstochten ziet voorstellen, zonder 'er in te delen? Hier zijn twee gewigtige redenen van, beide, niet in de hartstochten zelve, maar in de onkunde van den Dichter gelegen. De eerste hebben wij reeds opgegeven. Men verzuimt doorgaans het gemoed vooraf te bereiden, juist tot zulk een hartstocht als men voor heeft op te wekken. — Hoe veel schooner zullen ons, bij voorbeeld

(4.) *Bladz. 189.*

C 2

beeld, het Akkerleven van Poot, of zommige *Idyllen* van Gesner voorkomen, als wij ons, bij het opgaan der zon, in een vrolijk landschap, op een bemosten steen, of tegen een begroeiiden heuvel nederzetten, en 'er daar de lezing van ondernemen? Het kalm gelaat der natuur; het zuizen van een lieflijk windje, 't gemurmel van 't water, het morgen gezang der Vogelen — dit alles brengt in het gemoed eene zachte en vergeenoglijke gewaarwording, juist geschikt om door het dichterlijke schoon van dien aart geboeid te worden. Men sla in dien zelfden stand een' Nacht van Young op — zullen wij 'er die somberheid door in onze ziel verspreid voelen, die dit voortreffelijk werk, zal het zijn wit bereiken, 'er in verspreiden moet? Men beproeve 'er teffens eene lezing van om middernacht bij eene flauwe lamp, die een ruim ouwerwets vertrek naauwlijks half verlicht, en men zal 'er het onbegrijpelijk groot onderscheid duidelijk tusfchen bemerken. (5.)

Hier

(5.) Ik heb, na dat deeze Verhandeling reeds voltooid was, gelegenheid gehad om eene sterkere proef, dan die ik in 't begin van dit Hoofdstuk opgegeven heb, omtrent het effect der uitwendige omftandigheden te nemen. De Voorgaande bewijst slechts van een' kant, die, welke ik thans zal mededeelen, beftit naar mijne gedachten meer; zij toont juist dat onderscheid aan, daar ik hier in het voorbeeld van Youngs Nachten over spreek.

Bij gelegenheid dat ik voorleden Zomer een Reisje naar Hamburg deed, had ik het genoeg van aldaar kennis met den Heer Klopstock te maken. Eene Vriendin van dien Dichter, en bijgevolg eene Vrouw van verdienften, die gewoon was jaarlijks den

Ge-

Hier komt bij, dat men de hartstochten uit boeken pooft te leren kennen, en ze niet in de natuur zelve bestudeert. Dit verzuim kan men den jongen Dichteren niet genoeg onder het oog brengen. — Van hier dat ze zo menigmaal vruchteloos effect van hunne kunst

ver-

Geboortedag van haaren Vriend ten haaren huize plegtig te vieren, deed mij het vermaak aan van mij op deszelfs vierenvijftigste Jaarfeest te vragen. Voornemens zijnde den volgenden dag Altona en de omleggende landstreek te bezichtigen, verhaalde ik haar mijn oogmerk. Zij herinnerde mij hoe ik dan vooral niet vergeten moest de Tombe te bezoeken, die de Heer Klopstock op den Kerkhof te Otters, een Deensch dorp, even buiten Altona, voor zijne Echtgenooten had laten oprichten, en waaronder hij ook eens rusten zoude. Ik vertrok den anderen dag naar Altona, en van daar naar een' Lust-tuin, langs de helling van een' berg tot vermaak van 't Gemeen aangelegd. De Kerkhof van Otters grenst aan dezen tuin; eene korte rij boomen maakt 'er de scheiding van uit. De schoonheid van dien dag had eene menigte menschen uit Hamburg en Altona in deeze lustplaats verzameld. Alles ademde 'er enkele vreugd, en eene schaterende vrolijkheid. Ik wandelde spoedig naar den Kerkhof — dan ook hier kon ik het gewoel niet ontduiken: eene geheele Schaar volgde mij, en hier onder een aantal kinderen. Ik zag de Tombe; ik bewonderde haar — alleen, ik wierd 'er niet door getroffen; ik keerde geheel onverschillig weder naar Hamburg. Ik kon niet nalaten dien geheelen avond op deeze wonderlijke en mij zo ten eenenmaal vreemde ongevoeligheid te denken. Ik begreep terstond dat nooit iets geschikter geweest was om dat strekend gevoel, dat ik zo teder bemint en waarover ik in den aanvang van dit Hoofdstuk gesproken heb, in mij op te wekken dan de tombe, die ik gezien had — alles liep hier te saam om mij te treffen. De achting, die ik reeds sedert een' geruimen tijd voor den Dichter van de Messiaade gevoeld had, en die geheel zuiver was geworden sinds ik in zulk een groot Vernuft teffens den nederigen,

C 3 den

verwachten: maar dat ze het menschlijk hart leren kennen, dan alleen, maar dan ook zeker, zullen ze in staat zijn door hartstochten hevig te roeren, de nuances derzelve tot in het oneindige te vermeerderen, en

den deugdzaam mensch had leren kennen. — De verrukkende eenvoudigheid der Tombe — op een' kerkhof, overschaduw door een Lindeboom, met een nederig negje van Roozen omtuind — Het ongekunstelde roerende opschrift — dat nog aandoenlijker voor mij wierd door het verhaal, dat men mij daags te vooren gedaan had van den treurigen dood der Echtgenoot des Heeren Klopstocks, die in haare eerste zwangerheid, na een der pijnlijkste *operatiën* vruchteloos doorgestaan te hebben, in den aanvang eens rijkgezegend en zaligen Echts, zijner tederheid ontruk werd. — De oprechte, de standvastige liefde van haaren overgebleven Echtgenoot, die, na zo veele jaaren, dat hij haar gemis betreurt, even zuiver in zijn hart blijft leven, die hem met wellust — en dikwerf reikhalzende — op het oogenblik doet staren. dat hem in dezelfde tombe weder met haar vereenigen zal. Voeg hier bij het verbijzelend, het vernietigend denkbeeld. „ 't Is dan hier, dat ook het overblijffel van Klopstock, van den uitmuntenden rijkbegaafden Man, die de bewondering van Duitsland, van geheel Europa onwederstaanbaar tot zich trok — stof zal worden! — 't Is hier, dat de zichtbaare Beeltenis der Godheid — de Mensch, tusfchen wien ende Engelen de afstand vaak zo onmerkbaar was — 't is hier, dat hij, gelijk aan de geringste vlieg, die thans om zijne tombe zweeft, vergaan zal! o Mensch! hoe groot — hoe verbazend klein zijt gij!

Op het oogenblik, dat ik dit schrijf, voel ik mijn hart week worden. — En echter bij de Tombe zeive, daar alle deeze denkbeelden versch en levendig waren — bleef ik koel, ongevoelig. Ik herinnerde mij eindelijk wat ik zo dikwerf over de uitwendige omftandigheden gedacht had, en beflot dat het alleen daar aan toetefchrijven waare, dat ik geen uitwerking bij mij gevoeld had van het beweeglijk gedenkteken, dat ik dien dag gezien had.

Om

Afbeelding van de Begraafplaats van KLOPSTOCK.

en hier door eene onuitputtelijke bron, die nooit opdrogen zal, voor hunne kunst te vinden.

Maar behalven deeze voorbereidingen, van zulk een uitgestrekt nut in 't geheel beloop van 't Helden-dicht, wilde ik nog voor het gros van menschen, eenige geringe, maar voor gevoelige harten treffende bijzonderheden opgeven, die, door een sijnen smaak
wel

Om te beproeven of dit besluit juist waar, nam ik voor eene tweede proef te nemen. Ik bestelde mijn rijtuig den volgenden morgen met het opengaan der Poort, en eer de Zon boven de kim was, stond ik geheel eenzaam en in eene bewegingloze stilte voor mijne Tombe. Hoe krachtig wierd ik toen in mijne gedachten bevestigd! Niet tegenstaande ik de uitwerking der nieuwigheid miste, gevoelde ik alles, wat ik gevoelen moest. Een geruimen tijd stond ik diep in mij zelven verzonken. — Ik wandelde eindelijk in dezelfde gemoedsgesteldheid te rug — toen ik op den top des heuvels kwam, langs wiens helling de tuin ligt, rees de zon boven de kim. Nimmer heb ik met zulk eene genoeglijke vertedering het kalm gelaat der schepping gezien. De Tombe had eene wending aan mijne ziel gegeven, die haar de schoone gezichten, welke men van deeze hoogte over de Elve ziet, met verrukking deedt genieten. — In een woord ik gevoelde nog dien geheelen dag het geen ik in den morgenstond gezien had.

Ik heb eene naauwkeurige tekening van het Gedenkteken gemaakt. Behalven deszelfs innerlijke merkingswaardigheid, deedt de achting, die Klopstock bij verscheiden Nederlanders verworven heeft, mij denken, dat de mededeeling hier van aan mijne Landgenooten niet onverschillig zijn zoude. Het genoeg, dat ik altijd smaak, als ik aan dezelve eenige oogenblikken vermaak kan verschaffen, bragt mij terstond in het denkbeeld om ze in plaats algemeen te maken, en 't is thans door de kunstige hand des Heeren Vinkeles, dat ik mijn oogmerk hier volbragt zie.

wel gebruikt, vuur en leven, en dat beminlijk belang, dat door eene tedere ziel zo hoog geschat wordt, over het geheele Heldendicht verspreiden.

Als wij ons gevoel ontleden (en o deden wij dit dikwerf!) dan ontdekken wij, dat 'er verscheiden voorwerpen in de natuur zijn, die aan onze ziel, bij derzelve beschouwing, altijd een' zekeren oogenblikkelijken indruk geven, dien wij, buiten dezelve, door onze uiterste gezochteste pogingen naauwlijks zouden kunnen verkrijgen. Zo wordt mijne ziel geheel gevoel als ik eenzaam de volle maan aan een ruimen en zuiveren hemel beschouw. Ik staar 'er gedachtloos op — mijne aandoeningen overstelpen mij — traanen biggelen langs mijne wangen — ik koom weder tot mij, en de gedachtenis van alle mijne overleden vrienden zweeft voor mijne oogen — ik bepeinze mijne vergankelijkheid — ik gevoel mijne onsterfelijkheid.

Een donker uitgebreid Bosch, vooral van denneboomen, in wiens midden ik door al het ontzachgelijke der stilste eenzaamheid omgeven ben, jaagt altijd eene huivering over mijne leden — daar, verloren in mijne nietigheid, ben ik gereed om het wormpje, dat in het stof om mijne treden wemelt, mijnen natuurgenoot te noemen. — De wind ruischt door de toppen der dennen, en mijne gedachten klimmen uit den diepsten afgrond van mij zelve tot mijnen verheven Schepper op — bedweld, gevoel ik meer van zijne grootheid, dan de tong eens Engels zou kunnen mededeelen — mijn hart verwijdt zich — ik gevoel
mijn

mijne voortreffelijkheid, en het gewormte — het stof — verzinkt voor mij.

'Er is een grooter overeenkomst tusfchen ons gevoel dan men in den eerften opflag wel denken zou. Deeze indrukken, die des Oceaans, eener Echo, en een verbazend getal, die ik 'er zou kunnen bijvoegen, zijn vrij algemeen. Ik herinner mij in een gezelfchap van fmaak *bet Lijden van den jongen Werther* van *Götbe* te hebben horen voorlezen. Wij kwamen aan den laaftten brief van het eerfte deel, daar Charlotte tot Werther, beide in den maanfchijn wandelende, zegt: Nooit ga ik in den maanfchijn wandelen, of altoos denk ik aan mijne geftorven Vrienden, altoos overvalt mij het denkbeeld van den dood en van toekomstigheid — en met eenen mond vielen wij den lezer in, om te betuigen, dat wij in dezelfde gelegenheid juist het zelfde gevoel hadden.

Welk eene verbazende uitwerking kan de Helden-dichter, die in de eerfte plaats Dichter van 't gevoel moet zijn, hier niet van verwachten — door zijn gevoel aandachtig na te fpeuren, door hier uit te werken, zal hij zich geheel meester maken van dat zijner lezers — kleinigheden, (5.) die, buiten dat, geeuwen doen,

(5.) Welk eene verbazende partij heeft Klopftock niet weten te trekken van een wormpje in deeze fchoone plaats in den tweeden zang van zijnen Mesfias, daar wij eerlang eene Nederduitsche vertaling, door den Heer Groeneveld, van zullen zien, die mij door den Heer Klopftock zelve, ver boven de Franfche en Engelsche vertaling, aangeprezen is:

doen, zullen zo belangrijk worden, dat men ze verflinden zal — bespiegelingen zullen juist daar ter plaatse voorgedragen worden, daar de geheele ziel des Lezers tot bespiegelen geneigd is, toneelen gekozen worden, daar alles met de vertooners saamen speelt, in een woord, dit is het eenigste middel om alle die kleine ledige plekken te vullen, die in een uitgebreid Dichtstuk grootsche bedrijven natuurlijk verpozen moeten, en die buiten het zelve vervelen.

Ik heb twee voorbeelden bij de hand die het tot hier toe beredeneerde staven kunnen, beide zijn ze juist uit het gevoel, dat het maanlicht, en een bosch verwekken, genomen; beide hebben op mijn hart de
groot-

*Satan sprach es. Indem ging von dem Verfühner entsetzen
Gegen ihm aus. Noch war in den einsamen gräbern der Gottmensch
Mit dem laute, womit der Lästler endigte, rauschte
Vor den fuß des Mesias ein wehendes blatt hin. Am blatte
Hing ein sterbendes würmchen. Der Gottmensch gab ihm das leben.
Aber mit eben dem blick sandt er dir, Satan, entsetzen.*

Naar de vertaling van den Heer van Alphen :

„ Dit zeide de Satan. Ondertuschen ging 'er van den Mid-
„ delaar verschrikking tegen hem uit. De Godmensch was nog
„ in de graven. Te gelijk met het geluid, waar mede de las-
„ teraar eindigde, ruischte voor den voet van den Mesias een
„ wemelend blad. Aan het blad hing een stervend wurmpjen. De
„ Godmensch gaf aan het zelve het leven; en met denzelfden blik
„ verschrikte hij den Satan.

Neem hier het wurmpje weg, en gij neemt het geheele schoon van deeze plaats weg.

grootste uitwerking gedaan. Het eerste is uit den *Werther* van *Göthe* getrokken.

Werther, wiens Ziel onafscheidbaar met die van Charlotte, een meisje, dat aan een ander verloofd was eer Werther ze kennen leerde, vereenigd is, mistrouwt zijne deugd in langer bij haar te vertoeven. Hij is bepaald om haar des anderen daags te verlaten. Hij vreest dat deeze scheidung eeuwig zijn zal — zijn voor-nemen is voor haar verborgen — den avond voor zijne reis bezoekt hij haar voor 't laatst — ten prooi aan de hevigste aandoeningen, bewandelt hij een laan van beuken boomen, die aan haare plaats behoorde, en die door een boschje, dat 'er aanraakte, gestadig al donkerder werd — midden in deeze mijmering hoort hij Charlotte op het terras klimmen — hij loopt haar te gemoet en met eene zekere grilling vat hij haare hand en kust ze — nauwlijks waren ze boven op het terras, of de maan ging achter een boom-rijken heuvel op — zij gaan voort, en komen ongemerkt in een donker prieel. — Hier rakenze in een gesprek, dat verstijven doet, over den dood — over de eeuwigheid — eindelijk — het gevreesde oogenblik van scheidung komt; en zie hier hoe Werther het afmaalt: *Zij stond op, en eensklaps ontwaakte ik en begon te trillen: ik bleef zitten, en hield haare hand vast. Wij moeten heen, zei zij, het word tijd. Zij wilde haare hand te rug trekken, maar ik hield haar nog vaster, Ja! wij zullen elkander wederzien, riep ik uit, wij zullen ons weervinden, onder alle gedaantens zullen wij ons herkennen. Ik ga, voer ik*

ik voort, ik ga gewillig, en evenwel zoo ik zeggen moest voor eeuwig — neen! dit zou ik niet kunnen uitflaan. Vaar wel Charlotte! — wij zien elkaar weder. — Morgen denk ik, antwoordde zij lagchende; o ik voelde dat Morgen! Helaas zij wist niet toen zij haar band uit de mijne trok. Zij ging de laan uit, ik bleef staan, keek haar door 't maanlicht na, en wierp mij op den grond om door 't storten van eene zee van traanen mijn beklemd hart eenigzins lucht te geven; ik sprong wecr op, liep naar voren op het terras, en van verre zag ik in de schaduw der booge linde-boomen haar wit kleed bij de tuindeur nog schemeren; ik strekte mijne armen uit, en het verdween. Hoe belangrijk wordt hier dat schemeren van Charlottes wit kleed — gewis! alles wordt belangrijk zo dra smaak en gevoel het bezigen — niets uitgezonderd!

De Heer van Winter zal ons in zijne schoone *Jaargetijden* (6.) het ander voorbeeld aanbieden. De Dichter komt in een donker Bosch — hier valt hij in eene bespiegeling, daar elk lezer met hem in valt; men hoore hem:

*Welk een stilte! een heimelijke kommer
Vervult me op ieder trede. ó Somber oord! gewis,
Gij wekt in mij ontsag. Gij kunt, ó duisternis!
Verbaazende eenzaamheid! eerwaardige tooneelen!
Gewijde grond! gij kunt mijn peinzend barte streelen —*

ó Dicht-

(6.). Bladz. 75. en volg.

*ó Dichtbewasfen woud! waar zijn al de aardfche zorgen?
 Gijhoud mij voor elks oog, maar niet voor God verborgen.
 Ik ben, ik leef; maar 'k weet, mijn levensdageraad,
 Is been; mijn middag naakt; eer 't zonlicht ondergaat
 Heeft mogelijk het licht mijns levens uitgefchenen,
 Is de aarde en al het aardfche uit mijn gezicht verdwenen.
 Wat is voor mij geweest, wat zal 'er na mij zijn?
 ó Zee der eeuwigheid! —*

*Verbaazende eeuwigheid! gij houd ons opgetoogen.
 ó Bron van aarde en tijd! ó graf van tijd en aard!
 Waar is 't voorledene, waarvan gij 't ftof bewaart?*

*Onëindigheid! te wijd voor ons bepaald begrip!
 Mijn duuring, die der aarde is slechts, bij u, een ftip.
 Wat zonnen zijn voor de onze in uwen kreits verfchenen,
 Of ftaan te volgen als dees vuurbron is verdwenen?*

*Sints 't eerfte fchemerlicht door 't aaklig duifter drong,
 Veroud de tijd, maar gij, ó eeuwigheid! blijft jong.*

*Almagtig Schepper en Volmaaker aller dingen!
 Gij woont in de eeuwigheid. Al de aardfche wifelingen,
 Elk Jaargetij, 't heeläl, de tijd en de eeuwigheid
 Vertoonen slechts een fchets van uwe majesteit —
 Wat is de fterveling!*

Waar zou ooit de Dichter eene befpiegeling van deez-
 zen aart gelukkiger hebben kunnen plaatsfen? Al dat
 gevoel, dat een fomber uitgebreid Bosch verwekt,
 werkt met onwederftaanbre kracht mede, om deeze be-
 fpiegeling belangrijk, treffend te maken.

Ik

46 VERHAND. OVER HET HELDENDICHT.

Ik zal hier thans niets meer bijvoegen. Voor hun, die vatbaar zijn om van dit soort van aanmerkingen gebruik te maken, heb ik genoeg gezegd: zij zullen mijne voorbeelden van de maan en het bosch op ontelbaare andere aandochtingen van zelve toepasfen. Voor hun, die geen gevoel hebben voor het schoone, zou ik alles kunnen zeggen, zonder dat zij 'er meer nut van hadden. — Treden wij nu van deeze algemeene aanmerkingen tot de bijzonderheden van 't Heldendicht over, en pogen wij 'er in de eerste plaats eene vaste beschrijving van te geven.

TWEE-

T W E E D E H O O F D S T U K .

Beschrijving van het Heldendicht.

Zal de Beschrijving, die men van het Heldendicht geeft, den toets kunnen doorstaan, dan moet dezelve op geen andere Dichtstukken, hoe genaamd, kunnen slaan; zij moet ons vooral het Heldendicht doen kennen, en onderscheiden van eene Geschiedenis, en van eene Roman, die 'er het naast aangrenzen.

Elk ziet met den eersten opslag van het oog dat de beschrijving, die de kundige *Gerard Vosfius* (1.) van het Heldendicht geeft, geheel onvoldoende, en veel te algemeen is. Het Heldendicht is bij hem *een Dichtstuk in zesvoetige verzen, de doorluchtige daaden van doorluchtige Personaadjen in eenen doorluchtigen stijl verhalende*. Hoe veele Dichtstukken, ging deeze beschrijving door, zouden in den rang van Heldendichten gesteld moeten worden. Ieder Natie zou 'er een' stapel van kunnen aantonen, en wij zouden voor zeker hier de geringste rol niet spelen. *Lucanus* zou volgens deeze beschrijving aan *Virgilius* den rang kunnen betwisten.

Naauwekeuriger is de beschrijving, die ons de oordeelkundige *Batteux* (2.) geeft, als hij het Heldendicht

(1.) *Instit. Poët. Lib. 3. Cap. 1. §. 2.*

(2.) *Princ. de la Littér. Tom. 2. Trait. 4. Chap. 1.*

het

het poëtisch verhaal van één wonderbaar bedrijf noemt. Dan hoe veel waars 'er in deeze beschrijving ook zij, zij komt ons, onder verbetering, niet voldoende voor. Voor eerst, om dat wij niet geloven, dat het wonderbaar tot het wezen van het Heldendicht behoore, 't geen de Heer *Battoux* echter beweert (3.) en 't geen wij op zijn plaats wederleggen zullen. Ten anderen, om dat deeze beschrijving ook weder, schoon in minder trap, het gebrek heeft van ons het Heldendicht niet met uitfluiting van alle andere Dichtstukken te leren kennen. Men merkt straks, dat volgens deeze beschrijving veele *Fabelen* van *Esopus* (4.), om van niets anders te gewagen, Heldendichten zijn zouden.

Onbetwistbaar is de beschrijving, die de geprezen *Schrijver der Proeven van Dichtkund. Lett.* (5.) ons aanbiedt, tot hier toe de beste. *Een één groot geheel bedrijf eener voorname personaadje, in deftige versen, door het wonderbaar ondersteund*, is naar zijne gedachten een Heldendicht. Zij behaagt ons echter niet geheel. Naar deeze beschrijving is de *Lucifer* van *Vondel*,

(3.) *L. c. Chap. 2.*

(4.) Ik weet wel dat *Lesfing* in de tweede *Verhandeling tot zijne Fabelen* het *Wonderbaar* aan de *Esopische Fabelen* ontzegd heeft; dan hij is hier in, naar onze gedachten, grondig wederlegd door *Schlegel* in zijne *Verhand. von dem Wunderbaren der Poësie, besonders der Epopöe*, zijnde de 8ste in het 2de D. van zijnen *Battoux*.

(5.) *Over den Abraham den Aartsvader, tweede Hoofdst.*

del, zijn zeer veel andere stukken Heldendichten. Het uitfluitend kenmerk van de Toneelpoëzij mist 'er aan. Deeze vertoont, daar het Heldendicht verhaalt (6.)

Wij wagen het om 'er deeze beschrijving van te geven: *Het Heldendicht is het verhaal van één, groot, geheel, waarschijnlijk bedrijf eener doorluchtige Persoonaadje in deftige versen.*

Het vervolg zal tonen of wij in onze poging gelukkig geweest zijn.

(6.) *Differt autem epopœia a tragœdia, zegt Vossius l. c. cap. 2. quod tragœdia sit drama: epopœia fere in ἀπαγγελίᾳ consistat.*

DERDE HOOFDSTUK.

Over de Eenheid van 't Bedrijf.

De Eenheid van het Bedrijf behoort tot het wezen van 't Heldendicht. Deeze regel word bekrachtigd door het gezag van Aristoteles en het eenparig gevoelen van alle zijne uitleggers; en, wat de Heer de la Motte (1.) hier ook tegen beuzele, de wezenlijke regels van het Heldendicht zijn niet willekeurig uitgevonden, maar uit de Theorie van onze aangename en onaangename bevindingen (2.), en derhalven uit de
na-

(1.) In zijn *Discours sur Homère*, aan 't hoofd van zijne *Iiade* geplaatst. De Heer de la Motte meent, dat *Homerus* in de *Iiade* zich enkel voorstelde om de Gramschap van *Achilles* te bezingen, als een onderwerp, bekwaam om belang en vermaak te verwekken. Dat hij zich voor 't overige aan geen vaste regels gebonden hebbè, en dat men zich derhalven door het vooroordeel laat leiden, indien men regels voor het Heldendicht opgeeft, die uit *Homerus* genomen zijn.

(2.) Die hier meer van begeert te weten, raadplege met *Sulzer* in zijne *Theorie der aangename en onaangename bevindingen*. Wij zouden ons bestek en het oogmerk deezer verhandeling te buiten gaan, indien wij alle de regelen van het Heldendicht, op eenen wijsgeerigen voet, uit de eerste bronnen wilden afleiden. Wij zullen echter hier en daar, om aan den Weetlust des nauwkeurigen navorschers voldoening te geven, onze Lezers telkens verwijzen tot de beste verhandelingen, die ons over dit onderwerp zijn voorgekomen.

natuur zelve genomen. Toncn wij eerst aan, waar in de Eenheid van het Bedrijf besta, dan zal het te duidelijker blijken, dat de allergewigtigste redenen voor deezen regel pleiten.

Ik versta met den Heer *Batteux* en *Ramler* (3.) door een Bedrijf *eene onderneming, die met keus en uitzicht geschiedt.*

De Eenheid van het Bedrijf bestaat daar in, dat 'er ééne daad bij uitstek behandeld worde, waar aan alle andere kleinere daaden ondergeschikt zijn.

Men kan de Eenheid in een Heldendicht hier aan toetsen, of de daad, die de Dichter verkozen heeft van alle andere daaden onafhankelijk zij, en of teffens alle haare deelen natuurlijk onder elkanderen verbonden zijn. Zo stelde zich, bij voorbeeld, Homerus voor om de gramfchap van Achilles te bezingen. De gramfchap van Achilles is hier de vooruaame daad; zij is onafhankelijk van alle andere daaden; zij bestaat op haar zelve, zonder van de verrichtingen van Diomedes, Ajaks, Ulisfes, en de overige Helden, die Homerus ingevoerd heeft, in 't minst af te hangen, daar in tegendeel alle de bedrijven zijner overige Personaadjes uit deeze eene daad voortvlocien.

Men heeft deeze onderlinge vereeniging der deelen, en de afgescheidenheid, die de hoofddaad van alle andere daaden onafhankelijk maakt, in verschillende dingen

(3.) Men zie zijne *Einleitung in die schönen Wissenschaften nach dem Französischen des Herrn Batteux. 2. Band. 3. Art.*

gen gezocht (4.) Zonder ons in alle deeze gevoelens in te laten, dunkt ons het aanneemlijkste te zijn, dat de Eenheid van het Bedrijf afhangt van het einde dat men zich voorstelt, en dat aangekondigd wordt door de voorstelling van 't onderwerp. Ieder bedrijf heeft twee einden; het eene dat den geenen, die werkt, werken doet; het andere dat het slot, de uiterste grenspaal van de daad zelve is: of duidelijker met *Ramler*; het eene einde is de aanleiding tot, het andere de vervulling van 't Bedrijf. Het eerste is het punt, van 't welk de werkende, de bedrijvende Persoon afgaat, en met ingespannen krachten zijn loop naar het zich voorgestelde wit neemt; het tweede is het punt daar hij aanlandt, daar de onderneming voleind is. Al de schreden, die de Dichter doet, geschieden tusschen deeze twee einden, en lopen van het eerste tot het tweede. Alle stoffen die hij aanvoert, al waren't ook Epifoden, worden door deezen stroom voortgesleept; of liever worden tusschen deeze beide grenzen ingelloten als in een

(4.) In de Eenheid van de zedekundige Leerstelling, die men waande, dat uit het Heldendicht voortvloeide; in de Eenheid van onderneming; in de Eenheid des Helds enz. Die begerig is om deeze gevoelens aangehaald en wederlegd te zien, sta *Batteux* na ter aangehaalder plaats *Chap. 3.* aan welk Hoofdstuk wij de volgende aanmerkingen verschuldigd zijn. Men vergelijke 'er mede: *Le Traité sur le Poëme Epique* van *Pere le Bossu*, *Livr. 2. Ch 7.* en No. 25. van het 1ste D. der *Oude Bijdragen Hoofdst. 33.* Welk laatste stuk, vooral in de nooten, die 'er onder zijn, wij nog gelegenheid hebben zullon aan te stippen, en te wederleggen.

een' cirkel. Wij zullen hier, om alles zo duidelijk te maken als ons mogelijk is, het voorbeeld, dat Batteux gebruikt, nog opgeven. Indien Virgilius gezegd had: Ik zing de wanhoop van Dido; dan zou zijn Dichtstuk slechts een boek bevat hebben, en echter had hij één geheel gemaakt. Even zo, wanneer hij gezegd had: Ik zing de nederdaling ter Helle van Eneas, de uitvaart van Anchises, het noodlottig geval van Nifus en Euryalus; zou de daad van zijn bedrijf geheel geweest zijn, zonder meer dan vijf of zeshonderd verfen te hebben. Maar nu hij gezegd heeft: Ik zing een' Held, die van Trojens kusten vluchtte, en zich in Italië nederzette; nu behoort alles, wat dezen Held, van zijne vlucht af, tot aan zijne nederzetting toe, overkomt, tot het onderwerp des Gedichts.

Uit het tot hier toe beredeneerde ziet men overtuigend, dat de Eenheid afhangt van het oogmerk, dat de Dichter uitdrukt in de voorstelling aan 't hoofd van zijn gedicht. Zo vangt Homerus aan: *Zanggodin! zing de gramschap van Achilles*; en deeze gramschap van Achilles is juist de ééne voornaame daad van de *Iliade*. (5.)

Wij

(5.) De Schrijver, die onder de straks aangehaalde verhand. uit de *O Bijdragen* nooten geplaatst heeft, meent *noot 14*. dat het nog niet uitgemaakt zij, dat het Heldendicht van Homerus ten voornaamsten onderwerp hebbe de *gramschap van Achilles*. Hij besluit uit de plaats van *Horatius* in zijne *Ars Poët*:

D 3

Res

Wij denken dat de Eenheid mede tot het wezen van het Heldendicht behore. Zij onderscheidt het van eene Geschiedenisfe, die het verhaal van verscheiden daa-

*Res gesta regumque ducumque, & triflia bella,
Quo scribi possent numero, monstravit Homerus.*

dat de Dichter daar mede hebbe willen aanduiden, dat zo wel het uitvoeren van eenen zwaaren oorlog stoffe tot een Heldendicht in 't gemeen verschaffen kon, als het bedrijf van een enig Held. Dan wij twijffelen hartelijk of dit de betekenis van de aangehaalde plaats zij; men behoeft ze in haar verband slechts na te zien, om overtuigd te worden, dat Horatius hier alleen mede zeggen wil, dat Homerus geleerd heeft in wat soort van versen, op welk eene deftige wijze het Heldendicht, daar de daaden en oorlogen der Koningen in voorkomen, behandeld moet worden: oogenbliklijk volgt 'er de trant van verificatie op, die de *Elegie* vereischt: *Versibus impariter junctis querimonia primum. &c.* Zo heeft het *Boileau* ook begrepen, en zo zal het ieder onpartijdige moeten begrijpen. *La Fresnaie — Vauquelin Liv. 1. de son art poëtique* paraphraseert deeze regels dus, ten bewijze dat hij ze ook in deezen zin opgevat heeft:

*De quel air, en quel Vers on doit des Empereurs,
Des Princes & des Rois décrire les erreurs,
Les voyages, les faits, les guerres entreprises,
D'un Siège de dix ans les grandes villes prises,
L'Enseigne Homere &c.*

En zij worden van *St. Marc*, een man van een' allerfijnsten smaak in de *remarques* onder de *Art Poët.* van *Boileau Chant. 3.* aangehaald, en geprezen. — Dan, behalven dit alles, is het niet genoeg, dat Homerus zelf, die immers best het plan en den inhoud van zijn Dichtstuk zal geweten hebben, het met de duidelijkste woorden zegge: *Zanggodin; zing de gramschap van Achilles.* Behoeven wij hier nog te raden?

daaden is (6.) en dikwijls van eene Roman, doch niet altijd volkomen, dewijl het niet onmogelijk is dat een Romanschrijver zich ook een eenige daad kon voorttellen. Wij begrijpen dat hier nog iets bij moet komen, dat ook, onzes bedunkens, tot het wezen van 't Heldendicht behoort, en 't geen wij op zijne plaats zullen afhandelen. Alle Dichters, ondertusfchen, die hunne peping aan deeze voortreffelijkste foort van Poëzije gewijd hebben, alle Kunstrechtters hebben voor de Eenheid van Bedrijf in 't Heldendicht beflist, en met recht, dewijl 'er, gelijk wij aan 't begin van dit Hoofdstuk zeiden, allergegrondste redenen voor pleiten, welke wij thans naar ons plan aan moeten stippen.

Het hoofd doelwit van de Dichtkunst is om door de beweging onzer driften te vermaken. Dit vermaak is zodanig in onze natuur gegrond (7.); dat het ten allen tijde, zelfs bij de onbeschaafte volkeren, van eene verbazende uitwerking geweest is, en geen wonder, daar

(6.) Het wonderbaar, gelijk de Heer *Bottex* meent, doet hier niets toe. De Eenheid alleen onderscheidt het Heldendicht van eene geschiedenis. Deed dit het wonderbaar, dan zouden wij met de *waare Historten van Lucianus* verleggen zijn, die onbetwistbaar het wezen van het Heldendicht zouden bezitten, waar dit, gelijk die schrandere Franschman wil, in 't wonderbaar gelegen.

(7.) De Heer van *Engelen* heeft dit in zijne reeds aangehaalde verhandeling bewezen. Om de kortheid te betrachten, wijzen wij den Lezer daar heen.

daar de Dichtkunst, het vermoegen der Mufijk, der Schilderkunst en der Welfprekendheid in zich vereenigende, op zulk eene aangenaame wijze op onze verbeelding werkt, dat zij ons alles wat ze voordraagt, zien, horen, voelen doet. Hier door verbindt ze ons op het naauwst met het onderwerp dat ze bezingt: wij delen 'er in, wij nemen 'er het uiterfte belang in. — Al wat dit belang tegen gaat, al wat ons van dit onderwerp, daar onze geheele ziel mede vervuld is, aftrrekt, al wat onze gedachten hier verdeelt, al wat onzen geest hier vermoeit, vermindert dit vermaak, en doet het eindelijk geheel verdwijnen. Het belang van den Dichter vordert dus allezins, door proeven uit onze natuur genomen, alles wat deeze onaangenaame gewaarwordingen verwekken kan, voor te komen. Anders zal hij zijn oogmerk om ons te vermaken niet bereiken; hij zal ons in tegendeel verveelen. De overweging hier van moet ten fterkften voor de Eenheid van Bedrijf in 't Heldendicht doen besluiten. Zij moet ons, zij moet alle laater Dichters even zeer overtuigen, als zij Homerus en Virgilius, die deezen regel betracht hebben, overtuigd heeft, om dat ze uit de natuur der zaak zelve genomen is. Twee daaden, die te gelijk gingen, zouden onze gedachten verdelen, het onderling belang voor elkanderen verminderen, en, indien ze even belang verwekkende waren, de bewegingen van ons hart onzeker maken, de eene zou dikwijls een walg voor de andere verwekken, in een woord, de Dichter zou eindelijk, door gedurig ons dan

dan voor de eene, dan weder voor de andere in te nemen, onze verbeelding, zo wel als ons verstand vermoeien. De Gramschap van Achilles maakt in de Iliade zich meester van onze geheele ziel, wij willen hier niet van afgetrokken zijn; wij zijn niet vergeenoegd voor dat wij ze in alle haare uitwerksfels nagevolgd en 'er eindelijk het einde van gezien hebben. Maar zouden wij dit belang blijven behouden, dat ons met wellust den Dichter door alle de bekoorlijke velden, daar hij ons doorleidt, doet volgen, tot aan het einde van zijn Dichtstuk toe, indien wij gedurig door andere voorwerpen, die zich weder even sterk van onzen geest meester maakten, wierden afgetrokken? Gewis: neen! De groote schoonheid, die uit deezen regel voortvloeit, is tastbaar door het verzuim van den zelve. Men behoeft slechts die monsters eener verwarde verbeeldingskracht te lezen, die hem verwaarloosd hebben, om van de voortreffelijkheid van den zelve, en teffens van Homerus en Virgilius, die 'er zich van bedienen hebben, overtuigd te zijn.

Wij zouden hier de feilen kunnen opgeven, en ze door voorbeelden staven, door welke de eenheid des Bedrijfs geschonden wordt; dan dewijl dit voornaamlijk geschiedt, door het onregelmatig gebruik van al zulke Epifoden, die of geen verband hebben met het overige des Dichtstuks, of niet uit de hoofddaad zelve voortvloeien, of eindelijk geheele daaden op zich zelve uitmaken, onafhankelijk van het onderwerp; en wij in 't vervolg bepaald over de Epifoden handelen

zullen, wijzen wij den Lezer daar heen. Alleen kunnen wij niet nalaten hier voor al te waarschouwen dat men de Eenheid des Helds, der Hoofdpersonaadje, niet met de Eenheid van de daad verwarren moet. Men kan in de Achilleïde van Statius een voorbeeld deezer valsche Eenheid vinden. Aristoteles verklaart 'er zich zeer gegrond tegen. Zijne woorden zijn hier zo duidelijk, dat wij 'er niets bij kunnen voegen. Zij zullen ons een volkomen denkbeeld van dit gebrek geven. *Het onderwerp, of de Fabel, zegt hij, behoort ééne te zijn, maar niet gelijk sommige menen, uit de daaden van éenen Persoon te bestaan. Want gelijk 'er met één ding zeer veele oneindig verschillende zaaken gebeuren, waar van niet eens sommigen een eenig voorwerp 't samen uitmaken: alsoo zijn ook de bandelingen van eenen persoon zo menigerlei, dat ze tot geen enkele hoofdbandelingen kunnen gebragt worden. Dierhalven schijnen die Dichters te dwalen, welken de Herakleïde, de Theseïde, en diergelijke gedichten gescreven hebben: daar zij meenden dat, dewijl, bij voorb. Hercules maar een persoon is, desszelfs Historie, noodzakelijk, ook maar ééne Fabel moest uitmaken. Daar en tegen schijnt Homerus, gelijk hij in 't overige de anderen overtrof, ook deeze zaak wel begrepen te hebben, 't zij bij zulks de Natuur of de Kunst hebbe dank te weten. Want schoon hij een Odyssea (dat is Ulisëide) dichtte: hij heeft echter niet alle de daaden en gebeurtenissen van Ulisës daar in bezongen: als bij voorb. dat zijn Held, na op den Parnasus gewond te zijn, bij de ver-*

za-

zameling (van 't heirleger) zich uitzinnig heeft gehouden; dewijl de eene dezer handelingen noch noodzakelijk noch waarschijnlijk de andere heeft voortgebracht; maar bij heeft slechts die dingen beschreven, dewelken, te saamen genomen, niet dan eene eenige hoofdhandeling, diergelijke wij de *Odyssea* noemen, konden uitmaken; en even zo heeft bij de *Iliade* opgesteld (8.)

Thans zou ik hier nog bij moeten voegen hoe deeze regel aan het denkbeeld van het schoone, dat met onze ziel geschapen is, zijne geboorte verschuldigd is, dan wijl het tweede vereischte in een Helden-dicht, de Grootheid en Geheelheid van het Bedrijf, even zeer uit de eeuwige regelen van het schoone voortvloeit, zullen wij hier van in het volgend Hoofdstuk spreken.

(8.) *Verhand. over de Dichtk. Hoofdd. 8.*

VIERDE HOOFDSTUK.

Over de Grootheid, en Gebeelheid van 't Bedrijf.

Het is zeer moeilijk om de Grootheid van het Bedrijf te bepalen. Zo ergens, voor al hier, moet men veel, zeer veel, aan de genie, en den smaak van den Dichter overlaten. Dezelfde daad die voor een Genie, als Homerus was, de vereischte groote bezat, zou voor een Dichter van geringer waarde veel te uitgebreid zijn. Zijne kleene genie zou ze niet in haar geheel kunnen bevatten. Zijn Dichtstuk zou ten eenemaal van orde, symmetrie, en evenredigheid beroofd zijn, en den Lezer derhalven doen geeuwen. Dit is onbetwistbaar de reden, dat 'er zo weinig Dichtstukken van eenen langen adem, gelijk de Heer *d'Alembert* aanmerkt (1.)

ZON-

(1.) Zie zijne *Reflex. sur la Poësie dans le 5me Tom. des Mélang. de Litter.* p. 393. De reden die de Heer *d'Alembert* hier voor bijbrengt, en die hij meent, dat zelfs bij een' Homerus, en Virgilius geldt, zal op haare plaats getoetst worden: wanneer men teffens zien zal, dat het zeer natuurlijk is dat de *Gierusalemme liberata* van *Tasfo*, en de *Henriade* van *Voltaire* voor eenen Franschman interesanter zijn, dan de *Iliade* van *Homerus* en de *Eneade* van *Virgilius*, zonder dat *Tasfo* of *Voltaire* het daarom verder, dan *Homerus* en *Virgilius*, in hunne kunst gebragt hebben.

zonder tusfchenpozing gelezen kunnen worden, of zij vervelen doodelijk. Aan den tegen overgeftelden kant is 't juist even zo; dezelfde daad die wegens haare geringe uitgebreidheid aan een klein vernuft naauwlijks stoffe zal geven om één boekje te vullen, is groot genoeg voor *Homerus* om eene geheele belangverwekkende *Iliade* te maken. Duizend omftandigheden, die den middelmatigen Dichter geheel ontfnappen, worden door het fcheppend vernuft van eenen *Homerus*, van eenen *Virgilius*, van het uiterfte aanbelang; voortreffelijke *Epifoden*, die ftreden en verrukken, vloeien op de natuurlijkfte wijze uit deeze ééne, in haar zelve kleene, daad voort, en verfieren ze als zo veel heerlijk, en met den uiterften fmaak geplaatst loofwerk; in een woord, 'er komt een treffend fchoon geheel uit, dat zijne juiste groote heeft.

Inmiddels kan men hier, om 'er echter iets van te zeggen, van de aanmerkingen en bepalingen, die ons Aristoteles, en, op zijn voetspoor, onze beroemde Landgenoot G. J. Vosfius (2.) omtrent de grootheid van 't bedrijf, aan de hand geven, gebruik maken. *Een Heldendicht*, zegt de Griekfche Leermeeftter der Dichtkunst, *moet noch te groot of te lang zijn, om niet voor 't gebeugen onvatbaar, noch te klein of te kort, om niet door 't gebeugen verzwolgen te worden.* Deeze algemeene bepaling is zeer juist, want fchoon de kleinfte daad, volgens ons ftraks gezegde, meer stoffe aan eene eer-

(2.) *L. c. Cap. 6. §. 2.*

eerste Genie zal geven, dan eene veel grootere aan een minder vernuft, is het echter niet minder waar, dat een grooter daad, die van meer aanbelang is, oneindig voortreffelijker stof aan dezelfde genie zal geven.

De *Iliade*, de Gramschap van Achilles behelzende, zou zo schoon, zo vol niet geweest zijn, had Homerus een kleener daad gekozen. Welk een strelend genoegen geeft het niet, bij het einde van een Heldendicht geheel voldaan te zijn, niets meer te wenschen te hebben, daar men bij het eerste inzien van het zelve verbaasd stond over de groote daad, die de Dichter uitgekipt had, daar men al de moeilijkheid, alle de zwaarigheden ten vollen van gevoelde, doch die men, al lezende, tot de laatste toe heeft zien verdwijnen? Ondertuschen zou deeze daad al te groot kunnen zijn. Een veld, dat niet overzien kan worden, verveelt en vermoeit, maar 't zal niemand vermaken. Hier geldt dan de bepaling van *Vossius*, die meer de kleente van de daad betreft. *De groote van het Heldendicht moet dusdanig, volgens hem, zijn, dat deszelfs begin en einde, en wat hier tuschen beiden is, met een opslag beschouwd kan worden* (3). Het spreekt van zelf dat alle belang ver-

(3.) *Fiet hoc, voegt 'er de Hoogleeraar bij, si una sit actio primaria; cetera sint Episodia, perque occasionem induita.* Men ziet klaar dat *Batteux* zijn *idé* van de beide einden van eene daad, van de beide punten, tuschen welke de Dichter zich beweegt, waar aan hij de Eenheid van 't Bedrijf toetst, en dat wij boven opgegeven hebben, aan *Vossius* verpligt is. *

verdwijnen moet, zo dra ik het oogmerk, het plan des Dichters kwijt raak, en dit raak ik zeker kwijt, zo ik hem niet overal volgen, en zijn Werk in 't geheel doorkijken kan.

Inmiddels brengt ons het bijgebragte van Vosfius van zelfs tot de Geheelheid van 't Bedrijf. Ik moet het begin en het einde van de daad overzien kunnen, derhalven moet de daad geheel zijn, dat is, men moet wegens dezelve aan het slot van het Dichtstuk niets meer te begeren hebben.

Maar mogelijk zal deeze bepaling niet duidelijk genoeg zijn om 'er de geheelheid der daad aan te kunnen toetsen, schoon de *Stagyriet* ze 'er voor opgeeft, als hij zegt: *dat eene gebeele handeling de zodanige is die baar begin, midden, en einde heeft.* (4.) Men kan het dus klaarder maken. De daad begint met de oorzaak en de oogmerken, die 'er ons toe bewegen; de gevolgen van die oorzaak en de zwarigheden, die ons in het uitvoeren van die oogmerken hinderlijk zijn, maken 'er het midden van uit; en de overwinning van die zwarigheden, of de ontknoping, is 'er het einde van. Alle Bedrijven, waar in aan deeze drie vereischten voldaan is, zijn geheel, het gemoed begeert 'er niets meer bij, het is te vreden. Pogen wij dit door twee voorbeelden, in wier eerste deeze regel in acht genomen, en in wier ander hij verzuimd is, toete lichten. Het eerste zullen wij duidelijk in de *Odyssea van Homerus*

vint

(4.) *Verhand. over de Dichtk. Hoofdd. 23.*

vinden. Het doelwit des Dichters was hier om de wederkering van *Ulisfes*, na de overwinning van Troijen, en zijne aankomst in *Ibaka* te bezingen. De daad neemt derhalven haaren aanvang zo dra *Ulisfes Troijen* verlaat en den weg naar *Ibaka* neemt; het midden behelst alle de rampspoeden en hindernissen, die hij op zijnen weg ontmoet, gevoegd bij al de wanorder, die inmiddels in zijn rijk heerscht; en de daad is voleindigd met de vreedsaame herstelling in zijn Koningrijk, daar hij van alle zijne bioedverwanten herkend wordt. Maar waarom besloot Homerus zijn Dichtstuk niet met den dood der vorstelijke medeminnaars en vijanden van *Ulisfes*? om dat de Ziel des Lezers dan zeker niet ten eenemaal voldaan zou geweest zijn, 'er zou nog iets overgeschoten zijn, dat men begeerde te weten. Zou *Ulisfes* met den ondergang dier tegenstanders wel de geruste bezitter van zijn' Troon geworden zijn? Zouden de onderdaanen der door hem omgebragte Vorsten geen wraak genomen hebben van hunnen dood? Zie daar de natuurlijke vragen, die men dan nog graag zou beantwoord gezien hebben, en buiten welke voldoening eene hoogst onaangename gemelijkheid zich meester van het gemoed des Lezers zou gemaakt hebben. Maar nu ons de Dichter *Ulisfes* vertoont, ook dit gevaar te boven zijnde, door de overwinning en bevrediging dier volken, nu kan men niets meer verwagten, het Bedrijf heeft alle zijne deelen. Men werpe hier niet tegen, dat Homerus zijn Dichtstuk aanvangt met de klachten van *Minerva* tegen *Neptunus* en *Calyptus*.

lypfo, die zich beide, schoon uit verschillende oorzaken, tegen de wederkering van Ulyses kanten, en dus met het midden. *Ulyses* zal in 't vervolg zelf verhalen, wat de reden van *Neptunus* wrok zij, en hoe hij op het eiland van *Calypfo* gekomen is, zo wel als alle zijne gebeurtenissen, federd den ondergang van Troijen, en derhalven maakt het Dichtstuk, bij een genoomen, een geheel Bedrijf uit. Wij zullen op zijn plaats aantonen, dat het geen noodzaaklijk vereischte zij, dat het begin der daad, juist het begin des Dichtstuks uitmaake, dat in tegendeel het belang allezins vordert, dat de Dichter terstond met het begin van zijn Gedicht in het midden der Daad valle.

Statius zal ons in zijne *Thebaïde* het andere voorbeeld opgeven. Hij is daar voornemens den twist om 't oppergebied tusfchen *Polynice* en *Etheocles* te bezingen: beide waaren zij Zoonen van *Edipus*, Koning van *Thebe*, en beide zijne Erfgenaamen. Bij een onderling verbond waren ze het eens geworden beurtelrig het bewind in handen te hebben. *Etheocles* beklimt eerst den troon — dan; zijn tijd verstreken zijnde, weigert hij hem op zijne beurt voor zijn Broeder te verlaten. *Argos* treedt in de belangen van *Polynice*, en, door haaren bijstand versterkt, eischt hij zijn regt aan het hoofd eens heirlegers. Zie daar het begin van 't bedrijf; de gevolgen van deezen twist, de hevige strijd tusfchen de gebroeders maken 'er het midden van uit; en de daad is volkomen geëindigd met hun beider dood. Maar zo als *Statius* deeze gefchiedenis behan-

E

delt

delt heeft, maakt zijn Dichtstuk geen geheel uit. Hij vangt aan, niet met het begin van 't Bedrijf; maar met een wijdlopig verhaal van alles, wat van de Stichting van *Thebe*, zelfs van *Europa* af, gebeurd zij; en even zo eindigt hij, niet met den dood van *Etbeocles* en *Polynice*, daar de twist der beide Broeders mede afgedaan is, maar met 'er bij te voegen wat van *Cleon*, den opvolger van *Etbeocles*, daar niemand belang bij neemt, geworden zij.

Een aandachtig lezer zal reeds opgemerkt hebben, dat de drie vereischten van het Heldendicht, die wij tot hier toe behandeld hebben, allernaauwst aan elkanderen verbonden zijn. Het denkbeeld, dat wij van de Eenheid van 't Bedrijf gegeven hebben, sluit 'er van zelfs de Geheelheid van in. Dit behoeft geen be-
toog.

Deeze regel is van het uiterste aanbelang, en ver van willekeurig uitgedacht te zijn, kan, buiten het waarnemen van denzelfden, geen Heldendicht ooit interesseeren, dewijl hij uit het menschlijk hart genomen is.

De daaglijkche ondervinding leert ons, dat wij nooit zo veel belang nemen in eene daad, die wij slechts ten halven weten, als wij voor een bedrijf gevoelen, dat ons, van zijnen eersten aanvang tot in de minste omstandigheden toe, bekend is; wij worden 'er in het laatste geval zo gemeenzaam mede, het gaat ons zódanig ter harte, dat wij ons gedurig verbeelden 'er zelve de uitvoerders van te zijn. Deze reden toont alleziens de noodzaaklijkheid aan, dat, wat daad de
Dich-

Dichter ook verkiezen moge, zij een juist begin hebbe, dat niets voor zich laat, dat men nog begeren zou te weten; en geen minder reden pleit voor het volkomen einde van dezelve.

De Dichter heeft ons het innigste belang doen nemen voor *eene* daad die nog niet voleindigd is. Al onze zinnen zijn aan dezelve geboeid; wij willen buiten haar zien, voelen, hooren, noch denken; zouden wij derhalven niet geheel onvoldaan zijn, zouden wij niet eene allernaangenaamste ledigheid, die 't verdriet ten gevolge heeft, in ons gevoelen, indien wij het laatste einde van eene daad, die ons zo dierbaar geworden is, niet gezien hadden?

Dan, wij zeiden in het slot van 't voorgaande hoofdstuk, dat ook dit vereischte, even als het voorgaande, uit het denkbeeld, dat wij van het *schoone* hebben, genomen is. Wat is *schoonheid*? *Eenheid in verscheidenheid*, of liever, *de tot Eenheid gebragte verscheidenheid*. *Verscheidenheid* zonder *Eenheid* kan niet behagen. Zij wordt, gelijk elk ziet, of al te duidelijk, of zij vermoeit. Onze, binnen zulke erge paalen besloten, ziel vermag niet een aantal Verscheidenheden, die met elkander geen *een geheel* uitmaken ter zelfder tijd te beschouwen, en 'er dan het genot van het *schoone* van te hebben. Onze aandacht gaat beurtelings van het eene deel tot het ander over; zij ziet of ieder afzonderlijk en geheel, en in dit geval wordt de Verscheidenheid te duidelijk; of zij vliegt gedurig van het eene tot het ander, zonder zich op één bepaald te vestigen, ver-

geefsch pogende alle die verschillende deelen, als een geheel, onder haare bevassing te brengen, en in dit laatste geval, dat het gewoonlijkste uitwerkfel der Verscheidenheid zonder Eenheid is, vermoeit zij. De diependenkende MONTESQUIEU (5.) geeft hier een voorbeeld van in de Gotthische Bouw-wijze (had hij den heerschenden smaak gekend, die eenige jaaren later zich van het verlicht Europa meester maakte, zoude hij 'er de zogenaamde Engelsche Tuinen, en Chineefche sierraaden bij hebben kunnen voegen.) Deze bestaat doorgaans uit eene groote verscheidenheid. De versieringen schijnen 'er aan verkwist te zijn; dan om dat ze alle Eenheid verbant, blijft een Gotthisch Gebouw een vermoeiend raadsel voor het oog, dat het beschouwt. Vergeefsch tracht het zich ergens op te vestigen of de deelen onderling met elkanderen te verbinden en tot een geheel te verzamelen. De ziel geraakt, na vruchteloze moeite aangewend te hebben, in denzelfden toestand, daar zij door het lezen van een duister Dichtstuk ingebracht wordt. Men vergelijke hier mede de grootfche Bouwworden der Grieken. Met welk eene genoeglijke gemaklijkheid lenen zij zich ter beschouwing aan onze ziel, om dat alle haare deelen een geheel nitmaken, en zij alles, en juist zo veel bezitten, als nodig is om door het oog zonder vermoeidheid beschouwd te kunnen worden. De hardnekkige pogingen, die men zo vaak vruchteloos aangewend heeft om

eene

(5.) *Essai sur le Gout* Ch. 6.

eene nieuwe orde uit te vinden, maken haare grootste lofreden uit (6.)

Eenheid, hier en tegen, zonder *Verscheidenheid* doet gecuwen. De ziel kwijnt bij eene eentoonige gelijkheid, die haar het vermaak van haare derkbeelden uitbreiden, daar zij zuik eenen heerschenden trek naar heeft, ontzegt, en een geruimen tijd als binnen de enge paalen der reeds verkregen kundigheden opsluit. Indien het waar is, zegt hier om te recht de straksgenoemde Wijsgeer (7.) dat men die beruchte Laan van Moscou naar Petersburg gemaakt heeft, dan moet de Reiziger, tusschen de beide Rijen boomen 'er van irgeslooten, zich tot stervens toe vervelen. Om alles in een woord saamentetrekken, de *Verscheidenheid* geeft aan de ziel eene, voor haar noodzaaklijke, bezigheid. Zij vindt eene menigte voorstellingen, die der nooddrift van haare oorspronkelijke kragt eenigen tijd onderhoud verschaffen kunnen. De *Eenheid*, hier bij komende, maakt haar die bezigheid gemaklijk en ligt. Door haaren bijstand zal zij alle die verscheidenheden te gelijk uit een eenig gezichtpunt overzien kunnen, en juist zo, dat de beschouwing van het geheel die bekoorlijke verwarring aan de bijzondere deelen zal geven, die ze

be-

(6.) Hier verdient over nagelezen te worden het keurig werk onlangs te Parijs uitgekomen onder den tijtel: *Le Genie de l'Architecture, ou l'analogie de cet art avec nos sensations; par Mr. Le Camus de Mezieres.*

(7.) L. c.

bezitten moeten om in haar het wellustig gevoel van het *schoone* te verwekken. (8.)

Het wijsgeerig vernuft, dat het waare schoon in de werken van groote Genien, die voor het schoone geschapen waren, vond, heeft dit schoon trachten te kennen. Het heeft het, om zo te spreken, uit een genomen om tot de kennis van deszelfs saamenstelling te geraken; het heeft 'er de springveeren van gezien, en na 'er de geheimste en onmerkbaarste bewegingen van waargenomen te hebben (9.) bepaalde het, overeenkomstig onze opgegeven beginzelen, dat 'er in een schoon voorwerp voltrekt drie eigenschappen moesten zijn. Voor eerst; dat het een geheel moest zijn, zo dat deszelfs gedaante nauwkeurig afgeperkt, en zonder merklijke inspanning bevat kon worden; ten anderen; dat men 'er verscheidenheid in gewaar moest worden, en teffens orde; en eindelijk, dat 'er de eenheid zo sterk in weezen moest, dat men de afzonderlijke deelen nimmer afzonderlijk zo gewaar kon worden, dat ze de opmerkzaamheid van 't geheel aftrokken, en op zich alleen vestigden (10.) De ondervinding heeft ten

(8.) Men zie *Moses Mendelssohn ueber die Empfindungen*, vooral de vijf eerste Brieven; te vinden in het 1 D. zijner *Philosophische Schriften*. Berl. 1777.

(9.) Men zie hier over *l'Art de Sentir & de juger en matiere de gout* van den Heer *Serran de la Tour*, Tom. 2. Chap. 1.

(10) Die hier meer van begeert te weten, sla het eerste *Hoofdst.* op van *Riedels Theorie*, door den Heer van *Alphen* uitge-

ten allen tijde geleerd, dat ons niets, als schoon, voorkwam, of het bezat, bij nadere onderzocking, deeze drie eigenschappen. Zij moeten zo wel in de *St. Pieters Kerk te Rome*, als in de *Iliade* van *Homerus* kunnen waargenomen worden, zullen deeze beide Producten van twee zulke voortreffelijke Kunstenaars den naam van schoon verdienen. Wij behoeven niet te bewijzen, dat de tot hier toe opgegeven regels met deeze vereischens overeenkomen; de minst opmerkende wordt het straks gewaar. Alleen moeten wij 'er, omtrent de *grootte* van het Heldendicht, nog de volgende aanmerkingen, uit hetzelfde beginsel afgeleid, bijvoegen. *Voor eerst*, dat het door eene al te grootte verscheidenheid niet te uitgebreid moet zijn. Indien de vermogens van onze ziel volmaakter waren, zouden wij eene grooter meenigte verscheidenheden ter zelfder tijd duidelijk bevatten kunnen. Nu, hier in de laagte kruipende, zijn wij voor een veel geringer aantal vatbaar, en al wat in dien staat dit aantal te boven gaat, verdrijft voor ons de eenheid van 't geheel en baart verveling. *Ten anderen*, dat de juiste verscheidenheid zelve tusfchen die grenzen besloten moet zijn, dat wij ze op eenmaal bevatten kunnen. Even weinig, als ons een gebouw, dat eenige mijlen uitgebreid was, schoon zou
 VOOR-

gegeven. Hij vergelijke 'er mede den oordeelkundigen brief aan den Heer van *Alphen*, Gedrukt te *Utrecht* bij *J. van Kasteel*.

voorkomen, kan ons een Heldendicht behagen, dat, bij voorbeeld, uit veertig Boekdeelen bestaat. Beiden is het buiten die paalen, die met onze krachten overeenkomen.

Het besluit van alles is dan, dat een goed Heldendicht met alle zijne verscheiden deelen op eenmaal zinlijk gevat moet kunnen worden, en dit zal men kunnen doen, als het geheel zijne juiste grootte, en de deelen hunne juiste betrekking met het geheel hebben,

V I J F D E H O O F D S T U K .

Over de Personaadjes.

Wij zeiden in onze beschrijving van 't Heldendicht, dat het ten onderwerp had het Bedrijf eener doorluchtige Personaadje. Deeze regel is gegrond op de onderfinding; wij nemen meer belang in de daaden van een voornaam Man, dan in de geringere bedrijven van gemeene lieden; wij verwachten zelfs op 't noemen van een' Held, wien deeze titel in den volsten zin toekomt, iets groots, iets voortreffelijks.

Men ziet hier terstond reeds uit hoe het belang van den Dichter vordere, dat hij een waar, boven een verfierd Held, verkieze, en nog verder, dat hij een Personaadje uitkippe, daar zijne Natie, voor welke hij in de eerste plaats zingt, de uiterste hoogachting voor koestere. Hier hangt dikwijls het geheele fortuin zijns Dichtstuks van af. Een Heldendicht is een werk van eenen langen adem, dat, zonder zeer belangrijk te zijn, onmogelijk zonder verdriet kan gelezen worden, en wien zal het aanmoedigen om 'er de lezing van te ondernemen, zo men niet reeds bij de voorstelling van 't onderwerp deel neemt in het bedrijf van eenen Held, die ons

interesseert, die bij ons op eenen hoogen prijs staat (1.)

Men

(1.) Gelukkig drukt *Boileau* deeze Aanmerking in zijne *Art Poétique* uit:

*Voulez-vous longtems plaire, & jamais ne lasser?
Faites choix d'un Heros propre a m'interesser,
En valeur éclatant, en vertu magnifique
Qu'en lui, jusqu' aux defauts, tout se montre héroïque:
Que ses faits surprénans, soient dignes d'être ouï:
Qu'il soit tel que Cesar, Alexandre ou Louis,
Non, tel que Polynice, & son perfide frère,
On s'ennuye aux exploits d'un conquérant vulgaire.*

St. Marc begrijpt echter, dat dit vereischte niet tot het Heldendicht behore. Indien 'er slechts Eenheid in de daad is, dan, meent hij, komt het op 't zelfde uit, of ze gelukkig of ongelukkig, loflijk of verachtlijk zij; Alles, zegt hij, kan bij 't slot eene zedekundige waarheid behelzen; alles leidt even zeer tot onderwijs; men kan gebreken voorstellen om ze te doen mijden, even als deugden om ze te doen beoefenen. Dan wij hebben reeds gezien, dat het eerste bût van den Dichter is te vermaken, niet te onderwijzen. En welk vermaak zullen wij vooruitzien in een Dichtstuk, dat het verfoeilijk bedrijf van een verachtlijk Personaadje behelst? Ook begeer ik niet eenige duizend versen te lezen om eene moreele les te ontvangen; ik kan die duidelijker met oneindig minder moeite vinden. Men werpe mij hier het *Paradijs verloren* van *Milton* niet tegen, daar de *Satan* de hoofdrol in speelt. Behalven dat dit Dichtstuk, bij een aantal van de eerste Schoonheden, walgelijke ongerijmdheden bezit, daar men 'er eene lengte van vinden kan in het 2de D. van de *O. Bijdragen N. 31. bladz. 100. en volg.* en uitvoeriger in de *Proeven van Dichtk. Lett. over den Abraham den Aartsvader Hoofdst. 18*, en die ons menigwerf doen geeuwen, is 'er de val van onze eerste Voorouders onafscheidbaar aan verknogt; de titel van 't Heldendicht is hier zelfs van genomen; en deeze gebeurtenis, voelt

Men leest geen Dichtstuk om zijne kundigheden te vermeerderen, zegt de Abt du Bos (2.) met recht, maar voor zijn vermaak; en men verlaat het, als het geen aantrekkelijkheid heeft, die in staat is om 'er ons aan te verbinden. Nu is het bijna onmogelijk, dat de genie des Dichters vruchtbaar genoeg in schoonbeden zij, en hier bij ze met genoegzame veranderingen alom wete te verspreiden, om ons oplettende te houden, door kracht van geest om zo te spreken, gedurende de lezing van een Heldendicht. Men bestaat te veel, als men ter zelfder tijd onderneemt onze nieuwsgierigheid op te wekken en te voldoen. 't Is te veel gewaagd om ons personen, die ons geheel vreemd zijn, met zo veel genegenheid te willen doen beminnen, dat wij altijd over hunnen voor- en tegenspoed aangedaan zijn. Hoe noodzakelijk is het derhalven, dat de Dichter zijn voordeel doe met alle de genegenheden, met alle de hartstochten, die reeds in ons zijn, eer wij zijn werk lezen, die bij maar van verren behoeft aan te raken; om ze geheel in werking te brengen,

voelt elk, is voor ons van 't alleruiterste belang — Maar zou Milton even zeer geïnteresseerd hebben, indien hij alleen den val der Duivelen gezongen had? — Ik voor mij geloof volstrekt van neen — En indien men al zijn *Paradijs verloren* geheel doorgelezen heeft; wat laat het na? Vermaak? Nut? Bij mij droefheid, verontwaardiging, afgrijzen over het vervloekt Karakter van het snoodste Wezen — alle gevoelens, die het vermaak weren.

(2.) *Reflex. Critiq. sur la Poësie & sur la Peint. Pr. part. Sect. 12.*

gen, voornaamlijk die ons eigen zijn als Burgers van één land, of als leden van denzelfden Godsdienst.

Ik weet wel dat men hier tegen ingebracht heeft, dat de hoofd-perfoon in 't Heldendicht een volmaakt voorbeeld van deugd moet zijn, dat men zulke volmaakte Helden in de Natuur niet vindt, dat men ze derhalven fingeren moet; dan; behalven dat deeze tegenwerping niets zegt, om dat niemand ontkent, dat de Dichter, eens een waar en bekend Held uitgekozen hebbende, zijn Karakter, en 't Bedrijf, dat hij van hem bezingt, niet teffens zo volmaakt zou mogen maken, als hem, naar zijn plan, mogelijk ware, geloof ik voor mij, dat het natuurlijker, en derhalven belangrijker, is, oock eenige menschlijkheden (3.) in zijn' Held te vertonen, die echter door zijne deugden rijkelijk vergoed moeten worden. Men bewondert den volmaakten Held, dan 't is met eene koele bewondering, even als die men voor dingen gevoelt, die te ver buiten ons bereik zijn; maar men bewondert en bemint den laatsten. Hij heeft iets daar hij ons in gelijk — hij is een mensch, maar een voortreffelijk mensch — wij pogen hem geheel gelijk te worden. Homerus heeft van deeze aanmerking met den uitersten smaak gebruik gemaakt. 'Er is geen een Held in zijne Iliade of hij heeft eenig gebreck, schoon
hij

(3.) *In a poëm, zegt Shaftesbury, whether epick or dramatik, a compleat and perfect character is the greatest monster, and of all poëzick fictions not only the least engaging, but the least moral and improving.*

Hij niet ondeugend van karakter of grondbeginfel is; het zijn slechts afwijkingen of uiterstens van de heerschende Eigenschappen zijner Helden, die alle hunne zedelijke waarde hebben, die alle deugden zijn.

Maar hier vloeit nog eene tweede aanmerking uit voort. Dewijl de Natuur weinig menschen deugdzaam genoeg voortbrengt, om door het geheel beloop van 't Heldendicht de geschikte Hoofdpersonaadjes te kunnen zijn, zonder dat de Dichter hier en daar de natuur te baat komt; zo vordert de waarschijnlijkheid, dat de Dichter zijn onderwerp uitkippe in een' tijd, die op een' behoorlijken afstand van zijne eeuw is, in een tijd, die wij nog niet uit het oog verloren hebben, maar die echter ver genoeg van ons verwijderd is, om hem de behoorlijke grootmoedigheid aan de Karakters te kunnen doen geven, zonder dat hij bloot sta van door eene nog al te nieuwe en algemeene overlevering tegengesproken te zullen worden (4).

Mooglijk zal men hier vragen: welk tijdperk is het juiste, het meest geschikte voor den Dichter om 'er zijne Karakters, Zeden, en Gebeurtenissen uit te ontleenen? Ik kan deeze vraag niet beter beantwoorden, dan een Engelsch Hoogleeraar in de Wijsbegeerte (5.) ze reeds voor mij beantwoord heeft. 'Er is, zegt hij, in

(4.) *Voiez Du Bos, l. c. Sect. 23.*

(5.) Zie de *Essays on Poetry and Music as they affect the mind*, bij James Beattie. Het geheele stuk verdient nagelezen te worden. Wij hebben hier slechts het uittreksel gevolgd, zo als dit te vinden is in N. 14. van de Letteroeff. 3de D. 1781.

in de vordering der Menschelijke Maatschappij, zo wel als in het menschelijk leven, een tijdperk, waarop de verhevener rang van Dichters zeer moet letten, en waar uit zij wel zullen doen met hunne Karakters en Zeden en het tijdstip hunner gebeurtenissen te ontlennen. Ik meen dat, wanneer de menschen het woeste leven verlaten, en aanmerkelijke vorderingen door kunsten, staatsbestuur, en ommeegang verkregen hebben; doch niet zo hoog in beschaafdheid zijn opgeklimmen, dat het hun hebbelijk eigen geworden is, hunne gevoelens en driften te vermommen, en hun gedrag op de eenpaarige leest der Mode te schoeien. Van dien aart was het tijdperk, waarin Homerus het geluk (als Dichter) had te mogen leven. Dit is het tijdperk waarin de zeden der Menschen het schilderachtigst, en hunne lotgevallen het meest romanesk zijn. Dit is het tijdperk, waarin de begeerten, niet bedorven door weelde, de krachten, niet verzwakt door verwijfdheid, en de denkbeelden, niet gepraamd door kunstigen dwang, in perfoonen van gelijke geartheid en omstandigheden, bijkans op dezelfde wijze, zullen werken; — waarin gevolglijk de Karakters van bijzondere perfoonen naast zullen komen aan de natuur van dichterlijke of algemeene denkbeelden: en, wel nagevolgd, genoeg zullen schenken aan geheel het Menschdom, of, ten minsten, aan verre de grootste meerderheid. — Maar een Karakter, geschilderd naar de mode des beschaafden levens, zou zo algemeen niet voldoen. Een Mensch, die alle zijne schreden afmeet, alle zijne bewegingen verricht volgens de

de lessen van een hedendaagschen dansmeester, en gekleed is door een' kleermaker, naar den eersten trant, zal wel spelen in een blijspel en een klugt; doch voer hem ten treurtoneele (of in een Heldendicht) hij zal alleen bewonderd worden door de zodanigen, die geleerd hebben niets behaaglijks te vinden dan de tegenwoordige kleding en mode; en maar zo lang als de thans heerschende stand houdt. Doch Achilles en Sarpedon, Diomedes en Hector, Nestor en Ulisfes, gelijk ze door Homerus geschilderd worden, zullen, door alle eeuwen heen, onafhankelijk van eenige mode, de aandacht des Menschdoms wekken, en hunne bewondering wegdragen. Zij bezitten hoedanigheden, welke men, in 't algemeen, weet dat tot de menschlijke natuur behoren; terwijl een Heer van den tegenwoordigen tijd zich onderscheidt door hoedanigheden, alleen eigen aan eene bijzondere Eeuw, aan eene bijzondere maatschappij, aan een zeker hoekje van de Waereld.

Dan, ik zeide ook dat men een Personaadje uit moest kiezen, die bij onze Landgenooten op eenen hoogen prijs stond. Men stelle voor een oogenblik, dat *Flips de tweede* zeer veele deugden gehad hebbe, en dat hij een Held geweest zij. Nooit echter zou hij, met een gelukkig gevolg, de Hoofdperfoon in een Nederlandsch Heldendicht kunnen zijn. Hij zou met alle andere mogelijke deugden eeuwig haatlijk zijn voor eenen Landaart, wiens vrijheid hij verkracht had. Men plaatse hier slechts *Willem den eersten* den grondlegger onzer vrijheid tegen, om van het nut van dee-

deezen regel overtuigd te zijn. Op het horen van zijnen naam neemt de dankbaare Nederlander reeds belang in een Heldendicht, daar hij het voornaame onderwerp van is. — Dit belang werkt op al het fraaie, dat de Dichter in zijn werk verspreid heeft; het wordt 'er, mag ik mij zo uitdrukken, dubbeld fraai door. *Homerus* en *Virgilius* hebben dit meesterlijk in acht genomen. De eerste zong voor de Grieken, en koos de Gramschap van Achilles, die voor hun van zulk een groot belang geweest was; daar de geheele onderneming tegen *Troje* van afgehangen had. De andere zong voor de Romeinen, en niets kon hun meer interesseren, dan de aanlanding van *Encas* in *Italien*, daar zij hunne afkomst van rekenden.

Behalven dit Volks-belang is 'er nog een belang van Godsdienst. Zo interesseert, bij voorbeeld, *Abraham*, de Vriend van den Waaren God, uit wien de Zaligmaker geboren moest worden, elk *Christen*.

Dan ik verbeelde mij hier een tegenwerping te horen maken, uit het belangrijke, dat alle volkeren, van welk eenen Godsdienst ook, sedert zo veele eeuwen, in de *Iliade* en *Encade* gevonden hebben — Immers *Achilles* noch *Encas* interesseren ons uit volksbelang of uit belang van Godsdienst. Dit brengt mij van zelfs tot het derde soort van belang, dat ook eenen verbaazenden invloed op ons heeft, ik meen dat der Menschelijkheid. Zo deelt elk mensch in de rampen van zijnen Evenmensch. Deeze drie belangens moeten zich in een goed Heldendicht vereenigen; zij hebben zich

alle

alle in de Iliade en Eneade vereenigd gevonden; dan dat der menschlijkheid is het eenigste dat wij 'er thans nog in vinden, dit blijft, zo lang 'er menschen zijn, die een gevoelig hart hebben, dit is het eenigste bij gevolg, dat uit zijn natuur aan een Dichtstuk de onsterfelijkheid verzekeren kan.

Ik worde gedrongen om hier ter eere der Oudheid de volgende juiste aanmerking van *Battoux* (5.) te laten volgen. *Indien de Heldendichten van Homerus en Virgilius*, zegt hij, *schoon ze thans van drie belangers 'er slechts een bezitten, ons zo veel vermaak verschaffen, welk een' indruk moesten ze niet maken bij Volkeren, die 'er hunne eigen Geschiedenisfe, Zeden en Godsdienst in zagen? Hoe oneindig dalen onze Heldendichten hier bij, die ter zelfder tijd het volks belang, het belang van den Godsdienst, en dat der menschlijkheid in zich vereenigen, en echter onze harten weinig aandoen; ten minsten in een veel geruster staat laten, dan die der ouden.*

Men kan inmiddels uit het tot hier toe bijgebragte de zwarigheid, die wij uit den Heer d'Alembert aan-gevoerd hebben (6.) oplossen. Elk is niet in staat

om

(5.) *L. c. Chap. 5.*

(6.) Zie onze eerste aantek. onder het vierde hoofdst. De Heer d'Alembert stelt voor vast op het bijna eenparig getuigenis van alle geleerden, dat *Homerus*, noch *Virgilius* ooit zonder tuschenpozing en verdriet door hunne grootste bewonderaars gelezen zijn. Hij schrijft het mede toe aan het weinig belang, dat 'er in die stukken voor de Franschen heerscht, daar wij hier boven van spreken. Dan is zijne eerste en voornaamste reden, die op alle werken van eenen langen

F

adem

om de ouden in 't oorsprongelijke te lezen, zo wegens 't gebrek der taalen, als uit onkunde in den Godsdienst, en

adem staat, wel juist? Men hore hem: *L'Esprit exige que le Poëte lui plaise toujours & il veut cependant des repos: On peut expliquer, si je ne me trompe, par ce même principe l'impossibilité presque générale de lire de suite & sans ennui un long ouvrage en vers. En effet un long ouvrage doit ressembler, proportion gardée, a une longue conversation, qui pour être agréable sans être fatigante, ne doit être vive & animée que par intervalles; or dans un sujet noble les vers cessent d'être agréables, dès qu'ils sont négligés & d'un autre côté le plaisir s'é-mousse par la continuité même. — Il n'y a, ce me semble, qu'un seul Poëte Epique parmi les morts, dont la lecture plaise & interesse d'un bout a l'autre; j'en demande pardon a l'ombre de Despreaux, mais je veux parler du Tasse: il est vrai qu'il a plusieurs siècles de moins qu'Homere & Virgile, & j'avoue que c'est la un grand défaut. Peut être y a-t-il un autre Poëme epique (hier wordt de *Henriade* bedoeld) qui peut jouir du rare avantage d'être lu de suite, sans ennui & sans fatigue; mais l'auteur a encore un plus grand défaut que le Tasse; il est François, & vivant. De Heer d'Alcembert besluit hier uit den langdurigen tijd, die men zonder verveefing aan het lezen van een uitgebreid Dichtstuk besteden kan, tot de volmaaktheid van het zelve. Maar worden, ging deêze regel door, de beste Dichtstukken niet afgekeurd, terwijl aan de middelmatigen, aan de geestigen, de voorrang gegeven wordt? Immers kan men, met hoe een uitstekend genoeg ook, zo lang niet in het *Paradijs verloren*, of in den *Mesias* lezen, als men in de *Henriade* doen kan — alle stukken, die vol verheven gedachten zijn, daar men zeer veel bij denken moet, vermoeien den geest, die daar geheel ingespannenheid is, veel eer dan een geestig Schilderijtje, dat men met een half oog over kijken kan; en deêze vermoeidheid, het natuurlijk gevolg van alle ingespannenheid, schijnt mij toe, door den Heer d'Alcembert, verward te zijn met die verveelende vermoeidheid, die uit de belangloosheid van een werk ontspruit. Ik onderstel nu tot hier toe nog dat de lezer een man van smaak zij. — Want de vervee-*

en de gewoonten der Ouden; 't is dus zeer natuurlijk, dat de *Henriade* van *Voltaire*, en het verlost *Jerusalem* van *Tasfo* aan de meeste Franschen meer behagen, dan de werken van Homerus en Virgilius, zonder dat dit ten nadeel van de laatsten kan doen besluiten. *Voltaire* bezingt een der beste Koningen van Frankrijk, die nog in aller harten leefde. *Tasfo* de onderneming van een doorluchtigen Kruisvaartganger, die het graf van JESUS CHRISTUS bevrijden wil; eene onderneming allezins interesfant naar de begrippen van den heerscheden Godsdienst in Frankrijk.

Maar zou eene Vrouw ook de Hoofdpersonaadje van een Heldendicht kunnen zijn? Ik herinner mij geen Dichtstuk, waar uit men, door de ondervinding voor-gelicht, deeze vraag voldoende beantwoorden kan (7.)

Ari-

veeling die den gemeenen lezer bij de werken van eerste vernuften bekruipt — hier van straalt de reden ieder een in de oogen. In den tempel der genie heerscht voor hun een stikdonkre nacht. *Verheven gedachten*, zegt Riedel, moeten somtijds noodzakelijk voor middelmatige en gemeene verstanden nog eenige duisterheid hebben; en wanneer zelfs de uitdrukking, door eene ongewoone beteekenis, de verhevenheid te gemoet komt; dan zal een lomperk daar over donkerheid klagen, waar slegts donkerheid voor hem is; en waar een ander de grootste klaarheid vindt, verzeld van de grootste verhevenheid. Voor zulken die bij werken der kunst ook niets denken willen dan het geen hun de Kunstenaar voorgedagt heeft, voor zulken heeft *Picander* schoone *Verzen* gemaakt, bij welken zij, naar hun believen, of lagchen of geuwen kunnen. Zie pag. 248. van het 2de D. zijner *Theorie*.

(7.) Ik weet wel dat de Heer *Chapelain* de Maagd van *Orléans* bezongen heeft. Dan dit Dichtstuk is van geen waarde genoeg, om hier een zeker besluit uit te kunnen opmaken.

Aristoteles schijnt geen groot zwak voor de sexe gehad te hebben. Ten minsten hij beweert (8.) dat 'er meer kwaade dan goede vrouwen zijn, dat ze meer tot de ondeugd, dan tot de deugd geneigd zijn. *Virgilius* schijnt met die zelfde gedachte bezielde geweest te zijn, dewijl hij het grootste gedeelte der vrouwen, die hij invoert, en zelfs de Koningin der Goden aan haar hoofd, eene kwaade rol doet spelen. Ik denk gunstig genoeg van dit beminlijkste gedeelte des menschelijken Geslachts om ze voor even groote daaden vatbaar te keuren, als de mannen; en derhalven zie ik niet waarom eene vrouw geen Hoofdperfoon van 't Helden-dicht zou kunnen zijn — waarom met een minder gelukkig gevolg, dan wij ze reeds menigmaal aan het hoofd eens Treurspels hebben zien pralen. Is de verlossing van *Israël* door *Debora*, b. v. minder geschikt om de hoofddaad eens Heldendichts te zijn, dan die door *Gideon*, welke de Heer van *Steenwijk* bezongen heeft? Wat *Aristoteles* hier ook praten moge, de vrouwen hebben alle redenen om op de overwinning te bogen. Zij worden van zo veel noodzaaklijkheid gekeurd door de Tonceldichters — door de Heldendichters zelfs — dat men naauwlijks een stuk zou durven wagen, daar zij geen groote rol in spelen. Het vierde Bock der

Enea-

(8.) *De verscheidenheid van zeden heeft bij alle soorten van menschen plaats: Want zelfs eene vrouw en een slaaf kunnen goed zijn, niet tegenstaande de vrouwen een slegter, en de knechten over 't geheel een boos soort zijn. Over de Dichtk. 15 Hoofdd.*

Eneade is in mijn oog altijd het belangrijkste geweest, en Virgilius zelf schijnt 'er de meeste verwachting van gehad te hebben, ten minsten hij las het van zijn geheel Dichtstuk het liefst voor. Zodanig schijnt de ondervinding geleerd te hebben, dat, wat zij ook zijn mogen, zij ten minsten allerbelangrijkste wezens zijn. Moliere had gelijk (of zou de grootste Antagonist der Vrouwen hem dit durven ontkennen?) toen hij zeide:

*Tout le monde connoit leur imperfection,
 Ce n'est qu' extravagance & qu' indiscretion;
 Leur esprit est mechant, & leur ame est fragile;
 Il n'est rien de plus foible & de plus imbecile;
 Rien de plus infidelle, & malgré tout cela,
 Dans le monde on fait tout pour ses animaux-la.*

Thans doet zich hier de vraag nog op, hoe groot het getal der Personaadjes in 't Heldendicht zijn moge? Indien men deeze vraag tot de Hoofdpersonaadjes bepaalt, blijkt het uit onze beschrijving van 't Heldendicht reeds van zelfs, dat het ten onderwerp moet hebben het bedrijf van een eenig Mensch. Ook dit vordert het belang. De lezer deelt meer in het bedrijf van een enkeld mensch, dan in dat van een geheel volk, om dat hij in het eerste geval alles op hem zelve te huis brengt. Ondertuschen mag men in het Heldendicht zo veel Personaadjes invoeren, als 'er nodig zijn om den Hoofdperfoon in een voortreffelijker licht te plaatsen, en zijn bedrijf roemrijker te doen uitvallen.

Alles moet hier aan den voornaamen Held onder geschikt zijn; alles moet van hem afhangen, al was het ook een geheel Volk. — Dit laatste geval kan somtijds eene voortreffelijke uitwerking hebben. — Hoe oncindig sterker interesseert, bij voorbeeld, Willem de Eerste om dat het lot van geheel Nederland van hem afhangt? 't Is onmogelijk derhalven om het juiste getal van Personaadjes, dat de Dichter in mag voeren, te bepalen. Dit hangt geheel van de genie en den smaak des Dichters af. — Hij mag ze naar zijn welgevallen vermenigvuldigen, alleen met deeze bepaling, dat hij 'er geene invoere of zij moeten van een wezenlijk belang in zijn stuk zijn, zo, dat, met wegneming van dezelve, het stuk niet meer in zijn geheel blijve.

Een oordeelkundig gebruik maken van het *licht* en de *schaduw*, en van het *contrast* kan den Dichter hier van een uitstekend nut zijn. In de Schilderkunst stelt men een voorwerp, dat het meest voor moet komen in het sterkste licht; even als men de meeste schaduw geeft aan dat geene, 't welk in de diepte ligt. De Dichter zal derhalven wel doen, indien hij zijn hoofdpersonaadje altijd in het meeste licht plaatst, voornaamelijk die deugden van hem; die hij het meest wil doen bewonderen, en daar tegen zijne gebreken, naar maate dat ze grooter zijn, meer schaduw geeft, op dat ze zich slechts in de diepte vertonen, en enkel dienen, om het al te levendige, het al te uitsteekende, dat hem zou doen uitscheiden een mensch te zijn, te matigen. Het zelfde moet de Dichter in 't oog houden met al

de

de Bedrijvers, die hij invoert, naar maate dat ze van aanbelang in zijn stuk zijn, worden ze op den voorgrond in het licht geplaatst. Het behoort tot den smaak (9.) van den Dichter om dit aanbelang juist gewaar te worden. Soms kan men met het allergeukkigst gevolg een' tweeden Heid, bij na in grootheid gelijk aan den eersten, op den voorgrond vertonen, als, bij voorbeeld, zijne overwinning door de Hoofdperfoonaadje dienen moet om den laafsten in het fterkfte licht, dat men, buiten dat, nooit aan eenig voorwerp geven kon, te plaatfen. Hoe verbazend groot wordt *Achilles*, na dat hij den uitftekenden *Hector* geveld heeft, — al het licht, waar in *Homerus Hector* ge-

(9.) Men ziet uit deeze Verhandeling, hoe oneindig veel 'er in het opgeven van Regelen aan den smaak moet overgelaten worden. Dat deeze aanmerking onze jeugd toch aan mogt zetten, om vroegtijdig alle middelen in 't werk te fteflen, die gefchikt zijn om haar eenen goeden smaak te geven. Niet alleen in de beoeffening der fraaie Letteren, zullen ze het nut van deezen raad ondervinden, maar zelfs in alle Wetenfchappen, welke zij ook naderhand verkiezen mogen, geene uitgezonderd. Zonder eenen goeden smaak vermogen wij, in geene ftudie, dat Harmonifche, dat fijne bevallige, dat men niet befchrijven kan, maar gevoelen moet, dat alleen in ftaat is om de leeringen, die wij voor willen dragen met een zekeren welluft te doen inademen, te doen verftinden, aan onze fchriften, redenvoeringen enz. te geven. Hoe wenschlijk waare het, dat men algemeen geloofde — vooral dat zij, wier beroep het is waarheden, zelfs van een eeuwig belang, voor te fteflen, hier de fterkfte overtuiging van hadden — dat zelfs het nuttige, het goede, beroofd van alle bevalligheid, ons koud en ongevoelig laat.

geplaatst heeft, straalt na zijne nederlaag op *Achilles* terug. *Milton* schildert het heir van gevallen Engelen verbazend magtig af — waar toe? Om dat wij ons in de onbegrensde almacht van God geheel zouden verliezen. In welk een helder licht komt ons die Almacht voor, als wij den Duivel, na dat zijne legers verflagen waren, in weerwil van hem zelve, horen belijden: *Hij moet almachtig zijn, wijl hij ons overwonnen heeft.*

Dan wij zeiden dat het *Contrast* hier ook van zeer veel dienst kon zijn. Als de Dichter naast zijnen voornamesten held een Personaadje plaatst, die eenige in 't oog lopende gebreken heeft, dan zullen de deugden van den eersten des te meer uitsteken. Meesterlijk heeft *d'Arnaud* in zijne *Euphemie* hier gebruik van weten te maken. In welk een voortreffelijk licht blinkt ons daar de zachtmoedige, de nederige Godvrucht van *Melanie* toe, die haar menschlievend en goedertieren maakt, die haar van elk doet beminnen. Zou ons haar karakter zo schoon voorkomen, indien het niet met de gestrengte, wreede Godvrucht mag ik zeggen, van *Cecile* contrasteerde. Nu zien wij dat niet alle Godvruchtigen dit beminlijk karakter aan den Godsdienst geven. — 't Is iets uitstekends, zelfs in een Godvruchtig Mensch. Nooit zouden wij dit anders zo geloofd hebben. Het stuk verdient geheel nagelezen te worden: nemen wij 'er echter deeze kleene proef van.

Melanie en *Cecile* komen beide eenen Geestelijken verzoeken om eene ongelukkige Non, het rampzalig Slachtoffer eener te leur gestelde liefde, die vergeefsch
aan

aan de voeten des Altaars troost zoekt, met zijn' raad en bijstand te hulp te komen. *Cecile* verschijnt eerst — *Theotime* vraagt naar de oorzaak van hare komst, zij antwoordt:

*Ce n'est point pour mon ame, a ses devoirs fidelle
Et qui craignant son Dieu s'abaisse devant lui,
Que mon zèle importun reclame votre appui :
C'est pour une Compagne a la terre attachée,
Dont la honteuse ardeur ne peut être cachée
Qui porte à nos autels des eclats scandaleux,
Les revoltes d'un coeur indocile à ses voeux ;
Qui s'enflame d'un feu quelle devoit éteindre,
Qui meurt d'un fol amour.*

THEOTIME *avec un soupir.*

Elle est sans doute à plaindre!

CÉCILE.

*Je venois vous presser d'employer la terreur,
De menacer au nom d'un Dieu juste, & vengeur ;
d'Opposer son tonnerre au feu qui la consume,
De lui montrer la foudre & l'enfer qui s'allume. . . .*

Thans verschijnt *Melanie*, en de Geestelijke ziet haar voor die ongelukkige Non aan, daar *Cecile* hem van gesproken heeft —

THEOTIME.

*Ma soeur, le ciel lui-même
S'apprête a vous entendre, à calmer vos ennuis. . . .*

MELANIE avec modestie.

*Je connais ma faiblesse, & le peu que je suis ;
J'ai besoin du secours de la faveur celeste ;
L'Homme toujours éprouve une guerre funeste,
Mon Pere ; je sais trop qu'a nos sens attaches,
Nous sommes sur l'abime incessamment penchés :
Mais le sort d'une soeur dont je ressens la peine,
Est aujourd'hui l'objet, qui devant vous m'amene ;
C'est elle dont la voix vous demande en ces lieux ;
Helas ! qu'elle vous doive un destin plus beureux !
Une sombre langueur se repand sur sa vie ;
Je viens vous implorer pour cette soeur chérie,
Digne, d'aimer un Dieu, qui voit couler ses pleurs :
Son coeur, né trop sensible, a fait tous ses malheurs.
C'est a vous d'éclairer, de consoler son ame,
D'élever ses transports sur des ailes de flamme,
Vers ce Dieu, qui merite & qui remplit nos voeux ;
Daignez lui présenter la clemence des cieux ;
Mon Père pardonnez, si ma main téméraire,
Touche au flambeau sacré, qui par vous nous éclaire :
Mais . . . je connais ma soeur ; facile à s'allarmer. . . .*

Hoe genegen zijn wij thans om met *Theotime* tot *Melanie* te zeggen :

Qu'el-

Qu'elle espère en ce Dieu ; que vous faites aimer. (10.)

Inmiddels moet dit contrast niet al te sterk zijn. *Cecile* en *Melanie* zijn in den grond beide deugdzaam, hoe veel beminnelijker het karakter van de laatste boven de eerste ook zijn moge. Een volslagen Booswicht zou in het zelfde stuk een slecht figuur maken naast een geheel deugdzaam mensch. *Soortgelijke Karakters*, zegt *BATTEUX*, zijn het gemakkelijkst te schilderen; zij hebben in den eersten opslag het schitterende van de *Antihèse*, maar wel haast ondergaanze, even als deezee, het lot van al te zeer blinkende zaaken. Zij roeren ons minder dan de anderen, om dat 'er de kunst te zeer in doorstraalt, en vermids de geest, zo dra bij de eene zijde kent, reeds weet wat bij van de andere te wagten heeft (11.). Om dit met een voorbeeld op te helderen, brengt *Riedel* (12.) mijns bedunkens, ongelukkig de *Tartuffe* van *MOLIERE* bij. Een openbaare Vrijgeest zou, naar zijne gedachten, in dit stuk geen goed figuur maken. Dit zou waar zijn, indien *Tartuffe* in de daad een vroom mensch was, die alleen tot uiterftens verviel door eene al te naauwe, door eene blinde gezetheid op deugd. Maar nu *Tartuffe* een booswicht is, die niets van het wezen van den Godsdienst gelooft, die hem enkel huichelachtig gebruikt

om

(10.) *Euphémie, ou le triomphe de la Religion. Act. 2. sc. 5 & 7.*

(11.) *Princip. de la Litt. Tom. 2. pag. 285.*

(12.) *Theor. der Schoone Kunsten 2 D. pag. 16.*

om zijne snoode oogmerken te bereiken, nu zie ik niet waarom twee Vrijgeesten, die het slechts op eene bijzondere wijze zijn, in het zelfde stuk niet zouden kunnen geplaatst worden. — Het voordeel zou zeker aan den kant van den eersten komen.

De Dichter moet, midlerwijl, vooral acht geven dat ieder Personaadje, die hij invoert, overeenkomstig haar Karakter handele, en spreke, naar de les van HORATIUS:

*Intererit multum, Davusne loquatur, an heros:
Maturusne senex, an adhuc florente juventâ
Fervidus: an matrona potens, an sedula nutrix:
Mercatorne vagus, cultorne virentis agelli:
Colchus, an Assyrius; Thebis nutritus, an Argis. (13.)*

En dat dit Karakter, het zij dat de Held uit de Geschiedenis genomen, het zij dat hij gefingeerd zij, in 't eerste geval met de Geschiedenis (14.) overeenko-

(13.) Zie zijne *Ars Poëtica* reg. 114. en volg. Hoe onge-rijmd het zij tegen deezen regel te zondigen kan men uit een oud fransch treurspel van QUINAUT, dat ten titel heeft: *la mort de Cyrus*, zien. De Dichter legt deeze twee Versen in den mond van *Tomyris*, eene krijgszuchtige Heldin:

*Que l'on cherche par tout mes tablettes perdues,
Et que sans les ouvrir elles me soient rendues.*

(14.) Men moet dit in eenen gezonden zin opnemen. Het is den Dichter zeer geoorloofd om de gebreken van zijnen Held, schoon

kome, in 't laatste altijd met zich zelve, zo dat men, tot aan 't einde van 't stuk altijd dat zelfde Karakter erkenne, dat de Dichter eens aan den zelfden Perfoon gegeven heeft; wederom volgens de les van den straks genoemden Kunstrechter.

*Aut famam sequere, aut sibi convenientia finge,
 Scriptor. Homereum si forte reponis Achillem;
 Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
 Jura neget sibi nata, nihil non arroget armis.
 Sit Medea ferox invictaque; flebilis Ino,
 Perfidus Ixion, Jo vaga, tristis Orestes.
 Si quid inexpertum scenae committis, & audes
 Personam formare novam; servetur ad imum
 Qualis ab incepto processerit, & sibi constet. (15.)*

Bij deelen regel van Horatius moet men echter de volgende aanmerking maken. 'Er is geen sterfeling, die altijd dezelve blijft, die altijd uit het zelfde grondbeginfel handelt, om dat niemand een eenvoudig Karakter bezit. — Alle Karakters zijn samengefteld. Het ge-

fchoon hij uit de Gefchiedenis genomen zij, in een gunftiger licht te plaatfen, zo wel als om zijne deugden volmaakter te vertonen, dan ze in de gefchiedenis opgegeven worden. Ik wil 'er alleen mede zeggen, dat de Dichter het heerschend Karakter aan zijne Helden late behouden, 't geen de gefchiedenisse verhaalt, dat ze gehad hebben. Zo zou het, bij voorbeeld, belagchelijk zijn om Cato als een *Petit maitre* afteschilderen, of *Eneas* als een *Godverzaker*.

(15.) *L. c. reg. 119. & seq.*

gevoeligste hart heeft oogenblikken, dat het gevoelloos is, even als het gevoellooze somtijds traanen stort. In het treurspel komt deeze aanmerking niet te pas. Dit behelst eenige oogenblikken van het leven van een mensch, en in deeze oogenblikken wordt hij hevig geslingerd door een zeker hoofdbelang en door eene heerschende drift. Hij moet derhalven in zulk eene tusschenruimte dezelfde aandrift opvolgen, en slechts aan de natuurlijke ebbe en vloed van de hartstocht, die hem beheerscht, onderhevig zijn. In het Heldendicht is dit geheel anders. De Dichter is daar aan een zo bepaalden tijd niet verbonden. Het Bedrijf, dat hij bezingt, mag, zelfs eenige Jaaren, duren. De driften van zijne Personaadjes hebben derhalven hunne verpozingen, en schoon ze in den grond een vast bepaald Karakter en hoofdbelang hebben, worden ze echter somtijds door opkomende stormen van hunnen natuurlijken loop gebragt. Nooit echter gebeurt dit, of 'er moet eene wezenlijke reden voor zijn, eene reden van zo veel aanbelang, dat ze in 't menschlijk hart tegens eene gewoone neiging opweegt, en 't is de plicht van den Dichter, tot wiens taak de kennis van 't menschlijk hart (voor zo ver de kennis van zulk eene aaneengefchakelde mengeling van tegenstrijdigheden mogelijk is) in de eerste plaats behoort, om dit tegenwicht aan zijne lezers te vertonen (16.). Hoe schoon straalt deeze kennis van 't menschlijk hart in

VIR-

(16.) *Voiez le Dict. Encyclop. à l'art. EPOPEE.*

VIRGILIUS door, daar hij *Eneas* beschrijft op het oogenblik dat *Jupiter* hem door *Mercurius* had laten aanzeggen, dat hij het bekoorlijke Hof van *Dido* verlaten zou. De Latijnsche Dichter had *Eneas* van 't begin van zijn werk af als een vroom Man vertoond, altijd gereed om de stem der Goden te gehoorzamen; een Dichter van minder kundigheden had derhalven *Eneas* hier zonder beraad op zulk een Goddelijk Bevel laten vertrekken — dan, dit zou zeer onnatuurlijk geweest zijn, dan ware *Eneas* een stuk steen geweest en geen mensch. *Virgilius* wist welk een verbazende hartstocht de Liefde in 't menschlijk hart is; hij toont derhalven welk een tegenwigt deeze drift tegen zijne gewoone gehoorzaamheid aan de Goden in zijn hart legt, en zie hier hoe hij hem op het horen van 't bevel van *Jupiter* beschrijft.

*At vero Æneas aspectu obmutuit amens
Arrectæque horrore comæ, & vox faucibus hæsit.
Ardet abire fuga, dulcesque relinquere terras,
Attonitus tanto monitu, imperioque deorum.
Heu quid agat? quo nunc reginam ambire furentem
Audeat affatu? & quæ prima exordia sumat?
Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc:
In partesque rapit varias, perque omnia versat. (17.)*
Fraai

(17.) *Lib. 4. reg. 279.* Ik weet wel dat de meeste uitleggers van *Virgilius* (die afgesproken schijnen te hebben om zich ten koste van alle genie en smaak enkel bij de taal te bepalen, zonder den Dichter met den Dichter te vergelijken) deezen ge-
hec-

Fraai drukt SEGRAIS dit uit:

*Cependant le Troijen comme frappé du foudre ;
Immobile, interdit, ne sachant que refoudre,
Sent sa langue attachée, & ses cheveux dressés ;
Du saint étonnement dont ses sens sont glacés.*

St

heelen tweestrijd alleen betrekken tot de wijze op welke *Eneas* zijn vertrek aan *Dido* bekend zou maken. *Eneas* stond naar hunne gedachten geen oogenblik in beraad om eene liefde, die hem zo dierbaar was geworden, te ontwijken, *Ardet abire fuga* — alleen was hij verlegen, hoe der Koninginne hier kennisse van te geven. Dan men moet een Dichter van zo veel smaak als *Virgilius* was geene lompe fouten toeschrijven, als 'er andere, zelfs duidelijke uitleggingen van voor handen zijn. Nu nog met alle de folteringen, daar men *Eneas* ook in stellen moge, blijft het eene wezenlijke bedenkinge tegen *Virgilius*, dat men met het einde van het 4 B. *Eneas* de hoofdpersonaadje van zijn Dichtstuk, dien wij, naar de regels van 't Heldendicht, alleen volgen moeten, vrij onverschillig uit *Karthago* laat vertrekken. De gheele ziel des Lezers blijft aan den houtstapel der ongelukkige *Dido* gekluisterd. Men denkt een geruimen tijd om *Eneas* noch zijn Vloot, dan om hem te beschuldigen. Wat zal het zijn als men *Eneas* als een Blok laat vertrekken, zonder zelfs dien strijd der hartstochten inwendig te gevoelen, die alle menschen in zijne plaats zouden gevoeld hebben? Dan zonder ons hier langer bij op te houden, *Virgilius* zelf toont duidelijk, dat *Eneas* wel degelijk ten doel aan de hevigte folteringen geweest zij. Men zie b. v. *reg.* 393. en volg. van het zelfde 4de B.

*At pius Aeneas, quamquam lenire dolentem
Solando cupit & dictis avertere curas ;
Multa gemens, magnoque animum labefactus amore ;
Fussa tamen divom exsequitur.*

En, dat alles afdoet, de aanspraak van *Eneas* aan de schim van *Di-*

*Si de l'ordre des Dieux sa raison est troublée
Du penser du départ son ame est accablée:
Son Esprit balançant, inquiet, incertain,
Ne peut suivre un conseil, ni former un dessein (18.)*

Veele hedendaagfche Dichters gebruiken een ander middel, om het Karakter van hunne Helden te doen kennen, dan de ouden gedaan hebben, en een goede fmaak vereischt. Zij geven namelijk eene befchrijving van hunne Helden; eer zij ze in 't werk ftellen. Maar waar toe dit? De lezer zal zelf graag de moeite nemen van hun Karakter op te maken, indien de Dichter het gedrag van zijne Helden hier altijd natuurlijk uit voort laat vloeien. *Waar*, vraagt de Heer BATEUX (19.) met recht, *befchrijft ons Virgilius het Karakter van Dido, waar dat van Eneas of Turnus? De Karakters van deeze Helden ontdekken zich van alle kan-*

Dido, die hij in den zesden zang in de Helle aantreft. Hier zegt hij met ronde woorden, dat het zijns ondanks ware, dat hij haar verliet:

*Per fidera juro,
Per superos, Et si qua fides tellure sub ima est.
Invitus, Regina! tuo de litore cessi.*

HEYNE is de eenigfte van alle de uitleggers, die ik over deze ze plaats heb nageslagen, die in zijne korte lofreden voor het 4de B. de gemoedsgestalte van Eneas bij zijn vertrek van Karthago eenigzins fchijnt gevat te hebben.

(18.) *Dans sa Traduction de l'Enéide liv. 4me.*

(19.) *L. c. Chap. 13.*

G

kanten uit hun gedrag. De Vroomheid van Eneas ontdekt zich al voort met het begin, zo wel als zijn zacht en menschlievend Karakter. De hartstocht van Dido vertoont zich, zo dra Eneas verschijnt, en 't is even zo met alle de anderen.

In de daad het duidt gebrek in den Dichter aan, het geeft een gering denkbeeld van zijnen voorraad, indien hij zijne toevlucht tot eene beschrijving moet nemen, om ons zijne Helden te doen kennen. Hij staat bij na gelijk met een Schilder, die een paard geschilderd had, maar om het te doen kennen verplicht ware 'er onder te schrijven: *dit verbeeldt een Paard.*

Maar welke Zeden, welk een Karakter zou het belangrijkst in 't Heldendicht zijn? Mogelijk zou men dit alleen beantwoorden moeten met te zeggen, dat dit geheel van de genie, voor al van den smaak des Dichters afhing. In de daad 'er zijn geen deugden, geen gebreken, die ooit in 't menschlijk hart gewoond hebben, of zij kunnen de aandacht des lezers ten eenemaal tot zich trekken: het komt maar op den Dichter aan, die 'er gebruik van maakt. Het Karakter van *Abbadona*, een zo vreemd personaadje, als mogelijk ooit in eenig Heldendicht ingevoerd is, wordt onder de handen van *Klopstock* zo belangrijk, als 'er, na de doorluchtige Hoofdperfoon, een in de geheele *Mesfiade* is. Over 't algemeen echter schijnt mij een deugdzaam en standvastig mensch, die door een stroom van tegenheden van ramp tot ramp gedreven wordt, maar die eindelijk, uit zijn gedrag zelf onder alle die golven

ven

ven van tegenspoed, de zon zijns heils ziet dagen, het belangrijkste wezen te zijn, dat de Dichter tot een hoofdperfoon zou kunnen kiezen. Ten minsten hier lopen de grootste werktuigen van 't belang in saamen. — Medelijden, schrik, verontwaardiging, liefde, bewondering, rust — volkomene tevredenheid! *Non miror, si quando impetum capit* (Deus) zegt Seneca (20.) met recht, *spectandi magnos viros, colluctantes cum aliqua calamitate*. En waarlijk dit Toneel, het oog der Godheid waardig (21.), verdient en verwerft alle de aandacht der stervelingen.

Wij kunnen ons hier niet verder in dit uitgebreid veld begeven. — Al wat over de Zeden en Karakters der verschillende Personaadjes, die de Dichter in kan vocren, te zeggen ware, hier af te doen, zou eene nieuwe verhandeling vereischen. — Deeze kundigheden moeten uit de Algemeene Theorie, en uit verschillende Verhandelingen, die hier bepaald overgeschreven zijn (22.) maar voor al uit de nauwkeurigste beoeffening der Natuur zelve genomen worden.

Z E S

(20.) *De Provid.*

(21.) *Ecce Spectaculum dignum, ad quod respiciat intentus operi suo Deus: ecce par Deo dignum, vir fortis cum mala fortuna compositus. Seneca ibid.*

(22.) Men zie hier over het 13de en 15de Hoofdd. van *Arist.* over de *Dichtk.* Doch daar de Wijsgeer vrij duister over 't algemeen is, kan men eene oordeelkundige uitlegging en vergelijking zijner woorden vinden in het geheele 4de Boek van *Pere le Bossu* *Traité du Poëm. Ep.*

G 2

ZESDE HOOFDSTUK.

Over de Waarschijnlijkheid.

De Waarschijnlijkheid is van zo veel aanbelang in 't Heldendicht, dat met verwaarlozing van dezelve het geheele belang verdwijnt. Zij is een vereischte in alle soorten van Poëzij, maar voor al in het Heldendicht, daar het wonderbaar een groot cieraad van uit kan maken; dewijl het wonderbaar, beroofd van Waarschijnlijkheid, ongerijmdheid en razernij wordt. DESPREAUX hadderhalven gelijk, toen hij deeze les voorschreef:

*Jamais au spectateur n'offrez rien d'incroyable,
Le vrai peut quelque fois n'être pas vrai-semblable
Une merveille absurde est pour moi sans appas. (1.)*

Over 't algemeen maakt men zich een verkeerd denkbeeld van het Poëtisch-waarschijnlijke; men verwacht het met het waare, en hier vloeien alle die ongerijmde vonnissen uit voort, die men zo dikwerf juist over die gedeelten van een gedicht hoort vellen, waar in het

(1.) *Art Poët. Ch. 3.*

het scheppend vernuft des Dichters zich in zijnen vollen knuster vertoont. Het zal der moeite wel waardig zijn om ons hier eenige oogenblikken bij op te houden, en het uitgebreid gebied der Poëtische waarschijnlijkheid rond te gaan. Een dubbeld nut kan hier uit ontspruiten. De jonge Dichter zal leren hoe ver hij zijne verbeeldingskracht bot moge vieren; en de dorre Wijsgeer de ongegrondheid zijner smaaklooze uitspraaken over werken van vernuft kunnen bemerken.

De Waarschijnlijkheid is in de werken van Kunst eene wezenlijke Eigenschap. Wij kunnen niets onder het getal onzer denkbeelden aannemen, dan dat ons als waar voor komt. Van hier dat de Kunstenaar het waarschijnlijke boven het waare verkiest. Al wat hij ons voorstelt, het zij het waarlijk zo zij, het zij het nergens zo in de natuur besta, moeten wij als eene mogelijke en geloofbaare zaak kunnen aannemen; anders verliest het al zijn belang voor ons; wij trekken 'er onze aandacht af, als van een voorwerp, dat wij niet begrijpen kunnen, en daar het vruchteloos zijn zoude ons langer mede op te houden. De ondervinding leert ons, dat ons niets, als waardig dat wij 'er op denken, voorkomt, dan dat ons teffens als waar voorkomt, en als men deeze waarschijnlijkheid nagaat, zal men klaar ontdekken, dat zij in den grond niets anders zij, dan de mogelijkheid of begrijpelijkheid van eene zaak. Het is derhalven volmaakt onverschillig voor den Dichter, of het voorwerp, dat hij ons vertonen wil, waarlijk in wezen zij of niet, of zijn ver-

haal gebeurd of uitgevonden zij, zijn doelwit is niet ons te onderwijzen, maar door onze verbeelding te treffen, en ons gevoel op te wekken, ons te vermaken, en dit einde bereikt hij, zo wel door ons mogelijke, als wezenlijke dingen voor te stellen; en beter; zo dra iets, dat wezenlijk bestaat, geen genoegzaame graad van waarschijnlijkheid heeft. — Het waarschijnlijke, dat onwaar is, is hem derhalven van meer nut, dan het ware, dat onwaarschijnlijk is, gelijk het vaak is. Zo is b. v. de daad van *Simfon*, daar hij met het kaakbeen van een' Ezel duizend *Filistijnen* doodt, waar, maar zij is in haar zelve niet waarschijnlijk. Zij wordt het alleen door de Goddelijke Almacht, die de Dichter zeer kunstig, om ons voor te bereiden in 't werk zou moeten stellen, zouden wij in een Dichtstuk een sterk belang bij deeze daad nemen. De gewijde Geschiedschrijver zelf heeft in zijn verhaal alles voor af laten gaan, wat deeze gebeurtenisse waarschijnlijk maakt met te zeggen, *dat de geest des Heeren vaerdig over hem wierd* (2.). De *Abbadona* van KLOPSTOCK, daar en tegen, bestaat nergens; ik weet niet dat ons ooit uit iets gebleken zij, dat de ZALIGMAKER een' Duivel vergiffenis geschonken hebbe: en echter is *Abbadona* een zeer waarschijnlijk wezen. 't Is allezins mogelijk, dat een Engel door een zijner natuurgenooten, die boos genoeg was om een opstand tegen het beste Wezen te berokkenen, verleid zij geworden, dat hij

me-

(2.) *Richt. 15. V. 14.*

mede gevallen zij — dat hij in den afgrond van ellende, daar hij in verzonken lag, den zuiveren morgenstond zijner schepping, het genoegen der vorige onschuld, onder het storten van heete traanen, herdacht hebbe — dat hij, geheel berouw zijnde, en vervolgens ziende de oncindige ontfermingen van den Verlosfer in het redden van zo veele schuldigen, hoop op zulk eene verbazende goedheid vat — aan de voeten van den *Mesias* valt en smeekt om vernietigd te worden — zo, dat 'er geene gedachtenise overbleef, dat 'er ooit een ongelukkige *Abbadona* geweest ware — dat eindelijk de Zaligmaker, wiens genade oncindig hooger reikte, dan *Abbadona* met zijne gedachten klimmen konde, hem — niet vernietigd — maar alles vergeven en gelukkig gemaakt hebbe; dit alles is zeer waarschijnlijk, en het bewijs hier van is het sterk belang, dat dit gefingeerd wezen in de *Mesfiade* verwekt (3.) Deze reden pleit zeer overtuigende voor het waarschijnlijke, boven het ware, in de Dichtkunst, voor al in 't Heldendicht. — Het ware bezit zelden die treffende, of aandoenlijke omstandigheden, die ons in zulke eene aangenaame begocheling kunnen brengen, dat wij ons verbeelden, alles waarlijk te zien, te hooren, te gevoelen. Hoe menigwerf gebeuren 'er dingen, die men volstrekt voor gevolgen zonder oorzaak zou nemen, en daar men zijne oogen nauwlijks in durft geloven; al zulke gebeurtenissen, welk eenen grond van

ze-

(3.) Zie voor al *den 19den Zang*.

G 4

zekerheid zij in haar zelve ook hebben mogen, zij niet geschikt voor 't Heldendicht, om dat ze nooit aan onze verbeelding behagen. Een geval daar en tegen, dat door den Dichter ten eenemaal verzonnen is, laat alle die versieringen toe, die zulk een verbazend vermogen op onzen geest hebben, en de Dichter kan het hier door tot zulk eene hooge trap van waarschijnlijkheid brengen, dat wij volstrekt vergeten 'er slechts de aanschouwers of lezers van te zijn. ARISTOTELLES (4.) spreekt hier dan weêr zeer juist, als hij ons leert, *dat het de zaak des Dichters niet zij de gebeurde dingen te verhalen, maar die zodanig voor te stellen, als ze waarschijnlijk hebben kunnen, of noodzaaklijk hebben moeten gebeuren.* Men houde hier echter bij in het oog, dat eene zaak, daar geen genoegzaame grond van voor handen schijnt, schoon ze echter waar is, door den Dichter teffens waarschijnlijk kan gemaakt worden, en dan is ze even geschikt voor de Dichtkunst. Zo word het straks genoemde geval van *Simfon* hoogst waarschijnlijk, zo dra ons de Dichter de onbegrensde Almagt van GOD — zijne wille om *Israël* door dien Held te verlossen — en de geheele wonderbaare toebereiding hier toe, voor af vertoont — dan verwachten wij niets minder. Over 't algemeen zijn alle voorbereidingen, daar wij in ons eerste Hoofdstuk van gesproken hebben, zeer geschikt om de waarschijnlijkheid te vermeerderen.

Maar

(4.) *Over de Dichtk. Hoofdd. 9.*

Maar hoe ver gaat de waarschijnlijkheid in 't Heldendicht, wat is de waarschijnlijkheid van den Dichter, die wezens scheidt, die nergens zijn? Van het juist beantwoorden deezer vraag hangt alles af — met de waarschijnlijkheid staat of valt het belang, en door deze op te ligte gronden te stellen, loopt men dikwerf gevaar monsters te baren, daar men zich voorstelde schoonheden voort te brengen.

De Heer CURTIUS heeft hier eene geheele verhandeling (5.) over geschreven, daar vrij veel goeds in is; ik zal hier 's mans denkbeelden met mijne aanmerkingen 'er bij opgeven, eer ik mijne eigen gedachten over dit stuk mede deel, op dat mijn Lezer hier eene volkomen vrije keus hebbe.

Er zijn, volgens den Heer CURTIUS, drie soorten van waarschijnlijkheid, die hier in aanmerking kunnen komen; de eerste is de innerlijke waarschijnlijkheid, deeze grenst het naaste aan de waarheid: eene zaak is innerlijk waarschijnlijk, wanneer derzelve genoegzaame grond dadelijk voor handen is, en daar voor erkend wordt. Deeze is voor den Wijsgeer van grooter waarde dan voor den Dichter. De tweede is de uitwendige waarschijnlijkheid; deeze heeft plaats, wanneer 'er in eene gebeurtenis een genoegsaame grond voor handen schijnt te zijn, zonder in aanmerking te nemen of hij

waar-

(5.) Te vinden achter de Nederd. vertaal. van *Arif. over de Dichtk.*

waarlijk voor handen is of niet; en eindelijk de derde soort is, die de Heer CURTIUS de Poëtische waarschijnlijkheid noemt. Zij heeft plaats in alle versieringen hoegenaamd, waar in de zinnen, aan hun zelve overgelaten, geene tegenspraak bemerken kunnen. Schijnt dus eene zaak (zegt hij) tevens aan het verstand onwaarschijnlijk en aan de zinnen waarschijnlijk, dan is dezelve ook Poëtisch - waarschijnlijk. Dit zelfde gaat nog verder: het geen eene innerlijke tegenspraak behelst, dat is noch waar noch waarschijnlijk. Wordt deeze tegenspraak door de zinnen en door de laagere ziels krachten waargenomen, dan is de zaak ook Poëtisch-onwaarschijnlijk. Anders kan dezelfde zaak te gelijk Poëtisch - waarschijnlijk en Philosophisch - onwaarschijnlijk, ja, ongerijmd zijn. Dat God ledematen heeft, dat Pygmalions steenen beeld, een werk van menschen handen, het denkvermogen verkregen hebbe, dat de Satan Gode een slag geleverd hebbe, is naar het licht der reden tegenzeggelijk, onwaarschijnlijk, en ongerijmd. Maar wijl de zinnen, aan hun zelve overgelaten zijnde, deeze tegenspraak niet bemerken kunnen, zo blijft dit alles Poëtisch waarschijnlijk.

De Heer *Curtius*, ingenomen met zijne eerste grondstelling, die hij van *Baumgarten* had aangenomen, dat het wezen der Dichtkunst in eene volkomen zinnelijke reden bestond, schijnt hier aan dit zijn gevoelen te veel toe te geven. Indien wij de Dichters veroorloven om alles voor waarschijnlijk te houden, waar in de zinnen

nen geen tegenspraak ontmoeten — wat dezelve zich kunnen voorstellen; dan zetten wij eene deur voor de grootste ongerijmdheden open. De verandering van tien Christen Prinzen in visfchen uit *Tasfo*, die der groote duivelen in Pigmeen, om in het *pandaemonium* plaats te kunnen nemen, uit *Milton*, kunnen wij ons zeer wel zinnelijk voorstellen, zonder dat ze ons echter sterk interesfeeren, om dat wij nooit kunnen geloven, dat ze waar zijn, en in deeze illufie moeten wij zijn, zal iets een hevig belang bij ons verwekken. Maar dat verder gaat — zo wel als ik mij zinnelijk voor kan stellen, dat de Duivel een' flag aan God geleverd hebbe, kan ik mij ook voorstellen, dat hij 't Opperwezen overwonnen heeft. Men moet zich hier niet op Gods Almagt beroepen. — Wij moeten bij de zinnen blijven, behalven dat het denkbeeld van eene Almagt, die den Duivel op haar wenk vernietigen kan, zich even zeer tegen den flag, als tegen de overwinning kant. Ik zonderhalven naar de leiding des Heeren Curtius, de uiterlijke waarfchijnlijkheid ten toetssteen aan de Dichterlijke vindingen ftellen, zonder te vreezen van hier door het wonderbaar tusfchen een te naauwen omtrek te besluiten. Het wonderbaar, zal het ons treffen, moet niet geheel onmogelijk zijn, of tegen de gezonde reden ftrijden: het ontvangt zijne uitwerking van de waarfchijnlijkheid; verkeerd bijgebracht, verdrijft het alle belang, en doet lagchen.

Dan ik voor mij geloof, dat men naar een oneindig eenvoudiger regel altijd de waarfchijnlijkheid in een
Dicht-

Dichtstuk kan brengen, zelfs in de grootste fictie. Ik zal mijne gedachten hier mededeelen: men zal 'er tefens uit zien kunnen, hoe dwaas menigwerf de dichtelijke versiering met den haatlijken naam van logen bestempeld wordt, en hoe ver deeze versieringen van willekeurig uit de mouw geschudde beuzelingen af zijn.

Mijn regel is deeze: alle Gebeurtenisfen, alle Personaadjes, het zij ze waar, het zij ze versierd zijn, waar van de bijzondere deelen uit de algemeen bekende Natuur genomen zijn, schoon ze met elkanderen nooit tot zodanig een geheel in de Natuur samen lopen, zijn waarschijnlijk: naar maate de bijzondere deelen 'er van, die met elkanderen het geheel uitmaken, meer of minder uit de Natuur genomen zijn, wordt het geheel meer of minder waarschijnlijk, en indien 'er zelfs het minste deeltje van uit de natuur genomen is, bereikt het geheel den hoogsten trap van waarschijnlijkheid. *Ut Pictura Poësis*, zegt HORATIUS, en 't is hier omtrent in de daad met de Dichtkunst als met de Schilderkunst gelegen. De Schilder maakt een Landschap b. v. zo schoon, dat 'er het oorspronkelijke van nergens in de natuur te vinden is, schoon 'er de bijzondere deelen, deeze boom, die rots, dat beekje enz. van uit de natuur genomen zijn. Hij heeft zijn ideaal uit de verschillende schoonheden der natuur, zo als ze mogelijk in twintig Landschappen verspreid waren, gevormd; deeze heeft hij eerst afzonderlijk bestudeerd, en ze eindelijk onder een gezichtpunt gebragt, zo dat 'er een belangrijk geheel, dat zün Landschap uitmaakt, uit

uit voortgekomen zij. Of hij heeft een Landschap uit de natuur gekozen, maar 'er deeze bijzondere deelen afgelaten, geene wederom bijgevoegd. Het eerste staat gelijk met eene gefingeerde, het laatste met eene in den grond waare gebeurtenisse, doch die door den Dichter naar zijn oogwit veranderd is.

Ik weet wel dat met deezen regel de oude Helden-dichten van Homerus en Virgilius, als men ze uit onzen tijd beoordeeld, en verschillende vakken uit de nieuwere Heldendichten, vooral in het wonderbaare, veel van hunne waarschijnlijkheid verliezen — dan wat de eersten aangaat, men moet zich in hunnen tijd overbrengen, en de natuur, zo als ze toen bekend was, opspeuren, om ze waarschijnlijk te vinden — die ze uit een ander gezichtpunt beoordeelen wilde, deed ze in de daad onrecht. De begrippen omtrent hunnen Godsdienst, daar ze hun wonderbaar uit saamengefeld hebben, werden toen algemeen aangenomen. Maar de latere Dichters hebben voor Christenen geschreven, men beoordeelt in hunne werken de waarschijnlijkheid, niet uit de leerstellingen der Heidenen, maar uit de algemeene aangenomen begrippen der Christenen, en hebben ze dit gezichtpunt uit het oog verloren, zij zijn 'er om te veroordelen. — Wij zullen op zijn tijd zien, dat onze schoone Godsdienst, ver van den Dichter in zijne uitgebreide vlucht te stremmen, zelfs aan het wonderbaar den onnavolgbaarsten luister verleent. Men kan, ik herhaal het, de waarschijnlijkheid den tegenwoordigen Dichteren niet genoeg aanbe-

beveelen, dewijl het belang van hunne Dichtstukken hier zo onafscheidbaar aan verbonden is.

Indien wij nu de mooglijke soorten van Poëtische waarschijnlijke handelingen, die de Heer Curtius opgeeft, aan onzen opgegeven regel toetsen, zal men duidelijk bemerken, dat ze 'er alle in leggen opgesloten. Men hoore hem :

1. „ Wat met de ondervinding van alle tijden overeenstemt, de bewegingen onzer ziel en derzelve gevolgen, de gebeurtenissen in de natuur enz. zijn onveranderlijk waar, bij alle volkeren en tijden in de hoofdzakelijk, en dierhalven hoogst waarschijnlijk. Dat *Achilles* door den roof van *Briseïs* in woede vervalt; dat de nieuwsgierigheid *Edipus* aanpoort om zijn ongelukkig noodlot te weten, dat *Dido* bij de verachting en vlucht van *Eneas* in vertwijffeling geraakt; dit is overeenkomstig met de natuur van het menschelijk hart, en nog heden even zo waarschijnlijk, als 't voor drie duizend jaaren was.”

Men ziet duidelijk, dat deeze eerste soort van waarschijnlijkheid uit onzen regel voortvloeit. Het zij *Achilles*, *Edipus*, *Dido*, gefingeerde of waare Personaadjes zijn, het is altijd waarschijnlijk, dat in zulk eenen toestand, de eerste toornig, de andere nieuwsgierig, en de laatste wanhopend wordt; om dat alle deeze hartstochten uit de natuur genomen zijn, en 't algemeen bekend is, dat elk mensch in hunne omstandigheden juist aan die zelfde driften ten prooi zou geraken.

2. „ Waarschijnlijk zijn zulke handelingen, welke
de

de krachten der werkende perfoonen niet te boven gaan. Alzo is het, bij voorb. onwaarschijnlijk, dat een Held veele duizenden doodt en andere diergelijke avonturen, waar van de Romans vol zijn. Maar zulke wonderen, welke door-hoogere wezens, wier aanzien en werking waarschijnlijk is, uitgewerkt worden, zijn over 't algemeen, en in 't bijzonder in Heldendichten waarschijnlijk enz."

De waarschijnlijkheid deezer handelingen, ziet elk, hangt alleen van de natuur af. Heeft de Dichter, als hij zijn Held een uitstekende dappere daad doet verrichten, onder het oog gehouden, hoe ver de mogelijke kracht en het schranderst beleid in de natuur gaan, dan zal de verrichting van zijnen Held waarschijnlijk zijn — is hij buiten de natuur gegaan, zij zal belachlijk worden, en niets interesseren. En wat het laatste betreft, de denkbeelden die wij ons van het Opperwezen vormen, maken niets voor zijne almagt onmogelijk. Deeze zijn uit de natuur van 't Opperwezen genomen, en het spreekt derhalven van zelve, dat een mensch, door eene onmiddelijke hulp van 't Opperwezen, daaden verrichten kan, die hem, uit zijne natuur alleen, onmogelijk waren. Even zo is het met alle andere meer dan menschelijke wezens, die de Dichter invoert: hunne verrichtingen zijn uit de natuur hunner krachten, en werkzaamheden genomen.

3. • Stellingen, welke van geheele Godsdiensten of Volkeren voor waar gehouden werden, of nog worden, zijn waarschijnlijk — 't geen ik van de stellingen heb

ge:

gezegd, heeft ook in gelijke maat bij de handelingen plaats. Deze waarschijnlijkheid heeft weder haare verscheidene trappen, waar van ik slechts een aanhalen zal. De tegenwoordige waarschijnlijkheid is meer Poëtisch, dan die van een anderen tijd. Ik versta door de tegenwoordige waarschijnlijkheid niet die des tijds of des volks, waar in, of onder 't welk de Dichter leeft, maar de waarschijnlijkheid des tijds of des volks in of onder welken het voorval, dat de Dichter beschrijft, zich toegedragen heeft. Een mislag hier tegen is het, als *Gracchus* in de *Cornelia* van Mejufr. BARBIER den degen trekt, daar echter de Romeinen in de stad ongewapend waren."

Deze waarschijnlijkheid is van een minder soort, dan de beide voorgaanden, om dat de eersten uit de natuur, zo als ze ten allen tijde bekend geweest is, en ten einde toe bekend zijn zal, genomen zijn, daar deeze laatste alleen op de natuur rust, zo als een zeker volk ze gekend heeft. Indien de Dichter voorshands thans een Hieldendicht *a l'antique* wilde opstellen, zouden wij zulks niet zeer belangrijk vinden, om dat wij ons wel willen overbrengen in de tijden, naar welke de *Iliade* en *Eneade* beoordeeld moeten worden, dewijf derzelve Dichters toen waarlijk leefden; maar nooit vergeten kunnen, dat de moderne Dichter van een antiek stuk in onzen tijd leeft. Indien men deezen regel echter toe wil passen op de Personaadjes en haare handelingen, die nieuwe Dichters, wier hoofdaad uit de tijden der Grieken en Romeinen of andere

Vol-

Volken gekozen is, ons pogen te doen kennen, dan vloeit deeze waarschijnlijkheid weder geheel uit de Natuur van dien tijd voort. Ieder wist, om bij het voorbeeld van Curtius te blijven, ten tijde van Gracchus, dat de Romeinen in de stad ongewapend gingen. Een Romein derhalven van dien tijd, die den deegen binnen Rome trekt, is niet uit de natuur genomen, om dat toen geen Romein gewapend in de stad ging. Deeze regel zegt niets meer, dan 'er in de reeds aangehaalde Les van Horatius legt opgesloten:

Intererit multum Davusne loquatur an heros &c.

Colchus, an Asyrius; Thebis nutritus, an Argis.

4. „ Eindelijk hebben die Handelingen, die slechts door sommigen voor waarschijnlijk gehouden worden, den minsten trap van waarschijnlijkheid. De Dichter moet zich van dezelve nooit of ten minsten, zo min als mogelijk is, bedienen.

Deeze waarschijnlijkheid is ook naar onzen regel volstrekt van de minste soort, om dat ze op de minst bekende natuur rust, daar wij de waarschijnlijkheid naar onze bepaling grooter stelden, naar maate ze uit de meer bekende natuur genomen waar. Men houde dit vereischte voor al in 't oog, dewijl de waarschijnlijkheid 'er niet alleen van af hangt, of de trekken uit de natuur genomen zijn, maar of ze uit de bekende natuur genomen zijn. Het eerste maakt ze waar, het tweede waarschijnlijk, en hier, gelijk wij gezien hebben, heeft

H

de

de Dichter alleen mede te doen. Ik zal dit door een voorbeeld klaarer maken. SCALIGER (6.) beschuldigt *Homerus* van onwaarschijnlijkheid, om dat hij *Jupiter* te gelijk laat sneeuwen en donderen: dit hebben wij nooit gezien, voegt hij 'er bij. *Père le Bosfu* (7.) verdedigt den griekfchen Dichter tegen Scaliger, door te beweren, dat deeze trek wel degelijk uit de natuur genomen ware, dewijl hij, en veelen met hem, gezien hadden, dat de Blikfem in louwmaand, onder eene hevige sneeuwbuï, in de Kerktoorn van *Chalons* floeg. Schoon deeze trek nu waarlijk uit de natuur genomen zij, gaat de aanmerking van *Scaliger* echter in zo verre door, dat het sneeuwen en donderen ter zelfder tijd onder de voorvallen, die de minfte foort van waarschijnlijkheid bezitten, behoren, om dat ze wel in de natuur, maar in de natuur, zo als ze 't minst bekend is, gebeuren.

Hoe gemakkelijk nu de waarschijnlijkheid naar onzen regel ook te kennen zij, verbeelde men zich echter niet, dat de Dichter niet menigwerf gevaar loope, haar in zijne werken te beledigen. Men vindt maar zeer weinig Heldendichten, daar ze van den aanvang tot aan het einde altijd in bewaard is. Ondertusfchen is dit te meer te beklagen, daar de Heldendichter, omtrent de waarschijnlijkheid, aan zulke ftipte wetten niet verbou-

(6.) *Poët. l. 5. Etiam decimo Iliados Jovem fulgurare facit, ubi ningit. Nunquam hoc vttimus.*

(7.) *Traité du Poëm. Ep. pag. 249.*

bonden is, als de Toneeldichter. Het is vrij gemakkelijker mij een waarschijnlijk verhaal te doen van eene wonderbaare gebeurtenisfe, dan mij iets zodanig werkelijk te vertonen. Men kan het duidelijk uit de werktuigen, die men foimtjds op onze Schouwburgen gebruikt, zien. Zelden komen ze in eenige stukken te pas, of zij verdrijven bij derzelver vertoning alle waarschijnlijkheid. Men verhaale ons, dat een Engel op Aarde nedergedaald zij, en het zal ons zeer waarschijnlijk voorkomen — maar men vertone ons deezen nederdalenden Engel, en de waarschijnlijkheid zal verdwijnen. Hier komt nog bij, dat het in de Tonteelspelen vrij moeilijker is de gelegenheid en het juiste oogenblik waar te nemen, om de redenen en den grond van gevallen aan den aanschouwer mede te delen, die enkel door deeze mededeeling waarschijnlijk worden, dan in 't Heldendicht aan de Lezers. De gesprekken, die men op het toneel, vooral in het eerste Bedrijf, hier toe in den mond der Bedrijvers legt, verraden zeer licht den Dichter — de Personaadjes zelve zouden nooit zo gesproken hebben.

Wat is ondertusfchen de bron, daar de onwaarschijnlijkheid in 't Heldendicht zo dikwerf uit voortvloeit? — Geene andere dan de onkunde (8.) des Dichters. Hij die

(8.) Men kan hier een voorbeeld van zien, zelfs in een oorsprongelijke *Genie*. Had *SCHAKESPEAR* de geschiedenis en de gewoontens van dien tijd in alles geweten, nimmer zoude hij in zijn Historiespel: *Hendrik de 4de* den Prins van *Wallis* tegen zij-

die een Heldendicht durft ondernemen, moet eene vrij algemoene kunde bezitten. De Geschiedenissen der verschillende Volkeren, die beurtelings eene voorname rol op het toneel des tijds gespeeld hebben — hun Godsdienst, zeden, gewoontens enz. dienen hem geheel eigen te zijn — maar vooral eene grondige kennis van de Natuur, en de Waereld. Tot dit laatste is eene Wijsgeerige of Psychologische kunde der menschen niet genoeg. Men zal, met deeze alleen, nooit natuurlijk of naar 't leven, personen van alle staaten en beroepen, volgens hunne bijzondere wijze van denken en handelen, kunnen schilderen. 'Er is geen Theorie, die hier toe verstrekken kan: men komt 'er alleen toe door de ondervinding, door eene langduurige verkering met verschillende menschen. Ieder staat, ieder Land, ieder ouderdom heeft zijne eigene denkbeelden, vooroordeelen, grondstellingen en wijze van handelen. Al wie hier niet aan gewoon is, kan 'er niet van spreken, en nog minder ze schilderen, dan op eene zeer onwaarschijnlijke wijze. (9.)

Dit, en alle de vereischten, die wij tot hier toe in het Heldendicht hebben opgegeven, ziet men, moeten saamenlopen om het belang te verwekken. Men heeft

men Vriend *Falstaff* hebben doen zeggen, dat *Douglas* een Spierwer met zijn pistool in de vlucht dood schiet; daar 'er ten tijde van *Hendrik de 4de* nog geen pistoolen bekend waren. Zie het 10de *Ton. des 2den Bedr.*

(9.) *Dict. Encycl. art. VRAISEMBLANCE.*

hoeft ze slechts oppervlakkig na te gaan, om te zien dat ze uit de natuur der zaake genomen zijn. Daar inmiddels alles onbepaald in een Heldendicht op dit punt uit moet lopen, en het belang in de tweede plaats zeer veel van de wijze van *saamenstelling* en den *stijl* afhangt, volgt het natuurlijk, dat wij daar thans van spreken.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Over de Saamenstelling.

Wij hebben tot hier toe slechts het onderwerp van het Heldendicht beschouwd, dan hoe zeer dit oock tot het oogmerk des Dichters diene, het is nog maar eene ruwe stof, die de genie en smaak bezielen moeten, zal 'er een schoon belangrijk Heldendicht van worden, en hier toe moet de Dichter nog alle de vermogens en voorrechten van zijne kunst aanwenden.

In 't algemeen kan men van het plan des Dichters zeggen, dat het zodanig zijn moet, dat het belang gedurig vermeerdere tot aan het einde van zijn Dichtstuk toe. Hier heeft juist het tegenovergestelde van de *Ode* plaats. De Lierdichter mag zijnen aanhef op zulk een' hoogen toon zetten, als hij vermag. Hij behoeft in zijnen geheelen zang niet te klimmen; zo hij tot aan het einde toe slechts niet daalt, dan heeft hij voldaan. Hij is aan geen' tijd verbonden, zo dra hij merkt dat zijn vuur verdooft, werpt hij de veder uit zijne hand. Men vindt deeze aanmerking in bijna alle de *Oden* van *Pindarus* bevestigd. (1.) Geheel anders

(1.) Men zie hier over de *remarques* van den *Abt MASSIEU* onder de eerste *Olympische Ode* van *Pindarus* aan *Hieron*; te vinden in het 8te D. van de *Memoires de Litterat. de l'Accad. Royal. des Inscrip. & belles Lettr.*

ders is het met het Heldendicht gelegen. De aanhef van het zelve kan, 't is waar, niet te deftig, niet te edel zijn, dan het moet eene eenvoudige deftigheid zijn, daar niets gezwollens, niets brommends in is. De reden hier van is klaar. In zulk een uitgebreid werk, als een Heldendicht is, daar de Dichter de pen niet neer kan leggen voor dat zijn plan voleind is, moet het belang geduurig vermeederen, zal de lezer den Dichter in zulk een ruim veld met genoegen volgen. Maar hoe zal de Dichter hier toe in staat zijn, indien hij met het begin van zijn werk reeds een' toon aanneemt, boven welken hij nimmer klimmen kan, dien hij zelfs tot aan het einde van zijn Dichtstuk in 't geheel niet uit kan houden. HORATIUS geeft hier derhalven met zeer veel oordeel deeze Les:

*Nec sic incipies, ut scriptor cyclius olim:
 Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
 Quid dignum tanto feret hic promissor hiatus?
 Parturient montes, nascetur ridiculus mus.
 Quanto rectius hic, qui nil molitur inepte:
 Dic mihi, Musa, virum, captæ post moenia Trojæ,
 Qui mores hominum multorum vidit & urbis.
 Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
 Cogitat, ut speciosa debinc miracula promat; &c.*

door BOILEAU dus nagevolgd:

*Que le début soit simple & n'ait rien d'affecté
 N'allez pas des l'abord, sur Pégase monté,*

H 4

Crier

Crier à vos Lecteurs, d'une voix de tonnerre,
 Je chante le Vainqueur des Vainqueurs à la Terre,
 Que produira l'Auteur après tous ces grands cris?
 La montagne en travail enfante une souris.
 O! que j'aime bien mieux cet Auteur plein d'adresse,
 Qui, sans faire d'abord de si haute promesse,
 Me dit d'un ton aisé, doux, simple, harmonieux,
 Je chante les combats & cet homme pieux,
 Qui des bords Phrygiens conduit dans l'Ausonie,
 Le premier aborda les champs de Lavinie.
 Sa Muse en arrivant ne met pas tout en feu:
 Et pour donner beaucoup, ne vous promet que peu,
 Bientôt vous la verrez, prodiguant les miracles
 Du destin des Latins prononcer les oracles, &c. (2.)

Het plan van 't Heldendicht, om meer in bijzonderheden te treden, bevat drie hoofdpunten. De VOORSTELLING, DE KNOOP, en de ONTKNOPING. De VOORSTELLING heeft wederom drie deelen, den *Aanbef*, de *Inroeping*, en het *Voortoneel*. De *Aanbef* is niets anders, dan de meer uitgebreide titel van het Dichtstuk. 't Is natuurlijk, dat de Dichter, met het begin van zijn werk de stof opgeeft, waar over hij handelen zal; 't is noodzakelijk, om dat van deeze opgave de *eenheid* in 't Heldendicht afhangt; men besluit bij het einde van 't werk hier uit, of de Dichter zijn oogmerk volbragt heeft.

Hoe

(2.) *Art. Poët. Ch 3.*

Hoe eenvoudig en deftig vangt VOLTAIRE zijne *Henriade* aan :

*Je chante ce Héros, qui regna sur la France
Et par droit de conquete, & par droit de Naissance;
Qui par des longs malheurs apprit a gouverner,
Calma les factions, fut vaincre & pardonner,
Confondit & Majenne, & la ligue & l'Ibère,
Et fut de ses sujets le vainqueur & le père.*

en niet minder schoon onze beroemde Nederlandsche Dichteresse Juffr. VAN MERKEN haaren *David*:

*Ik zing den Herder, die, tot Isrels Rijksgebied
Op Gods bevel gezalfd, de kudde en kooi verliet;
Den Filistijn versloeg; het Erfland aëm deed haalen;
Voor Saüls bittren haat als balling om moest dwaalen,
En op den troon steeg, na den val van dien tiran;
Held David, Jesfes zoon, den vriend van Jonathan.*

In beide deeze voorbeelden vindt men alles, wat de Dichter, en Dichteresse, in 't geheel beloop van 't werk, behandelen zal, in deeze weinige regels, die den aanhef uitmaken, voorgesteld.

Wij zouden hier verschillende voorbeelden kunnen opgeven van Dichtstukken, daar deeze nuttige les in overtreden is. Wij zullen 'er alleen twee uit verkiezen, die beide even zo trotsch aanheffen, als *Homerus* en *Virgilius* eenvoudig en nedrig beginnen, maar die ook

beide in hunne vlucht dalen, daar *Homerus* en *Virgilius* klimmen. Het eerste vinden wij in de *schaking van Proserpina* van *CLAUDIANUS*. De Dichter heft dus aan:

*Inferni raptoris equos, afflataque curru
Sidera Tœnario, caligantesque profunda
Jūnonis thalamos audaci prodere cantu
Mens congesta jubet. Gressus removete profani.
Jam furor humanos nostro de pectore sensus
Expulit, & totum spirant præcordia Phœbum. &c.*

Men merkt ras, zegt *Pere le BOSSU* (3.), dat zij, die zo stout zijn in hunne voorstellingen, het met meer lichtvaardigheid en hoogmoed doen, dan wel kennis van hunne krachten en kunst, en dat zij vaak de minst bekwaamen zijn om zich zelve gestand te blijven. *Claudianus* heeft de verschrikkelikheden, die hij als de stof van zijn Dichtstuk in den aanhef opgegeven hadde, niet ten halven van zijn eerste boek kunnen brengen, en de helsche Duisternissen, die het licht van de Zon moesten verdonkeren (4.) hebben zelfs den glans niet kunnen verdoven van het Elpenbeenen beschoot, en de
zui-

(3.) *Traité du Poëm. Ep. pag. 225.*

(4.) *Si diſto parere negas, patefacta ciebo
Tartara: Saturni veteres laxabo catenas:
Obducam tenebris lucem. Compage soluta
Fulgidus umbroso miscbitur axis Averno. Vers 113. lib. 1.*

zuilen van Amber van het schoone Paleis van *Proserpina*. (5.)

Het tweede voorbeeld ontmoeten wij in de *Achilleïde* van STATIUS, die dus begint:

*Magnanimum Aeaciden, formidatamque Tonanti
Progeniem, & patrio vetitam succedere coelo,
Diva, refer. &c.*

Indien *Horatius* niet dulden konde, dat een Dichter het lot van *Priamus*, en den roemruchtigen Oorlog van *Trojen* voorstelde, wat zou hij gezegd hebben van hem, die een' Held bezong, ontsagbelyk, zelfs aan den Opper-donderaar!

Dan wij kunnen de *Achilleïde* waarlijk niet onder het getal der Heldendichten rekenen, schoon dit de Dichter zijn doelwit was; dewijl men 'er de eenheid van Bedrijf in mist; zij moest den geheelen levensloop van *Achilles* bevatten, en wij hebben het aan den dood te wijten, dat de Dichter het niet verder, dan tot de kindsheid en opvoeding van zijnen Held hebbe kunnen brengen.

Na den Aanhef volgt de *Inroeping*. De Heer *BATTEUX* houdt deeze mede voor een wezenlijk gedeelte van 't Heldendicht. De Dichter kan, volgens hem, de bovennatuurlijke oorzaken van de gevallen, die hij ver-

(5.) *Atria vestit ebur: trabibus solidatur aënis
Culmen, & in celsas surgunt electra columnas. Ibid. Vers 243.*

verhaalt, niet weten, dan door middel eener openbaring, die hem de Godheid, die hij in 't begin van zijn Dichtstuk aanroept, verleent. Dan, men ziet, dat de Heer *Batteux* zich zelven hier gelijk moest blijven. Behoort het *wonderbaar* tot het wezen van 't Helden-dicht, dan is de *Inroeping* 'er teffens een wezenlijk gedeelte van. Daar wij nu het eerste niet geloven, spreekt het van zelve, dat wij de *inroeping* niet verder wezenlijk keuren, dan in zo ver de Dichter geheimen, aan 't overige Menschdom onbekend, te ontdekken heeft. Algemeen echter is deeze *Inroeping* in alle Dichtstukken waargenomen. *Musa mihi causas memora* &c. zegt Virgilius, en meest alle volgen ze hem; alleen met dit onderscheid, dat sommigen, in de plaats van eene Godheid, ingebeelde Wezens of Hartstochten van hunne eigen vinding stellen, en dit laatste geschiedt somtijds met een zeer gelukkig gevolg. Zo vinde ik de Aanroeping der AÊLOUDHEIDKUNDE in den *Germanicus* voortreffelijk.

*Aêloudheidkunde, die aan 's Nijlstroms vruchtbren boord
Der Priestren beeldspraak zaagt, hun wijsheid hebt geboord;
Die in der Grieken Staat de Weetenschap zaagt bloeien,
En 't Attisch Choor der Kunst in eer en luister groeien;
Die, toen in 't eind de tijd, gesterkt door 's oorlogsmagt,
De Wijsbegeerte en Kunst daar had ten val gebragt,
Haar op het gloririjkst in Rome zaagt berleeven;
Die al de schriften, van 't verderf verschoond gebleven,
Bij*

*Bijeen vergaerde, om 't lot der Volken naar te gaan!
 Ontrol, op mijne bede, uw' pergamenten blaên;
 Gun mij van 't prachtig Rome, en van Germanjes vlekken;
 Al de overblijffels in uw grootsch trezoor te ontdekken:
 Daar ik, tot roem der deugd aan dapperheid verknocht,
 Germanicus verzel op zijnen Duitschen togt.*

De *Aéloudheidkunde* kwam hier in 't geheele werk der uitmuntende Dichteresse te pas; zij moest 'er over al mede raadplegen, en de stoffe tot haar Dichtstuk uit derzelver duisterste schuilhoeken op delven; naar niemand kon ze zich derhalven beter en gelukkiger wenden, dan naar dezelve. De WAARHEID, die de Heer de VOLTAIRE in 't begin zijner *Henriade* inroept, is ook met zeer veel smaak gekozen. De Aanmerkingen hier tegen van den *Schrijver over den Abraham den Aartsvader* (6.) zijn zeer oppervlakkig. Waartoe, vraagt hij, wordt hier de *Waarheid* ingeroepen? Om eene aaneenschakeling van dichtkundige Verfierungen, die nooit gebeurd zijn, medetedeelen? Welk eene reden! ging dezelve door, dan ware het der Dichtkunst bijna altijd ontzegt nuttige waarheden voortedragen. Behelzen, bij voorb. de *Fabelen van Gellert* minder zuivere moreele waarheden, om dat ze in 't gewaad der verfiering worden voorgedragen? De Heer de *Voltaire* roept de waarheid in, niet om de Poëzij van haare sieraadien te beroven, maar om onder

(6.) *Bladz. 180.*

der derzelve medeslepende toverkracht aan de Voorster haare ronde taal te laten horen. Deezen wil hij de na-deelige gevolgen der Burgeroorlogen, en hunne feilen, die hun zo schaars onder de oogen gebragt worden, verhalen. Dit doet hij onbewimpeld in zijn geheel Dichtstuk, en zouden dit ophouden waarheden te zijn, alleen om dat ze zich onder de bekoorlijkste ophoifelen der Dichtkunst te eerder den weg tot het hart banen? Dan, laat ik de Versen zelve des Heeren *Voltaire* hier opgeven; zij brengen haare eigen verdediging met zich, en zeggen meer, dan ik zou kunnen zeggen:

*Descend du haut des Cieux, auguste Vérité,
Répand sur mes écrits ta force & ta clarté:
Que l'oreille des Rois s'accoutume a t'entendre.
C'est a toi d'annoncer ce qu'ils doivent apprendre.
C'est a toi de montrer aux yeux des nations
Les coupables effets de leur divisions.
Di comment la discorde a troublé nos Provinces;
Di les malheurs du peuple & les fautes des Princes;
Vien, parle; & s'il est vrai que la fable autrefois
Sur a tes fiers accens meler sa douce voix,
Si sa main délicate orna ta tête altiére,
Si son ombre embellit les traits de ta lumière;
Avec moi sur tes pas permets-tu de marcher,
Pour orner tes attraits, & non pour les cacher.*

LUCANUS is de eenigste, dien ik mij herinner,
dat

dat deeze aanroeping verzuimd heeft ; in de daad hij wist te wel de oorzaak van alle de rampen, die zijn vaderland troffen, dan dat hij nodig hadde, dat eene Godheid hem hier van onderrichtte. Hij brengt zig ijlings in den tijd over, dat de Burger Oorlog ontstoken wierd, en in plaats van eene Godheid in te roepen, barst hij vol vuur, en niet minder schoon, uit :

*Quis furor, o Cives! Quae tanta licentia ferri
Gentibus inivsis latium prabere cruorem? &c. (7.)*

Door het *Voortoneel* versta ik de ontvouwing van den toestand, waar in de Personaadjes zich bij het begin van het Dichtstuk bevinden, en het tafereel der onderling tegen een werkende belangens, wier samenloop den *knoop* van 't stuk zal uitmaken.

Op het *Voortoneel* vangt de Dichter aan met het eerste begin der daad, die hij voornemens is te bezingen, of hij laat een groot gedeelte van dezelve achter zich, en vat voort zijn onderwerp bij het middenpunt aan. Zo het belang het eerste al niet geheel verbiedt, is de laatste wijze echter zeer ver te verkiezen. Zij heeft een groot voordeel boven de andere; niet alleen geeft ze oneindig meer leven aan het verhaal, door het invoeren van een veel belangrijker Personaadje, dan de Dichter is, en die men met meer vermaak hoort, maar teffens kaatst zij het belang van den tegenwoordigen toe-

(7.) Zie het begin van zijne *Pharsalia*.

toestand der Personaadjes op het *voortoneel* te rug, door het ongeduld, daar men in is, om te vernemen wat haar in dien toestand gebragt heeft. Zou HORATIUS iets anders hebben willen zeggen met de volgende regels (8.)

*Ordinis hæc virtus erit & venus, aut ego fallor,
Ut jam nunc dicat, jam nunc debentia dici
Pleraque differat, & præsens in tempus omittat.*

Had VIRGILIUS deeze schikking niet naauwkeurig in acht genomen, dan had onbetwistbaar 't geen nu zijn tweede boek is, zijn eerste; en 't geen nu zijn eerste is, zijn derde geweest. — Dan, zou men in dit laatste geval *Virgilius* met zulk een aangroeiend belang gehoord hebben, als men nu *Eneas* hoort, daar hij aan *Dido* de rampen van *Trojen* verhaalt? Bijna nooit is het eerste begin van een bedrijf zo belangrijk, dat wij 'er onafgebroken naar luisteren, maar hebben wij reeds deel genomen in den Perfoot, of in den toestand, daar hij ons eensklaps in vertoond wordt, dan reikhalzen wij om alles te weten, wat 'er hem in gebragt hebbe, en onze ziel, die altijd voorgaande gewaarwordingen aan de tegenswoordigen verbindt, hoort dien zelfden Held, daar zij eens belang in stelde, nu nog met vermaak, zelfs dat geene verhalen, dat haar buiten de herinnering en vermenging der eerste tref-

feti-

(8.) *Ars Poët. reg. 42. & seqq.*

fende toestanden, daar hij haar in vertoond is, haare aandacht weinig waardig zijn zoude (9.)

Dezelfde aanmerking heeft plaats in de saamenstelling van de *Henriade*. De grootmoedige *Bourbon*, de voornaame Personaadje van dit Heldendicht, wordt ons in den eersten zang dierbaar, daar wij hem het spoor van waare Eer aan den vadzigen *Valois*, daar deeze, in weelde verdronken, de toom des bewinds uit zijne slappe handen liet slippen, zien aanwijzen; daar wij hem de woede der golven voor zijn Vaderland zien verduren. — Hoe belangrijk wordt hij ons reeds hier door? maar dit belang groeit nog, daar wij aan het eenzaam strand van *Jerseï* uit den mond eens achtbaaren Grijzaarts, wien de Opperste GENADE het verze-geld Boek van Gods voorzienigheid had opengelegd, vernemen, dat hem de Fransche Troon beschooren zij. — Thans delen wij in alles wat hij doet. — Wij verlangen om den Oorsprong van Frankrijks onheilen, en alles, waar hij eenigzins in gemengd is, te verstaan,
en

(9.) Hoe zeer deeze aanmerking uit de natuur onzer ziel is afteleiden, kan men overredend zien uit de volgende woorden des Heeren MONTESQUIEU: *Souvent* (zegt hij in zijn *Essai sur le Gout* Chap. 11.) *notre ame se compose elle même des raisons de plaisir, & elle y réussit sur tout par les liaisons qu'elle met aux choses. Ainsi une chose qui nous a plu nous plaît encore, par la seule raison qu'elle nous a plu, parceque nous joignons l'ancienne idée a la nouvelle: ainsi une Actrice, qui nous a plu sur le théâtre, nous plaît encore dans la chambre; sa voix, sa declamation, le souvenir de l'avoir vu admirer, que disje? l'idée de la princesse jointe a la sienne, tout cela fait un espèce de mélange qui forme & produit un plaisir.*

en in deeze gesteldheid verslinden wij, om zo te spreken, den tweeden en derden zang, waar in *Bourbon* aan deeze onze begeerte voldoet, en daar wij naauwlijks naar geluisterd zouden hebben, indien *Voltaire* zelf hier zijn Dichtstuk mede aangevangen had.

't *Is de Natuur zelve*, zegt de Heer *BATTEUX* (10.) die aan de Dichters het denkbeeld van deeze schikking aan de hand heeft gegeven. Men verbeelde zich slechts eenen oploop, die met een gevecht eindigt. De Inwoonders van de stad, daar dit voorvalt, komen de een na den ander toelopen, om 'er de aanschouwers van te zijn. Het Schouwspel begint voor hun eerst op het oogenblik, dat ze 'er aankomen, en, van dat oogenblik af aan, onderzoeken ze met hun eigen oogen alles, wat ze door hun zelven gewaar kunnen worden. Vinden ze vervolgens een oogenblik tusschenpozing, waar in hunne oogen hun niets melden, dan zoeken ze bericht te krijgen van het overige, dat is van de oorzaken en omstandigheden. — Zie daar het model van de Poëtische schikking.

Indien de Dichter het geen wij tot hier toe over de *samenstelling* gezegd hebben in acht genomen heeft, indien de smaak, de eenigste Leermeester, die het toepassen der regelen leren kan, hem deeze op de rechte wijze heeft doen gebruiken, dan zal zijn Held, zo als hij verschijnt, belang verwekken, en zijn Dichtstuk veel befoven — dan vergeefsch zou de Dichter verwachten dat dit belang duuren, ik zwijg klimmen, zou tot aan het

(10.) L. 5. Chap. 16.

het einde van zijn werk, indien niet gedurige hinderpaalen zich tegen het wit, dat de Held beschieten moet, en dat de leezers met hem beschieten wil, verheffen. Deeze houden de geheele ziel des leezers bezig, hij druist met zijn Held 'er tegen aan; naar maate zij vermeerderen, vermeerdert zijn belang; hij maakt ontwerpen bij zich zelve, om ze te overwinnen, en bereiken ze die hoogte, dat hij 'er geen uitkomst meer in ziet, dan laat hij alles voor zijnen Held over; zijne oogen verlaten hem niet meer; zijne vurigste wenschen verzellen hem; hier beeft hij voor hem, daar vat hij op nieuw moed; hij voorziet zijne overwinning, die door nieuwe hindernissen weér verschoven wordt, tot dat hij eindelijk met hem zegeviert, en hier bereikt het belang zijn hoogste toppunt.

Het zijn deeze hindernissen, die den Held geduurig van het einde, dat hij bereiken moet, afhouden, die men den *KNOOP* noemt, en het middel waar door ze overwonnen worden, noemt men de *ONTKNOPING*.

Het is mogelijk aan de achteleosheid des Dichters in de saamenweaving van den *Knoop* of *Intrigue* in verscheiden Dichtstukken toe te schrijven (11.) dat hun-

no

(11.) De Schrijver van de *Art. ÉPOPÉE* in de *Dict. Encyclop.* p. 509. meent het in dit verzuim alleen te vinden, dat *LUCANUS* met het schoonste onderwerp en de schoonste Genie geen schoon Dichtstuk gemaakt heeft; en echter hoort men bij ons zo weinig daar van spreken, als of de geheele *knoop* en *ontknooping* in 't Heldendicht niet te pas kwamen. Dit is zo sterk, dat zelfs de oordeelkundige Schrijver der *Proeven van Dichtk. Lere.* daar

ne werken zo belangloos zijn, schoon wij 'er uitmuntende bijzonderheden, het vernuft eens grooten meesters waardig, in vinden: Dan is het wonder dat hier zo dikwerf in gemist wordt, daar zich hier de Dichter in zijnen vollen luister ontdekt. Hier is hij in vollen nadruk de Kunstenaar van 't Heelal. Hier bevat zijn geest zijn geheele stuk in eens, duizend schoonheden uit de geheele Natuur bij een verzameld, ontelbare springveeren, daar 'er onder zijn, die voor het oog van het *profanum Vulgus* onzichtbaar zijn, staan hem alle ten dienste; in het zelfde oogenblik ziet hij alles, gebruikt hij alles, en met dat verbazend gevolg, dat 'er een eenvoudig schoon geheel uit voortkomt, dat volmaakt aan zijn wit beantwoordt, en het kleinste gedeelte niet misfen kan, zonder minder volmaakt te zijn. Pog en wij van een stuk van zo veel aanbelang, dat zo dikwerf verzuimd wordt, klare denkbeelden te vormen.

De Dichter heeft zijne daad gekozen, zijne gebeurtenissen, die hier in saamen moeten lopen, geschikt; thans moet hij ze aaneenschakelen, en wel zo, dat het eene toeval altijd uit het andere geboren worde; in deeze aaneenschakeling legt hij den *knoop*, en 't is uit deeze verwarring van verscheiden saamenlopende omstandigheden, dat de *zichtbaare ontknoping* zelve natuurlijk voort moet komen. Ik zeg de *zichtbaare ontknoping*
aan

daar hij bezig is bewijzen, dat de *Abraham van Hoogvliet* een Heldendicht zij, van de *Intrigue* van 't stuk geen eenig woord spreekt. Men zie slechts het 18de *Hoofdd.* na.

aan het einde van 't stuk, want voor het overige moet hier, even als in het treurspel, alles van den aanvang af tot de *ontknoping* dienen. Indien de Hinderpaalen, die den Held voor altijd van zijn doelwit schenen te verwijderen, het hem eindelijk doen bereiken, dan is de *ontknoping* volmaakt, en even zo, wanneer zij voortvloeit uit opkomende toevallen, die een wezenlijk onafscheidbaar verband met de Hoofddaad hebben. *Al wat een Dichtstuk eindigt, zegt ARISTOTELES (12.) moet uit de gesteldheid der Fabel geboren worden, zo dat het maar een natuurlijk of waarschijnlijk gevolg zij van al het voorgaande.*

Men heeft tot hier toe begrepen, dat 'er slechts een *hoofdknoop* in het Heldendicht moge zijn, daar echter zo veel ondergeschikte hindernissen uit voort mogen vloeien, als de smaak des Dichters, die hier met de waarschijnlijkheid en noodzaaklijkheid raad leeft, verkiest. Men zie hier weder een voorbeeld van in de *Encade*. Het *aanlanden in Italiën* is het doel, dat VIRGILIUS zijnen Held wil doen bereiken; hier tegen kant zich de haat van *Juno*. — Zie daar den *hoofdknoop*. Hier uit vloeien vervolgens verscheiden hindernissen, als de storm op zee, die de Dichter in den eersten zang zo voortreffelijk (13.) beschrijft, die

(12.) *Over de Dichtk. Hoofdd. 10.*

(13.) SCALIGER heeft eene vergelijking gemaakt tuschen alle de stormen, die door de Dichters van de eerste groote beschreven zijn, en die van VIRGILIUS, en, na de verschillende schoonheden van beiden opgegeven te hebben, wijst hij den lau-

die de ſchepen van *Eneas* van de Italiaanſche kusten verwijdert; de Liefde van *Dido*, die hem voor *Carthago Italien* poogt te doen vergeten; de dapperheid van *Turnus*, die zich tegen zijne vestiging op den zo lang gezochten grond verzet — alle deeze hinderniſfen vloeien uit den *hoofd-knoop*, uit de haat van Juno voort, ze zijn 'er slechts drie verſcheiden takken van.

Wij hebben reeds aangemerkt, dat wij de hoofdperſonaadje in 't Hieldendicht bewonderen moeten. Het ſpreekt derhalven van zelve, dat de hinderniſfen, die den Held dwarsbomen, van zo veel aanbelang moeten zijn, dat een gewoon ſterveling ze nooit te boven zou kunnen komen, dat 'er niemand anders dan een uitſtekend mensch, dan een Mensch van eene deugd en dapperheid, die alle onze hoogachting en bewondering na zich ſlepen, over kan zegevieren. Maar ook deeze zegeviering moet zeker zijn. *Het is eene groote deugd*, zegt de Heer **BATTEUX** met recht, *die men te bewonderen geeft, zo zij haar oogwit niet bereikte, zou ze eer medelijden dan bewondering verdienen* (14.). Het einde van 't Dichtſtuk moet derhalven den Held gelukkig laten. Het voorbeeld van alle Dichters die ons hier tot modellen kunnen verſtrekken, zo wel als de reden, ſchijnen voor zulk eene

werkrans der overwinning aan deeze voortreffelijke beſchrijving van **VIRGILIUS** toe. Men zie hier over de *remarques* van *Mr. de Segrais* ſur le premier Livre de l'*Eneïde*.

(14.) Tom. 2. Pag. 209.

eene uitkomst te pleiten. STATIUS heeft zelfs in zijne *Thebaïde* gelijk wij gezien hebben, de *eenheid* van Bedrijf gebroken om den indruk te verdrijven, dien de rampzaalige Broedermoord in het gemoed zijner lezers verwekt had: en waarlijk de lezer moet zeer weinig voldaan zijn, indien de Dichter, na hem door zulk een uitgebreid veld doorgeleid te hebben, na hem zo veel zorgen en tegenheden reeds te hebben doen overwinnen, hem eindelijk nog aan eene ongelukkige uitkomst ten prooi laat. Zulk een uiteinde behoort aan het Treurspel, waar van in de eerste plaats het Toneel de Troon der hartstochten, en voor al van den schrik en het medelijden is. *Ik verbeelde mij*, zegt *Pere le BOSSU* (15.) *dat men wel vernuftig zou moeten zijn, om aan de Hoofdpersoonnaadje van 't Heldendicht een treurig en beklaglijk einde te geven, dat met toejuiching door de grootste menigte ontvangen wierd.*

Eer ik dit Hoofdstuk besluite moet ik hier nog eene gewigtige aanmerking maken, die men overal, maar meest in het leggen van den *knoop*, zeer gemakkelijk uit het oog kan verliezen: dat eene beminlijke eenvoudigheid in de geheele *intrigue* heersche — dat de Natuur zelve de schakel der gebeurtenissen in een voege! Men herinnere zich hier gedurig, dat het *wezen der Schoonheid* in de *Eenheid* besta — dat de *verscheidenheid* alleen dan bekoorlijk zij, als zij de *Eenheid* duidelijker doet voortkomen; dat men derhalven de hinder-

(15.) *L. c. liv. 2. Chap. 17. in fn.*

dernisfen en de hier uit voortvloeiende verwarring, zo gezocht, zo ingewikkeld niet make, dat de *Eenheid* 'er 't minfte door verduiffterd worde: Dan zou niet alleen het belang 'er niet lij winnen, maar zelfs het geheele vermaak in enkle vermoelijng verkeren. *De fchrandere Hemsterhuis*, zegt de Heer PERPONCHER, merkt zeer wel aan in zijne *lettre sur la sculpture*, dat ons oog de deelen en omtrekken van een figuur doorloopt om 'er ons een denkbeeld van te geven, en dat hoe gemakkelijker en fchielijker zulks gefchieden kan, hoe fchooner wij elk foort van voorwerpen en gedaanten vinden (16.). Het geen de Heer HEMSTERHUIS van de Peeldhouwkunst zegt, is teffens van de geheele Poëzij, maar bij uitftek van het Heldendicht en 'Treurfpel waar. De regelen van het fchoone zijn toch over al dezelfde. Zo dra onze geest vermoeid wordt in het lezen van een Dichtftuk; dat altijd het natuurlijk gevolg zijn moet, zo dra ons door eene al te gekunfelde faamenvoeging der deelen, de eenheid van 't geheel ontfnapft; dan werpen wij het boek weg om het niet weër te openen, en waarom zouden wij ecne tweede proef nemen, daar met de vermoelijng het belang voor de Perfonaadje, voor de daad, die de Dichter bezingt, ten eenenmaal verdwenen is. 't Is waar, die bekoorlijke Eenvoudigheid, daar geen kunst zich in befpereuen laat, of fchoon zij het *non plus ultra* der kunst

(16.) Tweede Brief aan den Heer van Alphen, bij gelegziner *Theorie &c.* pag. 20.

kunst zij, die enkel natuur schijnt, en die echter alleen dat vermogen bezit van ons onwederstaanbaar aan zich te kluisteren, is het *Karakteristieke* van groote meesters (17.), van voortreffelijke Genien. — Dan deezen zijn het ook alleen, die men tot modellen moet kiezen, die men poogen moet op zij te komen — Wat zeg ik? te overtreffen. De Natuur heeft nooit dien sterfeling tot een oorspronkelijk Dichter voortgebracht, die zich in de volle aandrift zijner kunst:

*Een aandrift, een gewijde schrik,
Wiens kragt geen sterfeling kan beseffen,
Dan in dat gunstig oogenblik,
Als 't hart zich zal verbeffen; (18.)*

die zich in die oogenblikken van verrukking', zeg ik,

(17.) Hoe schoon straalt deeze eenvoudigheid in de schoone producten der oudheid door. Uit het geringste middel wisten zij het volmaaktste belang te doen voortkomen. Men zie slechts den *Edipus* van SOFOKLES, dat pronkstuk der oudheid, na, om hier van overtuigd te worden. Sints de Heer BILDERDIJK zijn Vaderland met eene keurige vertaling 'er van in *Versen* een wezenlijk geschenk gedaan heeft, is dit genoeg voor elk Nederlander verkrijgbaar. Zij, die niet genoeg geoeffend zijn om de geheele samenstelling van dit stuk na te sporen, zullen hier, in de voorafspraak *bl. 25. en volg.*, een kundig leidsman vinden, die hun niets meer zal doen begeeren.

(18.) Zie het 1ste *Prijso.* uit het 2de *D.* van het *Leydsche Genootschap*: *Kunst wordt door arbeid verkreegen.*

ik, het hoogste doeleinde niet voorstelt, het verhevenste toppunt, dat ooit door iemand bereikt is.

Men noeme dit hoogmoed, verwaandheid, en welke hatelijke naamen de driefte onkunde en walglijke smaakloosheid meer gebruiken mogen (19.), het zal in het verlicht oordeel des waaren Kunstrechtters altijd die verheven eerzucht zijn, die alleen in groote Genien valt, en van welke hij stukken verwacht, den naam van eenen *Milton* of *Klopstock* waardig.

(19.) *On a beaucoup déclamé contre la gloire, zegt de Heer THOMAS in zijne Essai sur les Eloges Chap. I. cela est naturel: si est beaucoup plus aisé d'en dire du mal, que de la mériter.*

ACHT-

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Over den Stijl.

Wij vereifchten in onze befchrijving van het Heldendicht eene *deftige Verfificatie*. Deze behoort naar onze gedachten mede tot het wezen van 't Heldendicht. Toen wij over de *Eenheid* van 't Bedrijf handelden, begrepen wij dat het dit alleen niet ware dat een Heldendicht van een Roman onderscheiden kon; wij oordeelden dat 'er nog iets bij moest komen, en het was de *Verfificatie*, daar wij toen op doelden. Deze beide vereifchten onderscheiden het Heldendicht van alle andere foorten van voortbrengfels.

Ik weet wel dat 'er eene groote menigte is, waar onder zeer geleerde Mannen, die de verfen hier niet nodig rekenen, die wanen, dat men een zeer goed Heldendicht in Proze zou kunnen maken. De *Telemachus* van *Fenelon*, de *Jofeph* van *Bitaubé*, en meer ftukken van die Natuur, hebben bij veelen, federt een' geruimen tijd, het volle credit van 't Heldendicht bezeten. Dan, indien het hier op gezag alleen aan moest komen, zou ik voor mijn gevoelen oneindig meer en gewigtiger ftemmen bij kunnen brengen. Ik zou de geheele Oudheid aan kunnen halen. Waar is daar de
wel-

welsprekendste taal des Redenaars ooit de taal der Goden genoemd? Onze groote modellen, een HOMERUS, een VIRGILIUS hebben dit zo begrepen. Zij hebben de beide volmaaktste Heldendichten geleverd, die wij nog hebben, en beide in Versen. Dan het komt 'er hier niet op aan, wat men van beide zijden gedacht hebbe, de vraag is slechts wat waar zij?

De geleerde Abt FRAGUIER heeft in eene verhandeling ten tijtel voerende: *Qu'il ne peut y avoir de Poèmes en prose* (I.) dit stuk onderzocht, en ons ge-
VOE-

(I.) Te vinden in het 8ste D. in Ofs. van de *Memoir. de l'Acad. Royal. des Inscr. & bell. Lettr.* Wij verzenden den Lezer daar heen. Alleen moet ik hier nog bij voegen, dat men in de onlangs vertaalde Verhandeling van den Hoog-Leeraar en Raad te Marburg, CURTIUS, over het wezen der Dichtkunst, eenige aanmerkingen tegen het gevoelen van den Heer *Fraguier* yindt, doch die inijns bedunkens, niet veel zeggen. Men hoore ze: *Wanneer de Vaarsmaat en het rijm, zegt hij, het wezens eens gedichts waren, dan zoude ook het gebruik van het waarschijnlijke, van het wonderbaare, van de gewaarwordingen of bevindingen, verbeeldingen, gelijkenissen, metaphoren, en diergelijken uit het begrip van de Vaarsmaat en het rijm moeten voortvloeien.* Trest dit geheele Argument het gevoelen van den Heer *Fraguier*, dat 'er geen gedicht in prose zijn kan, of bewijst het alleen dat de maat en het rijm het wezen der Dichtkunst niet uit maken, dat niemand ligt stellen zal, en de Abt *Fraguier* zeker niet gesteld heeft? Indien deeze laatste geoordeeld had, dat de maat en het rijm het eenig onderscheid tusschen Poëzij en proze waren, dan gold de redeneering van den Heer *Curtius*. Maar wie is tot hiertoe dwaas genoeg geweest van te geloven, dat, bij voorbeeld, eene verhandeling over de *Mathesis*, woordelijk in maat en rijm gebragt, Poëzij ware? — Neen, 'er is behalven dit een hemelbreed onderscheid tusschen Poëzij en proze; de Poëzij heeft eene geheel andere taal

voelen bewezen. Wij zouden ons bestek te buiten gaan, begaven wij ons in een volledig betoog hier van.

Dit

taal, geheel andere spreekwijzen, stoutere figuren; in de Poëzij, zo ze goed is, hebben de denkbeelden een onscheidbaar verband met de uitdrukking en de uitdrukking weder met de maat. Nooit zal de profe dit nabootsen, oft zal haar mislukken; zij zal slechts belagchlijk worden. Dat de Heer *Fraguier* dit zo begrepen hebbe, en niet anders, zal uit het volgende klaar worden. *On me dira peut-être, que je fais consister toute la Poësie dans la Versification. Si j'étois dans ce sentiment je pourrais m'appuyer sur &c. — J'aimé mieux répondre, qu'il peut y avoir des vers sans Poësie.*

Neque enim concludere versum.

Dixeris esse satis.

Mais qu'il ne peut y avoir de Poësie sans vers. Pour mieux entrer dans l'idée de cette reponse, on doit convenir que tous les beaux arts ont quelque chose qui leur est commun, & quelque chose, qui, particulier a chacun d'eux, lui donne son caractère propre & le spécifique. Il faut, par exemple, que le Peintre & le Poëte, de diverses parties de la Nature qu'ils s'attachent a considerer, & qu'ils copient, puissent inventer un Tout, qui tres souvent n'existe que dans leur imagination.

Poëta, tabulas cum cepit sibi

Quarit quod nusquam est gentium, reperit tamen.

Il faut que l'un & l'autre dessinent, chacun a sa maniere, ce qu'ils ont inventé, qu'ils en distribuent, qu'ils en arrêtent toutes les parties, & tous les rapports. Mais apres que tout cela est fait, si le Peintre n'ajoute les couleurs, si le Poëte n'ajoute les Vers, ni l'un n'a fait un Tableau, ni l'autre n'a fait un Poëme; car comme les couleurs son essentielles au Tableau, de même les Vers sont essentiels au Poëme.

Het bewijs dat de Heer *Curtius* hier tegen inbrengt, en dat hij

Dit zou eene geheele Verhandeling vereifchen; wij geven alleen in aanmerking, dat men hier voor al niet uit het

hij onwederleggelijk noemt, bevestigt ons gevoelen; indien de redeneeringen, zegt hij, van den Heer *Fraguier* doorgingen, dan zou in eene vrije fchrijfwijze overgebragte Poëzij, op moeten houden den naam van Poëzij te voeren. Dit houdt ze bij mij zeker op te doen. Als ik, bij voorbeeld, de fraaie vertaling van *Youngs Nachten*, door *Lublink*, lees, dan bewonder ik de gedachten, die ik 'er in vinde, ik neem ze eens grooten Dichterswaardig; maar ik zal nooit zeggen: welke fchoone Poëzij! even weinig als ik van een plaat, die naar een fchoon Schilderij van Rubens gemaakt is, zeggen zal: welk een fchoon Schilderij! Immers de Beschrijving zelve, die de Heer Curtius van de Dichtkunst geeft, pleit voor de Harmonie der Verfen. Zij is bij hem eene volkomen zinnelijke reden. Een gedicht moet, naar zijne gedachten, in alle zijne deelen, zelfs in den aart van uitdrukking, ten hoogften zinnelijk zijn. Durft hij nu ontkennen, dat de zinnelijke aandoening door de Melodij der Verfen, die het gehoor zo lieflijk ftreelt, on eindig vermeerderd wordt? welke verbazende voorbeelden, dulde het ons beftek, zou men hier voor uit de oudheid kunnen bijbrengen? uit de oudheid, toen de Zang- Speel- en Dichtkunst nog op het naauwft vereenigd waren. Wie weet niet dat het door de Muziek en Dichtkunst was, dat de zeden der Arcadiers na 't omflagtig verhaal van *Polybius in het 4 B. zijner Gefchied.* geheel ten besten veranderden? Wien, die *Plutarchus* (die hier in door *Licogenes Laërtius*, door *Pausanias* en anderen bevestigd wordt) gelezen heeft, is het vermogen der Dicht- Zang- en Speelkunst onbekend, door welke *Terpander* een gevaarlijk oproer in *Lacedemon* ftilde, en *Solon* de verwijfde Jeugd van *Athenen* in Helden herfchiep, die *Salamis*, zo lang vruchteloos beoorloegd, nu door nieuw vuur bezielde, aan de *Megarienfchen* ontrukten? Die hier meer van begeert te weten, leve raad met de verhandeling van *BURETTE: Sur les merveilleux effets attribuez a la musique des Anciens &c* te vinden in het 7. d. in *Œ.* van de *Memoir. de l'Acc. des Instr. &c.* Waarom zal men thans, nu de Poëzij met haare gezusters, de Speel- en Zangkunst; niet meer, als bij de Ouden, verbonden is, haar

het oog moet verliezen het groote doel van de Dichtkunst, dat wij tot hier toe altijd in het oog gehouden hebben, ik meen het vermaak. Hoe zeer wordt dit door de *Harmonie*, en door die taal, die aan de Dichtkunst alleen eigen is, vermeerderd? Behoef ik, om dit te staven, het voorbeeld van onze kinderen bij te brengen, die, nog voor geen ander vermaak vatbaar, hier hunnen wellust in vinden? Ja! zodanig is dit vermaak in onze natuur gegrond, dat de gebrekkige Melodij van een kreupel Wiegedeuntje het pijnlijk Wichtje zijne smar-

haar dat zangerige, dat melodieuze nog ontnemen, dat ons in goede Versen streelt, en dat haar alleen nog overig is gebleven? waarom ze ook van dit zinnelijke te beroven? het voorbeeld van den *Telemachus*, dat de Heer *Curtius* bijbrengt, bewijst tegen hem. De Heer *Voltaire*, zo wel als *Fraguier*, heeft den *Telemachus* uit het getal der gedichten gesloten. De Heer *Curtius* verhaalt, dat een zeker *Charifius*; Koningl. Zweedsch. Landraad en eerste Burgem. te *Stralsund*, den *Telemachus* in Latijnsche versen, die naast die van *Virgilius* verdienen gesteld te worden, heeft overgebracht, onder den Tittel: *Viri summi Salignae de Fenelon Fata Telemachi, latino carmine reddita*; en verzekert, dat beide Kunstrechtters, hadden zij deeze vertaling gelezen, gewillig aan dezelve den naam van gedicht zouden toegestaan hebben. Zou dit enkel om de Versmaat zijn? zou goede Latijnsche prose, enkel in maat gebracht, Versen opleveren, die naast die van *Virgilius* verdienen te staan? Neen! er zullen, behalven de maat en het rijm, altijd nog eeuwige scheidpaalen tusschen Poëzij en Prose blijven, die de wijze Oudheid gezet heeft, en die het ons zeer kwalijk zou staan weg te nemen. Behalven dat zij, die hier huane pogingen toe aangewend hebben, de besten hier onder zelfs, zo gelukkig niet geslaagd zijn, dat zij hunne navolgers zeer sterk kunnen aanmoedigen.

smarten doet vergeten. De *Harmonie* veroorzaakt die lieflijke ontroering in de Ziel, die haar vatbaar maakt voor de tederheid en het mededoogen. Alle Volkeren des Aardbodems hebben deeze bekoorlijke Harmonie in hunne Poëzij nodig gekeurd, en nooit hebben ze voor Poëzij gehouden, waar dezelve aan ontbrak. De Grieken, *quibus dedit ore rotundo musa loqui*, door de natuur met de fijnste zintuigen begaafd, schiepen eene taal, waar van alle de Sijllaben de zachte en hevige aandoeningen der ziel door haare lengte of korthed konden uitdrukken. Uit deeze verschillendheid van Sijllaben en toonvallen kwam in hunne Versen eene harmonie voort, die de Latijnen voelden en navolgden, en die na hen geen volkeren hebben kunnen bereiken. Alle de overigen hebben het rijm te hulp genomen, en dit blijft zo lang een noodzaaklijk vereischte in de Poëzij, tot dat men ons door proeven tone, dat men buiten het zelve de harmonie tot een even hoogen trap brengen kan. De wederkering derzelfde klanken is vrij natuurlijker aan den Mensch, dan men in den eersten opslag wel menen zou. De onbeschaafde volkeren hebben zo wel het rijm aangenomen in hunne versen, als wij, als de Italiaanen, de Engelschen, de Franschen, en de Spanjaards. VOLTAIRE (2.) beroept zig op een Amerikaansch Liedje, dat rijmt, en door *Montagne* ergens in 't Fransch overgebracht is, en in een van *Addisons*

Spec-

(2.) Zie zijne voorreden voor den *Edipus* in den druk van 1729.

Spectators vinden wij eene *Laplandfche Ode* in rijm, die vol gevoel is.

Men kan 'er het oude Runifche gedicht bij voegen, dat *Wormius* uit de Schriftgaarde der Koppenhaagfche Boekerij verzameld heeft, en door *Junius* in het voorwerk van zijn *Glossarium Gothicum* medegedeeld wordt. Het rijmt zichtbaar:

F. DIFDÅ PRIFIM RIFI.
 PIFIFI DIFDÅ I YIFI.

D. FÅ IF IIND IHRI.
 IB I IIFDÅ RIFI I IIRI.

*Fie veldur fraenda rógi.
 Faedist ulfur i skógi.*

*Ur er af ellu jarnt.
 Opt fleipur rani a biarni. &c.*

Ik weet wel dat men veel getwist heeft over den ouderdom van het Rijm, en dat 'er een tijd geweest is, waarin men vrij algemeen geloofde dat het eene uitvinding van onkundige Monniken waar; dan, na grondig onderzoek, zijn de oordeelkundigsten hier van te rug gekomen. De meest aangenomen begrippen kwamen hier op neêr. 'Er waren 'er, die wilden dat het rijm uitgevonden zoude zijn onder Karel den Grootten door eenen Paulus Diaconus, die toen leefde. Zij wanen dat de Lofzang, dien hij ter eere van den H.

Johannes opfelde en die met deeze woorden aanvangt: *Ut queant Laxis &c.* (3.) het eerste rijmende dichtstuk zij, dat immer verschenen is, en ten model verstrekt hebbe aan alle de anderen, die naderhand gemaakt zijn. Anderen geloven, dat Paus Leo de tweede, een groot kenner van de Muzijk, die de gebrekkige Kerkzangen van zijnen tijd in eenige opzichten verbeterd heeft, de eerste uitvinder van het rijm zij (4.)

Eindelijk slaat de Abt Mervefin (5.) den bal ook mis, zo wel als de Ridder Temple, daar hij het uitgenomen heeft, als hij ons verhaalt, dat de Gothen hunne Dichtstukken *Runes* en hunne Dichters *Runers* noemden; en dat de Gaulen, de kunst van Rijmen van de Gothen geleerd hebbende, naderhand van *Runes Rimes* gemaakt, en vervolgens hunne Dichtstukken altijd zo benoemd hebben. 't Is waar de Runische taal heeft haaren naam niet van een bijzonder volk, zo als de Grieksche en Romeinsehe, ontvangen; echter is het eene bijzondere taal onder de Noordsehe Volkeren geweest. Zij werd alleen door hunne Priesters in de

ver-

(3.) Gelijk de eerste syllabe van deezen Lofzang *Ut* is, zo begon de tweede strophe met *Re*, de derde met *Mi*, de vierde met *Fa*, de vijfde met *Sol*, en eindelijk de zesde met *La*, en 't is oorspronkelijk hier van daan, dat men, schoon lang er na, deeze namen aan de zes Muzijk-nooten gegeven heeft.

(4.) Men kan deeze en eene menigte andere gevoelens breeder vinden in de *Histoire de la Poësie Franc. van den Abt Massignon* Liv. 1.

(5.) Zie zijne *Hist. de la Poësie Franc.* pag. 54.

verborgenheden gebruikt, gelijk de Hieroglijphen door de Egiptenaars. *RUNA* Runa betekent in het Gotthisch *Mysterium*, en, met eenige kleine veranderingen, het zelfde bij meest alle Noordsche Volkeren (6.).

Ondertusfchen kan men met zekerheid zeggen, dat geene van deeze gevoelens de waarheid aan hunnen kant hebben. Het Rijm is onbetwistbaar van een veel verschovener ouderdom. Bij de Arabieren is het rijm bekend geweest van onheugelijke tijden af. 'Er zijn bij hen gedichten voor handen, die rijmen, en die lang voor Mahomet gemaakt zijn. Een zeker Gages, een Engelschman, die Cromwel het ontwerp mededeelde om Jamaica op de Spanjaarden te veroveren, heeft, naar 't getuigenis van Baretti (7.) in een gedrukt bericht wegens America, een' ouden Mexicaanschen zang in 't licht gegeven op rijm en opgesteld lang voor dat Columbus geboren werd. Hier uit blijkt dat het Rijm in Europa niet geboren zij, maar waarschijnlijk uit het Zuiden tot ons is overgebracht. Dit is het gevoelen van den geleerden Bisshop Petrus Daniel Huet (8.). Hij is geneigd om te geloven, dat het Rijm uit Afrika in Europa is overgewaaid, ten tijde dat de Saraceenen onder het bewind van Taric en Muca een gedeelte van

(6.) Men kan dit overredend zien in het *Glossarium Gothicum* van Junius op dit woord.

(7.) Reize door Engell. Portug. enz. 1 D. 22 Br.

(8.) In zijne Verhand. *De Origine Fabularum Romanensium*,

van Spanje veroverden. Spanje, eens in 't bezit van 't rijk zijnde, deelde het spoedig aan geheel Europa mede. Toulon en Marseille, door de gelegenheid van haare havens, bragten het uit den Spaanschen handel aan Frankrijk mede; uit Frankrijk trok het naar Italië, en in korten tijd was het overal bekend. Op het eenparig gezag van hun, die hieromtrent de bevoegste Rechters zijn, houdt men de vertaling van het Evangelium van den Monnik Otfrid, voor het oudste rijmende Dichtstuk van geheel Europa. Het is omtrent het midden der negende Eeuw opgesteld, en dus over de negenhonderd jaaren oud. Beatus Rhenanus, die het in dezestiende eeuw, na dat het een geruimen tijd verloren geweest was, toevallig in Beijeren wedervond, noemt het (9.) met recht: *egregium antiquitatis Thesaurum*. Waarom of de Franschen deezen Otfrid bepaald ónder hunne Dichters rekenen, weet ik niet. Dit is zeker dat zijn werk in het Frankisch geschreven is, en dat de tegenwoordige Fransche taal, zo al in eenige kleinigheden, ten minsten veel weiniger dan ons Nederduitsch, uit het Frankisch afgeleid kan worden. Men oordeele uit de volgende proeve, waarin Otfrid de reden opgeeft, waarom de H. Geest op den gedoopten Christus in de gedaante eener duijve nederdaalde:

Et.

(9.) Libr. 2, Rer. Germanic.

Et uuaſ dudum gſiſ /
 Chaz uuaſ fo gilumpſiſ /
 Churuſ ira guati
 Joh tjaſ mamumunti.
 Chac n'ift gallun ana uuiſt /
 Ouj bittereſ na uuiſt.
 Mit ſnabiſu ni uuinnt /
 Ouj mit ſuazin ni ſrimmit.
 So iſt tjer heilego geiſt.
 Chiu ſroni iſt al in imo meiſt.
 Suazinſi inti guati /
 Joh mamumunti gimuati.

Dan niemand toont duidelijker het nut van de Ver-
 ſificatie in 't algemeen in de Poëzij aan, dan GÖTHE,
 die zijn redenen hier (10.) met proeven ſtaaft. Hij
 haalt verſcheiden Schotſche Liederan aan van een' ſche-
 merenden ouderdom, die alle eene verbazende uitwerking
 doen, doch die een groot gedeelte van hunne uitwer-
 king aan hunne *Verſicatie*, en de daar uit voortvloeiende
Harmonie verpligt zijn. Met ze in eenig ander *me-
 trum* over te brengen verliezen ze de helft van hunne
 kracht,

(10.) In een werkje, door hem onder den titel: *von Deutſcher
 Art und Kunst* uitgegeven. Men zie 1. *Auszug uber Oſſian
 und die Lieder alter völker*. Het verdient allezins gelezen te
 worden, en maakt, mijns bedunkens, het verſchil, of de verſifi-
 catie mede tot het wezen der Poëzij behore, ten eenenmaal af.

kracht, en met de Versen in prose te veranderen, alles. De Dichters 'er van gevoelden meer, dan zij in woorden konden uitdrukken — Zij riepen de *Harmonie* te hulp, en door haare toverkracht dedden zij al hun gevoel aan hunne lezers mede. Deeze harmonie, die in goede Versen de gevoelens, die de Dichter voordraagt, altijd ondersteunen moet, stroomt met oneindig verschillende aandoeningen door de ziel — alles word zinnelijkheid — alles enkel gevoel! Ik zal hier ten proeve nog een gesprek tuschen eene Moeder en Zoon, uit een oud Schots lied door *Göthe* naar het oorspronkelijke vertaald, zonder dat hij iets in de Harmonie veranderd heeft, bijvoegen. Het is niet zeer algemeen bekend, en aan hun onder mijne Landgenooten, die het Hoogduitsch verstaan, zal het zeker vermaak verschaffen. — Het joeg mij bij de eerste lezing eene huivering over alle mijne leden — men leze het — maar men leze het goed, en elk zal toestemmen dat een groot gedeelte van het skelige, dat 'er in heerscht, uit de Versificatie, uit de Harmonie ontspruit. — De O moet langzaam treurig uitgesproken worden, juist zo, als wanneer men, door overmaat van pijn, gedrongen wordt deezen uitroep te doen.

Dein Schwerdt, wie ists von Blut so roth?

Edward, Edward!

Dein Schwerdt, wie ists von Blut so roth

Und gehst so traurig da! — O!

Ich

Ich hab geschlagen meinen Geijer todt,
Mutter, Mutter!
Ich hab geschlagen meinen Geijer todt,
Und das, das gebt mir nah! — O!
Dein 's Geijers Blut ist nicht so roth!
Edward, Edward!
Dein 's Geijers Blut ist nicht so roth!
Mein Sobn! bekenmirfrey! — O!
Ich hab geschlagen mein Rothrofs todt!
Mutter, Mutter!
Ich hab geschlagen mein Rothrofs todt!
Und 's war so stolz und treu! — O!
Dein Rofs war alt und bast nicht noth!
Edward, Edward!
Dein Rofs war alt und bast nicht noth!
Dich drückt ein ander schmerz! O!
Ich hab geschlagen meinen Vater todt!
Mutter, Mutter!
Ich hab geschlagen meinen Vater todt!
Und das, das quält mein berz! O!
Und was wirst du nun an dir thun?
Edward, Edward!
Und was wirst du nun an dir thun?
Mein sobn, beken mir mehr! O!
Auf Erden soll mein Fufs nicht rubn!
Mutter, Mutter!
Auf Erden soll mein Fufs nicht rubn!
Will wandern über Meer! O!

Und was soll werden dein Hof und Hall?

Edward Edward!

Und was soll werden dein Hof und Hall?

So herrlich sonst und schön! O!

Ach! immer stehs und sink' und fall!

Mutter, Mutter!

Ach! immer stehs und sink' und fall;

Ich werd' es nimmer sehn! O!

Und was soll werden den Weib und Kind?

Edward, Edward!

Und was soll werden dein Weib und Kind?

Wann du gebst über Meer — O!

Die Welt ist groß! lass sie betteln drinn,

Mutter, Mutter!

Die Welt ist groß! lass sie betteln drinn,

Ich seh sie nimmermehr — O!

Und was soll deine Mutter thun?

Edward! Edward!

Und was soll deine Mutter thun?

Mein sohn, das sage mir! O!

Der Fluch der Hölle soll auf Euch ruhn,

Mutter, Mutter!

Der Fluch der Hölle soll auf Euch ruhn,

Denn ihr, ihr rietbets mir! O.

Voor hun, die geen zintuigen hebben, die voor eenige harmonie vatbaar zijn, in wier ooren de Muzijk zelve een woest gedruis is, is dit antique Liedje

zeker niet geschikt; zij noemen de Dichtkunst vrij eene vernuftige dwaasheid: zij zijn 'er de echte Kunststreckers niet van. De schoone Poëzij is voor hun niet geschapen. 't Is waar de *Prose* heeft ook haare *harmonie*, men behoeft slechts de werken van groote Redenaars te lezen om hier van overtuigd te zijn: maar hoe oneindig verschilt deeze van die bekoorlijke *harmonie*, die 'er in goede Versen heerscht? De Dichter deelt zijne denkbeelden mede in zekere uitgekijpte woorden, die alleen aan de Poëzij behoren, wier verschillende vereeniging in eene onveranderlijke maat eene welluidendheid verwekt, die eene oneindige verscheidenheid toelaat. Ieder onderwerp, ieder zaak vereischt hier haare eigen soort van Versen, haare eigen harmonie, en 't is aan den Dichter om in den dwang van dezelfde maat alle soorten van kadenzen en toonvallen te vinden, die geschikt zijn om zijne beeltenissen, die hij uit de schoone natuur genomen heeft, op de bevalligste wijze voor oogen te stellen. Zodanig is het meesterstuk der Poëzij, waar toe de proze nooit komen zal. *Odi profanum vulgus & arceo.*

Dat het Vers, zegt de Heer *Fraguier*, een dwang zij voor gewoone stervelingen, 't is een spel, 't is een vermaak, voor den Dichter. Hij weet juist van pas die schoone schikking van woorden te vinden, die zich om zo te spreken, van zelve komen plaatsen; hij maakt door hunne samenvoeging eene verrukkelijke *melodie*; hij gaat van den eenen toon tot den anderen over; hier verzwakt hij 'er sommigen om de overigen te sterker te

doen gevoelen, en zo hij in dit alles eenige zwaarigheid vindt, deeze zwaarigheid zelve werkt tot de volmaking van zijn Dichtstuk mede. De poging, die hij doet om ze te overwinnen, en het vuur dat hem bezielt, vertonen aan eene ziel, door de eer aangevuurd, denkbeelden en uitdrukkingen, duizendmaal schooner, dan hem alle de vrijheid van de Proze zoude aanbieden. VIRGILIUS drukt 'er zich voortreffelijk over uit:

*Nec sum animi dubius verbis ea vincere magnum
Quam sit, & angustis hunc addere rebus honorem.
Sed me Parnassi deserta per ardua dulcis
Raptat amor: juvat ire jugis qua nulla priorum
Castaliam molli divertitur orbita clivo. (II.)*

en overfchoon de Heer DE LA FAIJE in eene Ode, ten voordeel der *Harmonie* in de Versen, opgesteld:

*De la contrainte rigoureuse,
Ou l'esprit semble resserré,
Il recoit cette force heureuse
Qui l'élève au plus haut degré.
Telle dans des canaux pressée
Avec plus de force elancée
L'onde s'élève dans les airs,
Et la règle, qui semble austère,
N'est qu'un art, plus certain de plaire,
Inséparable des beaux Vers.*

(II.) Georg. 1. 3. Vers 289.

Zaj

Zal het nodig zijn, dat ik dit breeder voor u bewijs, rechtschapen Liefhebbers der schoone Dichtkunst! voor U, gevoelige harten! die door deeze edelste Kunst vaak een Godlijk vermaak genoot? Herinnert u den wellust, die u de schoone Verfen zo menigwerf deden smaken, als de voortreffelijkheid der gedachten en gevoelens, ondersteund door de toverkracht der Harmonie, zich van uwe Zielen meester maakte, en ze geheel bezat; als gij in deeze verrukking, door een onwederstaanbaar vermogen, gedrongen wierd om uit te roepen:

Wie Dichters Goden noemt, heeft niets te veel gezegd! (12.)

Dat men in dat oogenblik van vermaak, van den vollen Triumf der Poëzij, slechts een woord verplaatse, ééne sijllabe verschikke, door eene gebrekkige uitspraak slechts eenigzins de harmonie verstore — en al uw vermaak zal verdwenen zijn. Wat zou het zijn indien men, ten eenemaal de Verfen vernietigende, ze tot enkele prose bragt? Er zou dan op zijn meest overblijven, 't geen *Horatius* (13.) noemt: *disjecti membra Poëtae*, die niet meer een Dichtstuk zullen uitmaken, dan verstrooidé Leden een Ligchaam.

Ik

(12.) Zie het voortreffelijk Prijsvers des Heeren van der Waal, over de waare vereischen in een Dichter in het 2de D. van het *Haagsche Genootschap*.

(13.) Zie *Satir. 4. l. 1.*

Ik herhaal het dan, is het vermaak het eerste oogwit van de Dichtkunst, wordt dit vermaak, zelfs in de kleinste stukjes, door de Versen vermeerderd, wie zal zich durven vleijen in een uitgebreid werk, als het Heldendicht is, dit voortreffelijk einde te bereiken, tot den einde toe te bereiken, zonder die betoverende harmonie, die alleen in de Versen heerscht, en die naar het oordeel van *Schlegel* (14.) het voornaame kenmerk is, waardoor de geboren Dichter zich van hem onderscheidt, die zich zelve door kunst en arbeid hier toe gemaakt heeft; die het leven is dat de Schilder over zijn Schilderij uitstort, iets, dat zich eer gevoelen, dan beschrijven laat, dewijl het alleen ontstaat uit de ligte hand des Meesters, en de vervoering daar hij mede gearbeid heeft. Zijn 'er, niet tegenstaande dit, die van een ander gevoelen blijven, zij overtuigen ons door stukken te leveren, die verdiensten genoeg hebben om hun begrip te wettigen, die even zo veel vermaak verschaffen, als goede Heldendichten in Versen doen. Hoe sterk de Heer *de la Motte* zich ook over het werk des Aartsbisfchops van *Cambray* moge uitdrukken (15.) Wij heb-

(14.) L. c. 10de Verhand. von der Harmonie des Verses.

(15.) Zie zijne *premiere Ode a l'Academie Française*, daar hij onder anderen zegt:

*Les autres du secours des Fables
 Apuyant leurs Instructions;
 Ont orné les faits mémorables
 D'ingénieuses fictions.*

Nt.

hebben tot hier toe nog niets van die natuur gezien, dat hier verdiende in aanmerking te komen, en zo lang dit niet geschiedt, dulde men, dat wij op het Voetspoor der Oudheid bij ons gevoelen volharden. Dan, hoe zeer wij ons hier voor de gebonden maat verklaren, zal een oplettend leezer reeds gemerkt hebben, dat wij echter niet met Casaubonus (16.) begrijpen, dat elke in vermaat gebragte reden een gedicht zij. Neen! ook van deezen kant geloven wij dat zeer dikwijls gezondigd wordt. In de daad men begrijpt over 't algemeen niet genoeg wat Poëzij zij. Hoe vaak meent men haar wezen alleen te vinden in eenige gebonden regels, die wel vloeien en gelukkig met het
 flot-

*Nôtre âge retrouve un Homère
 Dans ce Poëme salutaire
 Par la Vertu même inventé
 Les Nymphes de la double Cime,
 Ne l'affranchirent de la Rime,
 Qu'en faveur de la Verité.*

Wonder *contrasteert* dit met de volgende regels van *Voltaire* uit zijn *Mondain* :

——— *Monsieur du Telemaque!*
*J'admire fort votre stile flatteur,
 Et votre prose, encor qu'un peu trainante :*
*Mais, mon ami, je consens de grand coeur
 D'être fessé dans vos murs de salente,
 Si je vais la pour chercher mon bonheur.*

(16.) *De Poësi satyrica.*

lotwoord op elkanderen rijmen. Wij hebben reeds gezegd, dat 'er eene wederkerige invloed plaats heeft in goede Versen van de maat en uitdrukking op de Denkbeelden, en van de denkbeelden weder op de maat en uitdrukking. Maar dat men toch hier bij vooral in het oog houde, dat de eerste verdienste van eenen Dichter in zijne denkbeelden besta, zo deeze niet waarlijk poëtisch zijn, zij zullen het door de uitdrukking, door de gelukkigste maat niet worden; schoon het aan den anderen kant waar blijft, dat eene vloeiende, volle, harmonische Verificatie aan waarlijk dichterlijke denkbeelden eene oneindige waarde bijzet. Hoe vaak ziet men inmiddels niet, zo bij ons als bij onze nabuuren (17.) dat gewoone afgesleten denkbeelden in Poëtische uitdrukkingen voorgedragen worden, en dat men dit met de uiterste onbeschaamdheid waare verhevenheid hoort noemen. Niets is walgelijker in het oor eens kenners. Is eene gedachte waarlijk verheven, men drukke ze op de eenvoudigste en kortste wijze uit, en zij zal de meeste uitwerking (18.) doen bij hen, die vatbaar voor

het

(17.) *Un de nos grands Versificateurs, zegt de Heer D'ALEMBERT in zijne Reflex. sur la Poësie, en doet op Boileau, se felicitoit, dit-on, d'avoir exprimé poëtiquement sa perruque. Mais pour quoi se donner la peine d'exprimer une perruque poëtiquement? N'est ce pas avilir la langue des Dieux, que de la prostituer a des choses, si peu dignes d'elle?*

(18.) Men kan 'er een treffend voorbeeld van zien in den Rei van Engelen uit den Lucifer van onzen grooten VONDEL. Ik ken geen plaats daar meer waare verhevenheid en tussens grooter een-

von-

het waare verhevene zijn. Dan dit zijn de minste menschen. Het schilderen der Natuur, en het hier in alleen geoorloofde gebruik van menigvuldige, gelukkig gekozenen, *Epitbeta* behaagt aan ver de meesten, bovenalles (19.), terwijl men het verhevene, dat door-

gaands
voudigheid in uitblinkt. De eerste Rei vraagt met verwondering, wie of dat wezen zij, dat zo verbazend groot in zich zelve, zo verbazend groot in alle zijne Werken is —

Wie is het? noemt, beschrijft ons hem —

Het Antwoord is

Dat 's GODT. —

en zonder 'er iets meer bij te voegen, werpen ze zich ijlings in het volgend ootmoedig gebed:

————— *Oneindig eeuwig Wezen*
Van alle ding, dat wezen heeft,
Vergeeft het ons; o nooit volprezen
Van al wat leeft, of niet en leeft,
Noit uitgesproken, noch te spreken;
Vergeef het ons, en schelt ons quyt.
Dat geen verbeelding, tong, noch teken
U melden kan.

Die hier het verhevene niet gevoelt, behoeft niet naar *Klopstock* te gaan om het te ontmoeten, hij is 'er onvatbaar voor.

(19.) Deze soort van Poëzij, zegt d'*Alembert*, l. c., behaagt voor al aan de jeugd, en geen wonder, zij spreekt alleen tot de verbeelding. — Dan in rijper jaaren verkiest men de Poëzij, die tot het hart spreekt, en die op eene edele wijze nuttige waarheden voorstelt. De Dichter, die alleen Schilder is, omhaalt zijne lezers als kinderen, die veel geest bezitten. De Dichter van 't gevoel, of de *Wijsgeerige Dichter* omhaalt de wijzen als menschen.

gaands door *Epitheta* verzwakt wordt, niet gevoelt, dit is alleen voor groote Genien behaaglijk, om dat die alleen het gevoelen; van hier dat *Poot* bij ons honderd maal gelezen wordt, tegen dat men *Vondel* eens leest, en van hier dat ik geloof dat *Klopstock*, had hij onder ons zijn' *Mesias* geschreven, aan zeer weinigen behaagd zou hebben.

Niet alleen *Verfen*, maar *deftige Verfen*, behoren voor al tot het *Heldendicht*. Een flauwe regel is hier eene in het ooglopende vlak. De goede smaak is in veele andere foorten van *Verfen* met een' vloeienden en natuurlijken stijl, die niets laags noch stotends heeft, te vrede, maar hier is dit niet genoeg: hij eischt van den *Heldendichter* eene edele en uitgekipte uitdrukking, die niet gezocht is; eene gemakkelijke harmonie, daar zich de minste dwang niet in bemerkten doet; naauwkeurigheid zonder magerheid; vuur en gedrongenheid zonder duisterheid; en op welke foort van schoonheden ons de *Heldendichter* ook vergast, want alle foorten van schoonheden behoren tot het *Heldendicht*, deeze stijl wordt hier over al vereischt, zelfs daar hij schildert (20.) Geene *Vrijheden*, hoe dichtertlijk ook, behoorden hier toegelaten te worden. Is het doel der *Dichtkunst* te vermaken, wij voelen dit ver-

(20.) Men zie tot een voorbeeld van eene *deftige Verficatie* in 't schilderen het begin des 2den *Boeks* van den *Germanicus*, daar de *Dichteresse* op eene voortreffelijke wijze den oorsprong en loop van den *Helvetischen Rhijnstroom* schildert.

vermaak verminderen naar maate de Vrijheden vermeerderen; en schoon men gemeenlijk in een uitgebreid Dichtstuk ligter over eenige Vrijheden heenen stapt, dan in kleene stukjes, schijnt mij dit echter tegen de natuur van de zaak te strijden. 't Is immers gemakkelijker den Lezer eenige oogeblikken te vermaken, dan zo een geruimen tijd, als tot het lezen van een Heldendicht vereischt wordt. — hier moet alles wat de Natuur en Kunst bezitten saamen lopen, zal dit einde bereikt worden. Die zulk eene nauwkeurigheid slavernije mogten noemen, die dit van de Poëzij mogt afschrikken, de zulken troosten zich niet de aanmerking van den Heer d'ALEMBERT (21.) ik weet geen anderen troost voor hun. *Die geene, zegt hij, die de aandrift der Natuur gedwongen zal hebben Dichters te zijn, zullen ons wel weten te behagen in weerwil van alle die banden, daar wij ze mede beladen hebben — de anderen zou het kwalijk staan zich over deeze Kluijsters te beklagen; zij zouden 'er niet te beter om gaan, schoon zij bunne leden vry hadden.*

Tot hier toe hebben wij in 't algemeen over de Verificatie van 't Heldendicht gehandeld, treden wij nu in eenige bijzonderheden; doen wij hier de kunst des Heldendichters in zijne volle ruimte kennen.

Wij zeiden, zo even, dat ieder zaak in ieder Vers zijne eigen harmonie vereischte. De Ouden zijn ons ook hier weér op eene voortreffelijke wijze voorgegaan, en
schoon

(21.) L. c.

L

fchoon het voor ons slechts in eenige weinige voorbeelden voelbaar is, blijkt het echter uit die voorbeelden genoeg, dat deeze nabootfende harmonie eene der schoonheden van hunne Verfen/uitgemaakt hebbe. Wie kent het

Illi inter sese magna vi brachia tollunt.

Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum.

Nec brachia longo

Margine terrarum porrexerat Amphitrite.

Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum.

van *Virgilius* en *Ovidius* niet? Hoe duideljk hoort men in het eerste Vers het gewicht van de zwaare hamerflagen der smedende Cyklopen; in het tweede de snelheid van dravende paarden; in het derde bootst de harmonie de natuur na, terwijl ze in het vierde het denkbeeld schildert.

Onze beste Dichters hebben deeze kunst ook bezeten. Zij hebben 'er gelukkiger in geslaagd dan eenige van onze nabuuren. Onze taal leent 'er zich beter toe dan eenige vreemde. De Nederlandsche Dichter kan zijne Woorden en Verfen volmaakt naar den aart der zaken doen gaan, die hij behandelt. Men zal 'er bij *Vondel*, *Antonides*, *de Haas* en anderen eene menigte voorbeelden van vinden. Welk eene vrolijke vergenoegdheid b. v. ademen de volgende regels, die *Vondel* in den mond der godvruchtige *Isis* legt.

En

*En nu, God lof! aanvaerde ick mijne reis.
 Vaer eeuwigh wel, ó vaderlijk paleis,
 Daar ick geteelt, en opgevoedt in weelde,
 Mij zoo veel staets en ijdelheit verbeelde.
 Aertsvaders, neemt als een danckofferpant
 Ontfangt mijn ziel, tot heil van 't Vaderlant.
 Zij raekt geen aarde, en zweeft u vrolijk tegen (22.)*

Door 't verzuim van de sneede in een Vers zal men de ijsfelijkheid van 't onderwerp uit de schikking en keus der woorden doen voelen. Men hore dit weer uit *Vondel*:

*De krijgbbazuin klinckt op van overal.
 Zij stooten toe met schrickkelijck geschal.
 De bodem dreunt op 't ijsfelijck ontmoeten
 Van zelsfenradt en boeve, en paerdevoeten.
 Geschrei, gebriesch, de stof-wolck, het gerucht;
 't Geklickklack van het barnas, aan de lucht
 Gestegen, mengt zich nuer in duizendt nooden
 En jammeren van levenden en dooden (23.)*

Het geluid van den donderen van eenen bijezwermt drukken de volgende Versen volmaakt uit:

*Men hoort gekraek, gedreun, als van een groven donder,
 Die brommend, stommelende, en vreeslijk romm'lend onder
 Den grond, zo ver het oor kan reiken, benen rolt (24.)*

Al

(22.) *Jephtha* 4de B. 1ste T.

(23.) *Jephtha* 1ste B. 2de T.

(24.) *De Haas Perseg.* 2. B.

L 4

*Al't bonigleger zweeft in eenen drom van huis,
En mort en dommelt met een mommelend gedruis (25.)*

Wij zouden de voorbeelden hier van verdubbelen kunnen, ten ware wij begrepen dat elk, die onze Dichters leest, daaglijks gelegenheid zal hebben om ze aan te vullen. Genoeg is 't dat wij hier aanmerken, dat deeze en veele diergelijke bijzonderheden de schoonheid van het Heldendicht vermeerderen; doch alleen dan, wanneer het denkbeeld 'er niets bij lijdt, wanneer zij 'er zo ongezoekt in voorkomen, dat men zich verbeelden zou, dat de Dichter zijne denkbeelden niet natuurlijker had kunnen uitdrukken. Zo ras men 'er de kunst in ontdekt en 'er de moeilijke arbeid des Versenmakers in doorstraalt, zijn ze onverdraaglijk. Al wie levendig gevoelt, en eene hebbelijkheid verkregen heeft om zijne gewaarwordingen even vuurig aan anderen mede te delen, kan hier alleen, en teffens zeer ongezoekt, in slagen. De taal, daar hij gewoon is in te denken, staat hem geheel ten dienste: hij kent alle haare krachten, haar uiterste vermogen. De woorden, de juiste, de eenige woorden, die hij nodig heeft, komen zich van zelve aanbieden, hij behoeft 'er slechts over te bevelen; in een woord, hij doet 'er wonderen mede. Van hier dat die Dichters, die het meeste vuur bezitten, ook het meest in hunne werken door den woorden

(25.) *Tsloem 1. B.*

den klank der Versen hunne denkbeelden uitdrukken (26.) Zij gebruiken juist altijd dat woord, buiten 't welk 'er geen tweede is dat even sterk hunne gedachten vermag mede te delen, en dewijl 'er in alle taalen (in de eene meerder, in de andere minder) een groot aantal naamen werkwoorden is, naar den klank hunner betekenis gevormd, vloeit hier van zelfs uit voort, dat zij, die 't meest de juiste woorden gebruiken, ook 'tmeest door den klank hunner Versen hunne denkbeelden uitdrukken.

Dan wat zegt de lofspraak, die ARISTOTELES aan *Homerus* geeft (27.) als hij hem den *grootsten Dichter* noemt, en 'er voor reden van bij brengt, dat hij niet alleen schoon dichtte, maar in 't bijzonder, *dat hij zijne gedichten dramatisch ingericht heeft?* wat zegt

(26.) Deeze aanmerking is zo waar, dat men van deezen harmonischen woordenklank voorbeelden vindt, zelfs in taalen, die zich hier het minst toe lenen, zo dra de Dichter, die ze bezigt, veel vuur bezit. Men kan hier een bewijs van zien in de beschrijving van het Onweer op zee in den 1sten Zang der *Henriade*. vooral in den volgende regel:

L'air siffle, le ciel gronde & l'onde au loin mugit.

Onze taal is hier bij uitstek geschikt toe, om dat wij eene groote menigte van die harmonische woorden bezitten. gelijk ieder in ons: rollen, daveren, bruischen, loeien, kraken, trippelen, tijlpen, baffen; in onzen: donder, storm en een aantal anderen horen kan. Wij kunnen ons hier niet verder in begeven; dit onderwerp vereischt eene geheele Verhandeling. Die 'er iets zeer oordeelkundigs over begeert te lezen sla SCHLEZELS *Abhandlung von der Harmonie des Verses*, op, in het 2de D. zijner *Einschr. der Schön. Kunst. auf einen einzigen Grundsatz*.

(27.) *Verhand. over de Dichtk. 4 Hoofdd.*

zegt het, 't geen hij op eene andere plaats beweert, en hier mede overeenkomt, dat het Heldendicht een *verhalend treurspel* moet zijn? Pogen wij uit den Griekſchen kunst-rechter zelveu zijne mening te ontdekken. De Dichtkunst bootst bij hem (28.) in drie verschillende gedaanten na. In de eerste vertoont zich de Dichter alleen, zonder in den naam eens anderen te spreken. Zij heeft plaats in beschrijvingen en schilderijen. In de tweede vertoont zich de Dichter niet; *nooit zelf sprekende*, zegt de kundige Stagijriet, *vertoont bij alle de nagevolgde personen als handelende en werkende*. Dit heeft plaats in alle Treur- en Blij-spelen. De derde eindelijk is uit de twee voorgaande saamen gesteld; doch niet gelijk de Heer BATTEUX (29.) zegt, dat 'er de Dichter de

(28.) *L. c. 3 Hoofdd.*

(29.) *Princip. de la Literat. Tom. 2. pag. 302*, De Heer Bateaux schijnt hier *Aristoteles* niet wel begrepen te hebben; dit blijkt klaar uit zijne uitspraak, die men aan het einde van dit Hoofdstuk vindt, en die ten eenemaal met die van *Aristoteles* verschilt. Hij geeft namelijk een voorbeeld op van het tweede soort, daar zich niet de Dichter maar zijn personaadje vertoont, en 't geen, gelijk wij zeiden, tot de toneelspelen behoort; en voegt 'er dan bij: *Voilà le dramatique tel qu'il peut & qu'il doit entrer dans l'Épopée*, daar *Aristoteles* van de laatste of gemengde wijze met duidelijke woorden zegt: *zo heeft Homerus gedaan*; en vervolgens dat alleen voor het dramatique houdt dat in Heldendichten plaats kan hebben. Dit zou hij zeker niet gedaan hebben van de derde of *forme mixte* van Bateaux. Deze verspreidt weinig leven in een Heldendicht. Een Dichter zal derhalven wel doen van ze te mijden, zo veel hij kan, om dat men altijd liever zijne Personaadjes, dan hem hoort spreken, al brengt hij hunne woorden ook nog zo getrouw over.

gesprekken van zijne personaadjes, zonder ze te ver-
toonen, in verhaalt, als van hun komende, door ze in
hunnen mond te leggen; maar zo, dat nu de Dichter
zelf verhaalt, dan een ander sprekende invoert. Ge-
ven wij hier eenige proeven van op. Tot de eerste
foort behoort de schoone beschrijving, die ons de Heer
NOMSZ van *Magdalena Moons*, de beruchte *Minnares*
van *Valdez*, geeft:

*Innemendheid van spraak, bekoorlijkheid van zeden,
Een vriendlijk aangezicht, de juist gevormde leden,
De friske roos der wang, het lieflijk tintlend git,
Of liever 't stonkrend vuur, dat onder 't voorhoofd zit,
Waar boven op het schoonst twee zwarte boogen pronken,
Een lagch vol majesteit, versterkt door eerbaar lonken,
Het glimmend zwart van 't hair, de blankheid van de leden,
't Maakte alles in elks oog dees schoonheid ongemeen.*

*Doch 't geen haar boven al wel meest bekoorlijk maakte,
Was, dat haar boezem nooit van dwaze trotsheid blaakte,
Wanneer zij door 't gevele de schoonste wierd genoemd:
Zij kent haar schoonheid niet, 'schoon elk haar schoonheid
roemt.*

*Zij tracht, verr' van door kunst het oog tot zich te trekken,
Uit zedigheid haar schoon voor 's vleijers oog te dekken;
Een jonge roos gelijk, die, pralende op haar steel
De teedre bladen sluit voor Zephirs sterkst gestreel;
Doch, zich ontsluitende op 't gekusch der Zonnestralen
Met vreugd dien zagten gloed voelt in haar boezem dalen (30.)*

Hier spreekt de Dichter alleen.

Van

(30.) In den dertienden zang van zijnen *Willem den Eersten*.

Van de tweede foort behoeven wij geen proeven te geven, alle treur- en blij-spelen zijn 'er voorbeelden van. Doch deeze foort kan de Heldendichter niet zuiver gebruiken, hij moet zich altijd tusschen beiden mede vertonen, al was het dan ook maar om ons te zeggen; zo sprak *Abraham*, zo *Germanicus* enz. Daar derhalvende eerste wijze, altijd gebruikt, doodlijk vervelen zoude, en de tweede zeer veel leven en vuur bijzet, maar alleen voor het toneel geschikt is, geeft *Aristoteles* eene derde, uit de beide voorgaande saamen- gestelde, wijze op, waar in somtijds de Dichter zich vertoont, somtijds alleen zijne Personaadjes spreken. *Deeze is de wijze van Homerus*, zegt de Kunstrechter, derhalven is dit het waare dramatique van 't Heldendicht, dewijl hij elders zegt, *dat Homerus zijne gedichten dramatisch heeft ingericht*. Zie hier 'er een voorbeeld van:

*Germanicus, nog naauw' in zijn verblijf getreden,
Bemerkt dat Agrippijne inwendig word bestreden
Door opgekropte smart, die al haar blijdschap stoort,
Zij uit hem haare vreugd, en zucht op ieder woord.
Hij ziet haar, beurtelings nu bloezen dan verbleeken;
De traanen groeien haar in de oogen onder 't spreken,
Wat deert u? zegt de Prins, geraakt door haar verdriet.
Verberg uw hartewee voor uwten zielsvriend niet.
Ach! zegt ze al 't ongeval aan ons geslacht beschooren,
Door Titus u gemeld, heeft mij zijn gaé doen hooren enz. (31)*

Hier

(31.) Zie het 4de B. van den *Germanicus*,

Hier spreekt de *Dichter*, hier spreken *Germanicus* en *Agrippina*.

Prijst nu ARISTOTELES *Homerus* om dat hij zijne Gedichten dramatisch heeft ingericht, het zal zijn, om dat hij overal, waar hij kan, zijne Personaadjes doet spreken, en zelf zo weinig spreekt, als 't mogelijk is. Zijn werk is een aaneenschakeling van toneelen, van redevoeringen en saamen spraaken. En in de daad niets vermeerdert meer de levendigheid in een Heldendicht, dan het gedurig opvolgen der toneelen. Hoe meer de Dichter deeze in zijn werk verdubbelt, hoe belangrijker het worden zal. Het toneel is bijna het zelfde in het Treurspel en in het Heldendicht, zo wat den stijl aangaat, als wat de saamen spraaken en zeden betreft. Alleen daar 't bedrijf van 't Heldendicht eene grootere uitgebreidheid en tijdruimte heeft, mag 'er het toneel teffens eene grootere uitgebreidheid en dus minder vuur in hebben. Dan in zijne minst levendige oogenblikken, in zijne rust zelve, moet het episch toneel belangrijk zijn. Van hier al wat ledig, al wat overtollig is! En nog is het niet toereikend dat ieder toneel hier zijn eigen belang verwekke, zij moeten met elkanderen saamenloopen tot het algemeen belang van 't Bedrijf; zo, dat het volgend Toneel van het voorgaande afhange, en het tegenwoordige weder van het voorgaande. Op deeze voorwaarde kan men de dramatische stukken 'er niet te veel in vermeerderen, zij zullen 'er altijd vuur en leven in verspreiden, gelijk zij

L 5 in

in alle die stukken, die ons bekend zijn, gedaan hebben; men herrinnere zich slechts het *vaarwel van Hector en Andromache*; *Priam aan de voeten van Achilles*, in HOMERUS: *de liefde van Dido*; *Eurialus en Nifus*; *de klachten van Evander* in VIRGILIUS: *Armida en Clorinde* in TASSO: *den helschen Raad*; *Adam en Eva* in MILTON, *de Offerande van Izaak* bij HOOGVLIET, *eene lengte van tressende toneelen* in den GERMANICUS, en elders.

Daar het echter niet mogelijk is over al dramatiek te zijn, zal de Dichter dikwerf verpligt zijn zich hier en daar van schilderijen en beschrijvingen te moeten bedienen. Dan het is niet even veel hoe die zijn, ook hier toe wordt in het Heldendicht eene groote Genie vereischt. Eene levendige, uitgebreide, sterke verbeeldingskracht, die in staat is te gelijk het geheel en de deelen van een groot Schilderij te vatten, is alleen hier niet genoeg; 'er moet bijkomen een kiesche smaak, die nooit mist in het uitkiezen van Schilderijen, en van die gedeeltens van ieder Schilderij, die der grootheid van het Heldendicht waardig zijn. Het is in dit verhevenste soort van Poëzij niet genoeg wel te schilderen, eene juist uitgekijpte keus van het geen men schildert moet hier bijkomen; want schoon het wel waar zij, dat ieder Schilderij, dat gelijkt, dat waar is, zijne verdienste hebbe, moet echter ieder Schoonheid haare plaats hebben, en niets is in het Heldendicht meer op een vreemden Bodem, dan al wat laag of gemeen is, al wat niet in staat is om de nieuwsgierigheid, de

ver-

verwondering, de verrukking van den Lezer te verwekken (32.)

Be-

(32.) Men wane niet dat wij te veel van den Heldendichter vorderen, en te hoog van het Heldendicht denken; neen het is en blijft het uiterste toppunt, dat het menschlijk vernuft immer bereiken kan. Men hoore 'er *Klopstock*, de groote **KLOPSTOCK**, de hier zo zeer bevoegde Rechter, over uitspraak doen in eene schaarsbekende redevoering door hem in den Jaare 1745, toen hij 't School verliet, gehouden, en onlangs te *Hamburg* door den Heer *Cramer* uitgegeven in een werkje, dat ten titel heeft: **KLOPSTOCK. Er und uber ihn, herausgegeben von C. F. Cramer.** *Haud igitur magnificentiùs superbiùsque quam res postulat, locuturum me esse existimo;* zegt de Dichter van den *Mesias*; *si simile epicum carmen terræ nostræ judico, ceteraque poemata omnia, cum singulis terræ hujus partibus comparo. Terra enim, ubi quam late patet considerata, unoque velut adspècta intuitu fuerit, tum demum est, ob amicam partium omnium congruentiam, maxime admirabilis, perfectæque pulcra; cum partes ejus in sese siccitate, quamvis & sua gaudeant præstantia, ingenti tamen intervallo, a toto terrarum orbe excellentia superantur. Qua de re quamvis nimis audax a quibusdam putetur, mihi justa tamen videtur esse comparatio, si poemam epici carminis effectorem coelesti genio, ceteros vero Vates, qui minora meditantur poemata, hominibus pares esse existimem. Is nempe de excelsa cæli sede uno intuitu omnem terram, oceanum superbiùs assurgentem, montes sedis suæ verticibus appropinquantem, felicia rura, vario concinnoque ornata decore, simul despicit, & cum voluptate maxima contempletur; cum homines e contrario, aliam post aliam terræ partem, ejusque ornamenta, novis semper circumscripti terminis, considerare cogantur. Ecce igitur vobis, Auditores! epici carminis, quam late patet, amplitudinem, majestatem, perfectionemque! Ecce campum in quo maxima quæque & excellentissima mens exspatiari, ingeniique humani divinam pene vim ostendere potest.* — Zie daar de uitspraak van eenen een en twintig jaarigen Jongeling — doch van eenen Jongeling als **KLOPSTOCK** — die toen reeds met het plan van zijnen *Mesias* bezielde was, en die zich zulk eene verbazende hoogte moest voorstellen, om een gedicht, als zijne *Mesfiade* is, te kunnen maken.

Behoef ik 'er na dit alles nog bij te voegen dat langdradigheid, of het uitputten van ieder denkbeeld, dat men voordraagt, alle voortbrengfels van genie ontsiert, maar niets zo zeer als het Heldendicht? De Dichters, zegt een reeds aangehaald Schrijver (33.) en hier besluit ik dit Hoofddeel mede, moeten alle de bijzonderheden, die niet belangrijk zijn, en die het oordeel des Lezers zonder inspanning aan kan vullen, vooronderstellen. Zij zouden te minder te verontschuldigen zijn van uit zulke onvruchtbaare bronnen te putten, nu hun de Wijsbegeerte zulke vruchtbaaren geopend heeft. POPE vergelijkt de genie van *Homerus* bij eene Ster, die alles in haaren draaikring rukt, wat zij onder 't bereik van haare beweging vindt: en in de daad *Homerus* is van alle de Dichters die geene, die de Dichtkunst het meest verrijkt heeft met de Wetenschappen van zijne Eeuw. Maar zo hij thans weer verscheen met dat Goddelijk vuur, welke kleuren, welke beeltenissen zoude hij niet ontlene van de groote uitwerksels der Natuur, die men zo geleerd nagespoord en ontvoud heeft, uit de groote uitwerksels van 't menschelijk vernuft, die de ondervinding en het belang sedert drie duizend Jaaren zo ver gebragt hebben. — Zie daar mijnen, die naauwlijks geopend zijn, en waar de Genie zich mede verrijken kan! — 't Is van hier dat zij Schilderijen ontlene kan, die waardig zijn om de tuschenruimte eener heldhaftige daad te vervullen.

N E.

(33.) *Dis. Encyclop. l. c.*

NEG ENDE HOOFDSTUK.

Over de Epifoden.

Wij hebben tot hier toe over de wezenlijke eigenschappen van het Heldendicht gesproken. Wij hebben gezien, dat één geheel Bedrijf, in dichtmaat bezongen, het Heldendicht van alle andere voortbrengfels van Genie onderscheidde, gaan wij thans over tot twee voornaame sieraaden van het zelve, de *Epifoden* en het *Wonderbaar*.

Dat het *Epifode*, in dien zin, waar in thans dit woord genomen wordt, niet tot het wezen des Heldendichts behoore, blijkt duidelijk daar uit, dat men het zelve uit een Dichtstuk kan nemen, zonder dat hier door de hoofddaad belet wordt haar einde te bereiken.

Ondertusfchen is het zeker, dat dit woord eertijds eene andere betekenisfe gehad hebbe, dan het nu bij ons heeft, doch dit fchijnt voor al plaats gehad te hebben in de Toneelfpelen: het *Epifode* behoorde oudtijds onbetwistbaar tot derzelve wezen. ARISTOTELES overtuigt ons hier ten eenemaal van, als hij (1.) de deelen van het treurfpel in vieren onderscheidt; in de

VOOR-

(1.) *Over de Dichtk. Hoofdd. 7.*

VOORREDE (*προλογος*) welke voor den optred van den *Rei* gaat, en de voorstelling van 't ontwerp be-
helst; het EPISODE (*ἐπεισόδιον*) dat tusfchen den *eerften*
en laaften zang van de Reijen invalt, en dus het garit-
fche ligchaam des Toneelftuks bevat; behalven den
uitslag; den UITSLAG (*ἐξοδος*) welke na de zangen
der Reijen is, het doel van den Dichter, de bereiking
van het ontwerp; en eindelijk DE ZANGEN DER
REIEN (*χορικά*). Dat ieder Treurspel uit deeze dee-
len bestaat, zegt hij uitdrukkelijk: het is dus blijkbaar
dat ieder Treurspel het *Epifode* der ouden heeft, en 't
blijkt allerduidelijkst, dat dit Epifode een onaffcheid-
baar, een noodzaaklijk gedeelte van het Treurspel is,
want, zegt onze Wijsgeer (2.) *de deelen eener*
zaak moeten zodanig faamenhangen, dat door ver-
plaatsing van eenig deel, of door het wegnemen deszelfs
het geheel veranderd of verwrongen wordt: want het geen
ontbeerd kan worden, zonder dat deszelfs gemis in het
oog loopt, kan niet gezegd worden een deel te zijn. Of
dit woord midlerwijl geen geheel andere betekenisfe in
het Heldendicht, zelfs bij de ouden, gehad hebbe,
twijffele ik. — Als ik de Theorie, die ARISTOTE-
LES ons hier omtrent geeft, vergelijk met de voor-
beelden der Griekfche en Latijnfche Dichteren, dan
worde ik bijna geneigd te geloven, dat onze *Epifoden*
in 't Heldendicht volmaakt dezelfden zijn, als die der
Ouden in 't Heldendicht waren, en dat derhalven dit

woord

(2.) *L. c. Cap. 9.*

woord in deezen zin nog niet van betekenisfe veranderd zij.

Ik zal mij met één woord nader hier omtrent verklaren, om dat mijn onderwerp mij hier van zelve toe leidt, hoe zeer ik mij anders geheel onbevoegd reken, om in eenen twist van zulk eene natuur, als deeze is, die zo veel belezenheid in de Schriften der ouden vooronderstelt, de minste partij te trekken.

Indien het *Episode* in het Heldendicht het zelfde ware, wat het naar de bepaaling van ARISTOTELES in het treurspel is, dan moest het volstrekt het geheele ligchaam des Heldendichts behelzen. — Men zou 'er alleen de voorstelling en de inroeping van kunnen afnemen, en al het overige maakte het *Episode* uit. Maar kan dit ooit het denkbeeld geweest zijn van den zelfden man, die ons elders (3.) leert, dat het Heldendicht door de *Episoden* zijne uitgestrektheid verkrijgt, en 'er vervolgens om zich duidelĳk te maken bijvoegt; *immers het groote verbaal der Odyssee heeft geen anderen (wezenlijken) inhoud dan den volgenden: Zeker Vorst is veele Jaaren van zijn Land verwijderd, Neptunus vervolgt hem tot hij alleen en verlaten is. Terwijl verders tot zijnent de zaaken zo gesteld zijn, dat zijn vermogen door Vrijers doorgebracht, en zijnen Zoon lagen gelegd worden, landt hij daar aan bij de gelegenheid van een Onweder, berkent eenigen der zijnen, bedriegt de kwalijk gezinden, blijft be-*

(3.) L. c. Cap. 17.

behouden en verdelgt zijne vijanden. Dit is het eigens der Fabel; al het overige zijn Epifoden.

Hier onderscheidt Aristoteles tastbaar het ligchaam van de Odyssea, haare hoofddaad, van de *Epifoden* — en al wat hij hier onder den rang van *Epifoden* brengt; bij voorb. *het geval van Circe, van Scylla, van Caribdis, dat der Syreenen* — alle gebeurtenissen, die van de hoofddaad onderscheiden zijn, brengen wij 'er heden nog toe.

Maar is het met de Eneade wel anders gelegen? Al wat wij in dezelve Epifoden noemen, bestempelen wij in onze hedendaagfche Heldendichten nog met dien naam — de Liefde van Dido is immers in de Eneade het zelfde wat die van Gabrielle d'Étrée in de *Henriade* is; beide noemen wij ze Epifoden, beide kunnen ze uit deeze Dichtstukken genomen worden, zonder dat de Hoofddaad in duigen valle. — Zelfs ontmoeten wij Epifoden in Virgilius, die, even als menigwerf de onzen, de handeling noch bevorderen, noch verhinderen. — Zo is bij voorb. *de reise van Eneas door de belle, het verhaal van den Oorsprong van het Feest van Hercules door Evander* — zo is *Abadona in de Messade* en *het bericht van de Zonde aan Satan in het Paradijs verloren.*

Maar is het, behalven dit, niet zeer waarschijnlijk uit het verhaal van *Aristoteles* zelf, dat de Epifoden, die zulk eene verandering in het Treurspel zelve ondergaan hebben, eer ze tot hunne volmaaktheid gekomen zijn, naderhand van het toneel tot het Heldendicht

over-

overgaande, op nieuw van natuur veranderd zijn, of ten minsten zich geheel naar de natuur van 't Heldendicht geschikt hebben? — Wat hier van zijn moge, want ik beken het nogmaals, *non nostrum est tantas componere lites*, dit is zeker, dat wij hedendaagsch door een *Episode* verstaan, *eene kleene tusfchengebeurtenisse, die aan de hoofddaad ondergeschikt en verknocht is, en door de willekeurigheid des Dichters in het geheel kunstig wordt ingevlochten.*

'Er zijn twee gewigtige redenen, die voor het gebruik der *Episoden* in 't Heldendicht pleiten; de eerste is uit de algemeene zucht, die alle menschen voor de verandering hebben, genomen. Wij beminnen door eene welgekozen verscheidenheid, ten minsten voor eenige oogenblikken, in onze aandacht op eene gewigtige zaak verpoost te worden. Het gemoed geniet dan eene bekoorlijke rust, die de krachten van onzen Geest herstelt, en ze op nieuw bekwaam maakt om eene verdubbelde aandacht aan het hoofdonderwerp te verlenen. Hier komt bij dat de *Episoden* aan het Heldendicht zijne behoorlijke uitgestrektheid geven; beide deeze redenen geeft ons *Aristoteles* op, als hij zegt, *dat het Gedicht door de Episoden tot eene merkelijke groote aangroeit, dermaate dat deeze eigenschap niet weinig tot deszelfs aanzienlijkheid toebrenge, als mede dat het den toeboorder eene verandering verschaft door de verschillendheid der ingelaschte geschiedenissen* (4.).

Het

(4.) *L. c. Cap. 24.*

M

Het is ondertusſchen niet het zelfde hoe de Epifoden in het Heldenſicht gebruikt worden. Indien ze de *Eenheid* van 't Bedrijf nadeelig zijn, weren ze eer alle vermaak dan dat ze volgens haar waare doelwit het zelve bevorderen. Ik kan haare vereiſchten, zullen ze in 't Heldenſicht eene gelukkige uitwerking doen, niet beter opgeven dan met de woorden van RIEDEL (5.) die hier naar onze gedachten bij uitſtek duidelijk is. Zal de Epifode de Eenheid der handeling en haaren voortgang niet te zeer afbreken, zo moet zij door omſtandigheden voorbereid worden. Zij moet langer of korter zijn, naar maate zij meer of minder met de handeling verbonden is; haar begin en einde moet door een ongedwongen overgang in het gantsche verhaal ingevlochten worden; de eene Epifode moet geen betrekking hebben op de andere; zij moet op eene plaats voorkomen waar de hoofdhandeling ſtil ſtaar; en ze moet eindelijk den hoofdtoon van het geheele werk in zich hebben. Het eind oogmerk van het vergenoegen vordert, daar en boven, dat zij levendig en intereſſant zij, maar minder dan de Hoofdzaak, en zich, uit hoofde der verſcheidenheid en afwiſſeling, met onderwerpen bezig houde, die van de navolgenden en voorgaanden onderſcheiden zijn. Epifoden waar aan deeze eigenschappen ontbreken, geven een verward plan, een verdeeld belang, eene al te groote ingewikkeldheid, en worden dikwijls ook daar door

(5.) *Theorie der ſchoone Kunſten en Wetench.* 1 D. Bladz. 364.

door verdrietelijk, om dat zij ons in een vermoeiend *detail* brengen.

Men ziet hier uit van hoe veel belang het voor den Dichter zij eene groote en ingewikkelde daad tot een hoofdonderwerp voor 't Heldendicht te verkiezen; hoe ligt hij anders gevaar loopt van, of door eene al te uitgebreide menigte van *Epifoden* de geheele aandacht van de hoofddaad af te trekken, of door al te groote en gewigtige *Epifoden*, die elk in haar foort eene voornaame daad uitmaken, de eenheid van 't bedrijf te schenden, of eindelijk van zijn toevlugt te moeten nemen tot gebeurtenissen, die geene betrekking, hoe genaamd, met de hoofddaad hebben, en die uit het Dichtstuk genomen kunnen worden, zonder dat zij zelfs eene ledige plaats nalaten. Zedanig is de geschiedenis van *Hypsipyle* in de *Thebaïde* van STATIUS.

BOSSU (6) merkt met recht aan, dat hoe meer eene *Epifode* naar een geheel bedrijf zweemt, hoe meer de Dichter, die ze in zijn stuk inlast, verplicht is haar op het kunstigste met de Hoofddaad te verbinden, en 'er het gemoed van zijne Lezers, eer hij 'er hen inwikkelt, voor af toe te bereiden. Zou men zich een gewigtiger *Epifode*, en die meer de gedaante van een geheel bedrijf heeft, kunnen voorstellen, dan de *Liefde van Dido* in de *Enéide* is? en echter verbreekt deeze in geenen deele de Eenheid — alleen door het meesterlijk

(6.) *Trait. du Poëm. Ep. pag. 133.*

lijk gebruik, dat VIRGILIUS van deeze beide vereischten gemaakt heeft. Het geheele begin des eersten Zangs prent het gemoed van den Lezer reeds genoeg in, dat de aankomst van *Eneas* te *Carthago* eene verhindernisse, eene met oogmerk geschiede geweldadigheid zij. Met den aanhef der *Episode* zelve wordt deeze waarfchouwing vernieuwd. De Trojaanen zijn raauwlijks te *Carthago* ontvangen, of wij horen ze verhalen, dat hun doelwit zij naar *Italien* te stevenen.

*Est locus, Hesperiam Graji cognomine dicunt,
Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebae:
Oenotri coluere viri: nunc fama, minores.
Italiam dixisse, ducis de nomine, gentem:
Iluc cursus fuit (7.).*

En eer *Dido* nog eenig voornemen omtrent *Eneas* vertoont gebruikt de Dichter den tweeden en derden Zang om het voornemen van dien held, en de noodzaaklijkheid van op het bevel der Godspreeken en Priesters naar *Italien* te gaan, te doen begrijpen — dit alles meldt *Eneas* aan *Dido* zelve. De geheele *Episode* is zodanig met dit hoofdoogmerk vervuld, dat de Dichter niet gewild heeft dat men het een oogenblik uit zijn gezicht verloor. *Eneas* blijft ook hier de hoofdperfoon, alles wordt door Juno bewerkt, niet uit liefde voor *Dido*, want had dit haar drijfveer geweest, dan

(7.) *Lib. I. Vers 534.*

dan waren de Trojaansche kielen nimmer aan de Carthaagsche kust geland — *Dido* zelve klaagt immers :

*Felix, heu nimium felix! si litora tantam
Nunquam Dardaniæ tetigissent nostra carinæ!* (8.).

— maar uit haat tegen *Eneas*, daar de ongelukkige Koningin aan gewaagd, en het slachtoffer van werd: hij alleen is het punt daar alles hier op uitloopt. Men moet derhalven dit voorval niet aanmerken als de Geschiedenisfe van *Dido*, tot wier opzicht het een geheel bedrijf is, maar als een Knoop door den wrok van *Juno* geweven, om de aanlanding en stichting van *Eneas* in Italiën te weren.

(8.) *Lib. 4. Vers 657.*

TIENDE HOOFDSTUK,

Over het Wonderbaar,

Door het *Wonderbaar* in de Dichtkunst verstaat men gemeenlijk *alles wat boven de gewoone werkingen der Natuur gaat, en door eenige Godheid of vermogender Wezens dan de mensch verricht wordt.*

Men heeft den oorsprong van het zelve in verschillende dingen gezocht. De Heer BITAUBÉ, die, bij gelegenheid eener openbaare Vergadering van de Maatschappij der Wetenschappen en fraaie Letteren van Berlin, eenige aanmerkingen over het *Wonderbaar* in 't Hel- dendicht voorlas, schijnt in dezelve van gedachten te zijn, dat de Wijsbegeerte zelve de bijgelovigheid, en deeze wederom het wonderbaar hebbe voortgebracht. Hij beroept zich (1.) op de gewoone ontwikkeling van het menschlijk verstand: bij den eersten aanvang hier van ontdekt de mensch, dat niets zonder oorzaak geschiedt, en zie daar den eersten stap tot de Wijsbegeerte — dan, ver van zich in een lang en moeilijk onderzoek te begeven, verbeeldt hij zich de oorzaak, die

(1.) Men kan deeze aanmerkingen vinden voor zijnen *Guit-
taume.*

die hij verlangt, en hij is voldaan. Hij vergoedt de Zon, die ons het leven schijnt toe te zenden; den Beek met welke de Vruchtbaarheid zich verspreidt; den Boom, die zich met overvloed bekroont. Dat vrij de eerste stralen eener opperoorzaak in zijn verstand slikkeren, hij zal niet terstond de afgoden, die hij zelf geheiligd heeft, verwerpen; hij voegt ze bij haar, en men ziet hem beurtelings aan deze opperoorzaak een onbeperkt albewind toestaan, en ontzeggen.

In deze mengeling van grootheid en zwakheid, die het menschlijk verstand uitmaakt, vervolgt de Heer BITAUBÉ, ontdekt zich de geboorte van het wonderbaar. — Gistende dat 'er andere Wezens bestonden, dan die de zinnen treffen, treedt het vernuft als buiten de grenspaalen der Natuur, werpt zich in eene denkbeeldige Waereld, vergroot de aardfche voorwerpen, verzamelt in eene zelfde plaats verschildend verspreide schoonheden, schept onbekende Weezens — verwonderd over zijn eigen werk, neemt hij alles voor de wezenlijkheid zelve.

Wij voor ons geloven, dat het *Wonderbaar* alleen ontspruit uit die aangeboren zucht voor het zelve, die zich in alle menschen ontdekt, en die geen gevolg van eenige de minste wijsgeerige gedachten omtrent de oorzaak der dingen zijn kan, dewijl ze zich reeds brandende ontdekt in kinderen, die nog voor zulk een onderzoek, hoe oppervlakkig men dit ook stellen wil, ten eenemaal onvatbaar zijn. Een sprookje van Tovergodinnen of spookten maakt hen geheel aandacht. —

Deeze zucht groeit met hun op, en de graad van Waarschijnlijkheid, die hun verstand, naar maate dat het zich ontwikkelt, hooger begeert, maakt het eenige onderscheid uit tussehen de verschillende aandoeningen voor het wonderbaar in kinderen en volwasfen menschen. Hoe vaak heb ik het verbazend uitwerkfel van het wonderbaar, bij het verhaal eener verschijning van geesten, met al het ijsfelijke der somberste omstandigheden verzeld — zelfs onder lieden van zeer veel verstand — gezien. Eene bijna doodelijke stilte heerschte onder de toehoorders — men waagde het niet om op de gewoone wijze adem te halen — de geheele ziel scheen aan den mond des sprekers gekluisterd te zijn — eene koude rilling vloog over aller lijf, en joeg een onwilligen traan uit de oogen — de hairen rezen te berge. Dat 'er in die oogenblikken iets krake of valle! — een geluid, dat men in eene andere gelegenheid — zelfs in een belangrijk gesprek, naauwlijks merkt, zal dan den hevigsten schrik veroorzaken, om dat alle zenuwen gespannen zijn, en geene gedachte buiten het ontzachtelijke van 't verhaal — geene bewustheid van al wat bij of om ons voorvalt, in de ziel plaats kan vinden (2.).

Moog-

(2.) Ik herinnere mij hier eene juiste aanmerking, die *Ditaubé* ergens maakt: *Captivez l'ame par une idee grande ou par un sentiment très vif, moins capable de s'apercevoir que vous la repaissez de fictions, elle y repandra de nouveaux charmes & ecartera les reflexions qui troubleroient son plaisir.*

Mooglijk is de heimelijke bewustheid van den aanwezig, daar onze vermogens en krachten vatbaar voor zijn — eene bewustheid, die wij altijd onmerkbaar met ons voeren, en die menigwerf in een sterk gevoel onzer grootheid uitbarst, de waare bron daar deeze zucht uit voortvloeit. Dezelfde aandrift, die ons voor het wonderbaar bezielt, hebben wij ook, schoon in minder trap, voor alle groote daaden en uitstekende gevoelens. Wij zien bij het verhaal 'er van voor welk eene grootheid de mensch vatbaar zij — het zijn zo veele proeven, die onze geliefkoosde gedachten staven — en zouden wij een verhaal, dat op zulke eene lieflijke wijze onze eigenliefde streelt, niet beminnen? Deeze trek is natuurlijk nog sterker voor het Wonderbaar, daar zelfs de mensch voortreffelijker Wezens door zijne deugd aan zijne belangens verbindt, terwijl hij teffens in zijne ziel iets van hunne natuur ontdekt. — Zou zijne grootmoedigste eigenliefde ooit meer kunnen gestreeld worden?

Men werpe mij hier de eigen zwaarigheid, die ik tegen het gevoelen des Heeren *Bitaubé* opperde, niet tegen — of naamlijk onze kinderen in die jaaren, waar in wij ze reeds met zo veel lust naar een sprookje horen luisteren, voor zulk eene gedachte vatbaar zijn? De ondervinding, hier alleen de zekere Leermeeftresse, beslisse dit — zij zal ons tonen hoe het nauwlijks stamerend Wichtje zig reeds gedurig met een schooner verschieft streelt — hoe het zich altijd een volmaakter model, dan het zichzelve verbeeld te zijn, voor-

stelt. Zo groot, zo rijk, zo verstandig te worden — zie daar zijne dikwerf onnozele harsfenschimmetjes; maar zie daar teffens zo veele bewijzen voor den heimelijken trek tot volmaking, die zich reeds zo jong ontdekt, en die de bewustheid van den aanwas, daar onze vermogens vatbaar voor zijn, vooronderstelt.

't Is waar, de Bijgelovigheid heeft naderhand deeze natuurlijke zucht voor het wonderbaar (3.) in den Mensch — eerst in Egijpten — maar vooral bij vervolg van tijd in Griekenland tot in het buitenspoorige gedreven; maar kon dit anders zijn? Immers heeft de Godsdienst den sterkten invloed op het wonderbaar; hij doet ons die wezens kennen, wier werking het wonderbaar uitmaakt; 't volgt derhalven van zelve, dat, naar mate de eerste ongerijmder is, het laatste belagchelijker moet worden: maar dit laat niet na, dat ik 'er den eersten oorsprong van aan edeler oorzaak toeken. Hoe menigmaal vinden wij het wonderbaar in de gewijde schrift zelve gebruikt.

(3.) *A peine les fables, nées au sein de l'Égypte, furent elles transplantées dans la Grèce, qu'elles y prirent un rapide accroissement. La les premiers traits de la Mythologie respirèrent les jeux, les plaisirs, l'abondance. Les Sociétés, dans leurs origine, dependent plus du climat que lors qu'elles sont arrivées a leur perfection. Déjà l'on entretoyoit Bacchus couronné de lierre & dansant sur les coteaux, Ceres se promenant avec majesté dans les plaines, la légère Flore précédant les pas de la grave Pomone, les Nymphes des bois folatrant avec les Sylvains, le Dieu de la guerre soumis a l'amour, la chaste Diane même poussant des soupirs. Dans les Climats du Nord, ou la divinité des Combats reçut les principaux honneurs, l'image de la félicité suprême fut de boire de la bierre dans le crane de ses ennemis. Bitaubé l. c.*

bruikt. Eene plaats uit JOB, om van veele andere niet te spreken, kan ik niet nalaten hier bij te brengen — zij heeft mij altijd bij derzelve lezing eene kleene huivering verwekt. — Indien het *Bock van Job* een gedicht zij, gelijk nog onlangs met zeer veel smaak en kunde beweerd is (4.) komt deeze schoone plaats hier te meet in aanmerking — zij is deeze (5.).

„Voorder is tot mij een woord heimelijk gebragt en mijne oore heeft een weinigsken daar van gevat — onder de gedachten van de gezichten des nachts, als diepe slaap valt op de menschen, kwam mij schrik en bevinge over, en verschrikte de veelheid mijner beenderen — toen ging voorbij mijn aangezichte een Geest — hij deed het hair mijnes vleesches te berge rijzen. Hij stond — doch ik kende zijne gedaante niet — eene beeltenisse was voor mijne oogen — daar was stilte; — en ik hoorde eens stemme, zeggende: Zoude een mensch regtvaardiger zijn dan God? — zoude een man reiner zijn dan zijn Maker?”

In de daad de bijgelovigheid kan de eerste bron van het wonderbaar niet geweest zijn, zo dra wij slechts geloven, dat de waare Godsdienst eerst plaats gehad hebbe, en dat de dienst der afgoden naderhand door het verbasterd verstand der Menschen, die meer en meer van den waaren en eenigen God afweken, ingevoerd zij

(4.) Zie Niemeyer, *versuche über das Charakteristische in dem Buch Hiob*, te vinden in het 2de D. van zijn *Charakteristick der Bibel*.

(5.) *Hoofdd. 4. Vers 12 — 17.*

zij — en wat Christen gelooft dit niet? In de eerste tijden na de schepping, toen het Opperwezen gewoon was, of zelf, of door Engelen zijn' wilaan de stervelingen bekend te maken, was 'er het wonderbaar, zonder dat 'er de bijgelovigheid was. Het gesprek van eenen afgevallen Engel onder de gedaante eener slang met Eva — de Cherubinnen, die in een vlamvend vuur het Paradijs bewaarden — zie daar reeds het wonderbaar in den vroegsten morgenstond der Waereld. Is het te verwonderen dat de mensch, door zulk eene hevige zucht naar het zelve, als wij gezien hebben, bezielde, en dagelijks gelegenheid vindende om deze zijne begeerte voldaan te krijgen, dit genoeg, dat hem geduurig zijne grootheid herinnerde, zo sterk geliefkoosd hebbe? Is het te verwonderen, dat hij vervolgens, toen de kennis van zijnen Schepper hoe langer hoe donkerer voor hem wierd — toen hij zich met geen gezantschap van Engelen meer verceed zag, toen deeze zelfde zucht hem echter bezielde, dat hij toen zijne eigen harsenschimmen hebbe aangeboden, en een wonderbaar bemind, dat even beuzelachtig was als de Godsdienst, daar het uit ontsproot? Het geheele onderscheid komt hier op neer — voor ons namelijk — is het wonderbaar uit den waaren Godsdienst genomen, dan is het zuiver, grootsch, waarschijnlijk — is het uit den Afgodendienst genomen, dan is het door bijgeloof besmet, beuzelachtig, ongerijmd. Dit brengt mij van zelf tot mijnen eersten regel, wiens ontwikkeling het tot hier toe beredeneerde duidelijker zal maken; hij

is

is deeze: *De Waarschijnlijkheid bepaalt het schoone van het wonderbaar.* Dit vloeit uit het geene wij over de Waarschijnlijkheid gezegd hebben, natuurlijk voort. Niets kan ons belangrijk worden, dat ons niet eerst waarschijnlijk is. Dient nu het wonderbaar om het hoogste belang te verwekken, gelijk wij gezien hebben, dan moet de waarschijnlijkheid als het noodzaaklijkste vereischte 'er van, buiten welke alle andere schoonheden haare toverkracht verliezen, aangemerkt worden. Hier vervalt derhalven voor ons al het wonderbaar, dat uit de *Mythologie* en den geheelen Heidenfchen Godsdienst genomen is. Dit was belangrijk voor de tijdgenooten der oude Dichteren, om dat het hun waarschijnlijk voorkwam; zij geloofden aan die beuzelingen; de *Mythologie* was voor hun in dit opzicht, wat voor ons de Bijbel is. — Maar kan dit ooit waarschijnlijk voor ons worden? (6.) Deeze reden pleit mijns

(6.) De volgende redekaveling van REMOND DE ST. MARC hieromtrent, is naar onze gedachten, onwederleggelijk: *La Poësie, zegt hij in eene aantek. onder den 3^{den} Zang van Boileau's Art poët. est un Art d'illusion, qui nous presente des choses imaginées, comme réelles. Quiconque voudra réfléchir sur sa propre expérience, se convaincra sans peine, que ces choses imaginées ne peuvent faire sur nous l'impression de la réalité, que l'illusion ne peut être complète, qu'autant que la poésie se renferme dans la creance commune, & dans les oppinions nationales. C'est ce qu' Homere a pensé. C'est pour cela qu'il a tiré du fonds de la creance & des oppinions repandues chez les Grecs tout le Merveilleux, tout le Surnaturel, toutes les Machines de ses Poëmes. — En consequence du même principe on ne scauroit douter qu'il ne fallut puiser le Merveilleux de nos Poëmes dans*

mijns bedunkens zo sterk tegen het wonderbaar van de Ouden met opzicht tot ons, dat men zich nauwlijks verbeelden kan, dat 'er Dichters zijn, die deeze beuzelingen, die zelfs geen oogenblik voor ons waarfchijnlijk kunnen worden, eene plaats in hunne Dichtstukken geven. *Ik verwondere mij*, zegt SAINT-EVRÉMOND (7.), *dat de oude Dichters zo nauw gezet geweest zijn op de Waarfchijnlijkheid in de bedrijven der menschen, en dat ze 'er geene hoe genaamd bewaard hebben in die der Goden. Die geene zelfs, die het wijste van hunne natuur gesproken hebben, hebben niet na kunnen laten om op eene buitensporige wijze van hun gedrag te spreken. Als zij hun wezen en eigenschappen vast stellen, maken zij hen onsterflijk, oneindig, almachtig, volmaakt, goed en wijs: maar van het oogenblik dat zij ze doen werken, is 'er geene zwakheid daar ze hen niet aan onderhevig maken, geene dwaasheid of kwaad-aartigheid die ze hen niet laten bedrijven.* Deeze aanmerking is zo waar, dat ze zelfs een der grootste bewonderaaren van de voortbrengfelen der Oudheid in de oogen

dans le fonds meme de notre Religion — s'il n'étoit pas incontestable que

*De la Foi d'un Chretien les mysteres terribles
D'ornemens égayés ne sont point susceptibles.*

Hoe weinig dit laatste onbetwistbaar zij, zullen wij nader zien.

(7.) *Du merveilleux, qui se trouve dans les Poèmes des Anciens.
Tom. 4. de ses Oeuv. mêlés.*

oogen gevallen is. LONGINUS, op wien ik hier doele, zegt (8.) van *Homerus*, dien hij anders zo vaak als een model opgeeft, dat als hij bij hem de wonden, de saamenspanningen, de traanen, de boeiens der Goden ziet, en alle die andere noodlottigheden, daar ze zonder ophouden ingeraken, het hem toefschijnt, dat de Grieksche Dichter, zo veel hij kon, zijn best gedaan hebbe om Goden te maken van die Menschen, die bij de belegering van Troijen geweest zijn, en daar en tegen van de Goden zelve menschen. *En nog maakt bij ze van een slechter staat, want wat ons betreft, vervolgt de Kunstrechtter, ten minsten hebben wij den dood, die als eene gewisse haven is om uit onze ellende te geraken, terwijl bij de Goden, door ze dusdanig te vertonen, eigenlijk niet onsterfelijk, maar eeuwig rampzalig maakt.* En wij zouden onzen toevlucht tot deeze ongerijmdheid nemen?

Of gaat mogelijk het gevoelen van BOILEAU hier door, als hij, na de Fabelen der Ouden als een wezenlijk sieraad in 't Heldendicht verdedigd te hebben, besluit (9.).

*C'est donc bien vainement que nos Auteurs déçus,
Bannissant de leurs Vers ces ornemens reçus,
Pensent faire agir Dieu, ses Saints & ses Prophetes
Comme ces Dieux éclos du cerveau des Poëtes:*

Met-

(8.) Zie het 7de Hoofdst. zijner Verhand. over 't Verhevene.

(9.) *Art. P. ch. 3.*

Mettent a chaque pas le Lecteur en Enfer (10.):

N'offrent rien qu' Astaroth, Belzébuth, Lucifer:

De la Foi d'un Chrétien les mysteres terribles

D'ornemens égayés ne sont point susceptibles

L'Évangile a l'Esprit n'offre de tout cotés

Que penitence a faire, & tourmens mérités. (11.):

In

(10.) *Homère & Virgile*, zegt **DES MARETS** met recht tegen deeze belagchelijke zwaarigheid, *y ont aussi mis leurs Lecteurs, puis qu'ils y font descendre leurs Heros.*

(11.) 't Is te verwonderen dat **St. MARC** de zwakheid van deeze reden niet gevoeld hebbe. Hij begreep wel dat de *fidies* uit de *Mythologie* niet geschikt waren voor onzen tijd, gelijk wij straks gezien hebben, dan de reden, die **BOILEAU** hier bijbrengt, deden hem teffens begrijpen, dat onze Godsdienst tot geen *Ficties* bekwaam was; hier kwamen bij de voorbeelden van **TASSO** en van zijne navolgers, die somtijds door hunne versieringen, uit de openbaring gehaald, belagchlijk zijn geworden, en *St. Marc* schijnt niet begrepen te hebben, dat dit alleen veroorzaakt is geworden door de eeuwigduurige vermenging, die zij van gewijde en ongewijde dingen gemaakt hebben, en dat zij dit gebrek ten eenemaal ontgaan zouden hebben met zich alleen bij de openbaring te houden. Van hier schijnt hij tot een ander uiterste gekomen te zijn, hij dacht namelijk, dat wij het geheele wonderbaar in onze Helden-dichten misfen konden. *Ik zou niet verwonderd zijn*, zegt hij, *dat dit nog eens met gegronde redenen betoogd wierd.* Ondertusfchen heeft **DES MARETS** naar mijn oordeel de zwaarigheid van **Boileau**, dat de verborgenheden van het geloof noch het Euangelie, dat niets dan boetvaardigheid en welverdiende straffen predikt, geschikt zijn tot poëtische versieringen, zeer wel opgelost. Men spreekt van deeze dingen in onze Dichtstukken niet, zegt hij, de bijzonderheden van de Waarheden, die hunne betrekking onmiddelijk op de praktijk hebben, behoren zeker niet tot de hooge Poëzy, het Leerdicht alleen kan 'er gebruik van maken — maar het groote, het verhevene, het wonderbaare, dat 'er alem in onzen Godsdienst voorkomt, zie daar het geschikte voor eene soort van Poëzij, wier doel het vermaak is.

In de daad indien onze Godsdienst niet geschikt is voor het wonderbaar, zoo als Boileau beweert, dan verbannen wij met de Fabelen een der grootste sierfelen van 't Heldendicht. — Maar is onze Godsdienst 'er waarlijk niet geschikt toe, geeft ons de Openbaring 'er in 't geheel geene aanleiding toe? Dit verdient nader onderzoek. Indien men zich onze beschrijving van 't wonderbaar gelieft te herinneren, dan komt *deze* vraag hier op neer, of *wij in de gewijde rolle hooger wezens aantreffen dan de mensch — of deze wezens bunnan bijstand aan hem verlenen willen — en eindelijk of ze in grootheid en luister de Goden der Ouden kunnen opwegen.* Hoe volmondig kunnen wij dit alles met ja beantwoorden — en welke onnavolgbare toneelen ontsluit ons hier de openbaring toe! daar vinden wij een volmaakt Opperwezen, dat de groote Schepper van 't Heelal is, dat gedurig voor zijne Schepselen waakt. De zinnelijke beschrijving, die 'er ons de gewijde rolle van geeft, verrukt en verbaast. — De glans der Afgoden verzinkt 'er voor. — 't Is een God, wiens Troon op de eeuwigheid gegrond is — de Wolken verftrekken hem tot een wagen, hij wandelt op de vleugelen des Winds — donderende met de stemme zijner mogendheid, smelten de bergen als wasch voor hem, en de grondvesten der aarde schudden — een vuur verteert voor zijn aangezicht en rontom hem stormen de Orkaanen — zijn hand houdt een onuitputbaaren Beker, daar hij de Godloozen op den geheelen aardbodem uit-

N drenkt

denkt (12.) Maar behalven deezen eersten oorsprong aller dingen, welk een bedwelmend aantal hooger wezens dan de mensch ontmoeten wij daar alom. Duizendmaal duizend

(12.) Deeze trekken zijn, gelijk men ziet, uit verschillende plaatsen der II. Schrift genomen, en hier onder een gezichtpunt gebracht. Het hapert ondertussehen niet aan eene menigte diergelijke en nog sterker beschrijvingen van 't Opperwezen in de Openbaring. Laat mij 'er hier nog eene der schoonsten, daar ik, naar mijn oordeel, geen weergaê van weet, bijvoegen; zij is geheel uit het 3de Hoofdstuk van Habakuk genomen. De Almagtige wordt hier op eene poëtische wijze vertoond in eene prachtige maar vreeslijke toerusting aanterukken om het Chaldeeuwfche Rijk te verwoesten, en teffens zijn Volk te redden. Men hore hoe ze naar de laatste en beste vertaling, waarvan ik de mededeeling aan mijnen kundigen Vriend *Krieger* verplicht ben, luidt:

„ Deus ex Themane venit, Sanctus de monte Paran; tegit cœlum
 „ ejus majestas, gloria ejus totum terrarum orbem implet. Splendet ut sol, radios scintillantes emittit, absconditam suam potentiam patefacit. Pestis eum præcedit, aves voraces sequuntur. Gradum sistit — terram concutit: aspicit gentes & dissipat eas, montes sempiterni finduntur, colles antiqui subsidunt, ruinas æternas infert. Metuunt sibi Cuschæorum tabernacula, contremiscunt tentoria Midianitarum.

„ Sic fluminibus, o Jovæ! irasceris! sic ira tua in fluvios scivie! sic adversus mare indignatio tua, quando equis tuis veheris curribusque per spatia amplissima!

„ Hac cataracta suspectum reddis arcum tuum testem promissionis, fluminibus terram scindis.

„ Vident te montes & contremiscunt, aquarum gurgites erumpunt, abyssus resonat, undis in altum subiat. Sol & Luna in statione sua subsistunt, lucent sagittæ tuæ, splendent fulgura tanquam tela a te vibratâ. Iratus terram pervadis, gentes contris indignabundus. — Sic egredieris in salutem populi tui, in salutem tibi consecrati”. Videant. Prophet. minor. ex recent. text.

zend dienen hier God, en tien duizendmaal tien duizend staan voor zijn aangezicht — deeze alle worden uitgezonden tot dienst der menschen. — Wij vinden 'er eene lengte van voorbeelden in de Openbaring van — Hier bij komen de afvallige Engelen, die altijd der deugd en den sterveling, die haar betracht, tegen zijn. Alle deeze wezens verschijnen nooit of 't is op eene betamelijke en met hunne natuur allezins overeenkomstige wijze (13.) Aanmerkelijk is het dat juist de drie

zelf-
text. Hebræi & vers. antiq. latine versi, notisq. Philolog. & cris.
Ill. a J. A. DATHIO.

GOD kwam van Theman, de Heilige van den berg Paran; zijne Majesteit bedekt den Hemel, zijn lof vervult geheel den Aardkloot. Hij blinkt gelijk de zon, Hij schiet glinsterende stralen, Hij maakt zijne verborgen Magt bekend. De Pest treedt voor hem heenen, verslindende vogels volgen. Hij houdt stand — de aarde schudt: Hij schouwt de volken aan en verstroot ze. De geduurige bergen worden van een gereten, de aeloude heuvelen zinken, Hij verwekt eeuwige puinhoopen. De Cuscheische tabernakelen leven, de tenten der Midianiten silderen!

Vertoornt Gij U dus, o JEHOVA! op de rivieren! woedt dus uwe verbolgenheid op de stroomen! dus uwe verontwaardiging tegen de zee, wanneer gij met uwe paarden en wagens door de ongemeten ruimte rijdt!

Door deeze wolkbreek maakt Gij uwen boog, den getuige uwer belofte, verdacht, verdrinkende de aarde met uwe rivieren!

De bergen zien U en schudden, de waterkolken borrelen op, de afgrond loeit met om hoog gejaagde golven. De zon en maan staan stil in haaren loopkring, uwe pijlen lichten, uwe bliksemen glinsteren als spiesen, door U geslingerd. Vergramd trekt gij de aarde door, toornig vermorzelt gij de volken. — Dus treedt Gij uit tot heil van uw Volk, tot heil van de aan U toegewijden. Hoe onsendig overtreft deeze vertaling de onzel!

(13.) Men vergelijkte vooral in het betaamlijke, een zoo

zelfde wijzen, op welke BATTEUX (14.) beweert, dat men het wonderbaar gebruiken kan, en die hij uit de werken der Ouden genomen heeft, ons in de Operr-
baring ook aan de hand worden gegeven: of de mensch, zegt hij, die in 't algemeen weet dat de Godheid op hem werkt, weet geen eene bijzonderheid van de bovennatuur-
 lijke werkmiddelen, of hij weet 'er een gedeelte van. In het eerste geval is 't bedrijf der Goden als afgezonderd van
 dat

voornaam vereischte van de waarschijnlijkheid, het wonderbaar der heidenen hier bij. SAINT-EVREMONT heeft het met zijne gewoone levendigheid voor ons gedaan, en zie hier wat 'er hem van dunkt: *Si l'on considere le Merveilleux des Poëmes de l'Antiquité, dégagé des beaux sentimens, des fortes passions, des expressions nobles, dont les Ouvrages des Poëtes sont embellis; si on le considere déstitué de tous Ornaments, & qu'on vienne à l'examiner purement par lui même, je suis persuadé que tout homme de bon sens ne le trouvera gueres moins étrange, que celui de la Chevalerie: encore le dernier est il plus discret en ce point, qu'on y fait faire aux Diables, & aux Magiciens toutes les choses pernicieuses, sales, deshonnêtes; au lieu que les Poëtes ont remis ce qu'il y a de plus infame au ministère de leurs Déeses & de leurs Dieux. — La Déesse des Arts, de la Science, de la Sagesse, inspire une fureur insensée au plus brave des Grecs (AJAX) & ne lui laisse recouvrer le sens qu'elle lui a ôté, que pour le rendre capable d'une honte qui le porte à se tuer lui même par désespoir. La plus grande & la plus prude des Immortelles favorise de honteuses passions & facilite de criminelles amours (JUNON dans l'Eneide.) La même Déesse employe toute sorte d'artifices pour perdre des Innocens, qui ne devoient se ressentir en rien de son courroux. — Il n'y a pas un des Dieux, en ces Poëmes, qui ne cause aux Hommes les plus grands malheurs, ou ne leur inspire les plus grands forfaits. Il n'y a rien de si condamnable ici bas, qui ne s'exécute par leur ordre, ou ne s'autorise par leur exemple.*

(14.) Princip. de la Liter. Tom. 2. pag. 237.

dat der menschen; de Helden schrijven al wat gebeurt aan natuurlijke oorzaken toe, en in dit geval is de vertoning van het wonderbaar alleen voor den Lezer. In het tweede geval mengen zich de Goden onder de menschen; zij nemen eene menschelijke gedaante aan, gewoonlijk zelfs een bekend aangezicht. — De God handelt dan als een mensch, en laat niet blijken dat hij een God is, voor dat hij verdwijnt. Er is behalven dit eene derde wijze om te werken — door droomen, nachtgezichten enz.

Men ziet duidelijk dat BATTEUX door de *Eneade* aan het denkbeeld van deeze drie wijzen gekomen is. Het gedrag van *Juno*, *Eölus*, *Jupiter* in het eerste Boek hebben hem zijne eerste wijze aangeboden: zij werken daar, zonder dat de Trojaanen dit bewust is: *Venus* en *Cupido* zijne tweede, en de meenigvuldige vermaningen, die *Eneas* in den slaap van zijnen Vader ontvangt, zijne derde. — Maar geeft ons de Openbaring niet dezelfde handleiding om hooger wezens, juist op deeze drie wijzen, te doen werken? De eerste is zichtbaar in 't geval van *Bileam* — zijne Ezclinne weigert voort te gaan, *Bileam* wijt het aan 't onschuldig dier, zonder dat hij den Engel ziet, die haar den doortocht belet. De tweede en derde vinden wij op ontelbare plaatsen. Wat was oudtijds meer gewoon dan eene verschijning van Engelen — van 't Opperwezen zelven, en dat in eene menschelijke gedaante? wat was meer gewoon dan openbaringen door droomen of nachtgezichten? Welk eene vruchtbaare bron vinden wij hier

voor het wonderbaar — en dat in eenen Godsdienst, welken wij gelooven den waaren te zijn — die de eeuwigheid verduren zal, die derhalven aan het wonderbaar, dat uit hem genomen is, eene bestendigheid verzekert, die boven alle verandering van Godsdienstige begrippen verheven is — eene verandering, daar al het wonderbaar der ouden nu reeds onder bezweken ligt, om nooit weer op te staan. Welke voordeelen heeft, na dit alles overwogen te hebben, het laatste nu nog boven het eerste, dat zulke oneindige voordeelen bezit. O Gij! die niet tegenstaande dit nog twijffelen mogt aan den rijkdom deezer Goddelijke bron — ook in dit stuk — voor u zij ons laatste bewijs — maar een bewijs dat alles afdoet — Na de *Mesfiade* van KLOPSTOCK op, en zeg mij waar zich het wonderbaar in eenig Heldendicht zo sterk vertoont, als daar, en dat zonder inmenging van ongerijmdheid (15.). — O hoe groot is God daar

OVER

(15.) Men zie vooral den lofzang, die den Messias in den laatsten Zang der *Mesfiade* wordt toegezongen — welk eene stof! hoe wonderbaar is daar alles, maar teffens hoe betaamlijk? Het zal der moeite wel waardig zijn 'er hier een klein gedeelte van te doen kennen — vooral voor hun die minder bekend met *Klopstock* mogten zijn. — Zie hier wat 'er *Cramer*, de groote kenner van *Klopstock*, in de *Fortsetzung* pag. 233. van zijn reeds aangehaald werk van zegt: *Der grund, das gewebe, der Einschlag dieses gefangs, ist wieder Fiction; und zwar eben diese keusche, weise, mit solcher würde und Behutsamkeit behandelte Fiction (eine Eigenschaft worinn er sich so merklich vor andern heiligen Dichtern, vor Milton, vor Tasso [NB. beide Dichters, die zo wel uit de Fabelkunde als uit de Openbaring geput hebben, en juist hier door vaak in walgelijke ongerijmdheden vervallen zijn] auszeichnet) als in den übrigen Theilen seines Gedichts. Er hat sich über die Befugniss da-*

over al — en welke voortreffelijke wezens — die nergens dan in de verbeelding van Klopstock bestaan, verwekken hier alom het hoogste belang — kunt gij zijnen Eloa, zonder verwondering, zijnen Abbadona zonder traanen, zijnen Adramelech zonder afgrijzen beschouwen? Behoeven wij hier langer bij stil te staan? Deeze oorspronkelijke Dichter, deeze Schepper van het echte wonderbaar, dat altijd verrukken en verbazen moet, belijdt zelf (16.) alle zijne schoonheden, en in de eerste plaats het wonderbaar, uit de Openbaring gehaald te hebben. Dit bewijst dat het mogelijk zij — dit bewijst dat het boven alles verkiesbaar zij, als de eenigste wijze om de waarschijnlijkheid in hetzelfde te bewaren (17.)

Hoe

dazu, und über die Art wie man dichten darf, theoretisch vor dem Messias in einer abhandlung erklärt — Engel und auferstandne, ungeschaffene menschen, und noch nicht geborne Menschen, Bewohner eines Geistes; also alles was vernunft und Einbildungskraft von besetzten Wesen kennen, vereinigen sich zu diesem Preise &c. nog eens: welk ten Wonderbaar!

(16.) In zijne Verhandeling: *Von der heiligen Poësie*, aan 't hoofd van de Mesfiade gedrukt. Men leze dit vertoog met aandacht en zegge dan nog zonder blozen; onze Godsdienst is niet geschikt voor het wonderbaar!

(17.) In de daad al wat omtrent hooger wezens uit de openbaringe genomen is, komt ons grooter en schooner voor dan de flikkerende optooi der Fabelkunde, en echter durven wij aan deze bron geen vertrouwen hieromtrent verlenen. — De Schrijver der *Letterkundige Proeven* maakt bladz. 215. eene vergelijking tusfchen de verschillende beschrijvingen van den Hemel, die men in oude en hedendaagfche Schrijvers vindt, en niemand zal daar ligt den Lauwer der Overwinning aan *Voltaire* (ch. 7.

N 4

v.

Hoe zeer wij inmiddels begrijpen dat onze Godsdienst tot het wonderbaar geschikt zij, keuren wij echter ten hoogsten de vermenging van denzelfven met de Fabelkunde af; dit is de onwaarschijnlijkheid tot den hoogsten trap te brengen. Indien *dan* de versieringen en het wonderbaar uit de Openbaring genomen belagchelijk worden, is zulks niet aan de Openbaring, maar aan den Dichter, die 'er een verkeerd gebruik van gemaakt heeft, te wijten. Welk eene ongerijmdheid den *Zalig-*
ma-

v. 49.) ontzeggen. De beschrijving van den Hemel door KLOPSTOCK in den eersten Zang der *Mesjade* overtreft ze echter nog — zij heeft eene verhevenheid die geen weergaê heeft:

*Mitten in der versammlung der Sonnen erhält sich der Himmel
Rund, unermesslich, das Urbild der Welten, die fülle
Jeder sichtbaren Schönheit, die sich, gleich flüchtigen bächen
Ringsum durch den unendlichen raum, nachahmend, ergießet.*

Naar de vertaling des Heeren Groenevelds.

*Midden in de verzaamling der zonnen verheft zich de hemel,
Rond, onafmeetbaar, der waerelden grondschets, de volheid
Elker zichtbare schoonheid, welke, als vlugtige beeken,
Rondom, door het onzindige ruim, naarbootzend zich uitgiet,*

Zie daar zo veele Proeven, waar uit men zien kan hoe gemakkelijk wij in het Verheven en Wonderbaar buiten de Fabelkunde toekunnen — hoe klein, hoe laag is hier het klatergoud der Heidenen bij? — hun hemel is versiert, even als onze aardse Palceizen — goud, zilver, edele gesteentens, ivoor — zie daar de bouwstoffen 'er van — bij den Hemel van Klopstock en Voltaire verzinkt al het Aardsche. — Hij is der Godheid, die 'er zijn troon in gesticht heeft, waardig — *Freylich*, mogen wij met Cramer zeggen, *Horaz weis von so was nichts, aber Jesaias, Ezechiel, u. s. w. wissen davon.*

maker en *Bacchus*, de maagd *Maria* en *Venus*, ter zelfder tijd in één Dichtstuk te ontmoeten, en echter vinden wij deeze ongerijmdheid in de *Lusiade* van CAMOUENS. SANAZARIUS drijft deeze buitensporigheid nog verder. In een Gedicht, bestemd om de geboorte van den *Verlosser* te bezingen, roept hij *Apollo* en de *Musen* aan, en vergelijkt de eilanden *Creta* en *Delos*, in de Fabelkunde beroemd, het eerste door de geboorte van *Jupiter*, het andere door die van *Apollo* en *Diana*, met *Bethlehem*. Zulk eene veroordeelenswaardige vermenging geeft zelfs aan de waarheden van den Godsdienst den schijn van eene Fabel.

Ik behoef hier niet bij te voegen, dat men het Waarschijnlijke in het Wonderbaar ook aan den toetsteen, dien wij in het zesde Hoofdst. hebben opgegeven, beproeven kan — elk ziet duidelijk, dat hij ook hier zuiver is. Al de Wezens, die de Dichter scheidt, zijn meer of minder waarschijnlijk, naar maate ze meer of minder met de natuur van zodaanige wezens, zo als ze ons de Openbaring vertoont, overeenkomen. Men kan ook hier uit het voorbeeld van den straks genoemden Dichter overtuigd worden. Ieder Seraf, die hij in de *Mesfiade* in eene zo groote menigte invoert, is zo waarschijnlijk, dat men zich zulk een Wezen niet anders verbeelden kan, zelfs na 'er alles over gelezen te hebben, wat 'er ons van in de Openbaring is medegedeeld.

Dan pogen wij eene zwarigheid tegen 't gebruik van 't wonderbaar in 't algemeen op te lossen. Is het wonderbaar, vraagt men, niet juist geschikt om de bewonde-

ring, die men voor den Held gevoelen moet, te verminderen? Zo dra een hooger Wezen voor of op hem werkt, schijnt hij immers niets dan een Werktuig te zijn? Met de vaststelling van onzen tweeden regel (en meer vaste regelen nemen wij in het wonderbaar niet aan) zal deeze zwarigheid van zelve verdwijnen. Hij is deeze: *Men moet het wonderbaar niet gebruiken dan in de allergewigtigste ondernemingen, en zelfs niet dan in de gewigtigste deelen van die ondernemingen, als geen menschlijk doorzicht of vermogen iets meer kunnen baten.* Niet alleen doet het wonderbaar dan de meeste mitwerking, om dat men de hooger Wezens, die de Dichter in zijn werk brengt, in hun voortreffelijkst licht ziet, als de uitvoerders eener daad, daar het grootste mensch voor bezwijken moet, maar ook de Held wint 'er bij: men heeft hem alles zien verrichten wat het uitmuntendst mensch verrichten kan — nu deelt de Hemel zelf in zijne belangen — en met welk eene verwondering moet ik een' sterveling beschouwen, die de Godheid aan zijne Deugd verbindt? — zulk eenen bijstand waardig, schijnt hij ons boven alle stervelingen verheven te zijn.

'Er is, behalven deezen eersten en voornaamsten tak van het wonderbaar, nog een tweede van een minder soort, daar wij hier echter ook iets van zeggen moeten, wanneer de Dichter naamlijk ingebeelde wezens, als Deugden, Hartstochten enz. als Personaadjes invoert. BOILLEAU schijnt dit onbepaald in het Heldendicht te veroorloven,

La

*La pour nous enchanter tout est mis en usage
Tout prend un corps, une ame, un esprit, un visage.*

Dan wij begrijpen, dat ook hier eene zekere welvoeglijkheid in moet betracht worden. Alle afgetrokken denkbeelden zijn zeker tot zulk eene herschepping niet geschikt. De meesten worden op den duur flauw en verveelen, voor al, wanneer ze niet zeer duidelijk in alles personifieerd worden. Dikwerf spreekt men eene deugd als een persoon aan, alleen bij wijze van eene dichtelijke uitdrukking; zo dit een enkele keer geschiedt, en ter loops, is het zeer geoorloofd, anders, merkt **BATFEUX** aan, wordt het zeer belagchelijk aan eene oratorische figuur op den duur eene rol te laten spelen. Geweldige Hartstochten, wier bewegingen zeer levendig zijn, en wier uitwerksels sterk in 't oog lopen, lenen zich met het gelukkigste gevolg tot dit wonderbaar; echter moet men hier altijd bij in acht nemen van deeze metaphysiche Wezens nooit in één gezichtpunt met wesenlijke personaadjes te brengen. Indien het contrast zo sterk is, vernietigen zij zich onderling, en het verstand des lezers weigert zich te lenen aan de verandering, die de Dichter uit gevonden heeft, en die hij in de natuur der zaaken, die hij hem vertoont, in wil voeren. Dit nadeel heeft *Voltaire* met al zijn smaak in zijne *Tweedragt* en *Staatskunst* niet te boven kunnen komen, en zelfs gevoelt men het in de anders zo meesterlijk gekarakteriseerde *Vadzigheid* van Boileau.

De

De Heer SCHLEGEL (18.) noemt nog een' deren tak van het *Wonderbaar*, die geheel buiten onze beschrijving 'er van is. Elk toeval, dat boven die maat van geloofwaardigheid is, die men niet slechts in de gewoone, maar zelfs in de zeldzaamste gebeurtenissen der Waereld vindt, maakt bij hem eene gegronde aanspraak op den naam van *Wonderbaar*. Hier toe behoort naar zijne gedachten de oogenblikkelijke ontdekking dat Edipus zijnen Vader vermoord en zijne Moeder getrouwd heeft; de onverwachte wederkomst des Barons in *Destouches* Spook met den trommel; de erkenenis van den stervenden *Lusignan*, dat *Zaire* zijne Dochter is; de uitkomst in de *Merope*, die, terwijl zij den dolk reeds opgeheven heeft om den moorder haars Zoons in 't hart te stoten, in deezen vermeenden moorder dien zelfden Zoon wedervindt dien zij wreken wil, en alle diergelijke Gebeurtenissen.

Dan elk, die de vereischtens tot de samenstelling van een goed toneelstuk doorkeken heeft, ziet gemaklijk dat *Schlegel* hier den bal mislaat. Alle de door hem bijgebragte gebeurtenissen behoren niet tot het *Wonderbaar*; het zijn zo veele ontknopingen. In alle goede toneelstukken vindt men juist soortgelijke vreemde en geheel onverwachte uitkomsten. Van hier, dat de Dichters verplicht zijn van den aanvang af alles tot de ontknoping voortebereiden, op dat geene al te zichtbare

(18.) Zie zijne Verhand. von dem Wunderbaren der Poesie besonders der Epopöe, in het 2de D. van zijnen *Batteux*.

baare onwaarschijnlijkheid de geheele begocheling, waarin de ziel des Lezers of Toehoorders gebragt is, verdrijve. Wil men nu alle ontknopingen een Wonderbaar noemen, dan zal men teffens moeten toestemmen, dat 'er geen belangrijk Treurspel, geen belangrijk Helden-dicht zonder Wonderbaar zijn kan, iets dat de Heer Schlegel zelf niet beweren zal. Waarschijnlijk is de verkeerde, ten minsten niet volkomen, bron, daar hij het vermogen van het Wonderbaar op onzen geest uit afleidt, en de hier op gebouwde beschrijving 'er van, de oorzaak van dit zijn gevoelen. De eerste grond, waarom ons het Wonderbaar behaagt, is bij hem de nieuweheid, en het *Wonderbaar* zelf niet anders dan *dat nieuwe, dat zo na aan het ongelooflijke komt, dat het daar mede schijnt in een te lopen*. Volgens deeze beschrijving behoren alle de boven bijgebragte gebeurtenissen zeker tot het *Wonderbaar* — dan elk, die zijne gewaarwordingen nagaat, zal een verbazend onderscheid bemerken tusschen de aandoeningen, die door het nieuwe en tusschen die, welke door het Wonderbaar in hem verwekt worden. Het eerste kan de ziel vermaken door het voedsel dat het altijd aan derzelve neiging tot werkzaamheid geeft, maar hoe verschilt het van dat bedwelmend gevoel, van die strelende akeligheid, welke ik onder geene bewoordingen uit kan drukken, die het echte Wonderbaar in ons te wege brengt? Hoe oneindig sterker is het vermogen hier van op onze ziel boven dat van het nieuwe? hoe veel heviger beminnen wij het eerste boven het laatste? — Men kan hier onwe-

der-

dersprekelijke proeven van zien bij alle menschen, die bevreesd voor spook en geesten zijn. — Een gesprek over dit onderwerp tegen den nacht berooft hen van hunnen slaap en baart hun verschrikkende dromen. — Niet tegenstaande de bewustheid hier van, worden ze in weerwil van hunzelve gedwongen — niet slechts om naar alzulke verhalen te luisteren, maar zelfs zoeken ze, terwijl hun de hairen te berge rijzen, gedurig nog nieuw voedsel voor deeze hunne begeerte naar het Wonderbaar. De gebeurtenissen behoeven hun niet geheel nieuw te zijn, eene reeds meermaal verhaalde boeit nog hunne volle aandacht. Men kan 'er in de daad van zeggen:

Haec placuit semel: haec decies repetita placebit.

In 't kort dit gesprek maakt zich zo geheel meester van 't aller hart, dat men het zelden door een ander ziet vervangen — de saamenkomst eindigt 'er mede.

Uit al het tot hier toe beredeneerde ziet men ligt hoe groot een fieraad het Wonderbaar van 't Heldendicht zij, en niemand zal het vreemd dunken, dat de Ouden in hunne Dichtstukken aan eene zo sterke begeerte, als alle menschen, de gevoeligsten het meest, voor het zelve bezielt, gepoogd hebben te voldoen. Maar behoort het Wonderbaar ook tot het wezen van 't Heldendicht? BATTREUX beweert dit hevig (19.), doch

19.) *L. c. pag. 222. & seq.*

zijne bewijzen kunnen, ons bedunkens, hier geen toets houden. Het Wonderbaar alleen onderscheidt bij hem het Heldendicht van Historische Dichtstukken; maar hebben wij niet alreeds gezien dat de keus van ééne groote daad, daar alles op uit loopt als op een middenpunt, het Heldendicht van alle zuivere historische Dichtstukken ten eenemaal onderscheidt? Doet dit het Wonderbaar? Immers veele historische Dichtstukken hebben het Wonderbaar, maar alle missen zij de eenheid. — Wie heeft ooit de herscheppingen van Ovidius voor een Heldendicht gehouden, en echter heerscht 'er het Wonderbaar bij uitstek in — de waare Geschiedenissen van Lucianus zijn 'er vol van. Indien het Wonderbaar en niet de Eenheid van Bedrijf het wezen des Heldendichts uitmaakte, dan moest de *Pharsalia* van LUCANUS, door 'er het wonderbaar in te voegen een Heldendicht worden, en de *Eneade*, door ze van dit sieraad te beroven, uitscheiden een Heldendicht te zijn — en wie zal dit geloven? Zou het zelfs niet zeer mogelijk zijn een allerbelangrijkst Heldendicht van een uitmuntend Bedrijf eens Helds te maken, van een bedrijf, dat alle vereischten voor 't Heldendicht had, schoon 'er het Wonderbaar niet in te pas kwame? Had *Batteux* den *Leonidas* van *Glover* gekend, die, naar *Schlegels* oordeel, naast *Virgilius* verdient geplaatst te worden, hij zou hier niet aan getwijfeld hebben. Zijn bewijs dat hij uit het Treurspel neemt is nog zwakker: het doet zelfs ongelijk aan zijne kundigheden in de werken der Ouden. *Indien het verbaal*, zegt hij, *het*

het eenige onderscheid is tusschen het Treurspel en het Heldendicht, dan moet de saamenzweving van *Cinna*, het martelaarschap van *Polieucte*, dan moeten alle dramatieke onderwerpen, in verbaal gebragt, Heldendichten zijn. Maar zou het Wonderbaar hier dan alleen het onderscheid uitmaken? Had *BATTEUX* hier met *Aristoteles* geraadpleegd, hij zou van hem geleerd hebben, dat het Wonderbaar zo wel een sieraad van het Treurspel als van het Heldendicht is (20.), dat de trap 'er van het eenige onderscheid uitmaakt. Elk zal zich hier den *Lucifer* van onzen *VONDEL* herinneren. Behalven het verhaal, dat bij *Aristoteles* van zo veel belang is, dat hij het Heldendicht een verbalend Treurspel noemt, geeft de *Wijsgeer* de uitgestrektheid ook nog tot een kenmerk op — deezee en het verhaal scheiden ten allen tijde het Heldendicht van het Treurspel, zonder dat zich hier ooit iemand in vergisfen zal.

Waarlijk alle deezee en foortgelijke gevoelens, trekken hunnen oorsprong uit een verkeerd begrip, dat men zich van de Dichtstukken van *Homerus* en *Virgilius*, daar men te blindeling mede ingenomen was, gemaakt heeft. Hier heeft men de eerste regelen voor het Heldendicht uit verzameld. In plaats van den geest, het wezen dier Dichtstukken naauwkeurig te onderscheiden van alles, wat 'er slechts willekeurige sieraaden van zijn — sieraaden, die naar de verschillende denkwijzen en smaak veranderen, heeft men alles, zonder onderscheid,

(20.) *Over de Dichtk. Hoofdd. 24.*

fcheid, tot regelen gaan maken. *Homerus* en *Virgilius* gebruikten het Wonderbaar; zonder in aanmerking te nemen, dat het in hunnen tijd bijna onmogelijk was een voornaam Personaadje te bezingen, en 'er het Godendom buiten te laten, dewijl de geschiedenis der Helden en Goden in een liep, besloot men stellig, *dat het Wonderbaar tot het wezen eens Heldendichts behoorde* (21.); men ging verder — *Homerus* en *Virgilius* hadden hun Wonderbaar uit de Heidensche Godgeleerdheid genomen, de Heidensche Godgeleerdheid moest derhalven in 't Heldendicht ingevoerd worden — en of het oogmerk dat de genoemde Dichters met het Wonderbaar bereiken wilden — te verwonderen naamlijk, te verbazen — bij ons beter bereikt word door — ja! ook het wonderbaar te gebruiken — maar het uit onzen Godsdienst te nemen — hier heeft men geheel niet aan gedacht.

Wij kunnen dan uit al het voorgaande veilig besluiten, dat de Eenheid, Grootheid, en Geheelheid van daad het wezen van 't Heldendicht uitmaken; dat het met deeze eigenschappen staat of valt — dat het verzuim van de overige vereischtens wezenlijke gebreken in 't zelve zijn, zonder echter zijne natuur te

ver-

(21.) Dat dit waarlijk het geval van *BATTREUX* geweest zij, blijkt uit zijne eigen woorden: *Si on veut*, zegt hij, *qu'il y ait des Epopées de cette dernière espèce* (daar geen wonderbaar in is) *il faut convenir au moins qu'elles sont d'une autre espèce, que celles d'Homere & de Virgile.*

210 VERHAND. OVER HET HELDENDICHT.

veranderen — dat de Verificatie 'er toe behoort, in zo verre deeze tot het wezen der Poëzij behoort, en wij geen Heldendicht buiten Poëzij ons kunnen voorstellen — en eindelijk dat de Epifoden en het Wonderbaar wel gebruikt, 'er twee groote sieraaden van zijn.

E L F D E H O O F D S T U K .

Benige aanmerkingen over de Navolging der Ouden.

Wij hebben tot hier toe de regelen opgegeven, die wij, op het voetspoor der oordeelkundigste Kunstrechtters, begrepen, dat tot het Heldendicht behoorden. Zonder de getrouwe waarneming 'er van zal niemand een schoon en belangrijk Heldendicht voortbrengen: dan wij zijn verpligt 'er bij te voegen, dat men even weinig hier in gelukken zal door de nauwkeurigste waarneming der Regelen alleen: hier moet die verzameling van vermogens en zielskrachten, die door hunne ingespannenheid geschikt zijn de grootste en schielijkste uitwerking te veroorzaaken, welke wij gewoon zijn Genie te noemen, voor af ondersteld worden. Wat baat de diepste kunde in de Architectuur aan den Bouwkunstenaar, zo dra hij de Bouwstoffen mist, daar zijn Tempel uit bestaan moet? — Maar men onderstelle dat 'er Genie zij, men onderstelle dat ze 'er in die maate zij, daar ze de grootste Dichter immer in gehad hebbe, dan nog moet de smaak voorgaan, eer men een nuttig gebruik der regelen maken kan. — Hoel

kan een Genie door het vlijtig bestudeeren der Regelen geen smaak verkrijgen? Zeker niet dien smaak, die nodig is om het roer der Genie te zijn. De Genie, als ze in haare volle werking is, luistert naar geen regels (1.): zij verkiest een aantal gebreken, mids dat 'er iets uitstekends, iets dat haare Goddelijke vlammen waardig is, bij zij, boven alle de monotooone schoonheden, die uit de gezette betrachting der regelen ontspruiten; en wat men ook voorgeve van een versijnd oordeel, dat naderhand het goede van het kwaade, de voortbrengfels van den waaren Enthusiasmus van de uitwerking cener hollende verbeeldingskracht schift, behalven dat de gebreken en schoonheden hier dikwerf zo naauw aan elkander verbonden zijn, dat men de eersten niet weg kan nemen zonder de laatsten te besch-

(1.) Hier verdient over nagelezen te worde den 4de Brief van Mozes Mendelszoon *uber die Empfindungen*. De regelen, zegt hij daar, zijn voorbereidingen, door welke de Dichter zich, en zijn te bearbeiten voorwerp in den toestand moet zetten om de schoonheden in haar voordeeligst licht te vertonen. Als voorbereidingen kunnen ze aan de Virtuosen nuttige diensten verlenen, maar in de hitte der beasbeiding moeten ze hen niet storen. Zo dra hij aan 't werk gaat moet het voorwerp, en niets dan het voorwerp, het heerschende denkbeeld in zijne ziel zijn. Hij wachte zich in dit oogenblik zijne regelen al te duidelijc voor oogen te hebben. Zij moeten de verbeeldingskracht niet in teugel houden, maar haar slechts van verren den weg aanwijzen, en naroeven, als zij in gevaar is van zich te verliezen. Als dan kunnen zij de geringer Genie de grooter op zijde zetten, en aan den Dichter dat geene leren, waartoe zijn Geest mogelijk te klein was om het uit te vinden.

schadigen, heeft de ondervinding te vaak geleerd, dat het fijnste oordeel in de rangschikking der schoone producten van groote Genien (2.) deerlijk den bal misfloeg. (3.) De Smaak, die de Mentor van de Genie zijn zal, behoort

(2.) Van hier dat het zo moeilijk is die plaatsen uit een schoon product, die enkel genie zijn, tegen Critieken, die geen genie bezitten, te verdedigen. *Wer Genie vertheidigt, zegt LAVATER (zie zijne Physiogn. Fragment. 4de Band. pag. 95.) ist gewis kein Genie; und wer Vertheidigung fordert, gewis ein schwacher Kopf. Die Dunsen, die die Mesfiade in Empfang nahmen, vermochten mit alle ihrem Geschrey Klopstocken nicht, mit einem Worte sich zu vertheidigen. Die Schreijer haben sich verkauft, und die Mesfiade steht. Alle Insektenheern von Regelmännern, die an Milton und Shakespear nagten — haben sie ein haar von ihrer Genialität abnagen können?*

*Magister Duns — mit welcher Wonne
Des Neides krittelet er — Genie!
Sicht jedes Fleckgen an der Sonne,
Und sieht die Sonne selber — nie.*

Unbegreiflich ist jede Empfindung des Genies dem Ungenie, wie das Licht dem Blinden.

(3.) *Il n'y a quelquefois, zegt de Heer FORMEY hierom met recht, pas la moindre étincelle de goût dans les personnages les plus doctes & les plus profonds; ils ont beau s'épuiser en préceptes, en distinctions, en analyses; faute de sentiment, il leur arrive de condamner des beautés, qui ne peuvent être saisies & senties que par une faculté dont ils sont dépourvus; ils voudroient tout tirer au cordeau, tout soumettre à l'équerre, & dès-lors les Graces, qui ne respirent qu'aisance & liberté, s'enfuient sans retour, les suillies heureuses, les traits hardis de genie, les licences des grands Maitres, disparaissent, & font place à une triste & ennuyeuse sécheresse. Voyez ses Reflex. sur le Goût, ajoutées à l'Essai sur le Beau par le Père ANDRÉ.*

hoort niet minder tot het hart, dan hij tot het verstand behoort; hij bestaat alleen in het juiste gevoel van het schoone

Een oorspronkelijk vernuft, die dit teffens bezit, zal niet ligt iets voortbrengen, dat dit gevoel kwetst of aan het zelve onaangename gewaarwordingen veroorzaakt. — Maar kan men het schoone uit zulk eene menigte Theorien, als 'er thans alom verspreid zijn, niet leren kennen? daar immers ontdekt men u wat tot het Verheven, het Grootfche, het Eenvoudige, het Naïve, enz. behoort. Indien men alle de vereischten hier van bestudeert, zal men op een hair na weten, waarin het schoone en alle deszelfs takken besta, men zal het ten allen tijde kunnen kennen, en 'er zelfs sluitredenen van maken. Alleen is hier maar dit kleene onderscheid uit het oog verloren, dat men het weten zal, daar men het gevoelen moest (4.). Waarlijk de Genie redeneert niet als ze in het volle vuur van haare werking is: zij herinnert zich niet om eene verhevene gedachte voort te brengen, deeze en die vereischten heb ik hier omtrent in mijne Theorie gevonden, zo ik die thans in het oog houde, zal ik zeker mijn wit beschieten. — Doen de regels dan geen nut hoe genaamd? o Ja! zeer veel nut, indien ze niet te vroegtijdig in han-

(4.) *On est obligé, dans la theorie du Goût, de revenir sans cesse au sentiment, de se consulter, pour ainsi dire, a chaque moment & de saisir exactement les avis qu'il donne, sans quoi les théories les plus précieuses peuvent être chimeriques, & se trouver démenties par un simple acte de sentiment.* FORMEY l. c.

handen gegeven worden (5.) indien het gevoel van het schoone door de aandachtige lezing der Ouden reeds gevestigd is, en een gewissen grondslag heeft gekregen, dan zijn de regelen zo veele duidelijke denkbeelden, die wij beredeneeren en aan het oordeel toetsen kunnen, van de verschillende aandoeningen, die het schoone, dat in de werken der oudheid verspreid is, in ons verwekt heeft (6.) dan zijn de Regelen ons tot

(5.) *Alle, te vroeg opgedrongen, Regelen, eer men zelf den regel als onontbeerlijk leert beschouwen, en 'er bijna van zelven opkomt, zijn schadelijk, en blijven altijd schadelijk. De kwaade smaak der Egyptenaaren en Chineezen heeft tot oorzaak de overhaaste vroegtijdigheid der regelen, tot welker gebruik die volkeren niet opgeleid noch voorbereid waren door de lesfen en de uitdrukkingen der Natuur.* HERDER, *Ursachen des gefunknen Gefmacks bei den verschiednen völkern, da er geblühet.*

(6.) Ik weet niet of elk mij hier verstaan zal; ondertusfchen hangt hier de overtuiging van het waare nut der Regelen, naar mijn oordeel, van af: mogelijk zal het op deeze wijze duidelijker worden. De zwaarigheid is: wat nut doen de Regelen aan iemand wiens ziel veel productieve kracht en een juist gevoel van het schoone heeft? Ik antwoorde: zij verkorten oneindig den weg, dien hij anders zou moeten betreden. Hij zou onbetwistbaar eindelijk zelf de Regelen vinden, mogelijk niet altijd de waaren; maar men onderftele, dat hij altijd de echte regelen vond, zie hier dan nog immer een wezenlijk voordeel, dat het bestuderen der reeds door de proef gestaafde regelen aanbrengt. Met een juist gevoel van het schoone lees ik b. v. *Homerus* of *Virgilius*, of wien gij verkiest; overal waar ik daar het schoone aantref, heb ik 'er de volle aandoeningen van. Dit is genoeg voor iemand die alleen voor zijn vermaak leest, maar zeker niet genoeg voor den Dichter, die zelf iets voort wil brengen. Hij moet teffens weten wat deeze aandoeningen bij hem veroorzaakt, welke wegen

tot gidfen, als wij de natuur bestuderen; zij wijzen ons met den vinger, om zo te spreken, hoe de ouden ze bestudeerd hebben; welken weg zij hier toe hebben ingeslagen, een weg, die buiten deeze gidfen vrij moeilijk te vinden en aan veele dwalingen onderhevig is. Ons oogmerk is niet om hier voor het tegenswoordige verder in te dringen, alleen wilden wij uit dit weinige doen zien, hoe noodzaklijk de naauwkeurige beoeffening der Ouden, den jongen Dichteren in de eerste plaats zij; één voorbeeld toch leert meer, dan duizend lessen; de laatste werken op 't verstand, het eerste op het verstand en het hart beide. Men vertone mij een schoon Helden-dicht, en ik zal 'er gewis meer uit leren, wat een Helden-

Homerus, of *Virgilius* op alle die plaatsfen, daar hij het schoone ontmoet, in geslagen zijn om het 'er zo volmaakt te brengen. Hoe veel tijds zou hij nodig hebben om dit altijd te vinden, hoe vaak zou hij verkeerd redeneeren, hoe dikwijls door mislagen moeten leren? Thans geve men mij de regelen in handen, ik vergelijk ze met ieder plaats, daar ik het schoone vinde, zij wijzen mij aanstonds de middelen, die de Ouden gebruikt hebben om de aandoeningen, die ik ondervinde, bij alle hunne lezers, die gevoel van het schoone hebben, te verwekken; ik zie, om zo te spreken, het schoone uit een genomen, leer 'er alle de bijzondere deelen van kennen, merke wat ieder deel tot het geheel bijbrengt. Nu kan ik redenen geven, zelfs van de minste mijner aandoeningen. Ik gaa voort met de Regelen te bestuderen bij eene gedurige vergelijking derzelve met de schoone producten der Ouden; hier door worde ik hoe langer hoe meer overtuigd van derzelve gegrondheid; nu waag ik het om naar hun voorschrift, dat mij geheel eigen geworden is, iets voort te brengen, en, zie daar de laatste proef, het is schoon! de aandoeningen van alle mijne lezers overtuigen mij 'er op mijne beurt van.

dendicht zij, dan uit de oordeelkundigste verzameling van de beste regelen 'er van. *Al wie de Jeugd, zegt HERDER (7.) onder wat voorwendfel het ook zijn moge, de werken der Ouden uit de handen neemt, wat bij haar hier ook voor in de hand stoppe, Encyclopedien, Leerboeken, Regelen enz., bij kan deese schaade met geen ding vergoeden.* Ondertusfchen kan men niet ontkennen dat 'er zeer veel Dichters zijn, die van hunne kindsheid af met de Oudheid gemeenzaam zijn geweest, die haare *beste voortbrengfels* doorkropen hebben, en echter — hoe komt het, dat wij zo weinig goede Heldendichten hebben, en dat de meeste goeden nog zo oneindig ver onder die van Homerus en Virgilius gebleven zijn? (8.)

't Is waar, wij vinden in verscheiden Heldendichten voortreffelijke gedeeltens, die, in het afgetrokken beschouwd, de Oudheid op zij komen, zo al niet overtreffen. Onze Natie voor al schijnt veel op te hebben met die schoonheden in detail. Maar waar vindt men dat Heldendicht, waar in duizend bijzondere schoonheden alle te saamen lopen om één schoon geheel uit te maken, dat elk van zijne deelen nog overtreft, en 'er geen een van misfen kan of 't wordt minder volmaakt? Waar ontdekt men dat schoone plan, waar in eenheid

(7.) L. 5.

(8.) *Ik spreek hier niet van ons, Nederlanders, bepaald, maar van de geheele beschaafde waereld. — Het getal der Heldendichten is alom zeer klein.*

heid en verscheidenheid, op eene wijze verbonden zijn, die alleen aan groote Genien eigen is, dat eene zekere verhevenheid in het geheele beloop des Dichtstuks brengt, waar in de rijkste vinding nooit één tred buiten haare grenzen doet; dat geschikt is voor nieuwe karakters, maar die zo groot, zo beminnenswaardig zijn, dat het ons vreemd schijnt, dat ze echter nog nieuw zijn, waar in eindelijk de voornaame bedrijven, hand aan hand, zodanig voortgeleid worden, dat de Epifode altijd om en nevens hen is, en zich zo weinig aan geenen kant des bergs verloopt, dat ze zich dikwijls veel eer in de rei der hoofdbedrijven invlecht. Daar men zo weinig met het Plan zelven opheeft, daar echter alle de schoonheden in détail van afhangen, en buiten 't welk men nooit een uitmuntend geheel kan voortbrengen, is het dan te verwonderen, dat die bijzondere en kunstige schikking van het plan, die aan het geheel eene grootere, onmerkbaare, maar gewis voelbaare, harmonie geeft, ik meen de verbinding, en juiste afwisfeling van alzulke toneelen, waar op, in deeze de verbeeldingskracht, in geene de minder verbloemde waarheid, en in een ander wederom de Hartstochten de hoofdrol spelen (9.), ten eenenmaal verzuimd wordt?

De vraag blijft dan, waar ontspruit het uit, dat wij over 't geheel zo weinig goede Heldendichten hebben? Mijn

(9.) Zie KLOPSTOCKS *Verhand. von der heiligen Poësie*, waar in men deeze schoone ontleding van het Heldendicht breedvoeriger vinden kan.

Mijn voornemen is niet om hier alle de redenen of liever gisfingen op te geven, die men hiervoor bijgebracht heeft. Wat gevoelen, laat het zo ongerijmd zijn als het wil, kan een Man van kunde en smaak, die 'er zich tot verdediger van opwerpt, niet waarschiijnlijk maken: vooral sedert dat de Mode het vordert om de *belles Lettres* in een *Metaphysisch gewaad* te doen verschijnen? Hoe veel van die fraaie gevoelens, die men op eenen zogenaamde Wijsgeerigen trant betoogd had, en die zeer veel Lieden van smaak hadden aangenomen, worden dagelijks door de ondervinding gelogenstraf. Zo zal HERDER ons verzekeren, dat om een Dichter zo groot als *Homerus* te kunnen worden, men juist alle die uitwendige omstandigheden te baat moet hebben, die *Homerus* te baat had. En welke waaren die? Deeze onder anderen. *Homerus* had het geluk van in de bekoorlijkste en vruchtbaarste strecken van klein Aziën, die door de Joniers bewoond werden te leven; juist in eenen tijd, dat de Grieksche smaak zich begon te zuiveren, en de mannelijke zeden der Voorouders alom bekend waaren. Van hier zijne fierlijke en rijke uitdrukking, krachtige taal, en stouthe karakters. Bijna alle Schrijvers, die zich zelve geluk wenschen met een weinig verder van den noordpool te liggen, dan hunne nabuuren, laten niet na ons te verzekeren, dat eene zekere nabijheid hier doodelijk voor de Genie der Dichtkunst is. Dat men tot een zekeren tijd alle die fraaie redenen heeft willen doen gelooven, laat ik doorgaan; maar dat men nu nog vordert dat wij

ze

ze geloven zullen, na dat de Heer MACPHERSON ons de echte overblijffels uit de Liederen van de Schotfche Barden heeft medegegedeeld, na dat hij ons twee jaaren daar na met den FIN GAL verrijkt heeft, na dat de geheele befchaafde waereld, en in de eerfte plaats de meest bevoegde Kunstrechtters, deeze gezangen vol vuur, vol gevoel, vol fchoonheid gevonden hebben — dit heet met onze lichtgelovigheid den draak fteken, dit is de onbefchaamdheid zelve. In de daad, wat kracht kunnen de fchijnbaarfte bewijzen hier omtrent op ons hebben, als wij onder het lezen van den *Fin-gal* ons OSSIAN verbeelden op den top van een' barren heuvel, aan den onvruchtbaaren oever eener woedende zee, of op de helling van eene fteile rots, wier kruin eeuwig met ijs bedekt is, en dat alles in het noordelijkfte gedeelte van Schotland, en daar zulke warme gezangen uit zijn' mond horen rollen? als wij ons herinneren, dat men deeze gezangen, die waarfchijnlijk in de derde of vierde eeuw reeds gezongen zijn, ontdekt heeft bij gelegenheid, dat men eene poging deed om de woeste Bergfchotten tot menfchen te maaken (10.)? De Liefde voor 't Vaderland, oprechte Min, en alle hevige hartstochten, die van eenen edelen aart zijn, breken door alle de hinderniffen der natuur heen: zij kun-

(10.) Men zie de korte voorreden der Heeren MACPHERSONS voor de *Fragments of ancient Poetry, collected in the Highlands of Schotland, and translated from the Galicor Erfe Language, Edinburgh, 1760.*

kunnen de hairige borst der ruuwe bewooners van het Noorden zo hevig doen gloeien, als zij eertijds den leenigen boezem der Grieken deden, die in de vrolijke valeien van klein Azien leefden.

Maar men stelde dat alle die redenen gegrond waren — zouden de meesten echter niet van zeer weinig nut zijn? Ik heb ten minsten altijd geloofd, dat het opgeven van al zulke oorzaken, wier wegneming volstrekt buiten ons vermogen is, veel eer geschikt waar om den moed in onze Dichters uit te doven, dan om ze aan te vuuren, en te verbeteren. Ook geschied dit doorgaans meer om zijne eigen kunde en geestigheid ten toon te spreiden, dan om waarlijk nuttig te zijn. Ik zal mij hier dan slechts bij eene oorzaak bepalen, daar ik deeze minderheid voornaamlijk aan toeschrijf, en die wij overwinnen kunnen. Zij bestaat naar mijne gedachten, in de verkeerde Navolging der Ouden.

De hoogachting, die wij voor de werken der Oudheid hebben, en die op haar zelve beschouwd, billijk, noodzaaklijk is, brengt in veelen dat verkeerde uitworfel voort, dat men ze houdt voor het *non plus ultra* van alle mogelijke schoonheid — men heeft openlijk horen beweerden, dat het onmogelijk ware, ooit *Homerus* te kunnen evenaren. Derhalven, te durven denken om *Homerus*, zelfs in eene enkele gedachte te overtreffen, dit zou verwaandheid, dit zou eene strafwaardige vermetelheid zijn. — Met zulk een verneiderend denkbeeld beziel, poogt men de Ouden slaafsch na te volgen, en het gevolg van deeze gebrekkige po-
gin-

gingen is, dat men altijd onder het origineel blijft (11.). Hier komt nog bij dat men zich niet zo zeer legt om het geheel te bestuderen, om alle de springveeren die met elkander een zelfde uitwerkfel voortbrengen, na te gaan, als wel om de bijzondere Schilderijen, beschrijvingen enz., die men hier en daar aantreft te imiteren, en dat dikwerf in stukken, die op een geheel ander punt neêr moeten komen, dan het Dichtstuk, daar men ze uit genomen heeft; die dus, enkel in 't afgetrokken beschouwd, fraai zijn, maar in 't geheel, vaak nutteloos en wanstaltig. Van beide deeze gebreken vinden wj eene menigte voorbeelden bijna in alle moderne Heldendichten. Laat ik 'er slechts een enkel voorbeeld, dat mij nu juist inschiet, van bijbrengen. *Homerus* laat den Hemel beven op den wenk van *Jupiter*; men heeft dit ten allen tijde voor waarlijk verheven gehouden; ook hebben het bijna alle Dichters nagevolgt, de een met een meerder, de ander met een minder gelukkig gevolg — alle zijn ze echter onder *Homerus* gebleven. HOOGVLIET is hier, bij den Griekschen Dichter vergeleken, zelfs kruipend:

Maar

(11.) In dit opzigt kan men waarlijk zeggen dat de Ouden meer nadeel dan voordeel doen, in zo verre als het verkeerd gebruik maken van de werken der Ouden de voornaamste redenen opgeeft, waarom de Modernen over 't geheel altijd onder de Ouden gebleven zijn. Men zie hier over de schoone Verhandeling van GELLERT: *Von den Ursachen des Vorzugs der Alten vor den Neuern in den schönen Wissenschaften, besonders in der Poësie und Beredsamkeit*, in het 5de D. zijner *sämmtliche Schriften*.

*Maar ondertusfchen floeg uit 's Hemels Opperzaalen,
De Vader der genaé zijn alziende oogendraalen
Op Terabs vroomen zoon, en zijn gezegend zaad;
Verbief zijn wondre ftem, in zijnen Vrederaad,
Waar door de Hemelpoort dreunt in zijn gouden kram-
men — (12.)*

Indien beide de Dichters den Hemel hadden doen beven, dan was de gedachte van *Homerus* nog oneindig verhevener; het gefchiedt bij hem flechts op een' wenk van *Jupiter*, bij *Hoogvliet* verheft God zijn Stem: maar nu, op die ftem zelve, alleen de poort des Hemels dreunt, dulden deeze beide gedachten volftrekt geene vergelijking. Het ander voorbeeld vinden wij in dien zelfden Dichter. Het *Wonderbaar* van het tweede Boek, daar de Hemelraad bij een komt om over de fchaking van *Sara* te befluiten, zou veel fchooner geweest zijn, indien de Dichter daar begrepen had, dat hij de Ouden niet blindelings behoorde na te volgen in een ftuk, dat met hunnen Godsdienst zeer wel overeenkwam, maar volftrekt met den onzen ftrijdt. De raad der Goden bij *VIRGILIUS* (13.) en *OVIDIUS* (14.) behaagt ons zeer wel, wij vinden het daar niet aanftotelijk, dat de Goden het oneens met elkanderen zijn; maar wij kunnen niet nalaten van het de

(12.) *Abraham de Aartsvader* 9de B.

(13.) *Aeneid. lib. 10.*

(14.) *Metamorph. lib. 1.*

de ongerijmdheid zelve te vinden, in een Bijbelsch Dichtstuk, de Eigenschappen van God, die met elkanderen God zelve uitmaken, als zo veele Perfo-naadjes in te voeren, te doen spreken, en, dat alles overtreft, te doen verschillen. Nooit was onze Dichter, die anders zo veel schoons heeft, tot deeze buitenfporigheid vervallen, had hij hier de Ouden niet on-tijdig en verkeerd willen navolgen.

Ik begreep derhalven dat het der moeite wel waardig zou zijn, eer ik mijne verhandeling over 't Heldendicht besloot, eenige aanmerkingen omtrent de waare navolging der Ouden op te geven; te meer, daar het mij toefcheen, dat het oogmerk des Genootschaps in deszelfs opgegeven stoffe voornaamlijk het nut beoogde, en ik eene handleiding om de Ouden op eene gelukkige wijze na te volgen, voor den Heldendichter altijd ten minsten zo nuttig gevonden hebbe, als eenige bijzondere regel van 't Heldendicht zelve.

Ik weet wel dat 'er zijn, die zich tegen alle navolging, hoe genaamd, verklaren; die beweren, dat ze altijd eene slavernije is, die de krachten van de natuur en de zaaden van den geest verftikt; dan, behalven dat RACINE (15.) deeze tegenstrevers reeds voldoende genoeg beantwoord heeft met te zeggen, dat al wie zo redeneeren, eer de gebreken van de navolging, dan
de

(15.) *Dissertation sur l'utilité de l'imitation, & sur la manière dont on doit imiter* in het 8ste D. in *Off.* van de *Memoir. de l'Acad. des Ins.* & *belles Lett.* te vinden.

de navolging zelve aantasten, hebben de voortreffelijkste vernuften, wien het zeker aan geen oorspronkelijk vuur haperde, 'er zich altijd voor verklaard. LONGIJN bericht ons dat de Ouden zelve hunne grootheid hier aan verplicht waren; en wie twijffelt of VIRGILIUS is de navolger, maar de waare navolger, van *Homerus* geweest. Het komt 'er dan maar op aan, of men op de rechte wijze navolgt. 'Er zijn naar mijne gedachten maar twee wijzen om de Ouden met nut na te volgen: beide zijn ze van zeer veel gebruik voor den Dichter — de eerste ondersteunt ondertuschen de meeste genie in den Navolger, en is volstrekt onmogelijk voor het middelmatig vernuft; zij is deeze: Men moet pogen te ontdekken op welk eene wijze de Ouden de natuur bestudeerd en nagevolgd hebben, voor al in die gedeeltens van hunne werken, die sedert zo veele eeuwen het meest behaagd hebben, om vervolgens op hun voetspoor de natuur te volgen. Gelukt men in deeze poging, dan staat men ten minsten op zij met de Ouden, en zeer dikwijls zal men ze overtreffen, om dat men bij hunne gelukkige keus uit de natuur, bij hunne juiste saamenvoeging van de uitgekozen deelen, ligt nog eenige kleene feilen, *quas aut incuria fudit, aut humana parum cavit natura*, ontdekt, die men naar het oorspronkelijk model, de natuur zelve, verbeteren kan. Laat ik dit door een voorbeeld duidelijker maken.

De Dichter moet in zijn stuk een vrolijk Landschap; eene woedende Zee, of iets diergelijks schilderen. Bei-

P den

den kan hij ze onmiddelijk uit de natuur nemen, of voor af zien hoe ze de Ouden uit de natuur genomen hebben, en dan dien zelfden weg in slaan, waar door zij behaagd hebben: hij kiest natuurlijk het laatste. De natuur alleen leert zeker het waare kennen, maar zij leert niet het uitmuntende verkiezen — dit is het werk van de kunst: zij leert nog minder het uitmuntende, dat men uit verschillende vakken der natuur verzameld heeft, zodaanig bij een voegen, dat 'er een schoon' geheel, dat nergens in de natuur zijn weérgea heeft, schoon het hoogstnatuurlijk zij (16.) uit voortkomt — dit is alleen het werk van de Genie. Van deeze gelukkige navolging der natuur vindt hij de modellen in de Ouden; zij wijzen hem met hun voorbeeld, wat hij verkiezen, wat verwerpen moet; waar mede hij behagen kan; wat hij in alles te betrachten hebbe; met hunne kunde vooraf verrijkt, is hij voor oneindig hooger vordering vatbaar. De werken der Ouden moeten voor ons zijn, wat een schoon l'eeld van *Michel Angelo* voor den jongen Beeldhouwer is. Deeze zal zich niet ophouden met gedurig het zelfde Beeld na te maaken, dan zou al de vrucht zijner moeite, wat pogingen hij ook aan mogt wenen-

(16) Deeze saamenvoeging van enkele schoone deelen, zo dat 'ereen eenvoudig schoon geheel uit voortkomt, is alleen de waare, de edele navolging der Natuur. Zij die hier minder klare denkbeelden van mogten hebben, nemen de moeite van *bladz. 66*, en eenige volgenden der *Inleid. voor Volkman's Reisboek door Italiën*, en de voortreffelijke *noot* daar onder geplaatst, na te lezen, en alles zal hun duidelijk worden.

wenden, op de gebrekkige copie van een schoon origineel uitloopen; maar hij zal het bestaderen; 'er de genie en smaak van den grooten Meester in naspeuren; zien op wat wijze hij zijne deelen uit de natuur genomen heeft; op welk eene scheppende wijze hij ze bij een gevoegd heeft, zo, dat 'er zulk een schoon Beeld uit voortgekomen zij. Dit laatste is het voortreffelijkste werk der Genie en des Smaaks beide, die hier op het naauwst vereenigd te gelijk werken moeten, want zonder deze gelukkige saamvoeging zou een product, al waren alle de deelen 'er van de schoonsten, die men uit de natuur kiezen kon, wanstaltig zijn. Welk een wezenlijk voordeel brengen hier de werken der Ouden den moderneren Dichteren aan! Alle de voordeelen, die de Ouden ooit boven de Modernen bezeten hebben, en die in de daad groot waren, (17.) halen niet bij dit voordeel dat

(17.) Ondat deze voordeelen behoort in de eerste plaats, dat zij door eene schooner natuur omringt waren. Een der echtste kenneren van het Antique en schoone (ik doel op den grooten *Winckelman*) schrijft onder anderen de voortreffelijkheid hunner producten boven die der Modernen hier aan toe. En hoe zeer dit waar zij, kan uit de volgende proef blijken. Men make zich een *ideaal* van het verschillende schoon, dat de natuur binnen de grenzen van ons Gemeenebest oplevert — naar dit ideaal schildere men een Landschap. Men vergelijke hier mede eene eenvoudige Navolging der natuur, zo als zij zich b. v. in Italië en Zwitserland vertoont, en het laatste schilderij zal het eerste oneindig overtreffen, schoon het eerste Genie vooronderstelt en het laatste niet. Hier uit blijkt van welk een verbaazend nut het reizen voor den schoonen Kunstenaar zij. Zijne denkbeelden over de natuur breiden zich tot in het oneindige uit, en het

dat de Modernen boven de Ouden hebben; waar de laatsten de natuur alleen hadden, hebben wij de natuur en hen. De gelukkige navolging der natuur, daar

staat aan hem om met een schat van schoone *ideaalen* te rug te keren. Dan daar eene reize van zulk eenen aart aan zeer weinigen om hunne bijzondere omstandigheden mogelijk zij, moet de schoone Kunstenaar dit gebrek door eene naarstige *lektuur* van de beste en oordeelkundigste Reizigers vergoeden. Men besluite ondertusfchen niet u't het door mij aangevoerde voorbeeld, dat ik met *Lavater* (zie het 3de D. over de Physiogn 18de Fr.) van oordeel ben, dat de Ouden, zulk eene voortreffelijke natuur voor zich hebbende, zich enkel ophielden met deeze natuur na te volgen, en altijd onder dezelve te blijven. Neen! ik geloof dat de Ouden even zeer uit de verspreide natuur hunne *ideaalen* tot een enkel *Geheel* gekozen hebben, als wij verplicht zijn te doen. En schoon ze, gelijk de Heer van Alphen reeds aangemerkt heeft, wat de bijzondere deelen betreft, altijd onder het oorspronkelijke, de natuur, gebleven zijn, hebben ze toch in de saamenvoeging de natuur overtroffen (zie bladz. 34. en volg. van het 1ste D. van *Riedels* Th. vergelijk 'er mede het 5de Hoofdst. van *A. R. Mengs Pensées sur la beauté & sur le goût dans la Peinture*) Midlerwijl schijnt mij de geheele redekaveling van *Lavater* op een' woordenstrijd uit te lopen. Zó dra wij hem de woorden: *schepping, idool*, enz. afstaan, en hier voor zijne *Navolging* aannemen, stemt hij ons de zaak zelve, daar het toch voornaamlijk op aan komt, toe. Ten minsten ik kan dit niet anders zien. Men oordele uit zijne volgende onderscheiding tusfchen de navolging met genie en eene slaafsche navolging: *De minstkundige navolger volgt slechts den meester of de natuur, zonder deelneming, zonder eenige zinnatuur of schaduw van zijne verzwagering met de naargemaakte zaak. Hij tekent eigentlijk het geen te tekenen valt. Maar zo doet niet die origineel is. Hij volgt wel, ja, ook na; maar hij tekent niet alleen; hij stanst zijne navolgingen niet als een gelapt werk bij een. Neen! maar hij smelt ze door een bijvoegfel van zijne deelnemende Individualiteit, tot een homogeen of gelijksoortig geheel; en dit ho-*

me-

daar zij de Idealen van in hun verbeeldingsvermogen met zeer veel vlijt en eene aanhoudende oplettendheid geprent hadden, maar die ze waarschijnlijk op ontelbare wijzen in de uitvoering, dan eens verworpen, dan eens veranderd, dan eens verbeterd zullen hebben, tot dat ze eindelijk die volmaaktheid bereikten, daar wij ze thans in zien en bewonderen, word ons in een lengte van voorbeelden aangewezen, waar in het voor ons gemakkelijker is, indien wij den zelfden weg inslaan, die de Ouden ingeslagen hebben, om de gebreken te Ontdekken en te verbeteren, dan het voor de Ouden was om ze nog volmaakter te maaken — en echter — hoe beklaglijk is dit niet? blijven wij onder de Ouden.

Maar behalven deeze wijze van Navolging is 'er nog een andere, die ook zeer verdienstelijk is; wanneer wij naamlijk een groot denkbeeld of eenen schoonen trek van de Ouden ontlenu, en ze door eene nieuwe verfraaing ons eigen maken; zo, dat de eerste Uitvinder 'er van, indien hij ze zag, 'er zelfs het minste recht van eigendom niet op zou beweren. Deeze navolging is in de daad eene geduurige nieuwe uitvinding: wij moeten ons, om 'er in te gelukken, volmaakt in de plaats van ons model kunnen stellen, zijne denk-

mogene geheel is zo nieuw, van alle andere bijeenflansingen van zijn tijdperk zo zeer onderscheiden, en verschillende, dat men het een nieuw Schepsel, Ideaal, Uitvinding noemt. Zie pag. 257 van het 3de D. der Physiogn. Fragm.

denkbeelden verrijken, 'er eene geheele andere wending aan geven, en hem alles laten behouden, wat wij niet verrijken kunnen. In dit geval versieren wij de schoonheid zelve; wij vinden dikwerf gelegenheid om een juweel, dat in zich zelve zuiver en van het eerste water is, maar dat niet zo gelukkig geplaatst is, dat deszelfs luister zijne volle uitwerking kan doen, op eene wijze te verzetten, die niets meer kan doen begeren.

De beste Dichters, die ons bekend zijn, hebben ook van deeze navolging gebruik gemaakt. Wie zal Boileau onder de Franschen voor geen Origineel Dichter houden, en echter heeft hij alle zijne schoonheden van de Ouden ontleend; dan hij heeft 'er zo veele bekoorlijkheden, die hem alleen toebehoren, bijgevoegd; hij heeft ze in zulk een gelukkig licht geplaatst, dat *Horatius* zelf, zijn groot model, 'er geen aanspraak meer op doen zoude. *Racine* verhaalt ons van hem, dat hij gewoon was, al lagchende, te zeggen: *Je ne suis qu'un Gueux revêtu des dépouilles d'Horace.*

Geven wij een enkel staaltje van deeze navolging, op dat men 'er zich geen verkeerd denkbeeld van make. Elk kent de schoone *Ode a la Fortune* van Frankrijks voortreffelijksten Lierdichter *J. B. Rousseau*. Het volgend couplet is 'er zeker geen van de minsten van;

Mon-

Montrez-nous, Guerriers magnanimes!
Votre vertu dans tout son jour;
Voyons comment vos coeurs sublimes
Du sort soutiendront le retour.
Tantque sa faveur vous seconde
Vous êtes les maitres du monde,
Votre Gloire nous éblouit.
Mais au moindre revèrs funeste
Le masque tombe, l'homme reste,
Et le héros s'évanouit. (18.)

Wie zal deeze laatste gedachte niet voor Origineel verklaren? *Lucretius* zelf zou hier gewillig in voorgaan, en echter is ze slechts eene navolging, maar eene gelukkige navolging van dien *Latijnschen Dichter*, daar hij zegt (19.)

Quo magis in dubiis hominem spectare periculis
Convenit, adversisque in rebus noscere quis sit,
Nam verae voces tum pactore ab imo
Ejiciuntur, & erripitur persona, manet res.

Onze beste *Nederlandsche Dichters* zijn ook niet onkundig in deeze soort van *Navolging*. Men vergelijk-

(18.) *Liv. 2. Ode 6.*

(19.) *Lib. 3.* Men vergelijkte deeze navolging met die van *Hoogvliet*, die wij hier boven opgegeven hebben, en men zal het onderscheid zeer duidelijk kunnen bemerken.

lijke slechts, om hier van overreed te worden, de
schoone regels van *Virgilius*:

*Scilicet & tempus veniet, cum fratribus illis
Agricola, incurvo terram molitus aratro,
Exesa inveniet scabra rubigine pila:
Aut gravibus rastris galeas pulsabit inanes:
Grandia (candida) que effossis mirabitur ossa sepulchris (20.)*

met het volgend voortreffelijk Couplet uit eene Ode
des Heeren *Bilderdijs*. De Dichter, na de roemruch-
tige deugden onzer Voorvaderen aan 't Nageslacht tot
een voorbeeld te hebben opgegeven, wijst den twijfel-
elaar aan de grootheid zijner waardige Voorouderen
naar Nieuwpoorts Duinen, en de glorierijke overwin-
ning daar door Maurits op de Spanjaards bevocht-
ten. Hij vervolgt, Nieuwpoorts strand aansprekende,
dus:

*Gedenkbaar Oord, getuig hier van!
Die zege moet u heilig blijven!
En zo hier ooit een Akkerman
Zijn spade door den grond mocht drijven;
Dan stuit' ze en klinke op 't bleek gebeent',
In 't Spaansch helmet reeds half versteend,*

En

(20.) *Georg. lib. I. in fin.*

*En door den roest geknaagde klingen,
 Dan grijp' zijn ziel eene ijzing aan,
 En zegg': „dat ze allen dus vergaan,
 „ Die ooit naar Neêrlands vrijheid dingen”! (21.)*

Hoe oneindig verschilt ondertusfchen deeze waare navolging van die slaaffche en gedwongene, die wij zo menigmaal, zelfs in de beste moderne Dichtstukken aantreffen, eene navolging, die volkomen dezelfde zin, wending en uitdrukking van het origineel heeft. *De verdienste van door eene overzetting eene grootfche gedachte van Homerus uit te drukken, of die van een verbeven denkbeeld van Titiaan te Copieren, boe volmaakt men die ook onderstellen moge, behoort altijd, zegt de Heer SERRAN DE LA TOUR, tot den laager rang; het blijkt altijd eene navolging van eene navolging te zijn, die geen' anderen roem geven kan, dan die van een goed Copiist te zijn.*

Schoon beide de navolgingen, die wij hier opgegeven hebben, de eenigften die waarlijk groote mannen maaken, *Genie* en *Smaak* vooronderstellen, behoort de eerste echter meer tot de *Genie*, en de laatste tot den *Smaak*, die zeer juist en uitgebreid moet zijn om 'er in te slagen. (22.).

Het

(21.) Te vinden in het eerste Prijsvaars van het 3ste D. des Kunstgenootschaps: *Kunstliefde spaart geen vlijt.*

(22.) *A quel degré de supériorité ce Goût ne doit il pas être porté, lorsqu'il donne le secret d'être toujours soi-même, lorsque l'on est pour ainsi dire un autre, copiste & original en même temps. Voilà*

Het zou ons inmiddels van weinig aanbelang zijn of wij de beste wijze van Navolging wisten, indien wij naar de oordeelkundige les van **QUINTILIANUS** (23.) teffens geen gelukkige keus deden in het model, dat wij zullen navolgen, en in de gedcelten uit hetzelfde.

Van het eerste hangt alles af: indien wij ongelukkig een verkeerd model verkiezen, dan is de navolging ver van bevorderlijk te zijn, allezins gefchikt om den fmaak te bederven. *Quintilianus* beklagt zich dat bijna alle Jongelingen in zijnen tijd de Werken van *Seneca* in handen hadden, en hunnen fmaak op de leest van dien **Wijfgeer** fchoeiden, *Seneca* heeft veel fchitterende denkbeelden, hij vloeit over van aangenaame gebreken, die enkel geest zijn; de jeugd die eens aan dien wanfmaak gewend was, keurde alles af, wat niet in dien gekunfhelden opfchik ftak, en werd volftrekt onvatbaar, gevoelloos, voor het eenvoudige waare fchoone. Wij zien dagelijks het zelfde nog in eene menigte van Liefhebbers van dat foort van Franfche Dichters, die hunne

voor-

L'imitation du genie facile a reconnoitre; elle est auffi admirable par fes differences avec fon modélé, que par fa refsemblance. L'esprit vulgaire copie & ne fait rien de plus. L'esprit fuperieur crée en copiant. Les Beautés étrangères qu'il fait paffer dans fon fujet, les changemens, qu'il y fait, prennent l'empreinte de fon goût & fe confondent avec lui, comme un Ruffeau qui fe perd dans une grande Riviere. Serran de La Tour, Art de fent. & de jug. en mat. de goût, Tom. 1. Liv. 2. Chap. 2.

(23.) *Inst. Orat. lib. 10. Cap. 2.* Dit voortreffelijk Hoofd-deel verdiend geheel nagelezen te worden.

voornaamste schoonheden in *pointes* en eene opeenstapeling van *antibeses* gezogt hebben. Zij walgen van alles, wat in den eersten opslag die levendigheid, die prikkeling, die voor een oogenblik verrukt, mist; en, gelijk aan menschen, die eens hunnen mond aan de heetste specerijen gewend hebben, kunnen zij geen smaak vinden in de rijkste en keurigste gerechten, zoudra ze van deeze hunne lekkernij ontbloot zijn (24.).

De tweede Aanmerking is van geen minder noodzaaklijkheid, 'er behoort een allerfijnst cordeel toe: om in een' reeds uitgekozen' Dichter nog weêr op nieuw, die plaatsen uit te kiezen, die men navolgen moet, en, ze altijd te onderscheiden van vakken, waar in dezelfde Dichter minder volmaakt, en zelfs gebrekkig is. Hoe meer wij ons model bewonderen, hoe gevaarlijker dit onderscheid word, dewijl wij doorgaans personen, daar wij zulk eene hoogachting voor hebben, in alles pogen gelijk te zijn, en hunne feilen, als zo veele deugden beschouwen. QUINTILIANUS maakt van

ver-

(24.) De Heer Mengs zegt ergens in zijne *Pensées sur la beauté & sur le goût dans la Peinture*, omtrent de Schilderkunst, en men kan het hem niet te veel omtrent de Dichtkunst nazeggen: *Des boiffons fortes, des mets de haut gout usent le palais, au lieu que des mets doux & légers en conservent la finesse, & il en est de même en fait de Peinture. L'exageration & la profusion gâtent le goût de l'art; mais le beau & le simple accoutument l'oeil a des sensations delicates. Le goût que quelques hommes ont pour ce qui est exagéré, vient de ce que leurs facultés intellectuelles & objectives sont grossières; mais ceux qui aiment ce qui est trop froid, ont en general le sentiment trop délicat.*

verscheiden Schrijvers gewag, die zich beroemden aan *Theucidides* en *Sallustius* gelijk te zijn, om dat ze zich gedurig van afgebroken en duistere spreekwijzen bedienen; en van Redenaars, die door lange en onnutte spreekwijzen *Cicero* waanden na te volgen, voor al als hunne volzinnen met een *esse videatur* eindigde. 'Er is geen sterveling, laat hij zo groot zijn als hij wil, die ons altijd tot een' gids kan verstrekken, zonder dat wij eene enkele keer door hem van den weg gebracht worden, om dat niemand volmaakt is, en zelfs de grootste mensch zijne gebreken heeft. Pogen wij voortreffelijke mannen in die dingen na te volgen, daar zij hunne voortreffelijkheid en de roem hier door verkrijgen, aan verschuldigd zijn; maar verlaten wij hen, daar ter plaatse, daar wij den zwakken mensch in hun ontdekken; of kan het onze eerzucht strelen om uitstekende Genien van eenen kant te gelijken, die ze met alle stervelingen gemeen hebben?

Voor geen Natie zijn deeze lessen nuttiger, dan voor onze Nederlandsche Jeugd, die zich der Dichtkunste denkt toe te wijden. Bijna altijd begint men bij ons met zich een model uit te kiezen. Slaat men hier den bal in mis, 't zij door een gebrekkig model te verkiezen, 't zij door een model, dat in zijn soort wel goed is, maar dat geheel geen overeenkomst met onze Genie heeft, daar men hier voor al raad mede moet leven, dan is men voor altijd bedorven — men komt op eene zekere hoogte, en men blijft 'er zijn leven lang staan. Hier komt doorgaans bij
eene

eene blinde liefde voor den ter navolging uitgekozen' Dichter, men volgt hem overal, zelfs daar ter plaatse, waar het lof verdient hem te verlaten. Hoe gemeen is het bij ons, ter wegneming eener gegronde zwaarigheid, te horen antwoorden: dat zegt VONDEL; HOOFT heeft dezelfde gedachten — even of een valsch denkbeeld ophield valsch te zijn, om dat VONDEL en HOOFT het gebruikt hebben. Dan laat ik mij hier niet verder in begeven: deeze weinige aanmerkingen zijn genoeg om ons een denkbeeld van de *waare Navolging* te geven, en van haare wezenlijke voordeelen. Ik zal dit Hoofdstuk, en mijne geheele Verhandeling, besluiten met de volgende opwekking van RACINE (25.)

Laten wij niet blozen over onze naauwkeurige raadpleging met alle, die voor ons de natuur bestudeerd, en wel gekend hebben. Wij hebben een groot aantal kundige gidfen, die altijd gereed zijn om ons te geleiden: alles loopt ter onzer aanmoediging te saam; 'er is geen gunstiger Eeuw, dan de onze is; alle, die ons voorgegaan zijn, hebben gearbeid om ons te onderwijzen. De Oudheid biedt ons haare modellen aan: deeze en de voorgaande eeuw voegen 'er eenige nieuwen, die de Oudheid niet onwaardig zijn, bij; schoon de eersten en laatsten beide onze Meesters zijn, vergenoegen wij ons niet met altijd hunne Leerlingen te blijven, beschouwen wij ze, ter zelder tijd, als modellen, die wij na moeten volgen, en als mededingers, die wij overwinnen moeten. De loopbaan,
waar

(25.) *L. c.*

waar in zij gelopen hebben is nog open: wij kunnen ze inhalen, en, mogelijk, voorbij streven. De groote tuschenruimte, die wij tuschen hen en ons zien, moet ons niet afschrikken: wij hebben meer wegs af te leggen; maar wij hebben meerder bijstand, en het zijn onze voorlopers, die ons deezen bijstand verlenen: eindelijk, zo wij ze niet inhalen, ten minsten kunnen wij 'er na bij komen, en na de eerste vernuften zijn 'er nog aahnzienlijke plaatsen: *Ut transeundi spes non sit magna, tamen est dignitas subsequendi.*

*Ingenium cui sit, cui mens divinior atque os
Magna sonaturum, des nominis hujus honorem.*

H O R A T I U S.

I N H O U D.

I N L E I D I N G

E E R S T E H O O F D S T U K.

Algemeene aanmerkingen over 't Belang.

T W E E D E H O O F D S T U K.

Beschrijving van het Heldendicht.

D E R D E H O O F D S T U K.

Over de Eenheid van 't Bedrijf.

V I E R D E H O O F D S T U K.

Over de Grootheid en Geheelheid van 't Bedrijf.

V I J F D E H O O F D S T U K.

Over de Personaadjes.

Z E S D E H O O F D S T U K.

Over de Waarschijnlijkheid.

Z E V E N D E H O O F D S T U K.

Over de Saamenstelling.

A C H T S T E H O O F D S T U K.

Over den Stijl.

N E G E N D E H O O F D S T U K.

Over de Epifoden.

T I E N D E H O O F D S T U K.

Over het Wonderbaar.

E L F D E H O O F D S T U K.

Eenige aanmerkingen over de Navolging der Ouden.

*Bij den Drukker deses, zijn onder andere de volgende
Werken gedrukt, of te bekomen:*

TAEL- EN DICHTLIEVENDE OEFENINGEN van het Ge-
nootschap, onder de Spreuk: *Kunst word door arbeid verkree-*
gen, te Leyden, 3 deelen, in groot 8vo. waar in de volgende
Prijzversen voorkomen. I. *Op het tweede Eeuwfeest der Leyd-*
sche Hoogeschoole, door S. VAN DER WAAL. Ik. VAN
NUYSSENBURG en D. J. VAN DER TRAPPEN. II. *Lof*
der Heeren van der Does, van de Werff en van Hout, verdedigts
van Leyden, door JONGVR. J. C. DE LANNOY. III. *de In-*
vloed der Dichtkunst op het Staetsbestuur, door W. BILDER-
DIJK. IV. *De waare Liefde tot het Vaderland*, door W. BILDER-
DIJK, JONGVR. J. C. DE LANNOY, J. P. BROEKHOFF en
anderen. V. *De voortreffelijkheid vanden Christelijken Godsdienst*, door
O. PORJÈRE, en H. LUSSING. VI. *Het heil van den*
Vrede, door MR. R. H. FEITH, en J. DE STOPPELAAR.

TOONEEL-POEZIJ van het zelve Genootschap. 8vo.

T AEL- EN DICHTKUNDIGE BIJDRAGEN tot Opbouw van
Neêrlands Tael- en Dichtkunde, 2 deelen, groot 8vo.

W. BILDERDIJK, Edipus, Koning van Thebe; Treurspel: Het
oorspronkelijk van Sofokles nagevolgd. Waar bij gevoegd is
eene Voorafspraak over het Toneelspel der Ouden en Hedendaagschen,
benevens Aanteekeningen, dit Treurspel betreffende.
gr. 8vo.

P. v. SCHELLE, Leyden van het Beleg der Spanjaerden ver-
lost, naar het Latijn van Mr. C. A. de WETSTEIN, gr. 8vo.

T AEL- EN DICHTK. MENGELSTOFFEN, onder de Spreuk:
Suum Quique, gr. 8vo.

J. VAN DIJK, Euphemia of Triumph van den Godsdienst, gr. 8vo.

— — — — — Klaagliederen van Jeremia, in Dicht. gr. 8vo.

DICHTLIEVENDE UITGAVEN, door een Genootschap, on-
der de Spreuk: *Door Arbeid en Tver*, gr. 8vo.

OORDEELKUNDIGE AANMERKINGEN OVER DE POEZIJ
EN SCHILDERKUNST, waar in men het echte kenmerk vindt
ontdekt van het fraaie en valsche der Hedendaagsche Dicht-
ten en Toneelspelen: handelende mede van het opzeggen der
Vactsen, mitsgaders van het uitvoeren der Toneelspelen onder
de Ouden en van hunne Muziek: als ook van de voortnaamste
zoo Oude als Hedendaagsche Italiaansche, Fransche en Neder-
landsche Schilderstukken: wat overeenkomst die met de Poëzij
hebben, en van het aangenaame en verrukkende dat daarin
doorstraalt alles doormengt met zeer veel nuttige en nodige
Lesfen voor alle Dichters, Schilders, Redenaars en Muzijk-
minnaars, Beeldhouw-Bootscher- en Basrelief-kundigen, *uit het*
Fransch van den Abt Du Bos, vertaald en met eenige aan-
merkingen vermeerderd, door den Beroemden Dichter PHILIP
ZWEERTS, in 3 deelen, in 8vo.

PRIJSVERHANDELINGEN.

PRIJSVERHANDELINGEN,
UITGEGEEVEN DOOR HET
T A E L - E N D I C H T L I E V E N D
GENOOTSCHAP,

TER SPREUKE VOERENDE:

KUNST WORDT DOOR ARBEID VERKREEGEN,

T W E E D E D E E L.

T E L E Y D E N,
VOOR HET GENOOTSCHAP, 1786.

*Met Oorlof van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staeten
van Holland en Westvriesland.*

VOORBERICHT.

De daeglijksch in ons Vaderland toeneemende zucht der Beoëfenaers en Beminnaers van alle fraeije Kunsten en Wetenschappen, om dezelve, en wel inzonderheid de Godlijke Dichtkunst, niet alleen door eene daedlijke beoëffening, maer tevens door eene Theoretische betragting van derzelyer aert, regelen en vereischen, tot eene meerdere volkomenheid te brengen, lag den grondslag tot het, bij de Jaerlijksche Vergadering van dit ons Tael- en Dichtlievend Genootschap in het Jaer 1780. genomen besluit, om deze zo nuttige beoëffening der Theoretische kennis aentemoedigen en meerder te bevorderen door het Jaerlijks opgeeven eener stoffe, daer toe betrekkelijk, en het uitlooven van een Gouden Eerprijs aen den Schrijver der beste Nederduitsche Verhandeling, aen het Genootschap ingezonden.

Wij

V O O R B E R I C H T.

Wij zagen deeze onze pooging al spoedig door eenen goeden uitflag gevolgd, en de eerst opgegeeven stoffe: De waere Vereichten van het Heldendicht, alleruitmuntendst verhandeld in het bekroonde werk van den grooten Dichter, Mr. RHYNVIS FEITH, 't welk het Eerste Deel der Theoretische Prijsverhandelingen uitmaakt, en, schoon het ons niet zo spoedig gelukte met de vervolgens opgegeevene stoffen, naemlijk: De geschiedenis der Nederduitsche Poëzij in ons Vaderland. — Het waere Boertige. — En de Vereichten van het Licrdicht; mogten wij echter, na eene herhaelde uitschrijving van deeze laetstgemelde stoffe, de twee verhandelingen over dezelve, welke den Kunstminnenden Nederlander nu in dit Tweede Deel worden aengeboden, reeds in het Jaer 1784. bekroonen, terwijl wij thans niet zonder goede hoope zijn dat

wij

V O O R B E R I C H T.

wij eerlang een soortgelijk genoeg zullen smaken omtrent de vraeg: Welk een prijs heeft men te stellen op het Rijm? Beboort hetzelfde tot het wezen der Nederduitfche Poëzij? in het jaer 1784. opgegeeven; welke beantwoording als dan een derde Deel dezer verhandelingen zal uitmaeken.

Middelerwijl noodigt het Genootfchap allen Beëeffenaeren der zo nuttige Theorie in de Dichtkunst, bij deezen nogmaels uit, om ook de twee hier gemelde onbeantwoord gebleevene ftoffen te verhandelen; en, indien zij hunne verhandelingen daer over, ter beoordeeling van het Genootfchap gelieven over te zenden, zo kunnen zij zich verzekerd houden, dat het Genootfchap, na gevolgde goedkeuring, van dezelyen een edelmoo- dig gebruik zal maeken.

Indien wij verder het geluk mogen hebben,
van

V O O R B E R I C H T.

van deeze onze pooginge met de, ons reeds bij de uitgave van het eerste Deel dezer verhandelingen gebleekene, goedkeuring der zulken, welker toejuiching bij ons de hoogste waerde heeft, vereerd te zien, zal ons zulks tot een allersterksten spoorslag strekken, om met dit zo nuttig gedeelte onzer taeke ijverigst voort te streeven: terwijl wij tevens nog in dit jaer, door de uitgave van eenen Bundel Dichtstukken, wenschen te toonen, dat wij, niet de Theoretische beschouwing der schoone Dichtkunst alléén; maer ook tevens de daedlijke beëffening derzelve, zo veel in ons is, tragten voortteplanten.

Op last van het Genootschap

N. d. Becken

SECRETARIS

VERHANDELING
OVER HET
LIERDICHT,

DOOR

G. BRENDER A BRANDIS,

WIEN DE GOUDEN EERPENNING
IS TOEGEWEEZEN.

VERHANDELING

OVER HET

LIERDICHT.

INLEIDING.

De eerste oorsprong der Dichtkunst is vooräl van de oorsprongelijke inrichting der menschelijke natuur af te leiden. Gebrek aan vergenoegen en aangenaame gewaarwordingen voor de ziel, deed des menschen geest van tijd tot tijd middelen uitdenken en beproeven, om hetzelfde te vervullen. Men vond daar toe, waarschijnlijk reeds in de eerste tijden, de beste Bronnen in de beschouwing van schoonheden; in de lust om dezelve naar te volgen, en in het streelende gevoel bij het voorstellen en uitdrukken van Denkbeelden en Gedachten, die door het hart opgegeven, en in de warmste verrukkinge medegedeeld wierden. De Lof der Godheid, welken alle Volken, hoe verschillend ook in gevoelens omtrend eene eeuwige Oorzaak van alles, deden hooren, de zedekundige onderrichting, welke de meeste Ouders aan hunne Kinderen, ter bevordering van derzelve geluk mededeelden, De Wetgeving, zo noodzaaklijk voor het belang der bijzondere

A

flax

2 VERHANDELING

staaten, en de voornaamste Geschiedenisfen, waren de onderwerpen der vroegste Dichtstukken, die zekerlijk eerder in schrift gesteld zijn dan eenige werken in Prosa. Deze Dichtstukken waren derhalven ook de eerste, schoon flauwe, modellen der Lier- Leer- en Helden-dichten, die vervolgens verbeterd en met andere soorten vermeerderd zijn geworden.

De Natuur doet ons dagelijksch proefondervindlijk zien, dat zij niet gewoon is, met éenen stap optestijgen tot den hoogsten graad van volkomenheid. Men kan derhalven ook met geene redenen onderstellen, dat het naarvolgen der schoone Natuur reeds in de eerste naarbootingen heeft doorgeblonken. Hij, die zijnen herderstaf of drinkkroes een fraaier vorm gegeven, of met sieraadiën gesneden heeft, kan wel de nitvinder der Beeldhouwkunde genoemd worden; maar hij behoeft om die reden nog de ware Naarvolger der Natuur niet te heeten. Hij heeft den grondslag tot eene schoone kunst gelegd, zonder dat het waare wesen van eene schoone kunst in zijn Werk te vinden was. Een Wildeman, welke het eerst een Hut tot zijn gebruik wist op te slaan, kon zekerlijk in geene vergelijking komen met eenen VITRUVIUS en andere Bouwkunstenaaren. Zijn balk, op twee afgezaagde Boomen gelegd, stond in eene bedroefde evenredigheid met de Romeinsche, Dorische en Corintische Poorten van laattere tijden: echter mogt hij de Grondlegger, en zij alleen de Verbeeteraars van dezelve genoemd worden.

Zo min als wij van de Deugd of Kunde van een
Mensch

Mensch kunnen oordeelen in zijne kindsheid, zo min moeten wij de grootste waarde of schoonheid eener Kunst waanen te vinden in de eerste poogingen, daar in aangewend. De meeste Wetenschappen en Kunsten waren in den eersten aanleg eenvoudig. Bij denzelven begreep men nimmer, hoe veel nut of schoonheid daar uit eerlang zou voortvloeien. Bloote nieuwsgierigheid was somtijds het begin, en het wezenlijk belang van millioenen menschen bevorderde veeltijds de verdere uitbreiding van eene, in haaren aart, geringe ontdekking. Veele voorbeelden zouden dit kunnen bekrachtigen; maar het zal genoeg zijn, één enkel geval aantestippen: Onze Stuurlieden beschouwen den Sterrenhemel met een geheel ander oogmerk dan de eerste Aartsvaders. Deze werden 'er door verrukt en met heilig ontzag vervuld; geenen dienen de Sterren tot Wegwijzers, wanneer de dagtoortse, onder de blaauwe kimmten gedaald, hen, op het onafzienbaar vlak van onpeilbaare diepten, aan zich zelve overlaat. Het nut der Sterrenkundige Waarneemingen heeft de wijze van beschouwen ook met vrucht doen veranderen: en ons gewapend oog ziet duizend flonkerende bollen, van welken de eerste beschouwers slegts weinigen ontdekten. Jammer is het, dat der menschen dankbaarheid aan het Opperwezen niet in dezelve evenredigheid is aangegroeid met hunne kennis! Schande is het, dat veele in deze verlichte Eeuw nog zo onkundig zijn in die aangenaame Wetenschap, dat zij, in de grootste verleegenheid, geen gebruik kunnen maaken

4 VERHANDELING

van de beste ontdekkingen, ter redding van zich zelve en 't goed en bloed van anderen, 't welk hun is aanbetrouwd (1).

De Natuur is het grootste boek, in het welk Millioenen wezens niet alleen hunnen dienst, maar tevens hunne schoonheid toonen. Eene verwonderlijke orde en rangschikking blinken in al het Schepsel door. Men kan geene trede doen, of een aantal schitterende kleuren, nette en welgeregelde gedaanten, of aangename klanken en toonen lokken onze aandacht tot zich; en veroorzaaken, bij de hartstochtelijke aandoening, dat sijn gevoel, 't welk ons vooräl van de Dieren onderscheidt, tot werkzamer Wezens maakt, en, bij de bewondering wegens al het geschapene, ook een bezef geeft van verhevener genietingen, dan die alleenlijk die-

nen,

(1) De Scheepvaart is voor ons Vaderland van het grootste nut, maar men werkt regstreeks aan tegen deszelfs belangen, wanneer men wil beweerden, dat de kennis van Diepten, Droogten, Kusten, Stroomen, Pasfaatwinden, enz. door ondervinding verkregen, alleen genoegzaam is om Stuurman te zijn. Hoe dikmaals leert de ondervinding hier het tegendeel, wanneer storm en tegenwinden de Kiel op eene afgeleegene plaats werpen, welke deszelfs Stuurman nooit voor dezen zag! Welken dienst zal de kennis der Vaart, oppervlakkig verkregen, hem hier bewijzen? Het verzuim aan Wiskunstige oefeningen, raakende de Hemel en Aardkloofstanden, zal hem hier al te duidelijk blijken: en zijne voortijds geslaakte spotternij, wegens de toerusting met de *Connoissance des Temps*, de *Nautical Almanach*, en andere Wiskunstige wegwijzers, zal hem nu zo onbillijk voorkomen, als eertijds de raad, om eene gegronde Theoretische kennis met de Practijk te verbinden.

nen, ter vervulling der dierlijke behoeften. Gelukkige beschouwing! gij deedt een' Heidschen Wijsgeer reeds wenschen, dat hij het beeld der Deugd ook in eene even zichtbaare gestalte voor zijnen Zoon mogt stellen, op dat deze daar op verlieven, en met haare bevalligheden, ook den Lust tot goede daaden verkrijgen mogt (2)!

Vertoonen zich verscheidene Voorwerpen in al derzelve luister, en verwekken zij daar door liefde en genegenheid, andere in tegendeel kunnen niet dan afkeerigheid en schrik veroorzaaken. Onze opmerkzaamheid vlugt wel niet voor de onregelmatigheden en afschuwelijke gedaanten, maar onze Ziel gevoelt 'er al den indruk van. En dus ook werkt de Naarvolging der Natuur, even als de Natuur zelve, op onze uitwendige gewaarwordingen. Een schoon beeld verrukt en bekoort; eene afschuwelijke gedaante baart afgrijzen en tegenzin. Zorg, Kunstenaar! dat gij de Natuur zo naarvolgt, zo treft in uwe schetsen, dat beide die tegenstrijdige gewaarwordingen, naar den aart uwer stoffe, bij ons verwekt worden. Het hoofd van MEDUSA moet, zelfs zonder het slangenhulsel, afschuwelijk zijn; het kan daarom evenwel een Meesterstuk wezen. Gij moet schilderen, gelijk onze ziel (3),
of

(2) CICERO de Officiis Lib. I.

(3) Onze ziel [zegt J. J. ENGL.] is een Schilder, die, of origineelen volgens de Natuur, of Copien van goede Origineelen maakt.

Der Philosoph, für die Welt. Th. II. vs. 17.

of gij moet haar volkomen weten te overweldigen. De twijfeling zou ons onverschillig doen blijven, en u het doel en het ware wezen der Dichtkunste doen misfen.

Men moet bekennen, dat de Regelmatigheid nog geene sierlijkheid is, en dat het enkel betrachten der Kunstregelen geen merkelyk genoeg kan verwekken: maar daar door vermijdt men evenwel het aanstootelyke; en het gezond verstand en een goede smaak weeten vervolgens ook sierlijkheid te voegen bij de regelmatigheid. Aan de andere zijde kan men schoonheden voortbrengen, ja, men kan verrukken, zonder regelmatig te zijn. SHAKESPEAR heeft het doen zien in verscheidene zijner Tooneelstukken: maar wat volgt 'er op? een beklagelyk: „ helaas! dat deze schoonheden niet tevens regelmatig zijn”!

Thans kome ik eigenlijk tot dat geene, waarom ik noodig geacht hebbe, mijne Beoordeelaaren met eene Inleiding lastig te vallen, en niet aanstonds ter zaake ben getreden. Men heeft, zedert de uitgave van het Eerste Deel der Prijsverhandelingen van dit Genootschap; meer dan ooit geklaagd over boeijen en ketenen, welke men den Dichteren wilde opdringen. Men schein te twijffelen, of de Leydsche Vrijheidzangers voor het Vaderland in 't gemeen, wel zoo veel Vrijheid wilden dulden omtrent den Kunstenaar in 't bijzonder. Dan, daar de laatste twijffeling alleen daar uit ontstaan is, dat men de Vrijheid voor losbandigheid heeft aanzien; zal ik mij alleen bepaalen, tot eenige Aanmerkingen.

daar van geen plaats meer hebben, kan de Kunstenaar niet genoodzaakt worden in andere omstandigheden te doen, het geen zijn voorganger deed; en zekerlijk in deze gelegenheid niet gedaan zoude hebben.

III. De voornaamste Dichtstukken zijn ouder dan de Kunstregelen. HOMERUS, SOFOKLES, en andere oude uitmuntende Dichters hadden dezelve niet. Zij maakten meesterstukken, zonder met zodanige Wetten raad te leeven. En daar deze buiten de Kunstregelen gemaakt konden worden, mag men vrijelijk onderstellen, of, dat de hedendaagsche Dichters minder bekwaam zijn dan de Ouden, en Leibanden noodig hebben, om derzelve spoor te volgen: of, dat de zogenaamde Kunstregelen geheel onnut zijn; nadien men, buiten het betrachten van dezelve, Meesterstukken kan voortbrengen.

Zie daar de gronden, op welken men bouwt, om schijn van waarheid te geven aan het eerste gedeelte der stelling, namelijk, dat de Kunstregelen onnut zijn. Maar men gaat verder, en men keurt gemelde kunstregelen, ten eenenmaale af, als nadeelig voor de kunst; en de voornaamste bewijzen voor deze afkeuring komen hier op uit:

I. Er zijn Regelen, welken een Genie als een slaaf boeijen, en hem, om zoo te spreken, beletten, om op zijn eigen beenen te staan. Deze zijn de waare krukken, die YOUNG aanvoert, waar van de zieke gebruik maakt, maar die de gezonde wechwerpt. Zij zijn derhalven hem niet alleen lastig, maar ook nadeelig, indien zij hem opgedrongen worden.

II.

II. Een angstig te rug zien op Kunstwetten verflaauwt het vuur der verbeelding; ja bluscht het geheel uit.

III. De Wetgever, of liever de Vormer van Kunstregelen, kan het ware oogmerk verliezen; Hij is een Mensch! Hij kan zich valsche denkbeelden vormen, de bijzondere soorten van Dichtstukken met elkander verwarren, enz. — en welk een nadeel zal de opvolging van zodanige Regelen dan niet veröorzaaken?

IV. YOUNG, die geöefende kunstrichter, heeft reeds gezegd: dat alle Wetenschappen in verval geraakt zijn, zo dra men begonnen heeft, dezelve als een Sijstema te behandelen. Hoe meer men derhalven zich toelegt, om het Sijstematisch gebouw te voltooijen, hoe meer men het verval der Kunsten moet verwachten. Zou het nadeel, dat de Kunstregels dus aanbrengen, ooit duidelijker gemaakt kunnen worden?

Deze Redeneerwijze voert, oppervlakkig beschouwd, veel waarheid met zich; dan, het wijsgeerig oog ziet gaarne meer dan den buitensten bolster. Het komt mij voor, dat alle deze redenen en zogenaamde gronden op niet uit loopen, wanneer men dezelve van nabij beziet, het geen ik mij thans hebbe voorgesteld.

De voornaame zaak is: dat men onderscheid weet te maaken tusschen goede en kwaade kunstregelen en voorschriften, en geene willekeurige handleiding, in dezen, volgt. Zodanige Regels, welke, of in des menschen Ziel, of in de grondslagen eener wetenschap of kunst liggen, blijven onveranderd altoos goed.

10 V E R H A N D E L I N G

De regelmatige werking der natuur en de omftandigheid bij, en de gelftelheid van het Onderwerp, worden door een goed Genie en een' geoeffenden fmaak altoos opgevolgd, en iedere werkende bekwaamheid voelt zich gedeeltelijk door de Natuur zelve tot die Regelen bepaalen, welke ontleend zijn uit de grootfte meesterftukken van het menfchelijk vernuft; en deze regels alleen zijn het, welke men den Kunftenaar voor oogen houdt.

Willekeurige Regels kunnen in geene aanmerking komen; zij zijn zeker onnut. Want, nadien zij geen altoos zekeren grond in de natuur hebben, worden zij in laater Eeuwen als nuttelooze kluiſters afgeworpen. Waar toe den Tooneelfpeldichter verbonden, om zijn Stuk *Vijf* Bedrijven te doen hebben, daar groote vernuften ſchoone Stukken maaken, zonder zich aan dat getal te verbinden! (4) Waar toe onverſchillige Regelen voorgeſchreven, die alleen in toevallige omftandigheden hunnen oorsprong gevonden hebben? De Kunſtrichter zelf ziet die als ſtruikeblokken aan, welke men den Dichter, buiten noodzake, voor de voeten werpt.

Wanneer men deze bepaling en onderſcheiding geeft aan de Kunſtregelen, zo als wezenlijk aan dezelve ge-

(4) Onder andere de bekwaame, doch in foort geheel bijzonder werkende Tooneelfpeldichters; **VOLTAIRE** en **MERCIER**; de eerſte in den *Daad van Caefar*, waarin drie Bedrijven, de andere in de *Deugdzaame Armoede*, waarin vier Bedrijven voorkomen.

gegeeven moeten worden, dan valt het geenszins moeilijk, alle de schijngronden van de eerste en tweede soort der voorgaande Aanmerkingen ten eenenmaale te doen wegzinken; Want in I. werd enkel van Regelen gesproken, die men willekeurig noemt; en die bij groote Geniën, om die reden, geen plaats konden vinden, nadien zij de waare Regelen alleen opvolgden. En door die opvolging wordt ook de II^{de}. Aanmerking vernietigd; dewijl die zelfde vernuften de verandering van tijden en plaatsfen en de werking der Natuur, in de bijzondere handelwijze, altoos hebben aangeduid.

De III^{de}. Aanmerking is van een geheel anderen aart, en zou meer moeten bewijzen dan daar in gedaan is, om toestemming te verdienen. Immers men zou met SULSER (5) kunnen vraagen „ zouden HOMERUS „ en SOFOCLES geheel niet geweten hebben, „ wat zij eigenlijk maakten, als deze zijne Helden- „ dichten, en die zijne Treurspelen vervaardigde? Zou- „ den zij geen bepaald oogmerk gehad hebben? Zou- „ den zij nooit gezegd hebben, dit schikt wel, en dit „ schikt zich niet voor mijn werk? zouden zij nooit „ uit de voorstelling van dat geene, 't welk zij wilden „ saamenstellen, grondbeginfelen hebben afgeleid; om, „ volgens dezelve, cenige hun invallende zaaken te „ verwerpen, te verbeteren, of andere op te zoeken? „ Zou-

(5) In zijne *Allgemeine Theorie der schönen Künsten* Th. IV. zeit 38.

12 VERHANDELING

„ Zouden zij nooit iets, 't welk hun, in de hitte der
 „ verbeeldinge, voor den Geest kwam, uit zodani-
 „ ge gronden verworpen hebben, wanneer zij merk-
 „ ten, dat het niet voegde aan het werk, 't welk zij
 „ onder handen hadden?" Voeg hier bij, dat, daar
 voele schriften niet tot onze kennis gekomen zijn, en
 deze Schrijvers geenszins de eerste Dichters waren,
 het geheel niet bewezen is, dat men geene kunstrege-
 len ten dien tijde zou gehad hebben. ARISTOTE-
 LES heeft nog laater geschreven, en men mist nog
 verscheidene zijner schriften. De Grieken kunnen al-
 tans reeds voorbeelden verkregen hebben van de Egip-
 tenaaren, en zelve waren ze nu al zo geoefende Mees-
 ters in de kunst, als men met geenen enkelen sprong
 kan worden. (6)

De vier volgende Aanmerkingen, die het nadeel der
 kunstregelen zouden aantoonen, zijn van geene meer-
 dere kragt. Zij rusten op eene valsche grondstelling;
 die de willekeurige regelen wel eens voor waare doet
 aan-

(6) „ Men kan met QUINTILIAAN zeker stellen, dat de
 „ werken der Prozaïsche en Dichterlijke redenkunde ouder zijn
 „ dan de regelen dezer kunsten, en dat zij, volgens hunnen
 „ Vorm betracht, slechts aanleidingen zijn, die men uit de
 „ Meesterstukken getrokken heeft. Maar men kan ook van
 „ eene andere zijde beweeren, dat de regelen ouder zijn dan
 „ de Meesterstukken; Zij waren in den Geest der groote ver-
 „ nuften tegenwoordig, eer zij spraken en dichtten; hoe zouden
 „ wij dezelve anders in hunne werken kunnen aantreffen.”
 GELLERT's rede, *wie weit sich der Nutzen der Regeln in den Be-
 vedsamheit und Poesie erstreckt. Zeite 3.*

aanzien, en de gezegden in een verkeerd licht plaatst. Zij kunnen om die reden ook zeer wel, en met vrucht tegen gegaan worden.

De Regels, die een Genie als een slaaf zouden boeijen, volgens I, moeten, of slegte Regels zijn, of het moet geen waar Genie wezen; want, daar een geoefende smaak een' Dichter altoos te stade komt, zal dezelve hem ook rasch doen zien, welke Regelen uit de natuur der zaaken voortvloeijen, en welke, tekenen zijnde van valsch vernuft, hem tot boeijen zouden verstrekken. De vrijheid is hem aangebooren, en zo min een Lamme gebruik kan maaken van krukken, die een' zieken ondersteunen; zo min zal hij omzien naar regelen, die zijnen geest zouden bepaalen, zonder dat dezelve hem eenig nut zouden aanbrengeu.

In een' Dichter wordt vereischt, dat hij zich al vroeg toelegge op de kennisse der wetenschappen. Hier door worden hem de algemeene Regelen der schoone kunsten eigen, en hij wast, even als een boom, in wiens stam al vroeg eenige Letteren gesneden zijn, met de Kunstregelen in grootheid op. 'Er heeft dus geen beangstigd zien op Kunstwetten bij hem plaats; zijne verbeelding, welke door de medewerkende bekwaamheid der overige Zielvermoogens geleid en ondersteund wordt, arbeidt reeds regelmatig, zonder aan de Regelen te denken; en, al wijkt hij in zijne verbeelding eens van dezelveu af, dan blijft het altoos den smaak en der oordeelkunde aanbevoolen, om, zo dra het vuur verkoeld is, de onregelmaatige uitspoorigheden te

te verbeteren, zonder dat daar door de verbeelding zou worden uitgedoofd, gelijk men in de II^{de}. Aanmerking al te roekloos onderstelt.

Maar de Wetgever (zegt men III.) kan dwaalen, en, bij het mededeelen zijner Kunstregelen! het waare oogmerk verliezen. Ik beken het. Maar dan is het een slegt Kunstrichter. De Kunstrichter heeft de feilbaarheid gemeen met alle wetgevers dezer Waereld; maar, wie zou om deze rede alle wetten afkeuren, en dus een Chaos van verwarring voortbrengen? Met te beweeren, dat men slegte Kunstrichters kan krijgen, zegt men iets, 't geen men lang geweten heeft, doch dat niets, of te veel, bewijst. Men zou moeten bewijzen, dat ze om die rede geen van allen goed kunnen zijn. Zonder dit keurt het gezond verstand zulke verdraaide bewijsredenen even zo wel af, als de slegte Kunstregels.

Het gezegde van YOUNG, in de IV^{de}. Aanmerking aangevoerd, moest meer zijn dan een gezegde, om 'er de Systematische Bouwkunde door overhoop te werpen. De volgende redeneering van LEIBNITZ heeft veel meer waarheid in zich., Sentio, omnem scientiam, quanto magis est speculativa, tanto magis esse practicam; id est, tanto quemque ad praxin esse aptiorem, quantorem, quae ipsi tractanda est, melius consideravit (7)". Ook staat POPE, omtrend het ontdekken en voortzetten der Kunstregelen, regt over

(7) *Vide Miscell. Leibn. p. 167- n. LXII.*

tegen zijnen Landgenoot YOUNG, wanneer hij duidelijk te kennen geeft, dat de Natuur de Regelen eener kunst in de verschillende onderwerpen zelve gelegd heeft:

*Those Rules of old discover'd, not devis'd,
Are Nature still; but Nature methodiz'd;
Nature, like Liberty, is but restrain'd
By the same Laws which first herself ordain'd.* (8)

Hoe meer men derhalven de Natuur der onderwerpen beoefent, hoe meer zekerheid men voor zich zelve zal vinden, en dus zullen de woorden van LEIBNITZ hoe langer hoe duidelijker worden.

Hier mede achte ik de schijnredenen, welke men tegen het invoeren van Kunstregelen heeft aangevoerd, wederlegd. Ik zal 'er alleen nog bijvoegen, dat een waar Dichter al rasch onderscheid weet te maaken tusschen die Regelen, welke tot de volkomenheid van zijn werk noodzaakelijk, en tusschen die, welke alleen nuttig zijn. En hier om is de oefening in het Theoretische gedeelte der kunst, wel verre van afkeuring te verdienen, veel meer in haare nuttigheid, door gewigtige bewijzen, voldoende te betoogen. Met dat alles blijft het eene zekere en algemeen bekende waarheid; dat de enkele kennis van Kunstwetten en Regelen, zonder het bezit

(8) See A. POPE *Essaij on Criticism* vs. 87—90. in his Works Vol. I. pag. 98. vs. 1—4. Naar de Uitgave van WARBURTON, Londen 1757. in 12°.

zit van Genie of smaak, nimmer een Dichter kan maaken.

Zijn nu de Kunstregels voorschriften en bevelen van het verstand en de ondervinding? Dan vraagen wij, met GELLERT: (9) „ Wat zullen wij dan, zonder „ dezelve, kunnen uitvoeren? Zullen wij maar op „ goed geluk in de Redenkunde en Dichtkunde arbeiden? Zullen wij, noch aan een Plan, noch aan „ de uitvoering daar van, noch aan de vinding, noch „ aan de uitbeelding onzer gedachten denken? Dat is: „ willen wij *oogmerken* zonder *middelen* bereiken? Zullen wij, zonder de wetten van orde, duidelijkheid „ en goede gronden te betrachten, onderrichten en „ sichten kunnen? Zonder bekoorlijkheid of schoonheid aan anderen bevallen? Zonder nadruk of steikte, het hart ontroeren en bewegen? Of zal men „ zich daarop verlaaten, dat ons verstand, ons de Regelen, bij het arbeiden, zal ingeven? — Wat hoopt „ een verachter van alle Regelen, die enkel zijn Genie „ wil volgen? Hoopt hij niet, dat hem dat alleen zal „ gelukken, het geen veelen, van tijd tot tijd, gelukt is? — Gesteld, men kon, zonder wegwijzer, in „ een vreemd Land te regt raaken; zou men niet spoediger en zekerer den weg vinden, wanneer men de „ kundigheden, door anderen reeds verworven, te „ hulp nam? Het is Trotsheid en Onwetenheid, zich „ gee-

(9) In zijne voorgemelde Redevoering, over het nut der Regelen, in de Redenkunde en Dichtkunst Bladz. 4. en 5.

„ geene kennisse der Regelen te willen eigen maaken.
 „ Het is verwaandheid, zich op zich zelve te ver-
 „ laten, en evenwel niet te kunnen loogchenen, dat
 „ de natuur, in veele eeuwen, slechts weinige en maar
 „ enkele Geesten heeft voorgebragt, die zij met eene
 „ buitengewoone en goddelijke sterkte van verstand,
 „ doorzicht en smaak begunstigd heeft. Het is dwaas-
 „ heid, van door andere gevonden schatten geen gebruik
 „ te willen maaken, in de hoope dat men dezelve
 „ ook vinden kan. Het is onnozel, zich stout op
 „ het water te begeeven, en de onderrichting van
 „ die geenen, welken de ondervinding de voordeelen
 „ van het zwemmen geleerd heeft, daarom niet te
 „ willen hooren, omdat de eersten deze voorleeden
 „ ook zonder onderricht, en op hun levensgevaar,
 „ gevonden hebben.”

Ik zou veel minder overtuigd moeten zijn, dan ik
 waarlijk ben, van het nut, het welk de beoefening
 eener Theoretische kennisse den Dichter aanbren-
 ght, indien ik, enkel om die reden, aarfelde, om mede in
 het strijdperk te treden. Eene zo doeltreffende oef-
 ning kan ik niet nalaten voor ten uitersten gewichtig
 te houden. Dezelve maakt immers het geestvermoo-
 gen, zo wel van den Dichter, als van den Kunst-
 beoordeelaar, volkomener, daar zij, geschikt om de
 zinnen en de verbeelding te oefenen en te verfijnen,
 te gelijk met de studie van het menschlijk hart, de
 daaden der menschen, door naarvolging, verlicht. Zij
 vormt den smaak, welken zij voedsel verschaft; ont-

B

wik-

wikkelt de bekwaamheden van den geest; bevordert het gezellig en deelneemend vergenoegen onder de menfchen; zuivert het zedelijk gevoel; en maakt, door den invloed welken zij op ons hart verkrijgt, ons tevens gewilliger tot het uitoefenen onzer plichten.

En zou men, een zo gewigtig doel voor zich hebbende, nimmer lust gevoelen, om hetzelfde te befchieten? zou de bij herhaling opgehangen prijs geen Batavier ontvonken? Heeft het Lierdicht zelve geene fchoonheid genoeg, om alle de werktuigen van den geest in beweging te brengen? — Ja, maar het vermoogen, om een zodanig ontwerp behoorlijk uit te werken! — de naauwkeurigheid, die vereischt wordt! — de behoorlijke onderscheiding tufchen waare en valsche kunstregelen! — Welk een ontzachlijk verfchiet van zaaken! Zal het iets baten, in zoodanige zee eenen enkelen druppel waters aantebrengeu? Neen; maar deze ftoffe is geen zee, en uw toeleg moet zyn, om meer dan één druppel aan te brengen. Zie daar een kleinen tweeftrijd, in welken de liefde tot de kunst, het verlangen der Leydfche Maatfchappije, nevens het zien op deszelfs fpreek: **KUNST WORDT DOOR ARBEID VERKREEGEN**, eindelijk de overwinning behaalden, en alle vermoogens dedden aanwenden, om de Wetten van het Lierdicht vast te ftellen. Met welk een gevolg dit gefchied zij, zullen de tijd, en het doorzichtig oordeel des Genootfchaps, moogen befliffen.

Ik heb, ten geleide van mijn eigen denkbeelden, in deze Verhandeling die orde gehouden, dat ik in
het

het Eerste Hoofdstuk eenige gedachten heb te boek gesteld over het Lierdicht in 't gemeen; de Verdeeling in bijzondere soorten volgt in het Tweede, en de ontvouwing van iedere soort op zich zelve in de Zeventien volgende Hoofdstukken. Bij welke ik, tot slot, mijne gedachten over de vers-maat, ten opzichte van het Lierdicht, in het laatste Hoofdstuk gevoegd hebbe. Dit plan aan mijne Beoordeelaaren kortelijk voorgesteld hebbende, kome ik thans, zonder verdere omwegen, ter zaake.

EERSTE HOOFDSTUK.

Over het Lierdicht in 't gemeen.

De Mensch, het voortreffelijkste schepsel der Godheid op deze aarde, geniet in deze waereld beurtelings vreugde en droeffenisse, die de gesteldheid van zijne ziel, zijne gewaarwordingen en uitboezemingen, telkens doen veranderen. De verrukte beschouwer van Gods grootheid in de werken der Scheppinge, voelt den boezem zwellen van ontzach, eerbied en verwondering. Elke polslag verhit hem, zijn tong raakt los, en zijn mond heft eenen lofzang aan, die de naarvolging der schoonste voorwerpen en de levendigste aandoeningen tevens doet hooren. De vrolijke doet zijn genoegen op blijde klanken huppelen, om het genot der vreugde te versterken. De treurende klaagt, om dat hij een welgevallen, ja somtijds verligting van smerten, vindt in het slaaken zijner klagten. En veroorzaakten de algemeene bewondering, verbaazing en dankbaarheid van de eerste menschen het Godprijzende gezang, de Hymnen, de Oden, enz. de volgende tijden gaven, bij de Heidensche Godsdienstoefeningen, en het gezellige zaamenleven, de verdere soorten van het Lierdicht op; wanneer de gevulde kooren-schuuren, de wijn of de liefde, benevens de voornaamste ;

ste Helden, de latere geslachten ontvonkten, om ter eere van deze onderwerpen te zingen.

Men gaat denkelijk te ver, wanneer men wil beweeren, dat de Menschen hun gezang geleerd zouden hebben van de vogelen. Het zingen is ons zo eigen als het spreken. „ Le chant nous est inspiré par la nature [dit MARMONTEL (10)] „ ou dans l'enthousiasme „ de l'admiration, ou dans le délire de la joie, ou dans „ l'ivresse de l'amour, ou dans la douce rêverie d'une ame, „ qui s'abandonne aux sentimens, qu'excite en elle l'a- „ motion légère des sens.” En hoe gering het eerste gezang ook mooge geweest zijn, het is toch gezang, en zekerlijk Lierdicht geweest.

Men zal uit dit gezegde geenszins besluiten, dat het eerste gezang al aanstonds Lierzang geheeten wierd. Toen de morgensterren juichten, waren 'er nog geene speeltuigen, en derhalven ook dat niet, 't welk men naderhand bij de Grieken, onder den naam van *Lijra* of *Lier*, gebruikte, om den toon van den zanger te regelen en te geleiden. Zodanige stukken, welke eigenlijk tot gezang geschikt waren, en bij welke men dus den klank der Lier kon doen hooren, werden, in den ruimsten zin, Lierdichten genoemd; als zijnde geheel in soort onderscheiden van de Heldendichten en Tooneelspeelen, welke laaste ook wel bij de vertooning door de Muzijk begeleid wierden, maar die eene geheele andere vorm en karakter hadden, en waar in

(10) *Dans son Poétique Française*, Tom. II, pag. 408.

de zang der Reijen zelve genoegzaam toonde, dat het mollig en zoetvloeiend Lierdicht, in-toon en rolling, geheel te onderscheiden was van het Treurspel.

Het algemeene karakter van het Lierdicht met deszelfs voornaamen inhoud is de uitboezeming van gewaarwordingen, of de hartstochtelijke uitdrukking van vrolijke, tedere, godsdienstige of verdrietige luimen; welke, nooit van ter zijde of koel voorgesteld zijnde, hun oogmerk te eerder bereiken, om dat zulk gezang tot leeniging van smarte of involging van vreugde dient, en het menschelijk hart in alle zijne drijfveeren doet kennen; niets van verre, maar alles van nabij, doet zien, als spreekende door enkele aandoening. GRAVINA zegt derhalven zeer wel van het Lierdicht, „ dat het bestaat uit schilderingen van bij-
„ zondere hartstochten, neigingen, deugden, on-
„ deugden, gemoedsaarten en handelingen; zijnde
„ dus gelijk aan een' spiegel, in welken de menschelij-
„ ke natuur op verscheidene wijze gezien wordt”, (11)

Wanneer men derhalven eene bepaling van het Lierdicht wil geeven, zal men wel doen met BATTEUX niet te volgen, welke het zelve; gelijk andere soorten van dichtstukken, alleen voor eene naarvolging houdt. De bekwaame hoogduitsche Vertaaler zijner Werken,
de

(11) Zie hier zijne eigene woorden, uit de *Ragione Poetica* L. I. c. 13. *J. Componimenti lirici sono ritratti di particolari effetti, Costumi, virtu, vizi, genj e fatti: ovvero sono specchio da Cui per vari riflessi traituce l'umana Natura.*

de heer SCHLEGEL, [welke over 't geheel veel meer kunde en doorzicht in zijne vertaaling heeft aan den dag gelegd, dan zijne anderzins ook kundige Landgenoot RAMMLER, die het zelfde werk van BATTEUX heeft uitgegeeven] heeft de valscheit dezer bepaaing zo wel aangetoond, en het is zo wel met de ondervinding beweezen, dat gemelde BATTEUX aan zijne, op nieuw herhaalde, valsche fluitredenen geen kragt genoeg heeft kunnen geeven, om dezelve den eersten toets te doen doorstaan, dat ik het antwoord van SCHLEGEL hier onder geplaatst hebbe, om niet al te ver uit te loopen, daar het der zaake zelve veel licht bijzet. (12)

On-

(12) De Beweeing van BATTEUX op de tegenwerping van SCHLEGEL, namelijk: „ dat de Lierdichter in verscheide „ dene gevallen meer zijne daadelijke en eigen aandoeningen „ zingt dan naargevolgde”, is zeer bijzonder. „ De uitgedrukte „ aandoeningen [zegt hij in de daad] zijn niet zelden naarvol- „ ging; derhalven mochten zij het altijd en overal zijn”. De Aan- merkingmaaker vraagt derhalven met reden: wat is niet bondig, wanneer het dit besluit is? — Zekerlijk geeven zijne woorden aan een zwak besluit, dat geheel geen grond heeft, een blinkend aanzien, wanneer de opsteller, ik weet niet of bij toeval of met voordacht, de voorbeelden, op welke hij zich beroept, door elkander werpt. Wie zou DAVIDS Psalmen, en ROUSSEAU's poetische overzetting van dezelve, zoeken tuschen de Opera's, de Chooren der oude Tooneelen en de *Theatralische Declamatie*? Dit hebben zij zeker met elkander gemeen, dat zij te saamen eene uitdrukking van aandoeningen zijn; ook zal niemand willen betwisten, dat het *Tooneelspel*, de *Chooren der Ouden* en de *Opera der Nieuwen*, geheel en al, volgens hunne natuur, eene kunstige Naarvolging zijn. Maar, eerste-

B 4

lijk,

Onze bepaling zou hier voornaamelijk op neder koomen; dat men het Lierdicht moet beschouwen als eene

lijk, welk een oogmerk heeft de Schrijver, wanneer hij ons verzeekert, dat *de Chooren der Ouden de oorspronkelijke natuur der Dichtkunst behouden hebben?* wil hij daar door niets meerder zeggen, dan dat dezelve *nader, dan de overige deelen van het Tooneelspel, aan de eerste dichtkunst grenzen?* dat zij geen Tafereelen, geene Handelingen zijn, maar inzonderheid een gezang, eene uitdrukking van Aandoeningen? Dit zal hem ieder gewillig toestemmen, en hij heeft daar door niets gewonnen; want hij kan voor zijn hoofdbewijs, *dat alle dichtstukken, de Oude zelve, zich op de naardrigt* bepalen moeten, daar uit niet het geringste voordeel trekken. De Chooren zongen in Liederen, die hun de Tooneelspeldichter in den mond lag, aandoeningen, welke hen slegts geleend werden. Kan men dit van de Dichtkunst, in haaren oorsprong, ook zeggen? Leerden de eerste Dichters niet veel meer, in eigene Liederen, hunne eigene aandoeningen zingen? En wanneer dit gezang daar door, ongeacht de gelijkheid van de *Theatralische* Chooren, zo sterk onderscheiden is; waarom zoekt de Heer *BATTEUX* dan in deze onbepaalde woorden deze gelijkheid, daar het zijn bewijskracht van het voorbeeld, dat hij van de Chooren ontleent, niets versterkt? Wat heeft hij dan met deze woorden willen zeggen? Heeft hij ons daar door willen verleiden, om deze oorspronkelijke dichtstukken ook voor naargevolgde gewaarwordingen te houden? *Is, dus vraagt de Schrijver verder, ROUSSEAU in zijne Psalmen van zijne stoffe even zo werkelijk doordrongen geweest als DAVID?* Een Mensch, in welken de waarheden van den geopenbaarden Goudsdiensd zodanige gewaarwordingen verwekken, die zij in ieder gemoed zouden voortbrengen, kan men zekerlijk met geene Propheten vergelijken, in welken deze gewaarwordingen, door de openbaaring van zodanige waarheden, onmiddelijk van boven ingestort worden. Door zulk eene vergelijking zou men zich aan vermetelheid schuldig maaken, en de Leere der goddelijke ingeeving te na koomen. Maar wat volgt daar uit? Dat deze

eene zinnelijke en volkoomene uitdrukking van hartstochtelijk gevoel, het welk de ganfche ziel van den dichter

deze gewaarwordingen van zulk een verheven aart niet zijn, als de gewaarwordingen van DAVID of JESAIAS. Maar zijn zij daarom minder waarachtig? Zouden GELLERT of KLOPSTOCK, in hunne Geestelijke Liederen, zouden andere Dichters, in de verhevenste Oden, waarin zij Godsdienstige stoffen bezongen, de gewaarwordingen van hun eigen hart niet uitgedrukt hebben? En wanneer zij dezelve uitdrukken, zijn zij dan minder Dichters? Of zullen ten minsten de Leezers hunne gezangen, als naargevolgde gewaarwordingen, betrachten? Was het niet veel meer het oogmerk van Christen Dichters, dat de Leezers dezelve, niet tot vermaak, maar in ernst met aandoening gewaar zouden worden? Men noemt zo ras den dichtertlijken overzetter der Psalmen een Naarvolger van dezelve. Men late zich evenwel niet door den naam verleiden, die hier geheel iets anders aanduidt, als in de schoone kunsten dit kunstwoord eigenlijk beteekent. Want de naarvolging van eenen Psalm is niet de naarbeelding van een origineel, maar eene kleine verandering van het origineel zelve, door welke het op den tegenwoordigen tijd, op bijzondere omstandigheden toegepast wordt. In 't kort, wanneer de Ode, niet als Ode, maar inzonderheid als naarvolging, betracht wordt, kan zij in zo verre niet gerekend worden tot de Dichtkunst te behooren, maar zij behoort onder het gebied der Rhetorica, uit welk gezichtpunt zij ook beoordeeld moet worden, nadien zij een soort der Rhetorische naarvolging is. Ook kent de dichtkundige overzetter of naarvolger der Psalmen, een CRAMER of een ROUSSEAU, de gewaarwordingen, welke hij in zijn origineel beeld voor zich vindt; en, in zo verre hij zijnen Godsdienst oprecht toegedaan is, zal hij die gewaarwordingen in zijn hart overdraagen. Nu zingt hij in de daad zijne eigene gewaarwordingen; hij heeft dezelve, alchoon zij van een ander ontleend zijn, tot zijn eigendom gemaakt. Ten hoogste is hier slegts eene zedelijke Naarvolging, die alle goede Kunstrichters, de Heer BATTEUX zelve in het 2de Cap. van

dichter inneemt, en zijne reden in bepaalde, vooral tot gezang geschikt, versen voordraagt; welke versen, in
bij-

het Eerste Deel, zorgvuldig onderscheiden van de kunstige naarvolging. Of zal de Naarvolger der Psalmen, in de gewaarwordingen, die hij uitdrukt, aan zulk een Dichter gelijk zijn, welke de gewaarwordingen van eenen Held opgeeft; nu als BAUTUS, straks als CATO, en dan weder als CAESAR spreekt? Zal hij den Tooneelspeeler gelijk zijn, welke zich, door behulp zijner kunst, in vuur zet, en deze gewaarwordingen aanneemt, alleen, om dezelve beeter te kunnen uitdrukken, niet om die in ernst als zijne eigene te willen voelen, maar om te ontdekken, welke kragt deze gewaarwordingen op het herte van den aanschouwer zullen oefenen, en hoe lang werk hetzelfde zal hebben, om van de verrukking weder te bedaren, niet of zij daar in deelen moeten? Dan zal het zekerlijk nog altoos een Dichter zijn; maar een Dichter, die zijn hart zo veel minder eer aandoet, als hij meer wint van de zijde des Poëtischen roems; niet-ongelijk aan eenen vrijgeestigen VOLTAIRE, die wanneer hij wil, ook Christelijke Treurspeelen kan schrijven. Deze zal met deugdzaame Dichters, ten minsten volgens hun oordeel, gelijk gesteld worden? En men zal de waarde van hunne gedichten niet anders kunnen voelen en bepalen, dan wanneer men *dat* in dezelve aanneemt, welk, indien het waar was, tot hunne schande zou verstreken? Zou dan de eer van het gedicht, en de eer van den Dichter, zich hier in niet laten vereenigen? — — — Wie ziet hier niet uit, dat die *Oden*, welke uit den Godsdienst hunne stoffe ontleenen, van de Wetten der Naarvolging uitgezonderd zijn? En zij zijn geenszins de eenigen. Zou men de traanen, welke HALLER bij het graf van zijne MARIANE en ELISE weende, den naam van *Oden* betwisten, om dat zij het harte ontsprongen zijn? Zij zijn het niet minder, ja zij kunnen het nog meer zijn, dan de klagen, met welken de toorn of de dood van een verdichte PHYLLIS uitgeboezemd werd.

Einschränkung der Schönen Kunst Th. I. Z. 366.

Edit. Leipz. 1770.

bijzondere afdeelingen of coupletten gedeeld, gemeenlijk van eenerlij lettergreepen, lengte en omtrek zijn. Ik geloof, dat deze bepaling eenige uitbreiding noodig heeft, en zal derhalven de voornaamste woorden daar van meerder doen spreken, door dezelve in een sterker licht te plaatsen. De uitdrukking *zinnelijk* is zekerlijk bij ons, in den zin als zij hier gebeezigd wordt, niet algemeen in gebruik, en ik heb lang in beraad gestaan, of ik haar zou gebruiken; dan een Voor ganger in de kunst, namelijk de Heer VAN ALPHEN, heeft, door haar ook te bezigen, de zwaarigheid in mijn oog doen verminderen, (13) en daar veel beteekenende woorden geenszins in onze taal te wraaken zijn, als dezelve maar niet al te vreemd klinken, of met den aart van dezelve strijden, heb ik dit woord reeds in mijne bepaling gebruikt, met oogmerk om 'er hier de verdere verklaring van te geeven.

Het woord *zinnelijk* bepaalt niet enkel, wat wij door de uiterlijke zinnen gewaar worden, maar tevens de inwendige aandoeningen van het harte, gelijk Begeerte, Vreeze, Liefde, Hoop, enz. Het verbindt die erkenninge, door welke wij een zaak duidelijk vatten en begrijpen, en derzelve gesteltenisse aan anderen kunnen verklaren, aan de gewaarwording van ons zelve, die ons enkel bezig houdt met den

(13) In zijne en RIEDELS *Theorie der schoone Kunsten en Wetenschappen*. D. I. Hoofdst. I. Bladz. 3. in de Aant.

den indruk, dien een onderwerp op ons heeft. „ Ie-
 „ der voorwerp, (zegt S U L S E R) is zinnelijk, welks
 „ tegenwoordigheid wij onmiddelijk in onze voor-
 „ stelling gewaar worden; en met welks betrachtning
 „ of nadere uitvorfching wij ons niet inlaaten, wan-
 „ neer wij den indruk daar van door geene der ui-
 „ terlijke zinnen te gelijk verkreegen hebben. Elk
 „ begrip, iedere voorftelling in ons, zij moge ont-
 „ ftaan zijn zo zij wil, is zinnelijk, in zo verre wij
 „ ons aan de gewaarwordingen, die zij verwekt, al-
 „ leen overlaaten, zonder vervolgens te onderzoeken,
 „ hoe de voorgestelde zaak gefchapen is: dat is, in zo
 „ verre wij enkel op haare tegenwoordigheid, op het
 „ gewaarworden van dezelve, acht geeven. Hierom
 „ heet elk verward begrip, door eenig woord in ons
 „ verwekt, zonder dat wij de gefteeldheid der zaake na-
 „ der onderzoeken, en terwijl we ons te vrede houden
 „ met de daar mée verzelde gaande gewaarwording, zon-
 „ der het verder te ontwikkelen, *een zinnelijk begrip.*
 „ Het komt ons dan zo voor, als of wij het door
 „ de bloote aanschouwing, zonder nadenken, tegen-
 „ woordig hebben; en wij houden ons enkel bezig met
 „ den indruk, dien het op ons maakt”. (14)

Wij zouden dit kunnen toepafsen op eene menigte
 van gevallen, maar vergenoegen ons met de twee
 volgende: Ons ligchaam gevoelt de koude van den
 fnerpenden noordenwind, en de warmte van een
 aan-

(14) S U L S E R *Allgemeine Theorie enz.* Art. *Sinnlich.*

aangenaam koolenvuur. Maar hoe dikmaals geven wij alleen op dat gevoel acht, zonder op de werkende oorzaken, namelijk de koude lucht, of het bij ons zijnde vuur, te letten? Wij raadplegen dikmaals alleen met onzen toestand, maar deze verandert geduurig, en klimt of daalt langs verscheidene trappen van vergenoeging of kwelling; dus veranderen ook onze gewaarwordingen en aandoeningen, welke wij aangenaam of onaangenaam noemen, wenschende naar het duurzaam genieten der eerste, of hoopende op andere gewaarwordingen en een beteren toestand ten aanzien der laatste, zonder dat we ons met het opmerken der oorzaken vermoënen.

Daar wij nu de erkenning van eene zaak aan de gewaarwording en de aandoenlijkheid van ons zelve, in het begin dezer uitbreidinge van het woord *Zinnelijk*, reeds gehuwd hebben, om de volledige betekenis van dat woord aan te duiden; zo zal men zich geenszins verwonderen, dat het nieuwe, het onverwachte en het verrukkende meestal de hoofd-onderwerpen opleveren tot het zinnelijke, nadien deze altoos aandocning verwekken, en de ziel met zich zelve bezig houden. Hier toe evenwel moet eene duidelijke gewaarwording voor al mede werken; en het is om die reden, dat de zinnelijkheid zelve, onder anderen, de volgende regelen aan een' Dichter voorschrijft, die hem in het Lierdicht zeer dikmaals te staade koomen.

Eerstelijk, zal het de zinnelijkheid zeer veel be-
vor-

vorderen, wanneer hij, voor een niet zinnelijk hoofdbegrip [neem eens iets, dat wij nog niet genoeg kennen, en waar van wij dus geene aandoening hebben] een woord weet te kiezen, dat duidelijk spreekt, of door beelden, gelijkenissen, overdragen enz. een duidelijk begrip weet te verwekken; waar door wij bij de erkenninge ook reeds eenige aandoening gevoelen.

Ten Tweeden, zal hij daar te eerder toe geraaken, wanneer hij bekende woorden weet te gebruiken, die, als 't ware, voelbaar en ligt te verstaan zijn.

Ten Derden, zal het tot eenen levendigen indruk veel aanbrengen, wanneer welluidendheid en een aandoenlijke toon in zijne verzen heerfchen; en als hij den grootften nadruk weet te geeven aan de tedere, pathetifche en vrolijke klanken.

Ten Vierden, wanneer hij algemeen bekende waarheden op eene bijzondere wijze voordraagt; gelijk HORATIUS den wensch van AGUR, namelijk, van in geene armoede of overvloed te mogen leeven, maar alleen zijn nooddruft te genieten (15), uitdrukt met deze woorden:

— *Dives et aureis*

Mercator exsiccat culullis

Vina Syra reparata merce:

— — — — —

— *Me pascant oliva,*

Me cichorea levesque malva. (16)

Ten

(15) Proverbia XXX, 8.

(16) HORAT. OD. I. 31.

Ten Vijfden, wanneer hij, door het naarbootfen van klanken, de bijzondere daaden doet kennen; en een loeiend onweder, het knarsfen van den wagen, het ruisfchen van een waterval, of den ridloop van een moedig ros, in zijne versen doet hooren; en daar door de oplettenheid weet te verdubbelen. (17)

Ten Zesden, zal het der zinnelijkheid ten hoogsten voordeelig zijn, wanneer men de natuur, in alle haare deelen, zo wel weet naar te volgen, en zoo schoon voor te stellen, dat de uiterlijke zinnen het bewonderend hart telkens tot getuige roepen van zo veel schoonheden, als den mensch verrukken, en de grootheid van zijnen Schepper kunnen aantoonen.

Zodanig eene zinnelijke voorstelling nu wordt vereischt, om het hartstochtelijk gevoel uit te drukken. En dit gevoel is hoogst noodzaakelijk in het Lierdicht; waarom MARMONTEL zeer wel zegt: dat de Dichter zelve Acteur in den Lierzang zijn moet: (18) nadien deze de duidelijkste gewaarwordingen van *Begeeren en Schuwten* in zijn harte kan ontdekken, en zijn eigen toestand voordraagen. Bovendien neemen de hartstochten de natuur van den grond aan, uit welken zij ontspruiten, en veranderen hunne kleu-

(17) Dit Genootschap heeft, in deszelfs Eerste Deel van *Taal- en Dichtoeffeningen*, in het vers van Dr. LE FRANCO VAN BERKHEIJ, hier van uitmuntende Proeven gegeven. Wil men 'er meer, men zie de *Verhandeling over het Heldendicht* door den Heer R. FRITH Bladz. 161. enz.

(18) *Poëtiqne Française. Tom. II. Pag. 419.*

kleuren, gelyk men van den *Camoleon* zegt, naar de verschillende gesteldheid der karakters; weshalven het gevoel zelve de drijfveder is van den Lierdichter.

Ik kan alles, wat tot eene beschrijving van het hartstochtlike zou behooren, voorbijgaan, door te wijzen op het geen RIEDEL en VAN ALPHEN daar over gezegd hebben (19). Alleen moet ik 'er bijvoegen, dat de opwelling van hartstochtlike gevoel alleen veroorzaakt wordt, door veele beelden te gelyk, en in hun geheel, te doen zien. Wanneer men bijzondere deelen vertoont, zullen dezelve geene of weinige aandoening verwekken; hunne sterkte ligt, gelyk die van onze Provinciën, in de vereeniging van de bijzondere deelen, welke men volkoomen en bij elkander wil beschouwen (20).

De hartstochten te roeren, is het voortduurend oogmerk der schoone kunsten en wetenschappen. De Muziek wierd door POLIJBIUS voor noodzaakelyk gehouden, om de Arcadiërs in hunnen woesten aart te temmen, en ook dit bewerkte de Lier van TIJRTÆUS; maar het dichtterlike vernuft kan daar in eene tweevoudige handeling houden; het kan de hartstochten, gelyk eene woedende zee, doen bruischen; en het kan dezelve, gelyk rollende en murmelende golfjens, kemmen en tot bedaaren brengen. De Dicht-
kunst

(19) In hunne *Theorie der schoone Kunsten*, enz. D. II. Bladz. 45—178.

(20) *Eendracht maakt Macht!* — gouden Spreuk! gij zult alle Staaten en Kunsten overleeven!

kunst heeft dit boven alle andere kunsten in haare hand, dat zij, bij elke gelegenheid, wanneer de hartstochten opgewekt moeten worden, zich van haare eigen middelen, zonder voorgaande toefstelling, kan bedienen, en dezelve ook weder daar door kan doen bedaaen.

De kennis van zich zelve is eene gewichtige kennis, te meer om dat men *Analogisch* daar door ook kunde verkrijgt van anderen, en zich dus de geheele menschkunde eigen maakt. Door deze zal men niet alleen duidelijk zien, dat het ieders zaak niet is, een *LAÖCOON* te verbeelden; en nog minder, alle de hartstochtelijke snaaren even goed te treffen; maar men zal insgelijks gewaar worden, dat eene en dezelfde gemoedsbeweging dezen mensch zal ter neder slaan en geenen zal verheffen, dezen grootmoedig en geenen kleinmoedig maaken; nadien de grondstellingen, welke door beide menschen aangenoomen zijn, geheel in aart kunnen verschillen, en, de natuur zelve als hervormd hebbende, ook de gemoedsbewegingen en derzelve indrukken veranderen zo dat de eerste mensch teder en bedaard, de tweede daar en tegen streng en driftig zal worden, bij hetzelfde onderwerp. Wie kent den van medelijden krimpenden *NERO*, die wenschte geen doodvonnis te kunnen tekenen, bij zijn juichend offeren van Rome's Burgeren aan eenen vervloekten en moedwillig ontstookten brand? Is dit geen duidelijke blijk van de verandering zijner grondstelling? Doch daar dit alleen aan de bijzonderheid van eenige

karacters is toe te schrijven, zo blijft de Natuur even wel altoos natuur: En deze volgens haaren aart te treffen in alle derzelve opwellingen van het harte, is het werk van den Dichter, die 'er zich daarom vooral op moet toelaggen, om niet alleen de uiterlijke zichtbare werking der hartstochten, maar in 't bijzonder het inwendige van dezelve te schilderen, en in het voordeeligste licht te plaatsen. En hier door klinkt de Lier het beste, wanneer de snaaren van het hart den toon aanvoeren, en de hartstochtelijke luim den Dichter doet zingen.

De bijzondere hartstochten en aandoeningen zijn derhalven die omstandigheden,

*Die 't vuur der Muzen sterken,
Den Hemelijvergloed met lieflijkbeden voén,
Met scherpe prikkelen als op de Godsdrift werken,
En 't Dichtendom iet nuts en loslijks zingen doen. (21)*

De gelegenheden, welke eenen Dichter doen zingen, kunnen hem zekerlijk wel van toon doen veranderen, maar zijne grondstelling blijft onveranderlijk. Alle regelen ontstaan uit de gesteldheid van hem, welke zingt, en uit de regelen van het gezang zelve. Derhalven staat ons thans te onderzoeken, wat men inzonderheid verstaan moet door versen tot gezang geschikt.

lk

(21) D. SMITS naarvolging van P. BURMAN den Jongen, *Intrecede over de Poëtische verrukking.* Bladz. 39.

Ik kan het woord van *Vers* niet noemen, of men denkt reeds aan zulk eene rede, die, aan maat en cadans gebonden, ons gehoor bij uitnemendheid streelt, en dus al een muzikaal voorkomen heeft. Maar hier moet in het Lierdicht nog iets bijkomen; en dat is de hoogste welluidenheid, evenredigheid en geduurige overeenstemming, die het gezang nog, op zich zelve, vordert. Het is dus geen geringe zaak, aan de wetten van zang en dichtkunst tevens te voldoen, wanneer men met ROUSSEAU aanmerkt: dat de Muzijk alleen dient, om den toon aan te geeven en te geleiden, de modulatie merkbarer te doen worden, en aan de uitdrukking meer nadruk en bekoorlijkheid te geeven. En dus zal een beginnend Lierdichter rasch merken, dat een goed en geoeffend gehoor hem zeer wel zal te stade koomen.

Wij menschen kunnen onze aandoeningen en gemoedsstand uitdrukken op drieërlije wijzen, welke ook in sterkte telkens opklimmen. 1. door woorden, 2. door gebaarden bij de woorden te voegen, en 3. door een hartstochtelijk gezang aan te heffen. En dit laatste is daarom te sterker, om dat het bij den hoorer het gevoel der aandoenlijkheid terstond opwekt, en spoedig in het binnenste zijner ziele dringt. Daar nu het Lierdicht hartstochtelijk gezang moet zijn, moeten ook de welluidenheid, rolling en maat in hetzelfde, nauwkeuriger betracht, en meer dan in andere foorten van dichtstukken bevorderd worden. Ook zal een vers, dat door 't verstand wordt voort-

gebragt, uit den aart, veel minder gezang bezitten, dan een ander, dat door de aandoenlijkheid wordt uitgeboezemd, en uit dien hoofde is de Lierdichter, die meest aandoeningen uitdrukt, meer dan andere dichters verbonden aan de regelen der Muzijk of Zangkunst; te meer, om dat zijne stoffe doorgaans gelijksoortiger is dan die van andere dichters.

De aandoeningen geeven dan, volgens het reeds gezegde, de hoofdstoffe aan den Lierdichter; en uit deze moet derhalven ook de vers-maat, of liever derzelve vorm, opgemaakt worden. Eene oppervlakkige beschouwing zal ons aanstonds doen zien, dat een aandoenlijk hart geen lange woorden voortbrengt, noch eenen staatelijken tred in zijn voorstel houdt. Het spreekt haastig, afgebrooken en kort: de reden wordt daar door trippelend; en dus zou een dichter, die dezelve in zijne gedichten wil naarvolgen, zo verkeerd handelen, met staatige Hexameters of onze Alexandrijnsche Verzen uit zijne Lier te wringen, als een Heldendichter, die in Trippelende Verzen van 6, 7, en 8 greepen zingt. Dan ik heb mijn voorneemen geëit, om over de vers-maat van het Lierdicht afzonderlijk te spreken: ik zal derhalven mijne overige gedachten hier omtrent tot daar toe verschuiven.

Maar sterke aandoeningen en gemoeds beweegingen duuren niet lang; en zie daar de noodzaakelijkheid, om de reden in bepaalde afdeelingen, of *Couplissen*, te bevatten. Ik gebruik dit laatste woord in

haar-

naarvolging der Fransche dichters en oordeelkundigen, om daar door aan te duiden, het geen men ook wel eens met de Grieken *Strophe* noemt. De *Strophe* was, in het Lierdicht der laatstgemelde natie, een reij van versen, die door het Choor, in eenen regt voortgaanden tred, of optocht, gezongen, en bij de wending van hetzelfde Choor, door een gelijke reij van versen, op dezelfde maat, vervangen werden. Gevolgelyk was het getal der treden, die het Choor bij de eerste strophe doen moest, gelijk aan het getal der treden, die het bij de tweede strophe deedt. En dus werden de strophe en Antistrophe (zo als men de laatste noemde) ook aan elkander gelijk. Men kan dit opmerken in de Oden van PINDARUS, de Treurspeelen van SOPHOKLES, en andere Grieksche stukken, die Chooren hebben. En deze strophen gaven derhalven ook het voorbeeld aan onze Coupletten of afdeelingen, welke ook bestaan in een reij van versen, die eene naar de Muzijk geschikte vorm hebben, en, bij het eindigen van zodanig een Couplet, weder door gelijksoortigen agtervolgd worden, tot de Lierzang geheel is afgezongen. Doch hier bij moct men vooräl aanmerken, dat het slot eens Couplets ook het slot van den zin moet zijn, op dat het volgende Couplet weder met eene nieuwe aandocning aangeheven, en een nieuw beeld in GRAVINA'S spiegel vertoond worde. — Sterke gemoedsbeweegingen, zeiden wij, duuren niet lang: de bepaaling der grootte van een Couplet hangt derhalven ook veel al af

van de sterkte der hartstochten, wier volledige uitdrukkingen, ieder op zich zelve, een geheel Couplet kunnen vervullen, dat niet te lang en ook niet te kort dient te zijn; nadien het oor in 't eerste geval vermoed, en in het laatste te weinig aangedaan zou worden.

Men heeft veele moeite aangewend, om de oude Lierdichters, vooral HORATIUS, den trant en vorm hunner versen af te zien; en onder de veelen, die daar in gelukkig geslaagd zijn, komt onze Prins der Nederduitsche Dichters, VONDEL, boven allen in aanmerking. Immers, daar HORATIUS aan AUGUSTUS zingt (22):

*Jam satis terris nivi, atque dirae
Grandinis mist pater, & rubente
Dextera sacras jaculatus arceis,*

Terruit urbem:

*Terruit genteis, grave ne rediret
Saeculum Pyrrhae nova monstra questae,
Omne quum Proteus pecus egit altos
Visere monteis:*

weet VONDEL hem aanstonds dien Sapphischen vers-trant af te kijken, en uitmuntend naar te volgen, in zijn origineel stukken; *de Roomsche Lier* aan DANIEL MOSTERT. (23)

Wie

(22) Od. Lib. I. Od. 2.

(23) Agter de Voorrede van zijne Vertaalde Lierzangen van HORATIUS.

*Wie Flakkus Lier wil fleecken naar de kroon,
Die tart, als Pan, Apolloos hoogen toon,
En krijgt in 't endt den welverdienden loon
Van Midas ooren.*

*De Venuzijnsche vogel, blanck van pluim,
Gaat bruizen, als een Schip voor Wint door 't schuim;
Of schept zijn adem op het luchtig ruim,
En laet zich booren.*

Zonder dat ik thans zijne naargevolgde Oden of Lierzangen van HORATIUS ten bewijze wil doen dienen, en onder anderen de 2de van het Vierde Boek, merke ik alleen aan, dat men al te naauwkeurig wil zijn, en kluiusters smeeden, wanneer men de onderwerpen tracht te rangschikken, en aan elk hunnen bijzonderen vers-trant wil aanwijzen. HORATIUS wist van zulk eene onderscheiding niet, maar beezigde eene zelfde maat en trant tot Oden van verschillende karacters en inhouden.

Het Lierdicht, door het hartstochtelijk gevoel van den dichter aangeheven, en door de weeligste vloikbaarheid en melodij ondersteund, is uit dien hoofde ook zeer geschikt, om de hartstochten in beweging te brengen. Hierom zong de, hier voor reeds aangehaalde, Hoogkeraar PIETER BURMÁN de Jonge (24):

Ter-

(24) Zie zijne *Poëtische Verrukking*, gevolgd door SMITS, Bladz. 40.

*Terpsichore weet elk als naar om hoog te voeren,
 Door hare zuivre stem vol zangerigen zwier,
 Zij kan, als 't haar gelieft, de boezemtochten roeren,
 Door 't mollig maetgeluidt van hare zuivre lier.*

Boven dien ontvouwt het zelfde dicht alle de bij-aan-
doeningen, welke door de heerschende aandoening
verwekt worden, en stelt alle de enkele deelen en zij-
den van een onderwerp te gelijk, en op de levendigste
wijze, voor oogen. En dat dit niet zonder vrucht is, leert
het geval van den Dichter OLIMP, van wien men zegt:

— — — — — *dat hij door gezangen,
 En snawen opgewekt, zoo driftig werd en beet,
 Dat hij, met felle kracht, een zang heeft aengevangen,
 Wiens zwaer en grof geluidt het aerdriek dreunen deed (25).*

Het kon derhalven niet misfen, of de altoos naar roem
dingende en kunstlievende Grieken moesten den Lier-
dichter en Lierzanger hoog achten; daar zij voor den
laatsten, om den klank en kunsttoon te versterken,
in de IVde Eeuw, Lieren zo groot als rolstoelen had-
den (26). Hun denkbeeld, dat de uitvinder der
Lier, namelijk MERCURIUS, bij hen gebooren, en
om zijne uitvinding vergood was, deed hen zeer veel
be-

(25) Dezelve op dezelve Bladz.

(26) Men zie nu Bos, Oordeelkundige Aanmerkingen over
de Poëzij en Schilderkunst. D. III. Bladz. 126.

belang in dit soort van gedichten stellen. Daar en boven was het hunne gewoonte, op alle gezelschappen, eerst gemeenschappelijk den lof der Goden, daarna, volgens de ry, met den mirthentak in de hand, te zingen; welke tak, in laater tijden, door de Lier vervangen werd, wiens toerusting en veelheid van snaaren bepaald, en geenszins de oplettenheid der volksregeerders onwaardig geacht werd.

Daar men bij de Grieken veele gebruiken van de Egijptenaaren had overgenoomen, bij welken ook alle de Lieder en Dansen, volgens PLATO (27), aan de Goden geheiligd waren, en door de wetten bepaald, welke Hijmnen en Chooren men bij de offeranden mogt gebruiken, nam de Spartaansche Wetgeever van *Creta* dezelve ook in acht: het welke hem den roem deedt verkrijgen, dat hij hier door drie maal den Staat gered had. Zie hier iets van die gevallen, en tevens één der sterkste bewijzen van hunne strengheid omtrend kleinigheden van deze soort.

Drie Muzikanten, TERPANDER, TIMOTHEUS, en PHRIJNNIS, wilden, volgens ATHENAEUS (28), te Sparta nieuwigheden, omtrend de kunst van speelen, invoeren: dan de Spartaansche Raad de strenge grondbeginselen en regelen, omtrend de eenvoudigheid der Republicainsche zang- en speelkunst, willen-

(27) PLATO *de Legibus Lib. II. pag. 577. en Lib. VII. pag. 631.*

(28) ATHEN. *Deipnosoph. Lib. XIV. Cap. 9.*

lende bewaaren, kondigde het volgende vonnis tegen één der gemelde drie lieden af, dat uit de oudheid tot ons is overgebracht, en met het welk de andere zeker zeer veel overeenkomst zullen gehad hebben, als zijnde soortgelijke gevallen raakende.

„ Nadien TIMOTHEUS de Milefiër in onze stad
 „ gekoomen is, welke de oude Muzijk veracht, *de*
 „ *Melodie op zeven snaaren* verwerpt, zijne Muzijk
 „ daar tegen, door eene menigte van snaaren en een
 „ nieuw. soort van melodie, een aanzien geeft, en dus
 „ het gehoor van onze Jeugd bederft; daar hij, in
 „ plaats van het geen goed en volgens de wetten
 „ geregeld is, het eenvoudig klinkende, door nieuwe,
 „ menigvuldige en Chromatieke toonen vervalscht;
 „ en, daar hij tot de Eleufijnische Feesten geroepen
 „ werd, de geheimenissen van deze order gescholden
 „ heeft: — zo dunkt het den Senaat en den Re-
 „ denaaren goed, dat TIMOTHEUS wegens dit
 „ misdrijf tot straffe gevorderd worde: dat hij gehou-
 „ den zal zijn, *de vier overtallige snaaren van zijne*
 „ *Lier aftefnijden*, en de *zeven oude toonen op dezelve*
 „ *te laten*; hij verder uit deze Stad gebannen wor-
 „ de, op dat zich in het vervolg niemand meer ver-
 „ stoute, eene of andere nieuwe en nadeelige gewoon-
 „ te in Sparta in te voeren, waar door de eer onzer
 „ Muzikaale oefeninge eenigzins zoude lijden”. (29)

Wierd

(29) Uit ARATI *Phaenomena*. Edit. Oxon., overgenomen en medegedeeld door Dr. BROWN in zijne *Dissertatiën en the Rife, Union and Power* enz. Afd. VI.

Werd de Griekſche Lier dus zo ſterk door de wetten, en de Rechters beſchermd, zij was ook tevens een nuttig werktuig voor dezelve, nadien die Natie den Lierſpeeler tot toonleider van hunne wetten aanſtelde; op dat de Officier, die dezelve afkondigde, geen valſchen klank mogt doen hooren, en de wetten zelve daar door niet uitgelagchen of beſpottelijk gemaakt zouden worden. Nut en vermaak waren derhalven, zo zij al niet in ANACREON'S Lierzangen vereenigd waren, echter in deze wijze van zingen genoegzaam aan te treffen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Over de Verdeeling van het Lierdicht.

De menigte van gewaarwordingen en aandoeningen, voor welken de Lierdichter vatbaar is, en de aanleidende gelegenheden, welke den lust tot zingen in hem gaande maaken, geeven de verschillende foorten van het Lierdicht aan de hand, wier verdeeling, of in de gewaarwordingen zelve, of in de wijze van voorstellen kan gegrond zijn, Het komt mij derhalven noodzaaklijk voor, dat wij ons een weinig met deze verdeeling beezig houden.

Niet zelden weeten zommige Fransche kunstbeoordeelaars hunne lezers te vervoeren door hunnen vloeienden en medesleependen stijl, en, door den schijn van natuurlijk te zijn, de onnatuurlijkheid zelve voord te planten. Wanneer men BATTEUX zal gelooven, dan is de verdeeling der Dichtkunst in bijzondere foorten, zeer gemaklijk. (30). Maar, wanneer men
aan

(30) „ Gelijk 'er Goden, Koningen, bloote Burgers, Herders
„ en Dieren zijn, [zegt BATTEUX, naar de Vertaaling van
„ SCHLEGEL D. III. Afd. II. Cap. 2.] en de Kunst haar
„ vermaak daar in gevonden heeft, om dezelve in hunne waare
„ en waarschijnlijke handelingen naar te volgen; zo zijn 'er ook
„ Opera's, Treurspeelen, Blijspeelen, Herderszangen en Fabelen.”

Hoe

aan het werk gaat, wanneer men uit eigen oogen wil zien, dan valt deze verdeeling geenszins zo ligt, als men in den eersten opslag geloofde.

De ouden gaven zich minder moeite dan wij, ter bepaaing der innerlijke kenmerken van de eene of andere soort van gedichten, en ontleenden de naamen der soorten, of van de Dichters, welke zich allereerst daar van bedienden, of van den inhoud der gedichten zelve, of ook wel van derzelve uiterlijken vorm. ARISTOTELES alleen ging hier in meer wijsgeerig te werk, en leidde derzelve verdeeling af van de naarvolging en de welluidende maat. (31) Dan, daar deze verdeeling weinig nut kan geeven, vergenoegen wij ons, met die slechts aanteroeren, en melden hier alleenlijk nog, dat de latere schrijvers alle de bijzondere gedichten onder vier hoofdsoorten geschikt hebben, welke *Lierdichten*, *Heldendichten*, *Tooneelspeldichten* en *Leerdichten* genoemd worden.

De menigte der bijzondere soorten van gedichten, welke iedere hoofdsoort derhalven moet bevatten, laat ons een ruim spoor over, om op de best mogelijke wijze nog bijzondere verdeelingen in ieder hoofdsoort:

Hoe droevig onbepaald moet de toepassing zijn, die men hier van zal afleiden! De *Opera* zal alleen *Goden*; de *Treurspeelen*, *Koningen*, de *Blijspeelen*, *Burgers*; de *Herderszangen*, *Herderf*, en de *Fabelen Dieren* tot bedrijvers hebben. — Wie van hen zal de Lier roeren?

(31) ARISTOTELES, Verhandeling over de Dichtkunst. Bladz. 8.

foort te maaken. Immers het Lierdicht in 't gemeen bevat nog een aantal bijzondere foorten van gedichten, als daar zijn de *Oden*, de *Hymnen*, de *Elegiën*, de *Herderzangen*, de *Dithyramben*, de *Liederen*, enz. welke niet alleen bijzonder zijn in vorm, voordragt, inhoud of karakter, maar bovendien nog eene geheele foortverdeeling in zich zelve toelaaten; zo dat 'er bijna, in de schoone kunsten, zo wel als in de eenvoudige natuur, een naauwkeurige LINNÆUS noodig zoude zijn, om dezelve slechts behoorlijk te rangschikken en te verdeelen.

Zij, die de minste deelen in het Lierdicht onderscheiden, splitsen het bestendige kenmerk van hetzelfde, namelijk de verrukking, in twee foorten: en noemen de hevige verrukking het kenteken van de hooge Ode; en de zachte verukking, dat van het Lied. En dit komt zeer wel over een met het onderscheidend karakter der beide foorten, nadien de Ode veel verhevener onderwerpen, sterker aandoeningen, hooger vlugt en verheffing van gedachten en uitdrukking heeft, dan het Lied: 't welk, gemeenlijk door een zacht en ligt gevoel veroorzaakt, ook nederiger denkbeelden behelst, en eenen meer gematigden en ligten toon houdt in de voorstelling.

Dan, zo eenvoudig deze onderscheiding schijnt, zo veel te meervoudiger wordt zij in de verdere verdeeling. Het is in de schoone kunsten en wetenschappen altoos zwaar, de uiterste grensen van ieder hunner in 't bijzonder naauwkeurig te bepalen.

len; en de Leidlieden, die deze grenscheidingen zullen aanwijzen, zijn dikmaals zo verschillende van gevoelens daar omtrent, dat men zich op hen geenszins durft verlaten. Dit, bij voorbeeld, is zichtbaar in 't rangschikken van de Elegie. Is deze een geheel bijzonder soort van gedicht op zich zelve? — zekerlijk ja: want zij heeft eenen geheel anderen vorm en vers-maat als het Lierdicht Maar heeft zij ook andere aanleidingen? andere stoffen? andere grondbeginselen? — Neen Behoort zij meer tot het Heldendicht, Treurspel of Leergedicht, dan tot de Lierzangen? — Geenszins. Waarom wordt zij dan door verscheidene Schrijvers afzonderlijk behandeld, en niet onder het Lierdicht gerekend, schoon men zelf bekent, dat zij in haaren aart Lijrisch is? — Zekerlijk, om dat men een genoegzaam onderscheid tusschen haar en andere dichtsoorten gevonden heeft. Maar, wanneer men dit onderscheid niet groot genoeg vindt, om haar eene bijzondere clasfe aan te wijzen, dan moet men zulks duidelijk doen zien, en de redenen ter behoorlijker plaats aanvoeren, waarom men dus, en niet anders, oordeelt. — Aan dit vereischte hoope ik, bij het behandelen der Elegie, te voldoen; hier melde ik dit slechts, om alle struikelblokken, vroeg genoeg, uit den weg te ruimen.

Om de verdere verdeeling van het Lierdicht in soorten te vervolgen, moeten wij thans het oog slaan op de Ode. Deze laat zich weder afzonderen in twee verschillende classen, namelijk in hooge en laage Oden,

Oden, en gevolgelijk heeft men drie foorten van het Lierdicht :

- I. De hooge Ode.
- II. De laage Ode.
- III. Het Lied.

Onder de hooge Ode kan men alle gedichten bevatten, welken een geheel verheven vlucht in den Lierzang houden, als

- 1. De Hymnen.
- 2. De Helden-Oden.
- 3. De Dithyramben.
- 4. De Elegiën.
- 5. De Wijsgeerige Oden.

Deze schikking toch beantwoordt redelijk wel aan de onderscheidene gedichten. De Hymnen, die den lof der Godheid ten onderwerpe hebben; de Helden-Oden, wier stoffe is de roem der Helden; en de Dithyramben, wier inhoud van beiden, beurtelings, is zaamen gesteld, gaan, natuurlijker wijze, vóór den Klaagzang of de alleenspraak van een lijdend hart, en vóór de Wijsgeerige Ode of het onderwijs in praktikaale waarheden. Ten minste deze schikking komt ons de beste voor, om een geregeld plan te volgen.

Tot de laage Ode kan men brengen alle gemengde Lierzangen van minder verhevenheid, die niet onder

der het Lied behooren; gelijk de Cantate, Serenade, enz. van welke schikking men evenwel met SHLEGEL zeggen moet: *dat het nog niet wel te bepaalen is, hoe veele soorten 'er eigenlijk zijn* (32), nadien men dagelijks nog werkt, en onze Nakomelingen mogelijk, in andere eeuwen, nog nieuwe gedichten zullen invoeren; gelijk onze tijdgenooten de Opera, het Herderspel, de dichterlijke Allegorie, enz. hebben ingevoerd.

Van de hooge en laage Oden afdaalende, komen wij thans tot het Lied of Gezang, welken laatsten naam wij gaarne alleen zouden gebruiken, ware het niet, dat wij vreesden, hier door in deze Verhandeling meer gevaar te loopen van eenige verwarring, terwijl alle Lierdichten, en dus de hooge Ode zelve, Gezangen kunnen genoemd worden. Het Lied, als de derde soort in het Lierdicht voorkomende, kan alles bevatten, wat van minder verhevenheid en indruk is dan de Ode; dewijl de gewoone inhoud der Liederen bestaat in het gevoel der tederheid en vriendschap, het aangenaam genot van eene afgezonderde beschouwing der Natuur, of de vrolijke saamenlevinge met menschen; welke onderwerpen, door een gepast gezang, een nieuw leeven en aanzien kunnen verkrijgen.

Maar hoe veele voorwerpen kan men niet aantreffen in het afgezonderde en in het gezellige leeven! en hoe
ver-

(32) SCHLEGEL *von der Eintheilung der Poesie*, Bladz. 2.

verschillend kan ons oogmerk niet zijn bij de ontvouwing van ons gevoel, raakende dezelve! Zie daar weder een verschil van inhoud, 't welk de Lieder en of Gezangen kan kenmerken. Zachte aandoenlijkheid, bij het beschouwen van Godsdienstige onderwerpen, doet den Dichter wel eens de Lier opvatten, om den invloed van den Godsdienst met eene gevoelige overeenstemming van ziel te bezingen; zonder dat zijne afgebrookene betrachting, of ondernoomene vlucht, hem tot den kring der Hymnen kan opvoeren. Vaderlandsliefde, die de eendracht en vrijheid der Burgers, den moed der Helden, en derzelve daaden wil bezingen, heft een Vaderlandsch Gezang aan, waar in de voorbeelden onzer Landbeschermers elken dapperen en edel denkenden Landgenoot ontvlammen, en tot grootse ondernemingen aanspooren. De lust om zedelijk gevoel en deugd in zich zelve en bij zijnen naasten optewekken, tederheid en waare vriendschap, flauw werkende hartstochten, en een gekuischt vermaak aantekweeken, was niet zelden de drijfveer tot het zingen van zedelijke, hartstochtelijke en Gezelschaps-Lieder en, om zich zelve en andere daar door te vermaaken en bezig te houden.

Men kan derhalven, als in soort bijzonder onderscheidene, Lieder en opgeeven:

1. De Godsdienstige,
2. De Zedelijke,
3. De Nationaale,

4. De Minnezangen,
5. De Gezelschaps Liederen.

Bij welken dan gevoegd moeten worden de Roman-
 ce, die wel, volgens haaren inhoud, verhaalend, maar,
 volgens haare inrichting en vorm, tevens Lierdicht is,
 en de Herderszang of Ecloge, voor zo verre dezel-
 ve niet bestaat in eene bloote naarvolging van bij
 ons in dien stand onbekende Liederen, hun karakter
 en huishouding; maar wezenlijk, volgens onze gegee-
 vene grondstelling, Lyriesch is. Zie daar eene ver-
 deeling in soorten, die wij vervolgene allen afzonder-
 lijk zullen behandelen.

D.

DER-

DERDE HOOFDSTUK.

Over de Ode.

Alle Schrijvers koomen daar in overeen, dat het eigenaartige der Dichtkunst, in den hoogsten graad, te vinden is in de Ode. De Dichter verheft zich in deze vlucht het hoogste, spreekt de verhevenste woorden, die derhalven ook het verste van den prosa-stijl afgescheiden zijn. Zijne levendige verbeelding weet de geringe voorwerpen zelve in een zoo bekoorlijk licht te plaatsen, dat dezelve daar door eene aangename houding en glans verkrijgen, en bij de gewaarwording aandoening verwekken.

Maar welke zijn de bronnen, waaruit de Oden-dichter zijne stoffe schept? — of, wat geeft hem aanleiding tot deze zo ongemeene verheffing? — Wij hebben het reeds gezegd: de geheele Natuur is zijn dagboek. Hier in leest hij; hier zoekt en vindt hij voorwerpen, die hem streelen, verrukken, of doen klagen. Door de sterkte zijner opmerking heeft hij duidelijke en klare bevatting van dezelve verkreegen. Zijne levendige verbeelding is daar door, met zijne ontroeringe, opgewekt; en de grootste aandoenlijkheid en zielschuddingen brengen hem tot zulke ongewoone bewegingen, dat hij, als met het Engelenheit

heir boven Bethlehem's zaalige landsdowen zweevende, moet uitroepen: „*Eere zij God in de hoogste hemelen; vrede op de aarde, in den menschen een welbehaagen*”, (33) Zijne verrukking maakt hem geheel en al gevoel: hier door schetst hij verhevene en grootfche beelden, die, gelijk wel eer PALLAS uit het hoofd van JUPITER, geheel gewapend voor den dag koomen; en die zulke levendige aandoeningen voortbrengen en versterken, als die, door welke zij voortgebragt en versterkt zijn.

De gelegenheden en de onderscheidenheid der onderwerpen kunnen den Oden-dichter op drieërlei wijze in zijne voorstelling doen werken. I. Kan hij het voorwerp zijner beschouwinge opmerkende voor draagen; en dan behelst zijn gezang eene aandoenlijke beschrijving of verhaal van de eigenschappen en hoedaanigheid van zijn onderwerp. Dus zong SALOMON van zijne beminde op verscheidene plaatsen in het Hooglied. II. Kan hij zijn onderwerp bij afbeelding doen kennen, en dan bestaat zijne voordracht in schilderingen, die eene levendige verbeelding kenmerken; zo als het Lied van MOSES, en eenige trekken, welke de Bruid, in het gemelde Hooglied, versieren. III. Kan hij geheel aandoening en roerende zijn; wanneer zijn onderwerp liefde, verlangen, gemaatigde vreugde, zachte finerte, ja zelfs toorn en gramfchap in hem verwekt. Gelijk zulks ver-

(33) Luc. II, 14.

D 3

verscheidene Psalmen aantoonen, daar onder andere in den LIII^{sten} liefde en verlangen; in den LXXX^{sten} smert, die zich met eenige hoope voedt; in den LXXXII^{sten} hoope, die nabij de blijdschap komt; en in den XCII^{sten}, eene inwendige, maar gemaatigde vreugde, als de heerschende hartstochten, uitblinken.

Deze onderscheidene wijzen van voorstelling kunnen ook in één gesmolten worden; zo dat, in ééne Ode, dezelve elkander beurtelings kunnen verpoozen; wanneer de Dichter, zo als SÜLSER zegt, „van een voorwerp op het levendigste aangedaan, „alle de verschillende zielkrachten aan hetzelfde oefent; en verstand, verbeelding en aandoening, nu „afwisselen en dan weder in elkander vloeijen”, (34)

Men heeft, bij het opstellen van de Oden in 't gemeen, zes voornaame vereischten in 'acht te nemen. Deze zijn:

1. Eenheid van Onderwerp.
2. Waarschijnlijkheid.
3. Kortheid.
4. Wonderbaarheid.
5. Nieuwheid.
6. Verrassing.

Zo wel als de Schilder- en Tekenkunst ons leeren, dat een zaak of voorwerp geheel moet voorgesteld wor-

(34) Art. Ode.

worden, om bevallig te zijn; zo leeren dezelve ons ook, alle de enkele deelen van een onderwerp zo met elkander te verbinden, dat geen enkel déel voor een geheel worde aangezien. Wanneer ik een uurwerk uit elkander neem, en al deszelfs raderen en deelen op een tafel nederleg, dan kunnen deze deelen, ieder op zich zelve, als een geheel aangemerkt worden; want zij hebben dan geen onderling verband met elkander. Maar wanneer ik volgens gronden van Wijsbegeerte aanneeme, dat geen werk volkoomen of schoon kan zijn, zo het geen bepaald weezen heeft, waar door het eene zekere zaak kan genoemd worden, van welke men zich een begrip kan vormen, dan beschouw ik alle deze raderen en deelen als stukken van het geheel, dat niet eerder zijn weezen zal verkrijgen, en niet eerder aan het oogmerk voldoen kan, voor dat het te saamengesteld of een uurwerk geworden is, waar in elk deel nu niet meer afgezonderd kan, maar als een gedeelte van het geheel moet, beschouwd worden. Zie daar de eenheid van onderwerp, die door RAMLER, op de volgende wijze, wordt aangedrongen.

„ In de Ode moet eene éénheid van aandoening heerschen, even gelijk 'er eene éénheid van handeling of daad in het Heldendicht en in het Tooneelspel heerscht. Men kan, ja men moet, de beelden, de gedachten, en wendingen veranderen; doch zo, dat dezelve met de heerschende hartstocht, altoos eene gelijkheid behouden. Deze hartstocht kan zich te saamen trekken,

kan zich meerder of minder ontwikkelen, kan haaren weg weder te rug neemen, maar zij moet, noch haare natuur veranderen, noch een ander in haare plaats doen treden. Wanneer de vreugde de Lier gestemd heeft, dan kan zij zich zelve wel in verrukking verliezen, zich op onzekere gronden waagen, maar zij moet nooit tot treurigheid overgaan. Deze misflag ware niet te vergeeven; wanneer men met de aandoening van haat begonnen is, dan moet men niet met liefde eindigen, of het moest liefde zijn tot eene zaak, die tegen het gehate voorwerp overstaat; en dan blijft het nog altoos de eerste aandoening, die slegts verborgen was. Even zo gaat het ook met de overige aandoeningen", (35)

In het gemeene leeven, of in de dagelijksche verkeerung met menschen, verliezen alle geschiedverhaalen der zelve kracht, wanneer ze waarfchijnlijkheid derven. En het zelve heeft ook plaats in het vak der fchoone kunsten en wetenschappen. Geen Dichter zal ons, zelfs in zijn verhevenfte vlucht, vervoeren, of aandoening doen gevoelen voor zijn onderwerp of gezang, wanneer wij zien, dat de natuur der zaake tegen zijne voorgewende aandoeningen aandruischt. De Oden-dichter moet derhalven altoos de waarfchijnlijkheid, of eene evenredige overeenftemming tuffchen het onderwerp en zijne aandoeningen, beelden en voorftelling, in het oog houden.

De

(35) *Von der Lyrischen Poesie*. Bladz. 27.

De natuurlijke gesteldheid van het hartstochtelijk gevoel, en de ongeduurzaamheid van hetzelfde, maaken in het Lierdicht in 't gemeen, en bijzonder in de Ode, de korthed in de gedachten en uitdrukking noodzaakelijk. Men is wel in staat om zijn gevoel nog mede te deelen in de Ode; maar men is toch zoo verrukt, dat men dit altoos doet met korte gezegden vol vuur; welke korthed niet enkel den vorm van het geheele gedicht, maar tevens van iedere uitdrukking bepaalt. Elke zinsnede vereischt kracht; en uit dien hoofde kunnen de Oden niet wel van een' langen adem of uitgebreidheid zijn: het geen door de voorbeelden der meeste Dichters kan aangedrongen worden.

Men kan alleen een verheven vlucht in eenen dichter vooronderstellen, wanneer men dit gewaar wordt aan zijne verhevenheid van gedachten en uitdrukkingen. Deze verhevenheid nu moet haare kracht verkrijgen van de grootheid van het voorwerp; want ik hebbe zo even aangetoond de noodzakelijkheid der evenredigheid tusfchen het voorwerp en de gedachten, om waarschijnlijk te wezen. Deze verhevenheid wordt ook daarom door het buitengewoone, of het wonderbaare versterkt; wanneer zich de werking van eene bovennatuurlijke kracht in de voorwerpen vertoont, en zo veel bewondering en ontroering in de ziel des Dichters veroorzaakt, dat hij de gewaardwording daar van ook aan zijne Leezers doet gevoelen.

len. Van hier ook het nieuwe, 't welk of uit bijzondere omstandigheden, of uit het karakter van den Dichter kan voortkoomen; waar door men iets van hem hoort, waar op een ander Dichter ons nooit vergastte; en van daar tevens het verraschende, dat, gelijk een blixem, neërgeschoten, onze ziel ontroert, en de ooren greetig doet hangen aan de verrukkelijke klanken der speelende Lier, gelijk wel eer de woeste golven naar de welluidende cijtersnaaren van AMPHION luisterden.

Maar 'er behoort ook eene goede overeenkomst te zijn tuschen den Oden-dichter en zijne stoffe. Hij, die, van het levendigste vuur zwanger gaande, de eene zielschok na de andere verkrijgt, welke gelijk elektrische vonken het voorwerp ontspringen, en elkan-der aantintelen, moet noodzaakelijk eene gewigtige stoffe bezingen, wier werking deze sterkte van vuur kan veroorzaaken. Een koud en gevoelloos Dichter doet de Ode schande aan, door eene stoffe te bezingen, die, niet beeter dan hij zelv' zijnde, geheel geen indruk op het harte van den Leezer kan maaken, maar in tegendeel hetzelfde door eene verkeerde en mislukte vlucht telkens zal vermoeijen.

Alles derhalven, wat in den hoogsten graad aandoening kan verwekken, is de waare stoffe voor den Oden-dichter. Zijn ziel wordt door zijn onderwerp geschokt, gelijk door de golven van eene ongestuime zee; nu eens opgevoerd, dan weder ter neer gewor-

worpen; en deze hoedaanigheden gaan ook in zijn gezang over, en hij doet zijne Leezers voelen wat hij gevoelt.

Dan, hier uit blijkt genoegzaam, dat, indien de waare omstandigheden misfen, gelijk in het Dichtkunstige meest altoos het geval is, 'er eene, zogenaamde Poëtische razernij, of Dichterlijke verrukking, noodig is, om zich in de vooronderstelde omstandigheden te plaatsfen. Doch hier van willen wij liever in een bijzonder Hoofdstuk handelen; en hier nog eerst spreken van het begin, den sprong, en de afwijkinge der Ode en verdere Lierzangen, en toonen, hoedanig eene redeneering het voorstel van eene Ode verkrijgt, en verheven wordt.

Men vordert, dat het begin der Ode stout zij, door dien men vaststelt, dat de Dichter, wanneer hij zijne Lier grijpt, sterk getroffen en ingenomen is met zijn voor of onderwerp (36), „ Zijne aandoening breekt „ door, gelijk een stroom, die door een dijk of dam „ breekt”, zegt BATTEUX. (37) En gevolgelyk is het niet ligt mogelijk, dat de Ode hooger kan slijgen dan haar begin is.

Maar

(36) Onze taal is beeldryk genoeg, om deze woorden te onderscheiden. *Voorwerp*, van een voorgeworpen zaak, om 'dezelve naar te volgen, en *Onderwerp*, van iets, dat men aanvat om te overwinnen. Het eerste beteekent het geen men ter naevolging verkiest; het tweede is het geen men bewerkt. Beiden kunnen te gelijk zijn.

(37) *Von der Lyrischen Poesie*. Cap. III.

Maar men eischt ook eenige blijken te zien, dat de ziel des Dichters verhit, en dat zijne gedachten voortgedreven en als gejaagd zijn. Dit geschiedt, wanneer men de merkwaardigste gedachten neemt, en die zo voorstelt, gelijk dezelve in den geest liggen. Deze hangen dan niet in de strengste orde zaamen, maar zijn echter niet afgebrooken; latende voor den Leezer eenige leedige plaatsen ter vervulling over. Men noemt dit den sprong der Ode, die dan ook alleen maar plaats mag hebben, wanneer de hartstochtelijke stoffe de verwarring der Ziel, op eene gewigtige wijze, doet merken; zonder dat de stijl daar door onduidelijker wordt.

Men staat den Lierdichter tweederlei afwijkingen van zijn onderwerp toe: de eerste is de overgang van het zelve tot eene daar aan verbondene stoffe, het zij om de schoonheid in de laatste, of de onvruchtbaarheid van het eerste. Dit geschiedt op tweederlei wijze: de eerste bestaat in het gebruik maaken van schoone sprenken en algemeene waarheden; de andere in het aanroeren van getuigen uit de Geschied- of Fabelkunde; doch beiden moeten alleen dienen, om het denkbeeld van den Dichter te versterken. Ook worden de sprong, de verzwijging, en de afwijking alleen dan gebillijkt, wanneer de stoffe daar door rijker, bevalliger en levendiger wordt. „ Wanneer het ver-

„ stand (zegt **BATTEUX** (38)) den Dichter al niet

„ ge-

(38) Naar de Vertaaling van **RAMLER**.

„geleidt, dan moet het hem ten minsten kunnen
 „volgen: anders is de verrukking onzinnigheid, en
 „de afwijking misverstand”.

De levendigheid der aandoeningen, en vooral de glans der beelden, in welke men zijn gevoelens voorstelt, zal de rede van den Oden-dichter tot den vereischten trap van verhevenheid brengen. Eene zachte verrukking zal tedere, aangename en rustlievende aandoeningen verwekken; maar de waare verhevenheid van de Ode hangt af van de sterkste verrukking en stoutste beelden, wanneer alles verschrikking, wanorde, en eene aanhoudende woeling van in een gepakte denkbeelden vertoont, welke gelijk een keten aan elkander hangen.

De Oude Hebreëen hebben zich reeds sterk op de Ode toegelegd, en zijn 'er zeer wel in geslaagd. Behalven verscheidene Psalmen, leeze men, ten voorbeelde, het Lied van MOSES, Exod. XIV., het Gezang van DEBORA en BARAK Richt V. enz. en men zal aanstonds overtuigd worden, dat de Joodsche Lierdichters geen van de minsten geweest zijn; vooral in de Hymnen, van welke wij in een volgend Hoofdstuk zullen handelen. De Grieksche, Latijnsche, Fransche, Engelsche en Hoogduitsche Oden-dichters hebben in hunne Pindarusen, Horatiusen, Rousseau's, Cowley's en Klopstock's goede voorbeelden gevonden; van onze Natie zullen wij nog niet spreken.

VIERDE HOOFDSTUK.

Over de Dichterlijke verrukking.

De uitgebreidheid van ons ontwerp duldt geene lange redeneering over iets, dat de Dichtkunst in 't gemeen raakt, waarom wij maar kortelijk zullen voordraagen, wat wij door de Dichterlijke verrukking verstaan, nadien dezelve tot het Lierdicht vooral vereischt wordt.

De oorzaak der verrukking is te zoeken in dien levendigen indruk, welken een voorwerp op de ziel heeft. Dit voorwerp nu kan duidelijk of onduidelijk zijn, heeft het eerste plaats, en worden alle de bijzondere deelen van hetzelfde door 's Menschen geest beschouwd, dan wordt met deze gewaarwording tevens de kracht van Voorstelling aangevuurd. Maar is het voorwerp daar en tegen duister, dan wordt de opmerkzaamheid op de gewaarwording gericht, en de zielskrachten vereenigen zich, om het levendigste gevoel te verwekken. Door het laatste ontstaat de verrukking van het harte; door het eerste, de verrukking van het Genie; welke beide door **SULSER** dus worden voorgedragen (39):

(39) Art. *Begeistering.*

„ De

De verrukking van het harte, of de verhitte werkzaamheid van de ziel, die zich voornaamenlijk in aandoeningen uit, wordt verwekt door gewigtige voorwerpen, in welke wij niets duidelijk zien, bij welke de kracht van voorstelling niets te doen vindt, waar de opmerkzaamheid zelfs afgetrokken wordt van het voorwerp, en bepaald wordt op dat geene, 't welk de ziel gevoelt, op haar eigen doel. De geest verliest hier wel de duidelijke gewaarwording van het voorwerp, maar gevoelt deszelfs werking des te levendiger. Dan wordt de ziel geheel gevoel: zij ziet als 't ware, niets meer buiten zich zelve, maar alles in zich zelve. Alle de voorstellingen van dingen, die buiten haar zijn, vallen in het duistere; zij zinkt in eenen droom, die de werking van het verstand grootendeels stremt, maar de aandoening des te levendiger maakt. In dezen toestand is zij noch voor eene oplettende overweeging, noch voor een zuiver oordeel vatbaar; maar de neigingen uiten zich zo veel te vrijer en te levendiger; en alle de drijfveeren, welke de kracht der begeerte oplevert, ontwikkelen zich zo veel te ongedwongener”.

„ Daar nu de kracht van voorstelling niet meer in staat is, het geen waarlijk voor handen is, te onderscheiden, zo verschijnt het enkel moogelijke als aanwezig zijnde, en zelfs het onmogelijke wordt mogelijk. De samenhang der zaaken wordt, niet meer door het oordeel, maar inzonderheid naar de aandoen-

doenlijkheid geschat. Het afweezende wordt tegenwoordig; en het toekomstige is reeds wezenlijk. Alles, wat ooit te vooren met eenige betrekking op de tegenwoordige aandoening in de ziel geleege had, komt nu weder ten voorschijn”.

„ De tweede soort van verrukking drukt gelijke verschijnselen in haare voorstellingen uit. Zij kan uit de grootheid, den rijkdom, of de schoonheid van een onderwerp ontstaan. Zal dit vooral op den geest, en niet enkel op de aandoening, werken, dan moet het eene duidelijke ontwikkeling toelaaten. De voorstellingkracht moet de verscheidenheid daar in zien, en daar door genoodzaakt worden, om alles in de grootste klaarheid te beschouwen. Hier toe wordt eene buitengewoone aanwending van alle zielskrachten vereischt. — De geest vergadert dezelve allen bij een, roept hen van alle andere onderwerpen af, en bemoeit zich maar, om duidelijk te zien”.

De ziel is derhalven in de verrukking vol van aandoenlijkheid, en deze wordt in 't gemeen van alle Kunstenaars gevoeld. Zij is ten hoogsten noodzaakelijk. Zij maakt de uitdrukking ligt, levendig, vloeiende en sterk, naar maate de voorwerpen zijn, die haar verwekken. En dat deeze dezelfde zijn, welke de hærtstochten van vreugde, droefheid, tederheid en woede aan den gang helpen, kan men genoegzaam merken in de Oden, Hymnen, Elegiën en andere Lierzangen dier Dichters, welke in dezen bij-

ZON-

zonderen toestand de Lier grijpen, en hunne verrukking op eene verhevene, vloeijende, of klaagende wijze doen hooren.

Men zal hier van reeds kunnen afleiden, dat de Dichter geen gering vernuft behoort te bezitten; dat zijn smaak gevormd, en zijn verstand geregeld moet wezen; en hij zelfs eene goede oordeelkunde moet kunnen gebruiken, om zijne verrukkingen en aandoeningen, op eene bevattelijke en tevens schoone wijze, voortestellen: en wel zodanig, dat zij de waarschijnlijkheid niet verliezen. Want indien iemand van klein verstand en doorzicht geroerd wordt door sterke en ongewoone hartstochten, dan zijn de uitwerkselen daar van niet zelden vol dwaaze trekken, en wonderbaare grilligheden, die eenen Dichter geheel ten onpas zouden koomen.

Onder alle de dichterlijke voortbrengselen moeten de Lierdichten het grootste gevoel van verrukking met zich voeren; en hierom vereischen dezelve eenen bekwaamen geest. De grootste levendigheid, die de Dichter in zijne verrukking ondervond, moet, als een helder licht, in zijn gezang uitblinken. Hij moet niets voortbrengen, dat ver gezocht schijnt, maar de rijke bron, uit welke hij geschept heeft, moet aan ieder woord, aan elken trek, een blinkenden druppel mededeelen, die de levendigheid van zijn gevoel, bij het beschouwen van het voorwerp, als in eenen spiegel, doet zien. Geen gedwongen zamenhang moet 'er in doorstraalen; alles moet slag op slag volgen, en het

II, DEEL. E vuur

vuur der dichterlijke verrukkinge moet in het harte van den Lezer zulk eenen brand stichten, dat het oogmerk van den Lierdichter daar door bereikt kan worden.

Koude harten zullen geenszins aangedaan worden door de grootste en gewichtigste onderwerpen: zij hebben maar een halve ziel, Daar tegen zal een onvruchtbaar onderwerp het vuur van den heetsten Kunstenaar uitdooven. Dat de eerste derhalven niet over de dichterlijke verrukking kunnen oordeelen, en de laatste alleen rijke stoffen ten onderwerpe moet verkiezen, behoeft geen verder bewijs.

Het is zeer moeilijk, eene bepaling te geeven, welke voorwerpen het meeste kunnen verrukken: want dit hangt ook zeer veel af van de omstandigheden en het bijzonder karakter der menschen. De schoonheden der Natuur, de zucht naar roem, de liefde tot het Vaderland, de lust om deugd en goede zeeden voort te planten, — deze alle kunnen verrukking voortbrengen, maar dezelve zal altoos zo verschillende zijn als de gemoederen der Dichters. En van daar komt het, dat veelen, in een zelfde geval, een geheel anderen weg neemen; dat de eene Leezer koel zal blijven, als de andere reeds in vuur is: dat deze, om verrukt te worden, eene stilte zal behoeven, die alle verstrooing van gedachten wechneemt; daar geene een groot gerucht en getier zal vereischen, om zijne aandacht te bepalen, en zich van alle andere voorwerpen te ontdoen. Dit toont het gemeene leeven zelve; en dit leere

leert de geschiedenis der kunsten, in welke de ver-
rukking op verschillende wijzen uitblinkt, en in de
beste Meesterstukken kan nagezien worden. Welke
raadpleeging de waarheid van BOILEAU's aanhef van
zijne kunst der Poëzij altoos duidelijk zal doen blijken:

*C'est en vain qu'au Parnasse un téméraire Auteur
Pense de l'Art des vers atteindre la hauteur:
S'il ne sent point du Ciel l'influence secrète,
Si son astre en naissant ne l'a formé Poète.
Dans son genie estroit il est toujours captif.
Pour lui Phebus est sourd & Pegaze est retif.*

VIJFDE HOOFDSTUK.

Over de Hymnen.

De Lierzang, welken wij als den eersten in de hooge Ode gesteld hebben, heeft zijnen naam ontleend van de Grieken, welke hunne Lofzangen ter eere van de Goden, bij de Offeranden gezongen, en door een Lier of Fluit begeleid wordende, *Hymnos* noemden. Men heeft dezen naam bij ons behouden, en de inhoud komt, schoon in Godsdienstige begrippen zeer verschillende, daar in over een, dat in beide de lof der Godheid, in de vurigste verbeelding en met de verrukkendste aandoening, wordt voorgesteld.

Om een geregeld denkbeeld te geeven van de aanleiding, de stoffe en den hoogen graad van verrukking der Hymnen, behoeft men slegts een Bijbel op te slaan, en daar eenen prijzenden, God verheerlijkenden en biddenden DAVID, in alle zijne verrukking, met een bewonderend en aandoenlijk harte, de grootheid en den lof der almacht en oneindige goedheid van het hoogste Wezen, te hooren zingen en uitroepen:

*Het ruime Hemelrond
Vertelt met blijden mond*

Gods

*Gods eer en heerlijkheid:
 De heldre lucht en 't zwerk
 Verkondigen zijn werk,
 En prijzen zijn beleid.
 Dus kan ons dag bij dag,
 Tot roem van Gods gezag,
 Zijn wonderen verhaalen:
 Dus weet ons nacht bij nacht
 Zijn onbegrensde magt
 En wijsheid af te maalen. (40)*

Dus zong men onder de schaduw-wet van MOZES! Hoe veele voorwerpen zijn 'er derhalven niet voor een beschouwend en weldenkend Christen! Voorwerpen, welke hem zijne aandacht doen verdubbelen; hem in godvruchtige gebeden en dankzeggingen doen uitbreken, voor welke hij den dichterlijken stijl, tot sterker aandrang, verkiest. Hoe luisterrijk worden hem de eigenschappen en handelingen van zijnen Verbonds-God! Hoe veele schoone en uitmuntende trekken blinken door in het leven van dien heerlijken Middelaar, wiens eerste traan, in de geringe Betlehemsche kribbe, het begin, en wiens laatste bloeddruppel, aan het vloekhout op Golgotha uitgestort, het einde was van een lijden, dat JESUS bereidwilligheid voor zondaaren wilde ondergaan, om hen een eeuwig heil te doen
 smaa-

(40) Psalm XIX, vers 1. volgens de nieuwe Nederlandsche Berijming.

smaaken. — Indien een gewigtiger onderwerp een sterker gevoel bij den Leezer verwekt, dan is de Christen-Godsdienst zo geschikt tot Hymnen of Lofzangen aan het Opperweezen, als 'er ooit een Godsdienst kan gevonden worden.

'Er vloeit uit deze redeneering eene gewigtige vraag, maakende de Hervorunde Kerk in Nederland, namelijk: waarom men ook in die Kerk geene Gezangen heeft, welke Hymnen van het nieuwe Testament kunnen genoemd worden? De Psalmen van DAVID zijn aandoenlijk, uitmuntend en welluidend, maar ik vraage met KLOPSTOCK (41) „ zou DAVID, wanneer hij een „ Christen of Dichter van het nieuwe Testament ge- „ weest ware, zo geschreeven hebben?“

Men kan hier op niet dan ontkennder wijze antwoorden, en het blijkt ook genoegzaam, daar onze Kers-Paasch-en Pinxter-Feesten geheel geen verband van stoffe met de Joodsche Feesten hebben, waarom men eenige versen, in de Psalmen van DAVID voorkoomende, toepasfelijk moet maaken; en daar deze dikmaals Prophetiën behelzen, worden zij wel eens te verheven voor een eenvoudig zanger. Men behoeft alleen de aanwijzing van eenige Psalmen, die bij bijzondere gelegenheden kunnen gezongen worden, agter onze Psalmboeken geplaatst, na te slaan, en de daar in aangewezen Psalmen te onderzoeken, om overtuigd te worden, dat DAVID als Christen, bij zomige

(41) In de Einleitung vóór zijne Liederen,

mige van deze gelegenheden, zekerlijk anders zou gezongen hebben.

Het is eene bewezen waarheid, dat het veel zwa-
 righeid in zich heeft, wanneer men iets nieuws poogt
 intevoeren bij de Godsdienst-plegtigheden; het beste
 en edelaartigste oogmerk wordt wel eens uit een ver-
 keerd gezichtpunt beschouwd en gedwarsboomd. Wij
 hebben, in plaats van een bedroefde-oude-zo als men
 die van DATHEN moest noemen, eene fraaië nieu-
 we Psalmberijming zien invoeren, maar ook nog daar bij
 vrij wat te onvredeheid onder de burgers van zom-
 mige plaatsen ontdekt. Niet zonder reden baart dit
 voorbeeld der tegenstreeving van zulk een voornaam
 en noodzaakelijk werk, tot eer van den Godsdienst en
 met toestemming van 's Lands Staaten ondernoomen,
 vrij wat schrik, om iets verder ter verbeetering van
 het Godsdienstig gezang te onderneemen.

Het blijft evenwel altoos de plicht van een welden-
 kend mensch, zijn gevoel en op eene bescheiden wij-
 ze voor te stellen; voor al, wanneer men ziet, dat
 de zaak niet hoopeloos is, en dezelve daar door, mo-
 gelijk, uitvoerlijker kan gemaakt worden. Men zie
 derhalven, hoedanige Hymnen men bij de Christenen
 zou moeten maaken, om God te verheerlijken en zie-
 len te stichten.

De Hymnus moet de spraak der uiterste verruk-
 king en de diepste onderwerping aan het Opperwe-
 zen behelzen. De uitdrukking moet altoos, volgens

de natuur der hoogste verrukking, kort, vuurig, sterk, hartstochtelijk, vol Hemelsch gevoel, dikmaals hevig en ook beeldrijk zijn. De Dichter, alleen met die gedachten bezielde, welke door de grootste bewondering van God ontstaan kunnen, moet rasch van de eene gedachte tot de andere overgaan. Hij moet van berg tot berg vliegen, en de dalen, hoe bloemrijk dezelve ook moogen zijn, onaangeroerd laten. Hij moet het vuur der verbeelding aan de sterkte der verrukking verbinden, en slechts korte Godsdienstige grondstellingen, of Religie-begrippen, in zijne gezangen mengen: nadien den meesten menschen geen diepzinnig nadenken, maar aandoening eigen is. Het hart moet in de Hymne ook meer biddende en dankende dan peinzende zijn. Alles heeft zijn tijd; wanneer het onderwijs van den Leeraar ten einde is, en eene geschikte toepassing het hart heeft ontroerd, dan wordt het gebed het wezenlijke van den openbaaren Godsdienst. Het gezang is daar van het gewigtigste gedeelte, nadien dit het overluid gebed der geheele gemeente is, tot het welke zich alle stemmen bij het aangenaam Orgel - Muzijk vereenigen; en waar door alle de uitboezemingen van zo veele verrukte zielen, met de grootste leevendigheid, ten Hemel gevoerd werden.

Men vermoedt niet zonder grond, dat men in Egypten reeds Hymnen of Lofzangen heeft gehad. Die der Grieken waren meest zonder Strophen, gelijk die,
welke

welke aan HOMERUS (42) en CALLIMACHUS (43) toegeschreven worden; zulks bewijzen; zommige Chooren in de Treurspeelen van SOPHOKLES (44) en EURIPIDES (45) zelve zijn Hymnen; maar de heerlijkste en verhevenste zijn onder de Hebreëen en in de Psalmen te zoeken: ook had DAVID een groot getal Zangers, welke bij de Lofzangen op de Feesten de Hymnen zongen, en wel in Chooren of Reiën, waar door hunne zinfreden zich in evangelijke deelen laten splitsen, die meest alle met elkander overeen koomen (46). WIELAND'S Hymnus op God, en twee Oden op de geboorte van den Zaligmaaker, kenmerken dien Dichter met roem in deze foort van Dichtstukken: en behoef ik der Maatschappijē wel een voorbeeld van onze Natie op te noemen? daar zij zelve, naar mijn inzien, het beste onlangs heeft uitgegeven: namelijk de schoone en alzins verrukkelijke *Ode aan God* (47) van den Heer RHIJNVIS FEITH.

Hoe

(42) Vide HOMERI *Hymn. in Opp. & Hymn. in CEREREM* edit. RHUNKENII Lug. Bat. 1779.

(43) Vide CALLIMACHI *Opera* Ed. SPANHEMII & ERNESTI Lugd. Bat. 1761..

(44) SOPHOKLES, *Edipus*, Tusfchen Bed. I en II, en II en III. En de Hr. W. BILDERDIJKS Vertaaling Bladz. 48 — 52. en Bladz. 67 — 70.

(45) EURIPIDES, *Iphigenia in Aulis*. Act II. & III.

(46) Men vergel. LOWHT, *de Poëfi Sacra Hebraeorum*, Praef. XIX.

(47) *Kunst wordt door Arbeid verkraegen*. Taal en Dichtlieven: de Oeffeningen. Deel. IV. Bladz. 3.

Hoe veel schoone stukken kan men op dit spoor den, van zedelijke wellust wechsmeltenden, landgenoot niet nog mededeelen! hoe veele voorwerpen lagchen den Dichter daar nog toe aan! en hoe noodzaakelijk is het, dat wij onzen verbeeterden toestand, en meerdere kennis der Goddelijke Volmaaktheden, als ook een gezuiverden smaak, in schooner Hymnen dan die der Ouden, doen uitblinken en bevestigen!

ZESDE

ZESDE HOOFDSTUK.

Over de Helden Oden.

Van den Lofzang der Goden daalen wij tot dien der menschen neder, en zullen thans spreken van zodanige Dichtstukken, welke men op mannen van eer en klokke daaden maakt, en van welke ons Vaderland ook eenige kan opnoemen, nadien deszelfs Dichters nog altoos den zweem der oude Barden volgen, welke de dapperste Helden, gelijk zo veel ODINS, vereeuwigen, door der zelve oorlogsdaaden ter eere te zingen; van welke deze Lierzangen ook hunnen naam ontleend hebben; waar uit dan ook de stoffe van zelve blijkt.

De Dichter der Helden Ode kiest den mensch tot zijn onderwerp, wiens eigenschappen, onderneemingen en verdiensten hij in een verheven stijl beschrijft: doch hij neemt zijn vlucht niet zo hoog als in de Hymne, nadien het onderwerp zulks niet vordert, of liever zulks afkeurt: tusschen Goden en menschen toch moet een aanmerkelijk onderscheid blijven, en dit ook dient de Oden Dichter in 't oog te houden; zijn gevoel moet meer gemaatigd en zijn' stijl beter geregeld en minder gedrongen zijn. Voor 't overige zijn de vereischten voor hem dezelfde met die, welke

ke wij van de Ode en de Hymne reeds hebben opgegeven.

Eenige vereischten van het Heldendicht koomen in deze ook in aanmerking, namelijk, voor zo verre het karakter van den Held en zijne daaden betreft. Aangaande het eerste zal ik alleen zeggen, dat zulk een mensch, die bezongen zal worden, zich door de grootheid zijner ziele van anderen moet onderscheiden: en wat het tweede betreft, zo behoeft de daad niet éénig te zijn; maar verscheidene onderneemingen, die geest en kracht vorderen, en van eene tamelijke grootte en uitgebreide werking zijn, kunnen deze soort van Ode leevendig houden.

De voornaamste Dichters, welke in deze soort van Lierdicht uitgemunt hebben, zijn PINDARUS en HORATIUS; schoon beiden, door het inmengen van den Lof der Goden, hunne Helden-Oden wel eens tot Hymnen gemaakt hebben. De eerste nam zijne onderwerpen uit de Grieksche worstelperken, en de laatste had het oog geduurig op den keizer AUGUSTUS.

Voorbeelden doen dikmaals veel meer af dan lange redeneeringen; ik zal derhalven de eerste Ode van PINDARUS, vertaald, hier bijvoegen, schoon de Schrijvers der *Literatuurbrieven* (48) bekennen, dat het oneindig ligter is, over den geheelen PINDARUS eene goede *Commentarius* te Schrijven, dan eene enkele Ode van hem naar den eisch, over te zetten. Ik heb

(48) Briefe, die Neueste Litteratur betreffend, Th. II. Bl. 212.

heb niet durven denken, om de zelve in versen over te brengen; zelfs niet, om haar woordelijk mede te deelen: want COWLEY zegt: dat, wanneer iemand PINDARUS van woord tot woord wilde volgen, men zeker zou gelooven, dat de eene raazende den anderen had nagevolgd.

DE EERSTE ODE VAN PINDARUS aan HIERO Koning van Syrakusa; wanneer hij in de Olympische Speelen den prijs won met rennen.

I. STROPHE.

Het beste onder de Elementen is het water. En, gelijk een ligte-laaije vlam in den nacht, alzo blinkt het goud door den stoutsten rijkdom heen; maar wilt gij zege bezingen, mijn' Geest! zock dan in de woestijne des Aethers over dag geen weldadiger gesternte dan de Zonne, en dus ook geen heerlijker zegepraal, dan de Olympische (49) te bezingen. Zij verrukt den Dichter tot een prachtigen Hymne, die, den Zoon van SATURNUS toegewijd, hem in HIERONS gelukkig paleis den vrijen toegang verwerft. ;

I. AN-

(49) *Olympia*, eene Stad in *Peloponesus*, bij welke men alle vier jaar de Olympische Speelen vierde, welke van *Hercules* ter eere van *Jupiter* ingesteld waren, en dienden, om het Jaartal in de Historie der Grieken te bepalen.

I. ANTISTROPHE.

Hij is het, die in het veerijk Siciliën den scepter des rechts zwaalt; die van alle verhevene deugden de bloesem afbrak, en niet minder in bloemen van welluidenheid uitblinkt, wanneer wij de Citer aan de vriendelijke tafel doen hooren. Wel aan dan, Zanger! grijp de Dorische Lier van den wand, voor zo verre de roem van Pifa (50) en Pherenicus (51) uwen boezem ontroerde, daar hij langs de golven van ALPHEUS (52) voortvlog, zijne trotsche maanen zelfs onaangespoord verhief, en zijnen Heer, Sijracusa's Koning, den lust der Renbaan, in den schoot der zegepraal droeg.

I. EPODOS.

Zijn roem straalt tot in de Heldenstad des Lijdschen PELOPS, (53) dien de geweldige Aardomringer NEPTUIN te vooren beminde (54), na dat
KLO-

(50) *Pifa*, de naam der Stad, omtrent welke de Olympische Speelen gehouden wierden.

(51) *PHERENICUS* was de naam van *Hiro's* Renpaard.

(52) De naam van de Rivier, naast welke de Renbaan was.

(53) Hij bedoelt dat gedeelte van Griekenland, het welke naar *PELOPS* *Peloponnesus* genoemd wordt. En dit enkel noemen van *PELOPS* geeft hem aanleiding, om tot Lof van den Held zo ruimschoots uitteweiden.

(54) De Fabel verhaald van *TANTALUS*, den Vader van *PELOPS*, dat de Goden hem zo beminden, dat zij hem aan hunne

KLOTO hem den blinkenden Elpenbeenen schouder, glinsterende, uit den ketel ter geneezinge gaf. — Aldus vervullen de wonderen den aardbodem, en Fabelen, met kunstige logens vermengd; zegevieren ten spijt der waarheid.

2. STROPHE.

De Dichtkunst, wier bekoorlijkheid over alles honig giet, geeft aan de Fabel een eerwaardig aanzien; en maakt, dat een vertelsel dikmaals geloofd wordt. Doch het alles ontdekkend toekomende zal de waarheid daar van getuigen. — Wie het waagt, van de Goden te spreken, moet zulks met eerbied doen, en zijne schuld is zo veel te minder. — Dus wil ik thans van u, Zoon van TANTALUS! spreken, het geen nooit Dichter voor mij sprak: Hoe, wanneer uw Vader in zijn bemind *Sipylum* een heilig gastmaal hield, alwaar de onsterfelijken beurtelings aten, de doorluchtige drietand voerende God de veelvermogende kracht der liefde gevoelde.

2. AN-

tafel spijsden; wanneer TANTALUS de Goden ook eens verzocht had, nam hij zijnen Zoon PELOPS, slachte dien, en zette hem den zelve voor, doch geen van de Goden at daar iets van, behalven CERES, die wat hongerig was, en een stuk van den schouder op at: de Goden wierpen hier op de overige stukken in een zuiveren ketel, en haalden 'er PELOPS levendig weder uit, na dat zij hem een Elpenbeenen schouder, in plaats van den gegetenen, gegeven hadden.

2. ANTISTROPHE.

En u op gouden rosen naar het hooge paleis van de zo dikmaals aangebedene CERES droeg, alwaar ook niet lang te vooren GANYMEDES tot JUPITER gekoomen was. Maar, nadien gij verdweenen waart, en uwe moeder geene nadere tijding van u ontving, strooide een nabuurig en nijdig Vorst het gerucht uit, dat uwe ledemaaten, door het zwaard verdeeld en bij het vlammeende vuur gebraden zijnde, den Goden tot spijszede gediend hadden.

2. EPODOS.

Maar iemand uit de zaligen onmaatig te noemen, is dwaasheid! Ik zidder! — want reeds dikmaals heeft de wraak den lasteraar aangegrepen (55). Wierd ooit een sterveling van de bewooneren van den Olympus geëerd, dan was het TANTALUS. Doch zijne grootheid, voor zulk een verheven geluk te zwak zijnde, bracht zijne trotschheid hem in eene onoverkomelijke ellende; een dreigende rots wierd door den Vader der Goden, boven hem opgehangen. Eeuwiglijk moeite aanwendende, om dezen van zijnen schedel te werpen, ontvlucht hem alle vreugde.

3. STRO-

(55) Deze te rug komst van PINDARUS op TANTALUS is geen nieuwe sprong; maar dient in 't bijzonder, om de oorzaak op te noemen, waarom PELOPS weder uit den Hemel gezond werd.

3. STROPHE.

Aldus brengt hij, met drie andere zijner rampgenooten, zijn hulpeloos leven door; die rampzaalig! hij onttrok aan de Hemellingen, wat de onsterfelijken voedt, Nectar en Ambrozijn, en schonk die aan sterfelijke gasten. Zo bedriegt de mensch zich zelve, die maar ééne van zijne daaden voor de Godheid waant te verbergen! En wegens dit Vaderlijk misdrijf zonden de onsterfelijke Goden PELOPS weder te rug tot de ras voorbijgaande menschen. En, nadien in zijne bloeiende jeugd het zacht blonde haar zijne bruine wangen dekte, verlangde zijn verliefd harte naar de dochter van den Heerscher te PISA. —

3. ANTISTROPHE.

De doorluchtige HIPPODAMIA. Eenzaam ging hij, in het duister, tot de schuimende zee, en smeekte den geweldig bruischenden Koning der wateren. Deze verscheen hem; en hij sprak; „Indien uw harte, o NEPTUIN! voor de bekoorlijkheden van VENUS „niet ongevoelig is, (56) houd dan de houten spies
„ van

(56) Al wie de Dochter van OENOMAUS ten huwelijk verzogt, moest tegen haar met den wagen rennen. Hij beloofde haar altoos aan den geenen, welke haar of liever MIJRTILUS, welke de wagenmenner was, zoude inhalen. Maar wanneer de Vader, die hun op zijnen wagen naarvolgde, zag, dat de minnaar haar spoedig zou voorbij zijn, doodde hij hem met zijne werpspietse.

II. DEEL.

F

82 VERHANDELING

„ van OENOMAUS te rugge! voer mij op den snel-
„ sten uwer wagenen naar Elis; en vereer mij met
„ de zegen. Reeds dertien der beninnende Jongehin-
„ gen vielen voor de speer des Tijrans, en telkens
„ verschoof hij het Huweljk zijner Dochter”.

3. EPODOS.

„ Maar de Bloodaart alleen ontvliedt groote gevaar-
„ ten: en, daar ons de dood eenmaal naar 't graf
„ roept, waarom zou dan een roemloos leven, ons, in
„ het duister en van iedere schoone daad verwijderd,
„ doen verteeren! — Neen, dezen baan moet ik be-
„ loopen; maar uwe hulpe moet daar aan eenen geluk-
„ kigen uitslag geeven”! — Dus sprak hij; en zijn
gebed ontroerde den God, die hem, om zijnen moed
te versterken, een' gouden wagen en onvermoeide
vliegende paarden schonk, met welken hij de zegepraal
van OENOMAUS en zijne Dochter roofde.

4. STROPHE.

Dan zij baarde hem zes Regeerders der Volken:
zoonen, die zich der deugd toewijden. Thans rust hij,
met heerlijke offers geëerd, aan den Oever des *Al-
pheus*: strijdperken omringen zijn graf, en schaaren
van Vreemdelingen omsingelen zijn Outer. Ver van
daar blinkt de glans der Olympische speelen, in zij-
ne Renbaan, alwaar de behendigheid der voeten en een
hoo-

hooge arbeid met kloeken moede strijden. Wie overwint, leeft zijn overig leven in zoete wellust voort; want hij bezit den prijs.

4. ANTISTROPHE.

Het hoogste der menschelijke goederen is dat geene, dat ieder' koomenden dag getukkig maakt. En zulk een goed (57) zal thans, naar Pifa's wetten, mijn Aeölich Lied kroonen. Onder de Stervelingen is niemand den lof der Labijntfche Hymnen waardiger. Niemand overtreft hem in grootheid van ziel, noch in heerschende macht. Eene beschermende Godheid is het, ò HIERO! welke met tedere zorgen wacht, om uwen wensch te vervullen. En daar deze u niet ontgaan kan, wil ik ras uwe zegepraal in den wagen

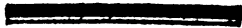
4. EPODOS.

Met welluidende klanken sieren. Ik wil op Cronion's (58) zonnigen heuvel staan, en mijn lof zal een nooit betreden spoor bewandelen. Mijne machtige Muse zal al haare sterkte bij een vergaeren. De menscha

(57) Namelijk van HIERO, op den welken hij thans weder te rug komt.

(58) Een berg in het oord, waar de Olijmpische speelen gehouden wierden: hij had zijnen naam van SATURNUS, wjl deze met JUPITER, om de heerschappij des Hemels, op hem gestreden had.

Mensch steigt langs verscheidene trappen omhoog; maar boven aan staan de Troonen. Ziet niet verder! op deze hoogte zij het u vergund, uwe dagen te voleinden, en mij, om aan de zijde van zulk een Zegepraaler te staan; onder de Grieken over al bekend door mijne wijsheid.

PERRAULT heeft zommige plaatsen van deze Ode belagchelijk zoeken te maaken: voor al, na dat hij het eerste vers dus plat overgezet had:

Het water is in de daad goed.

Maar PINDARUS zegt dit niet, en volgde eens Wijsgeerige Grieksche stelling, namelijk die van THALES van Milete, naar, volgens welke men het water, als de eerste Hoofdstofte, als het eerste Element, aanzag, waar uit alle de overige wezens hunnen oorsprong hadden. (59) Men voege nu dit denkbeeld eens bij de volgenden: het eerste onder de Elementen: het kostbaarste onder de Metaalen; het blinkendste onder de Sterren; alle zinnebeelden van de zegepraal, die de Dichter wilde bezingen. Het goud blinkt onder de overige Metaalen (volgens een oud gevoelen) gelijk het vuur in den nacht: de Zon verduistert alle Sterren.

(59) Men zie ook RAMLERS *Batteux*, Band III. Bladz. 42.

ten, en maakt den Hemel tot eene Woestijne: men ziet niets dan haar alleen; en even zo is een Olym-pische Zegepraal boven alle andere Zegepraalen ver-heven. Het komt groote geesten alleen toe, om Lof-zangen voor groote Helden te zingen, en in het pa-leis van den Zegepraaler te treden. Men heeft wei-nige oplettenheid noodig, om het schoone van alle deze gedachten te kunnen merken.

En hoe luisterrijk weet de Dichter zijnen Held te vereeuwigen! Men ziet HIËRO, zijn Paard, zijn ge-heele Zegepraal, alles in volle glorie. De Scepter van den Held wordt de Scepter van TEMIS. De Deugden worden Bfemen, en deze worden door HIË-ro geplukt. Het Paard vliegt langs den *Alpbeischen* Oever, en draagt hem in den sehoot der Zege. De afkomst zelve van zijnen Held wordt aangevoerd, en tot op den dag der Zegepraal voordgezet. Het geluk der menschen in 't gemeen wordt aangetoond, en met dat van HIËRO en den Dichter in 't bijzon-der besloten.

Men heeft in deze Ode de wendingen der Reiën en de Grieksche Strophen en Antistrophen kunnen opmerken; de *Epodos* werd door de Rei, op de voo-rige plaats gekoomen zijnde, aangeheven; en dan tel-kens door *Strophen* en *Antistrophen*, of *Keeren* en *Te-genkeeren* en *Epodos* vervolgd. Maar tevens kan men daar in ook eenige vrijheden zien, welke in onze Oden niet geduld worden: namelijk, dat de zin van het eene Couplet in het andere loopt; gelijk blijkbaar

is in de 3de Strophe en de 3de Antistrophe, maar voor al in de 4de Antistrophe, welker einde aan de 4de Epodos gehecht, ja, zonder het begin van de laatste, onverstaanbaar is. — Wij hebben deze keurigheid, om den zin in elk couplet op zich zelve te doen staan, reeds als een vereischte van het Lierdicht in 't gemeen opgegeeven, en zullen 'er derhalven niets meer van zeggen.

ZEVEN;

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Over de Dithyramben.

Deze Lierzangen, welke, van de Feesten van **BACCHUS** in Griekenland oorspronkelijk, zeer weinig, of geheel niet, bij ons gebruikt worden, vereischen maar eens korte beschrijving. Dezelve waren bij uitstck gezwollen, vermits de Dichter, door den wijn verheugd, ten uiterste verrukt en aangegord was, om zijne bewondering en den roem van den eersten planter op te zingen. De Beschrijving, welke **ARISTOPHANES**, in zijn Blijspel de **WOLKEN**, (60) van de Dithyramben geeft, en de Karakter-trekken, die **HORATIUS** van die van **PINDARUS** opnoemt, koopen geheel overeen met de omstandigheden en het denkbeeld, 't welk wij van de Bacchanten, en ook van hun gezang, moeten hebben. **ATHENAEUS** (61) zegt, dat de Dithyramben bij de offeranden gezongen werden, wanneer de zangers braaf dronken en verhit waren. En, daar de Bacchanaliën veele geheimen hadden, kan het niet anders zijn, of deze gezangen moeten zeer veel wildheid, en tevens zeer veel duister-

(60) *AE.* I. Sc. IV.

(61) *ATHEN.* Lib. XIV.

sterheid gehad hebben. Gemelde ARISTOPHANES stelt daasom de Dithijramben-Dichters in ééne clasfe met de Sophisten, de Waarzeggers, en de Windmaakers; die met groote en kunstig zaamengefeide woorden *niets* zeggen; en HORATIUS noemt de Dithijramben van PINDARUS stout, denkelijk wegens hunnen raazenden toon; zegt, dat ze nieuwe woorden hadden, welke daar door ook spreekwoorden werden; en eindelijk, dat zij aan geen maat gebonden waren. (62) ARISTOTELES noemt ARION den eerften uitvinder dezer Gezangen; en PINDARUS houdt *Corinthen* voor hunne geboorteplaats.

De Dithijramben komen, door hunne lofzegging aan BACCHUS, derhalven, tusfchen de Helden-Oden en de Hymnen in, en hebben eene ongeregelde voorftelling; nadien het onderwerp en de omftandigheden bij het opzingen deze onregelmatigheid veroorzaakten. De meeste Dithijramben der Ouden zijn verlooren geraakt, zelfs die van PINDARUS, behalven de XIIIde, Olijmpifche Ode, en twee van HORATIUS (63); welke tot deze clasfe betrokken kunnen worden. Wij behoeven onzen Bacchus-Kinderen geene afgodifche zangen meer op te leggen, zij zingen genoeg.

A G T.

(62) — per audaces nova Dithijrambos
verba devolvit numerisque fertur
Lege foluris.

HORAT. Lib. IV. Od. 24

(63) Lib. 2. Od. 19. & Lib. III. Od. 25.

AGTSTE HOOFDSTUK.

Over de Elegie of het Klaaggezag.

De beste bepaaling, welke wij van de Elegie kunnen geeven, bestaat daar in, dat wij haar eene alleen-spraak kunnen noemen, waar in de tederheid van eene gevoelige hartstocht spreekt. Alles, waar de ziel bij lijdt, is haare stoffe. Het verlies van een geliefd voorwerp, de ontrouwheid van een Vriend, de onrechtvaardigheid en onderdrukking, en de gestrengheid van het noodlot, doen ons wel in klagten uitbreeken; maar de Elegie gaat ook verder, en haare nadruk of kracht wordt zeer dikmaals veroorzaakt door een zwellend genoegen, over het verkrijgen van een lang verwacht goed. Haare stoffe is wel eens dankbaarheid en aandacht; alleen moet dezelve hier niet te sterk weezen, maar de hartstochten moeten zachtens en diep in het harte dringen; en den geest alle vatbaarheid overlaaten, om alle zijden van het onderwerp te kunnen betrachten, en geregelder, dan in de Ode, voor te stellen.

Het onderscheidende kenmerk der Elegie is, dat zij zachte en gemengde aandoeningen, in welke het aangenaam gevoel met het onaangename vereenigd is, op eene zachte en gemaatigde wijze voordraagt.

Haar stijl is derhalven vlijënd en inneemend, daar die van de Ode stout, gebiedend, en stormende is. Hierom zegt de Heer SCHLEGEL (64), dat, wanneer in de Ode de aandoeningen, gelijk de bruischende gotven van eene ongestuime zee, het hart geweldig verheffen of in den afgrond nederstorten, de Elegie dan het treurig geruisch van een zwaarmoedig Cijpresfen-woud gelijkt. Wanneer in de Ode de smert in ongestuime zuchten den dag haat, en niet meer zien mag; dan laat dezelve in de Elegie zich in klagten uit; haare zuchten zijn stiller, en zij loost zacht-kabbelende traanen. In de Ode ligt de Dichter als verzonken onder de menigte der ontroeringen; maar in de Elegie is de vreugde (waar van zij, volgens de voorbeelden der Ouden, ook niet geheel verstoken is) van zulk eene sterkte niet, dat zij den Dichter het vermogen ontrooft, van met overleg te gevoelen, en zijne aandoeningen te ontleden. Men kan in andere Lierzangen ook wel eene geruste vreugde bezingen; maar, wanneer de zangster niet hevig van gevoel, of van verrukking dronken is, dan is zij vrolijk en moedig. Zij danst dan in de schaduwen van bloeiende linden; mengt zich in den dans der Gratiën; verbergt zich, door moedwillige Geniusten uit spotternij gejaagd, agter de rozenhaagen. De liefde, die in de Elegie heerscht, is meer teder dan vuurig; meer droefgeestig dan blaakende.

De

(64) Abhandlung V. Bladz. 280.

De stoffe der Elegie is derhalven gelijk met die van het Lierdicht, om welke reden ik dezelve 'er ook bijgenoomen, of liever onder gesteld hebbe. Het zijn in beide gevallen aandoeningen; maar in de eerste zulke, welke de gemoederen inneemen en te vreden stellen; geene sterke, vuurige en mannelijke aandoeningen, gelijk die van de Hymnen en Helden-Oden zijn. De hoogere of laagere trap in dezelve maakt derhalven alleen het verschil uit tusschen de Elegie en de andere soorten van het Lierdicht; en om deze reden, dat men minder verhitting bij het opstellen eener Elegie moet hebben, wordt inzonderheid gelet op den tijd der aandoenlijkheid. Wanneer een oorlog het Vaderland verwoest, de woede der vijanden onze vloot in den asch legt, dan kunnen de aandoeningen onzer ziel ons daar over de Lier doen grijpen, deszelfs snaaren, als donderstemmen van weêrwraak, woede en smert doen klinken: in het kort, al het vuur der hooge Ode kan dan te gelijk, als een blixem, op den kruin des verwoesters nederfchieten. Maar deze tijd is niet geschikt voor de Elegie. De vergeetelheid moet aan de beelden hunne al te groote levendigheid ontroofd hebben (65); de zwarte

(65) Men diend zelfs al eenige vertroosting over een zwaar verlies gehad te hebben, eer men den klaagzang aanheft, „ Men „ rooft mij [zegt PROPERTIUS tot zijnen vriend] dat geen, „ dat ik beninne, en gij verbiedt mij de traanen. Geene belediging is zo aandoenlijk, als de beledigingen ten opzichte van de „ liefde; hier door zijn de oorlogen ontstaan; hier door is Tro- „ je

te overblijffels moeten niet meer zo in een gedrongen staan, dat de erinnering niet eenige aangename gewaarwordingen daar tusfchen gehengt. Eene moeder, die haar eenig kind verlooren heeft, ziet in de eerste dagen niets voor zich dan een verbleekt lichaam; niets dan een' toekomenden tijd zonder troost; eenen ouderdom zonder hulp; hoope, die vergaan is: vijanden, die zich verheugen: zij staat bedweld, zonder spraake, zonder traanen. — Maar zo ras zij zich herinnert, hoe veel verftand dit kind reeds toonde; welke levendige antwoorden het reeds gegeven, en hoe lief het zich in gezelschappen gedragen heeft, dan ontlast zich de smart in traanen: de aandoenlijkheid wordt met aangename tusfchenkoomende beelden vermengd, en op deze wijze gefchikt en gedwee gemaakt, om 'er eene Elegie van te kunnen vormen.

'Er staan den Elegiën-Dichter zeer veel voordelen te wachten, waar door hij zijne stoffen verrijken, verfraaiën en van meerder indruk maaken kan. Tijd, plaats en omftandigheden zijn, ter zijner verkiezinge, hem meer of min voordeelig boven andere Dichters. De uren, in welke de eenzaame nacht-vogel hem uit zijnen wijsgeerigen flumer roept, en in het
 ftijl-

„ je verwoest. Maar waarom beroep ik mij op Griekfche voor-
 „ beelden? gij ó ROMULUS! hebt ons zelve een voorbeeld van
 „ zulk eene misdaad gegeven: toen gij de Sabijnerinnen roofde,
 „ hebt gij het uwe Nanceyen geleerd, ons onze beminde te
 „ ontvoeren”.

PROF. ET LIB: II. Eleg. 7.

stille bosch zijn toon door de Echo doet herhaalen, geeven aan een zelfde onderwerp veel meer treurigheid, dan de middag, wanneer de geheele geschapene en alom glinsterende Natuur den gouden levenwekker aanlacht. Wouden, rofsen, en zulke eenzaamte plaatsen, daar de stilte heerscht; een droevige hemel, een loelijënd onweder, huilende winden, klaterende of trillende of kraakende vensters, het gelui der klokken, en een lijk, dat ten grave gebracht word — zie daar plaatsen, zie daar omstandigheden, die, niet als ongewoon in de natuur, maar evenwel altoos met een zeker ontzach, beschouwd worden; doordien zij uit haren aart tot droefgeestigheid wekken. En deze alle kan de klaagzanger tot zijn voordeel doen spreken. Hij kan des nachts, terwijl de Raaven krasfen, een kerkhof bezoeken; het lijk van zijne Echtgenootte, in haar eerste kraambed overleden, zijn gezang toewijden; en alle vermengde aandoeningen, op de voordeeligste wijze, voor zijn onderwerp uitdrukken. Alleen moet hij zorgen, dat hij in onze ziel geen schrik verwekke.

De rijkheid van de stoffe is zo veel te grooter en menigvuldiger, om dat de verbeelding, zo wel als de aandoening, in deze soort van dichten, bezig gehouden wordt. Echter blijft de aandoening de eenige bron van alle de beelden, welke door de verbeelding, betrekkelijk op het onderwerp, voortgebracht worden; niet dat alles zeiden wij reeds, dat de sterke aandoeningen niet voor de Elegie geschikt zijn; en hierom
moet

moet men ook zorg draagen, dat alle sterke verwenfchingen, alle hevige betuigingen van fmerte, die opftapelingen van Wee! en Ach! die te veel woede of drift betoonen, buiten de Elegie gehouden worden.

De Elegie kan van het grootfte gewicht voor een Leezer worden, wanneer zijne omftandigheden gelijk ftaan met de vooronderftelde omftandigheden van den Dichter; Wanneer hij begrijpt, dat dezelve hem geheel en al raakt, en de fnaaren van zijn hart den klaagzang-dichter geleiden. Moet het meer hartftochtelijk gevoel fpreeken; dan wederhoudt de Dichter zich van koude zedenfpreuken, vergezochte woordenpraal, onnutte beelden en gelijkenifen, en andere fieraaden, die meer kunst dan waar gevoel zonden uitdrukken.

Uit den naam van klaagzang hebben zommigen beftoten, dat de Elegie alleen tot droefheid gefchikt was; maar de beste beoordeelaars dachten 'er anders over; BOILEAU toch zong, zo wel wegens het voornaame onderwerp, als de vlucht der Ode, zonder uitfluiting van eene gepaste blijdfchap:

*D'un ton un peu plus haut, mais pourtant sans audace,
La plaintive elegie en longs habits de deuil,
Scait les cheveux epars gemir sur un cercueil,
Elle peint des Amans la joie & la trifteffe,
Flatte, menace irrite, appaife une Maitrefse. (66)*

Ea

(66) Voyez son *Art Poétique*, Chap. II. vs. 38 — 41.

En vóór hem zong HORATIUS reeds:

*De binkende Elegie is eerst tot droeve dingen,
Gebezigd, namaals ook in vreugde en vrolijkheid;
Doch wie haar allereerst te voorschijn bebb' geleid,
Daar zal men 't zekere bescheid niet ligt van booren. (67)*

Mogelijk zou die oorsprong, welke aan Latijnen en Grieken zo duister scheen, wel bij de grafsteden der oude Hebrëen te vinden zijn; de droefheid en 't gekerm waren daar geduurig, zelfs in gehuurde rouwklagsters, te ontdekken (68), welk geklag met fluiten begeleid wierd. Dit gebruik is eerst tot de Phrygiërs, en vervolgens tot de Grieken en Latijnen overgegaan; schoon deze den stijl of maat der Elegien veranderd hebben: want bij de Jooden was de stijl meer naar de natuur en ook naar het Lierdicht gevormd. De droefheid en 't gekerm maaken den toon en stijl van dezelve kort, afgebrooken, eenvoudig, beweeglijk, en klaagende. De stem der treurigheid is die van de onöpgesierde natuur zelve. Dus ook klaagde DAVIS 'sij het Graf van ABNER (69).

*An perit Abnerus scelerati more nocentis que?
An reus infami crimine morte luit?*

At

(67) HUIDCOOPER'S Naarvolging van HORATIUS *Dicht-
Aans* Bl. 265.

(68) Zie van dit gebruik *Jer.* IX. 17 — 22.

(69) 2 *Samuel* III. 33. 34.

96. VERHANDELING.

*At tibi non fortes violarunt vincla lacertos,
 Pressitque indignos dura catena pedes:
 Heu! secure doli, & dictis confise malorum,
 Fraude & mentito captus amore peris. (70)*

De Grieken gebruikten, voor hunne Elegiën, eene bijzondere vers-maat, bestaande uit een *Hexameter* en *Pentameter*; waar voor vervolgens de Alexandrijnsche versen zeer dikmaals gebezigd zijn, en deze ook geeven aan den treurzang eenen staatelijken tred. Maar de vraag is, of 'er meer statie dan gevoel in een vers moet uitblinken? Immers neen. Derhalven moet de klaagzang-dichter zich ook meer op het laatste dan op het eerste toelleggen. Hoe veel statie men zonder gevoel kan maaken, vraage men zulken onzer Landgenooten, welke een lijk ten grave volgen, zonder eenige achting te hebben voor den overledenen, of medelijden met de overgeblevene bloedverwanten! Maar ik heb boven dien beweezen, dat de Elegie niet altijd treurzang is: ook zijn 'er in het Lierdicht versen genoeg te vinden, die niet dansende of huppelende zijn. Eenigen hebben het reeds gewaagd, om zelfs Elegiën op Muzijk te brengen, waar van het volgend versjen een vloeyend en welluidend voorbeeld is. Dus zegt een Meisjen tot haaren Minnaar:

Gentle

(70) Deze vertaaling is van Lowth de *Poësi Sacra Hebraea*. Prælect. XXII

*Gentle Youth, o tell me why
 Tears are starting from my eye;
 When each night from you 'l part,
 Why the sigh, that rends my heart?
 Gentle Youth, o tell me true,
 Is it then the same with you?*

De Heer **SULSER** meent, dat de Elegie een voortreffelijk foort in de geestelijke dichtkunst zou kunnen worden. En geen wonder! als wij in aanmerking neemen, welke meesterstukken **JEREMIA'S** klaagliederen, en eenige Psalmen, onder anderen Psalm **CXX XVII**, daar in zijn. De vervulling zijner wenschen, dat een bekwaame Muzijkmeester eenige proeven nam, om Muzijk op zommige Elegiën te maaken, de *Recitativen* enkel met een Bas, en de *Ariozo's* door goede instrumenten te doen verzellen, zou een nieuw foort van Elegische Cantaten maaken, die zijne Natie zekerlijk zouden bevallen. Want van de Nederlanders kunnen wij, in dit geval, niet zo sterk spreken, als zijnde onze Godsdienst-oefening niet zeer geschikt, om Cantaten te doen hooren. Eenigen onzer zanglievende Landgenooten zouden dit echter zeer wel kunnen beproeven.

Voorbeelden van goede Elegiën vinden wij vooral bij de Latijnsche Dichters **OVIDIUS**, **TIBULLUS**, **CATULLUS**, en **PROPERTIUS**; van de Grieken zijn 'er geene tot het nageslacht overgekomen, **VOLTAIRE'S** klaagzang over Mejjuffrouw le **COUVREUR**,

H. DEEL **G** **Pe**

POPE'S *Eloize to Abelard*, en de naarvolging door den bekwaamen zanger van den Rottestroom, SMITS, zijn in deze soort schoone stukken, die het waare gevoel met zich voeren en verspreiden.

NEGEN.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Van de wijsgeerige Ode.

Onder dezen naam zullen wij die soort van Lierzangen beschrijven, welke geene beschouwende naar practikaale, en door zuivere wijsbegeerte beproefde, waarheden bevatten. Deze zijn nog geheel verschillende van het Leerdicht; schoon dezelve oorzaken, als bij het Leerdicht, de Lier doen spannen, namelijk een ijver tegen het kwaad, en een oogmerk om 'er de schaadelijkheid van aan te toonen; eene verrukking over de schoonheid der deugd, met bedoeling om de zelve voort te planten, en dit oogwit door middel van de rollende klanken der Lier te bereiken. In zulk eenen toestand zong ROUSSEAU. (71)

*Fortune, dont la main couronne
Les forfaits les plus inouis,
Du faux éclat, qui l'environne,
Serons-nous toujours eblouis?*

„ Eene koude wijsgeerige Ode (zegt MARMONTEL) is de beste van alle gedichten, en deze ver-
„ eischt

(71) Liv. I. Od. 6.

„eis cht eene zamenvoeging van woorden, welke enkel „door den zin verbonden worden”, welke schikking LA BRUIJERE den vrouwelijken stijl noemt. (72) Maar het leerrijke in deze Ode moet niet uitsteeken boven de levendigheid, de welluidendheid, en het Coloriet van dezelve. Het vuur der verbeelding moet met de vlam van ijver voor de deugd en goede zeden vermengd, en daar door gematigd worden, opdat deze Ode minder dan de Hymne verhitte. LA MOTTE is meer leerzaam dan ROUSSEAU; maar zijne ziel schijnt 'er te koud bij gebleven te zijn; men lacht om zijne verrukkende uitroepingen: *wat zie ik!* en *wat zie ik nog!* nadien men geene vereischte evenredigheid, noch houding in zijne beelden, noch gevoeligen aandrang in zijne woorden vindt, om dezelve, als Ode, met bewondering te aanschouwen.

Het voornaame vereischte dezer Oden is, dat men 'er in zien kan, dat de Dichter een braaf wijsgeer is, dat zijn plicht van hem vordert, tot leering der menschen te zingen, en dat beide deugd en plicht bij hem in eene hartstochtelijke verrukking overgaan, en alle drooge vernuft-leeringen weeten te ontwijken.

*Las den Freijgeist mit den Himmel scherzen,
Falsche Lebre sliest aus bösen herzen,*

Und

(72) *Poétique Française Tom. II. Pag. 439. Edit. Paris 1763.*
in 8vo.

*Und verachtung allzu strenger pflichten
Dient fur verrichten.*

*Nicht der Hochmuth, nicht die Eigenliebe,
Nein, von Himmel eingepflanzte triebe,
Lehren Tugend, en daz ihre krone
Selbst sie belohne.*

VON HALLERS Ode op de Deugd.

TIENDE HOOFDSTUK.

Over de Cantate.

Ik zou om dubbele reden het Zangdicht, of Cantate, in deze verhandeling kunnen voorbijgaan, eensdeels, om dat het van het Lierdicht is afgezonderd, door den vorm, die in geen coupletten of strophen gedeeld is; door de perfoonen, welke het voorstellen, als mede door het verschil van aandoening, 't welk daar in plaats heeft volgens de gegeven karakters, welke daar in spreken, terwijl in het Lierdicht de Dichter zelve altoos Acteur is. Ten anderen heeft de Heer VAN ALPHEN, bij de uitgaave zijner Cantaten, zo veele aanmerkingen dien aangaande medegedeeld, (73) dat eene verdere redenering daar bij overtallig mogt schijnen.

Maar het zij mij evenwel vergund, mijne gedachten te zeggen. Niet de geheele Cantate, maar eenige bijzondere deelen van dezelve, behooren tot het Lierdicht. De Dichter der Cantate is, in de Recitativen, ook wel eens spreker, daar hem daar de plicht van verhaaler is opgelegd. Ook is de inhoud der Cantate hartstochtelyk, dat waar vereichte in het

Lier-

(73) Zie Mengelingen in Prose en Poëzij, Deel I. Bl. 177. in 8vo, Utrecht 1783.

Lierdicht, en haare vorm is geheel naar de muziek geschikt. Een Treurspel zelve kan, uit dien hoofde, ook wel eenige aanmerkingen behoeven, die het Lierdicht aangaan.

Maar hoe komen het Treurspel en het Lierdicht hier toch bij elkander? — Is dit niet wat vergezocht? — Geenzins. Wanneer een held een Lierzang zingt; wanneer zijne alleenspraak in eene uitboezeming van hartstochten bestaat, die in coupletten voordrollen, en alle de kentekenen van het Lierdicht hebben, dan staat het mij vrij, om te zeggen, dat PATROCLUS de wetten van het Lierdicht, waar onder de Dichter hem door dit geval stelt, veel beter betracht dan ACHILLES, (74) wiens wederke-

ren-

(74) Ik bedoele den *Achilles* van den Heer B. HUYDECOOPER, welke met twee Lierzangen voorzien is, waar van de eerste door PATROCLUS, de andere door ACHILLES zelve wordt opgesneden. Men heeft deze Lierzangen beurtlings afgegoedgekeurd, naar maate men een liefhebber of kenner van Alleenspraaken was. In het gewoone leven worden zekerlijk weinige Alleenspraaken gehoord; dit toont de naam ook anders. De Aanschouwers in den Schouwburg zijn toch als niet tegenwoordig, en moeten ook nimmer in dit geval aangesproken worden. Jammer is het maar, dat zonnige Beoordeelaars nimmer de aandoeeningen gevoeld hebben van eenen, door rampen geslingerden, Held, en aan de gewoone werkingen der hartstochten denken, terwijl zij ongewoone gevallen zien. Zij, die op duchtige gronden de Alleenspraaken goedkeuren, bepaalen ook op die grondstellingen hunne regelen. Zij eischen woelende en eenigszins verwarde denkbeelden, korte gedachten, afgebrooken woorden; in één woord, alle de blijken van de sterkste zielschudding — en tevens alle de vereischten van het Lierdicht. Hoe fraai, en met

G 4

den

rende klanken te kunstig, en wiens reedenen te zwak zijn, om aan de vereischten van het Lierdicht, en aan die der Alleenpraak te kunnen voldoen.

De Cantate wordt, even als het Drama, door personen voorgesteld, doch behelst geen daad: zij dultt aller-

den aart van het Lierdicht strookende, zegt derhalven PATROCLUS:

*Bensuwed, bekommerd, en verlegen
Zucht mijne ziel in dezen nood,
o Grieken! om uw droeven dood:
o Trojen! om uw blijden zegen.
Spant Hemel, Aarde en Zee, en al
In 't eind dan saam tot onzen val?
De gunst der Goden is verdweenen.
Wij zenden vruchteloos ons zuchten naar om hoog,
Hun barten zijn verkeerd in steenen.
Een woik van gramschap dekt hun oog.*

Hoe sterk zijn veele zijner uitroepingen! als:

*o Wraakzucht! gramschap! bittere haat!
Wat brouwet gij 't vaderland al kwaad!*

o Eer! o Vaderland! o Vrinden!

Maar hoe slaauw en onkandoclijk daar tegen is ACHILLES in zijne Alleenpraak!

*Ik heb u wederom doen keeren,
Hoe zeer 't u smarte, o schoone vrouw!
Uw vriendelijk gezicht te ontbeeren
Strekt mijner zie's een bitteren rauw.
Ik zag, wanneer wij moesten scheiden,
Uw minlijke oogen droevig schreien,*

allerhande vers-maaten, en dus ook zeer dikmaals die van het Lierdicht: bestaande haaren inhoud, of uit een voornaam tooneel der natuur, of uit de geschiedkunde, zedekunde, godsdienst, of staatkunde, welke onderwerpen zij waarneemend, betrachtend, aandoenlijk of hartstochtelijk voorstelt. De *Recitativen* zijn geschikt voor de verhalen; kunnen, naar maate het onderwerp zulks vordert, versterkt worden, en komen, in hun hoogste kragt zijnde, alleen bij het Lierdicht. Wanneer de aandoenlijkheid tot een zekeren trap van levendigheid geklommen is, dan begint de *Aria*, die ook een naar de muziek geschikt Lierdicht is. Zelfs kan de Dichter in de *Solo* zich tot den hoogsten trap der Hymnen verheffen, en derhalven in de Cantaten het vuur der verbeelding, langs verschillende graaden van gevoel doen rijzen, en daalen, waar van het volgende ten voorbeelde kan strekken: Wanneer de

Dich-

*Ik hield mijn smart in, en ontveinsde mijn verdriet.
Met droefheid heb ik u den d'vingland weérgegeeven:
Doch ik kan zonder u wel leven;
Maar zonder eer leeft Held Achilles niet.*

Alle de completten zijn te verhaalende, te koel; de onverschil-
ligheid van ACHILLES maakt zijne reeden te zwak; zijne ge-
dachten loopen te geregeld voort, en zijne telkens wederkomende
regels,

Doch ik kan zonder u wel leven enz.

zijn veel te kunstig, om in dit geval gebezigd te worden.

Dichter in de Cantate van de DOGGERSBANK den dag en het uur wil melden, waar op de strijd begon, dan zegt hij in de

R E C I T A T I F.

*De dag begon, waar op wij Jezus oeren,
Als een verreezen uit het zwijgend graf,
De Brit kwam aan, en dagt ons te verneeren,
Maar ZOUTMANS vuist sloeg dezen trotsaart af.*

En de zedeleering, uit die omstandigheid getrokken, wordt in vloeiend Lierdicht vervolgd in de

A R I A.

*De hoogmoed valt voor minder kragten,
En siddert als het trillend riet:
Maar ben, die nedrig God verwagten,
Beschaamt de hoope niet.*

En zo dra de Dichter in de *Recitativ* sterker spreekt, en meer gevoel en kragt vertoont, gelijk

- *Toen PARKER sprak (DE RUITER is vergeten,*
- *De moed van TROMP is met zijn dood vergaan,*
- *Zou dit lastbartig volk van strijden weten!*
- *De zege is ons, steekt slegts de lonten aan!)*
- *Toem*

- Toen zag men eerst den heldenaart berloven,
- „ In 't lang getergd maar onverwinbaar kroost:”
- En elke laag verdubbeld weêrgegeven,
- „ De Brit deinst af.... hij vlugt...en PARKER bloost.

Dan word de Solo een volmaakte Ode:

S O L O.

Waakt op gij citers! spreekt cijmbalen!
 JEHOVAH zij uw lied!
 Men ziet de zon in 't westen daalen,
 Maar Neerlands luister niet,
 Trompetten klinkt, wij zegepraalen,
 Door hem, die 't al gebiedt.

En het Choor drukt zich dan ook, van tijd tot tijd, sterker uit, en doet zijne reden in een net gevormd Lierdicht rollen.

C H O O R.

*Wij, door benaauwdheid aangegrepen,
 Besprongen door geweld en list;
 Wij sidderden voor Neérlands schepen,
 Maar God heeft onze zaak getwist.
 O Doggersbank! gij mogt aanschouwen,
 Hoe God op Neérlands schepen streed;
 En in 't gedonder der kartouwen,
 De stem der wraake booren deed.*

Ons

Ons oogmerk is geenfins om de geheele Cantate te beschrijven, maar alleen zo veel nodig is om haar te doen kennen, en dat, voor zo verre zij Lierdicht is. Haar verheven vlucht en aandoenlijkheid kunnen gelijk staan met die van de hooge Ode, maar zij mag deze vlucht niet altoos houden; zij bestaat uit verschillende spreekers, en moet dus ook verschillende gewaarwordingen uiten, die, al zijn het Lierzangen, ook onder de wetten van het Drama, raakende het karakter der perfoonen, tijden, plaatfen enz. behoorren. Nooit mag zij, (zegt de meergemelde SCHLEGEL zo fraaj in zijne vergelijkingen der bijzondere dichtfoorten (75)) zo als de Ode, gelijk zijn aan eenen voortgaanden stroom, die alleen met moeite binnen zijne oevers te houden is, en dikmaals met de zekerste grenscheidingen schijnt te spotten, wanneer hij met eene onafgebrooken woede zich tusfchen de rotfen en kromten van zijne beddingen inwerpt. Zij gelijkt meer naar eenen stillen vloed, wiens kabbelende loop door de valeijen nauwelijks bemerkte zoude worden, wanneer hij niet zomtijds door het geruisch van eenen waterval wierd vervangen. In de Ode mag het vuur in eenen heldren gloed branden, maar het mag nooit dreigen, om uit te gaan. In de Cantate vliegt de vlam schielijk naar boven, en smeult dan weder eenige oogenblikken in de asche, om van nieuw af weder te glimmen. De *Recitativen* zijn de

tus-

(75) Von der Entheilung der Poëzie Zeit. 281.

tusfchenpoozingen, om zich te herhaalen, in de welke het hart, door levendige aandoeningen ontroerd, uitrust, zonder daar evenwel geheel van afgetrokken te worden, of in welke het voorbereid wordt, om van de eene aandoening, en wel eens tot een tegen overgestelde, tot de andere, gebragt te worden. Zij zijn de fchaduwten, welke het licht, dat aan de *Aria's* gegeven wordt, dient te hebben, en op deze wijze ook zijn de Cantaten van den ouden ROUSSEAU gefchikt; zij verhaalen in de *Recitativen*, om de aandoening in de *Aria's* uittedrukken.

Wanneer wij de Lier- en Tooneel-dichten der Grieken befchouwen, en den vorm, welke daar aangegeven werd, om te zingen, dan kan men, ftrikt genomen, de Cantate geen nieuw foort van gedichten noemen; maar zij is het, ten aanzien van onze hedendaagsche Tooneel-dichtkunde. De Redeneeringen en Epifoden werden op het Grieksch Tooneel, zingend voorgedragen, en dit gezang stond met betrekking tot die van het Choor, tusfchen de bedrijven, omtrent in de zelfde reeden als de *Recitativen* tot de *Aria's*. Thans is ons Tooneel geheel anders, en de Cantaten mogen daarom, en om dat zij geen daad verrichten, nieuw genaamd worden.

De Cantate, wij herhalen het, is derhalven in veele opzichten Lierdicht, want zij volgt geduurig de muziek, ook hebben veele natiën, en, onder anderen, de Engelschen, haar altoos den vorm van een Lierzang gegeven: gelijk, onder veele, blijkt aan POPE'S

Ode

170 V E R H A N D E L I N G

Ode op St. CECILIA's dag, van welke wij het vierde
de Couplet ten voorbeelde affchrijven :

*But when thro all th' infernal bounds,
Which flaming Pblegeton surrounds,
Love strong as Death the Poet led,
To the pale Nations of the dead,
What sounds were heard,
What scenes appear'd,
O'er all the dreary coasts!
Dreadful gleams,
Dismal screams,
Fires that glow,
Sbrieks of woe,
Sullen moans,
Hollow groans,
And cries of tortur'd ghosts!
But hark! he strikes the golden lyre;
And see! the tortur'd ghosts respire,
See, shady forms advance!
Thy stone, o Sisyphus, stands still,
Ixion rests upon his wheel,
And the pale spectres dance!
The Furies sink upon their iron beds,
And snakes uncurl'd hang list'ning round their beads.*

ELFDE

ELFDE HOOFDSTUK.

Over de Serenade.

„ **D**E SERENADE is, zo wel als haare zuster de
 „ CANTATE, eene afstammeling van de Ode, en,
 „ gelijk dezelve, aan de aandoening gewijd; het geen
 „ men daar van kan afnemen, om dat zij rechtstreeks
 „ uitgevonden is voor de muziek, welker voorname
 „ onderwerp de hartstochten zijn. (76)”. Het wei-
 „ nige gebruik, dat men 'er hier te lande van maakt,
 „ zal ons 'er ook maar, als in 't voorbijgaan, van doen
 „ spreken.

De Serenade is weder van een' Griekschcn oorsprong,
 en wordt het meest bij de Italiaanen en Spanjaarden
 in hunne galanterijën opgezongen. De uitleggers van
 HORATIUS merken aan, dat de volgende woorden
 in zijne Ode aan Lijdia (77):

*Audis minus & minus jam
 Me tuo longas pereunte noctes,
 Lijdia, dormis.*

op

(76) SCHLEGELS Abhandlungen Th. II. Zeit 281.

(77) Lib. I. Od. 25.

op zulk een *Serenade* sloelen, en dat de laatste woorden zelve, uit eene toenmaals bekende serenade genomen zijn. Volgens den griekschen naam beduidt dezelve een klaaglied, dat voor de deur opgezongen wordt; en dit ook heeft nog bij de Italiaansche en Spaansche minnaars plaats, die hunne maitressen op een aangenaam muziek, en daar toe geschikt gezang, des nachts, onthaalen, en haar met hunne minnevlammen onderhouden. De *Serenade* verkrijgt, uit dien hoofde, haare wetten, en van de muziek, en van den persoon, die zingt, of voor wien gezongen wordt, en, als dichtstuk, behoort zij voor al tot de minnezangen.

Men voert in Italiën ook *Serenata* ten tooneele, zijnde korte speelen zonder decoratiën: de vertooneers zitten in een ronden kring, en hij, wiens zangbeurt het is, staat op. Wanneer 'er decoratiën bijkoomen, wordt het meer gelijkaartig aan een Opera. De *Serenaden* zonder zang, alleen door de muziek uitgevoerd, verkreegen hier ook haaren naam van.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Over de Lieder en in 't Gemeen.

De grenzen der schoone kunsten en wetenschappen, zeiden wij reeds, zijn moeilijk te bepalen, en eveneens is het met de bijzondere soorten van dichtstukken gesteld. De onderwerpen, vormen, en graaden van aandoenlijkheid, alles moet geraadpleegd worden om iets, op vaste gronden staande, te kunnen voortbrengen. Laat ons zien, waar in wij het onderscheid tusschen het Lied, als de derde soort van de Ode, met de andere soorten altoos kunnen aantreffen.

Het Lied heeft met de voorgaande soorten van gedichten, het hoofd-karakter van aandoenlijke uitdrukking volkoomen gemeen: de vereischten zijn derhalven, dit aangaande, de zelfde; maar het onderscheidt zich voornaamelijk hier in, 1. Dat het altoos tot zingen geschikt moet wezen, daar de andere Lierzangen meer ter leezinge dienen. 2. Dat het van een zachten aart en minder verheven is, dan de Ode. 3. Dat het mindere uitweidingen over andere onderwerpen lijdt, en eindlijk 4. Dat deszelfs invloed van die uitgestrektheid niet is, als de reeds verhandelde dichtsoorten.

De inhoud van het Lied kan door een bekwaam

II. DEEL.

H

Dicht-

Dichter, op verschillende wijze, voorgesteld worden, naar maate de omstandigheden en de hartstochten zelve geschikt zijn. Dus kan hij zijne aandoening van liefde, vreugde, of dankbaarheid, door juiste beelden en gepaste trekken, als in een tafreel ontvouwen; dat is, hij kan zijne hartstocht *schilderachtig* voordraagen, om dezelve duidelijk te doen bevatten. Of hij bezingt zijn onderwerp alleen als beschouwer, die het zelve van alle zijden waarneemt en betracht; of hij is aandoenlijk, om zijne hoorders de zelve aandoening in te prenten; en eindelijk weet hij alle die wijzen en voorstellingen met elkander te vermengen, en beurtelings in het zelve lied, schilder, betrachter, en leermeester te zijn.

De menigvuldigheid der bijzondere stoffen voor het Lied onderscheidt het in het godsdienstige, zedelijke en nationaale, van welke bijzondere soorten wij, na dien verscheidene vereischten meest al uit den inhoud voortvloeijen, in eenige volgende hoofdstukken in 't bijzonder zullen handelen, en hier maar enkel die vereischten opgeeven, welken het, als Lied, als een bijzonder, en bij uitstek geschikt, gezang, voor de lier en de muziek noodig heeft.

De algemeene eigenschappen van de Liederen zijn: dat dezelve natuurlijk, eenvoudig, ligt, aangenaam, en welluidend moeten wezen. Dat dezelve in alle hunne vrolijke klanken, en bijzondere aandoeningen, de zeden niet moogen kwetsen, te meer, daar het de Dichter zo wel in zijn macht heeft, om 'er deugd

en

en goede zeeden mede aan te moedigen, als om 'er de deur tot wellust wijder door open te zetten.

Ieder oplettend hoörer moet bekennen, dat de Liederen van eene groote kracht zijn, en wel, naar maate van de onstandigheden, waar in zij gezongen worden. Het aangenaamste concert houdt een verborgen vuur als smeulende, wanneer 'er de stem aan ontbreekt, maar, zo rasch deze laatste 'er aan gegeven wordt, raakt alles in vollen vlam, en de hoogste wellust glijdt door onze ooren tot in het harte, om daar die driften te verwekken, door welke die aandoenlijke toonen zijn voortgebracht. Even als wij, in een stil en treurig vertrek, bij eene droevige gelegenheid, vergaderd, en door de sterke aandoening bedwelmd, aanstonds zullen weenen, wanneer een ander in traanen uitbarst, en, in een ander of tegengesteld geval, ook weder met een geheel gezelschap in des schaterlagch zullen koomen, wanneer 'er maar iemand is, die hier den toon toe stelt, zo kan het Lied en deszelfs toon ook eene geheele vergadering in droefheid en klagten doen vervallen; of eene gulle vrolijkheid verwekken; waarom ook veele natiën zich altoos met vlijt op de liederen, en de daar bij vereenigde muziek, toegelegd hebben. En waarlijk, men moet met RAMLER (78), wanteer dicht- en speel-kunst in eene welluidende stem vereenigd, en te samen wer-

keni-

(78) RAMLER, in zijne toewijding der Cantate *omw Tode* Jezu aan de Princes AMALIA van Pruisschen.

kende zijn, uitroepen, „ Met al de gratiën heeft zij
 „ de altoos jonge harmonij, de dochter des hemels,
 „ opgesierd, en deze heeft haar de welluidendheid,
 „ die van den Hemel is nedergedaald, ingedrukt; want
 „ beide is haar aardsch werk:

„ *Zij leert eendrachtigheid in toonen,*
 „ *En plooit het aangezigt der schoonen.*”

De Grieken hebben een groot getal van verschillende Lieder en gehad, over welke de LA NAUSE kan naargezien worden (79), en van welke de Scholiën de voornaamste, maar ook weder in verscheide voortē gedeeld, waaren. ANACREON en SAPPHO bij de Grieken, HORATIUS en CATULLUS bij de Romeinen, ZAPPI en METASTASIO bij de Italiaanen, CHAULIEU en LA FARE bij de Franschen, PRIOR en LANDSDOWN bij de Engelschen; GLEIM en WEISSE bij de Duitschers, zijn beroemde Dichters geweest van zulke liederen, terwijl onze Landgenooten können roemen op eenen SCHUTTE, op eene Juffrouw WOLFF, en veele anderen, welke in dit vak hebben uitgemaakt. DER-

(79) In zijne *Deux Memoires sur les Chansons de l'ancienne Grece*; geplaatst in de *Memoires de l'Acad. des Inscriptions*, Tom. XIII. pag. 496 enz. *Ed. Amsterd.* De Heer EBERT heeft de zelve als een Aangangsel tot VAN HAGEDORNS Oden en Lieder [zie den laatsten in zijne Poëtische werken Th. III.] in het Hoogduitsch uitgegeven; zij zijn derhalven verkeerdelijk, als een eigen werk van VAN HAGEDORN opgegeven in het *Taal, Letter- en Letterkundig Kabinet* Deel IV. bladz. 17; alwaar men de Nederduitsche vertaaling hiervan lezen kan.

DE RTIENDE HOOFDSTUK.

Over het Godsdienstig Lied.

Niet zonder reden geeven wij den voorrang aaf dit Lied, daar wij, als Christenen, ons den Godsdienst als het hoogste belang voorstellen, en die omstandigheden boven alle andere waardeeren, in welke het hart, als door een goddelijk vuur aangeblaazen, zich hoopende verheft, om met vereischte aandacht, op welluidende klanken, zijnen Schepper en Verlosfer ter eere te zingen, zich in het waare heil te verlustigen, en zijnen naasten te stichten.

Men heeft zomtjids zeer weinig kragt noodig, om de menschen door het gezang aandoenlijk te maaken; vooral, wanneer de onderwerpen met hunne denkbeelden strooken, hen vlijen, en het hart al vlijende levendiger en vuriger doen worden. Het Godsdienstig Lied is onder anderen daar toe zeer wel geschikt, want het bouwt op bekende en allergewigtigste waarheden, welke onze ziel reeds bij de vroege jeugd zijn ingedrukt, en die de herinnering aan ons eeuwig geluk, en dus ook aan onze volmaakte vreugde, verlevendigen. Onze geheele ziel wordt ingenoomen door een gezang, dat ons verlangen of onze dankbaarheid uitdrukt. Het hart wordt reeds als ge-

H ; rust

rust gesteld, wanneer men de stem eener zalige hoope ten hemel heft, en hierom is het te meer te beklagen en te bewonderen, dat wij geene zulke Godsdienstige gezangen hebben, die met onzen Godsdienst meer overeenkomst hebben. Dan wij hebben hier reeds van gesproken, men vergeve het ons, dat wij het hier nog eens, als ter loops, herhalen.

'Er is bij de Liederen in 't gemeen reeds opgegeven, dat het een vereischte in dezelve is, meer bij het onderwerp te blijven dan in de Oden, en in 't geheel geene afwijking toe te staan; en dit is reeds van een voordeelige uitwerking voor den Godsdienstigen zanger, daar eene eenige hartstochtelijke en voortwerkende aandoening zijn gemoed zodanig bezig houdt, dat alles in zijne ziel samenspannt, waar door zijn hart, van dankbare gevoelens overvloeïende, zijnen mond met den sterksten aandrang en verrukking bezig houdt, om alle de weldaaden des Heeren met prijzende lippen te vermelden, en hier door alleen kan het ware oogmerk van het Godsdienstig Lied, namelijk om te ontroeren, of te leeren, bereikt worden.

Maar men heeft wel eens eene aanmerking op de Godsdienstige Liederen gemaakt, en gezegd, dat dezelve, althans die welke wij nu hebben, te kunstig, of liever te verheven geacht wierden voor eenvoudige Christenen. Ik beken, dat 'er zulke zijn, ja, ik heb die in eene uitweiding over de Hymnen zelve reeds opgenoemd: doch ik ben verre af, van te denken,
dat

dat men den Godsdienst en deszelfs gezang moet vernederen, of, naar den eisch van zommige gemoederen, als in het stof moet doen zinken. Geenszins; men moet die gemoederen uit het stof trachten te verheffen tot den Godsdienst, en, zonder te kunstig te zijn, zich ook wagten, van lomp of plat te spreken. De Dichtkunst moet Dichtkunst blijven, en men moet zich altoos voorstellen; dat men voor eene geheele gemeente, en voor het oog van eep Almachtig Regeerder, zijn gezang verheft.

Het voornaame, dat in het Godsdienstig Gezang moet doorstralen, is het nut van den zanger. Eene wilde verhevenheid, en die hooge vlucht en aandoe-ning, welke de hooge Ode-kenmerken, zijn hier ten sterksten af te keuren; de Godsdienstige Lierdichter moet bevattelijk schrijven, niet te veel eigen vernuft doen zien, de aandacht door eene geschikte melodij bezig houden, en zoodanigen middelweg houden tus-schen kruipen en vliegen, dat hij van de geheele ge-meente verstaan worde.

Wanneer men in aanmerking neemt, welk een pracht de Bouwkunde voorheen aan valsche Goden toewijdde: en welke kosten aan den uitwendigen Godsdienst in den Tempel besteed zijn, dan zal men overtuigd worden, dat wij, door een sterker verplichting genoopt, alles moeten aanwenden, om den Godsdienst te verheerlijken, niet door uitwendige praal, maar door een aangenaam gezang, 't welk een eere-tempel sticht voor den waaren God in elk weldenkend harte.

Ik kan op deze plaatse niet stilzwijgende voorbijgaan, dat wij in de Godsdienstige Liederen of Gezangen, in die van Do. SCHUTTE, VAN ALPHEN, VAN DE KASTEELN, van H. LUSSING MATTHIJSZ en anderen, reeds voorbeelden hebben; echter komt mij de Muziek van zommigen voor, als niet zeer gepast bij de onderwerpen. Een Muziekkundige dient eenigzins dichtkundig, of een dichter muziekkundig te zijn, om hier in naar wensch te slaagen.

Onze nabuuren, de Germaanen, hebben zedert eenige jaaren veel moeite aangewend, om hun kerkelijk gezang te verbereren. Dank zij de vlijt van eenen GELLERT, KLOPSTOK, CRAMER, FUNCK, SCHLEGEL, BASEDOW en andere, welke den Koning der eere, boven allen, een geschikt gezang wilden toewijden! Dank zij zijner Pruisfische Majesteit, welke een zeer goed en geschikt gezangboek in zijne Staaten heeft in gevoerd! ik spreek als wereldburger, die de waarheid, waar hij dezelve ook aantrefte, toejuicht. Staatkundige aanmerkingen behoo- ren niet tot deze verhandeling; anders

Daar mij thans de lust bekruipt, om van het eenvoudig verhevene, in het laatst genoemd gezangboek doorstraalende, ten slotte van dit Hoofdstuk een voorbeeld mede te deelen, zal ik een der liederen, bij de gedachtenis der opstandinge van Jesus gezongen wordende, dus naarvolgen.

JESUS

JESUS IS MIJN TOEVERLAAT (80).

*Jefus leeft! en ik met hem!
 Dood! waar zal uw feis toe strekken?
 Hij; hij leeft: ook zal zijn ftem,
 Mij eens van den dood opwekken.
 Heil verlicht zijn woord en raad:
 Dit, dit is mijn toeverlaat.*

*Jefus leeft! hem is 't bewind
 Over 't waereldrond gegeven.
 Met hem zal ik eens, als kind,
 Eeuwig heerschen, eeuw'ig leeven!
 God vervult zijn heilgen raad;
 Dit, dit is mijn toeverlaat.*

*Jefus leeft! wie nu ontstelt,
 Zal Gods roem door vreeze ontëeren.
 Heil heeft ons zijn woord voorspeld,
 Als de zondaars zich bekeeren;
 God is 't, die ons nooit verfmaadt;
 Dit, dit is mijn toeverlaat.*

*Jefus leeft! zijn heil is 't mijn',
 En hem is mijn gansche leeven;
 Rein van harte moet ik zijn:
 Zonden lusten wederstreeven.*

Chris-

(80) Zie Gezangbuch zum Gottesdienstlichen Gebrauch in den
 Königlich Preussischen Landen. Lied 110. Bladz. 89 Berlin 1781.

VERHANDELING

Christus geeft den zwakken raad!
Dit, dit is mijn toeverlaat.

*Jesus leeft! nu zal gewis,
 Niets mij van mijn Goël scheiden;
 Geene macht der duisternis,
 Geene beerlijkheid, geen lijden;
 Hij schenkt kragt tot elke daad;
 Dit, dit is mijn toeverlaat.*

*Jesus leeft! nu strekt de dood
 Mij ten ingang in het leeven.
 Welk een troost in slevens nood,
 Zal dit mijne ziels geeven,
 Als zij biddend tot hem gaat!
 Jesus is mijn toeverlaat.*

Men waage het eens, dit, slegts toevallig gekoozen, stukjen den vereischten Muziektoon te geeven. Hoe treffend! hoe aandoenlijk en verheerlijkend, zou dit: *Jesus leeft!* op het Paaschfeest in elks ooren en harte dringen; — dit echter is maar een flauwe proef.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Over het zedelijk Lied.

Indien wij eenige schrijvers moeten gelooven (81), dan munt onze Natie voor al uit in zeden-dichten, en dit gezegde wordt door de ondervinding daaglijks bekrachtigd: maar het tegendeel heeft plaats bij het Zedelijk Lied, daar nog weinige Dichters aan gedacht hebben, om het zelve te verbeteren, behalven nu onlangs Juffr. WOLFF in haare *Economische Liedjens*. De gemeene man, die zekerlijk het meeste zingt, heeft geene Liederden, dan slegte. Hij moet zich met dezelve behelpen, en zingt om die reden *Drink-en Minneliederden*, als ook eenige *geestelijke* of *zedelijke*, welke laatste, om hunne bedroefde wijzen, hem dikmaals verveelen. Men behoeft alleenlijk een Bijbelsch liedeboek, en eenige weinige anderen van dien aert, in te zien, om overtuigd te worden, dat het oogmerk daar nooit door bevorderd kan worden, en 'er geheel geen, ten minsten zeer weinig nut voor den zanger uit te haalen is.

Het zal eene vervulling zijn van geen der geringste

(81) Onder anderen den Schrijver der Proeve van Letteroefeningen, over *Abraham den Aartsvader* 1ste Deel. Bladz. 31 — 33 en elders.

ste plichten van een Christen, dat hij zich toelegge, om de zeden van zijne Landgenooten te verbeteren. Nu geloof ik zeker, dat aan deze verbetering zeer veel zou toegebracht worden, indien men eens met ernst bestond, aangenaam klinkende, schoon naar de stof geschikte, wijzen uit te kiezen, en dezelve met nieuwe zedelijke Liederen te vereenigen: welke dan zo verkrijgbaar, als mogelijk was, voor den gemeenen man gemaakt moesten worden; dit toch zou geene vergeeffsche, en nog minder, eene onaangename arbeid zijn: de hoop en de gegronde verwachting, dat men iets ter verbetering der zeden zijner Medeburgen zou hebben toegebracht, zou reeds tot eene goede belooing voor een weldenkend harte kunnen verftrekken.

De Regelen, die men bij zulk een werk zou dienen in het oog te houden, zouden reeds uit het gezegde over het Lierdicht genoegzaam zijn op te maken. *Toutes les Regles en sont prises dans la situation de celui, qui Chante & dans les regles mêmes du Chant*, zegt MARMONTEL (82); en derhalven zou men, en op den Zanger als Burger, en op de stoffe die men bezingt, moeten letten. Wilde men eene Bijbelsche geschiedenis verkiezen, dan zou de schildering eenvoudig, de zedeleer bevallig, en de aandoening naar de stoffen, en den Persoon, die zingen moet, dienen geschikt te zijn. En nadien men

(82) *Poétique Française, Tom. II. Pap. 408.*

bekende en ligte Muzijk zou behooren te neemen, zou de zin zich genöegzaam in de bijzondere Coupletten moeten verdeelen. Een vereischte, 't welk wij reeds als onvermijdelijk noodig vast gesteld hebben voor alle de Lierzangen in 't gemeen.

Daar het zedelijk lied derhalven bij den gemeenen man, als een leerdicht tevens zou voorkoomen, moest de duidelijkheid daar voor al in doorstralen, en op deze wijze zou een beknopt gezang wezenlijk een kort verhaal, gepaste schilderingen, nutte leeringen, en de vereischte toepassing kunnen bevatten. En dat het vervaardigen van zulke liederen geene mindere achtting voor den Dichter zoude verwekken, schoon voor den gemeenen man schrijvende, behoeft geheel geen bewijs, nadien zijn oogmerk nuttig en boven veele andere verheven is. De Heer VAN ROYEN zong reeds, met zo veel kracht van taal en welluidendheid, als waarheid (83).

*Neemt, Dichters! Kedrons beek dan voor uw Hengstebron,
Met Siloos nectar zal ze u drenken;
Kiest Hermon tot uw Helicon:
's Zal de eêlste dichtsteraên u schenken.*

Dan ik bedoel niet enkel, dat men de sterkste zedekunde altoos zou moeten betrachten en bezingen, schoon altoos wel de beste zijnde. Neen. Alles heeft zijn

(83) *Taal- en Dichtkundige Oeffeningen, Deel III. Bladz. 111.*

zijn' tijd. Een minder graad van gezangen, die geene zeden benadeelen, en nijverheid, goede trouw, en erkentenis van onderdanigheid voor de Overheden, in het zingend harte drukken, zou ook geenszins vruchteloos zijn. De Grieken hadden voor de meeste handwerken bijzondere gezangen, en dezelve waaren hen van veel nut. Wij hebben van dien aart weinig. En waarom zou men zo wel niet kunnen zingen:

Vrienden, laat ons vlijtig zijn!

als men nu zingt:

Vrienden! laat ons vrolijk zijn!

Indien de woorden maat eenigzins de daad verlevendigen, dan is het eerste voor den Handwerksman verre boven het laatste te kiezen.

Men leest van PIYTHAGORAS, dat hij alle morgens en alle avonden zijnen Leerlingen beval, eenige hartstochten, in zich zelve, door de Muziek op te wekken: nadien dit, ter verbeetering der gemoeederen, zeer dienstig was. En een niet min geacht wijsgeer onzer dagen, namelijk FRANKLIN, schreef aan den Heer NEUPORT, die hem een op Muziek gesteld Liedjen gezonden had, dat hij van het zelve eene goede uitwerking verwachtte tot bevordering der maatigheid en liefde tot huusfelijke spaarzaamheid

heid (84). Daar men nu deze voordeelige werking en-indrukken op het harte kent, en het nut eener geheele Burgerlijke Maatschappij, door den beteren toon en trant van liederen, zekerlijk kan bevorderd worden; zal éene Maatschappij, welke het nut van den Handwerksman ter eere zong, zich ook geenszins afkeurig toonen, om den Handwerksman zelve ten nutte te zijn.

VIJF-

(84) Zie FRANKLINS *Experiments and Observations on Electricity*, London 1769. Bladz. 437.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

Over de Nationaale of Vaderlandsche Liederen.

Zedert den tijd, dat wij in Oorlog met Engeland zijn geweest, hebben onze Vaderlandsche Dichters al hun moed getoond, om de Natie in 't vuur te stellen tegen eenen trouwloozen verbondbreker, die alles naar zijn' zin wilde dwingen, en helaas! maar al te veel invloed heeft gehad. Zodanige omstandigheden zijn ook recht geschikt, om het vuur der verrukking, der woede, en der Dichtkunste, te zaamen vereenigd, in een ligten laaije vlam te doen opstijgen. In zulke omstandigheden zongen de Grieksche Dichters hunne Pëans, en de Barden onzer Voorouderen Krijgsgezangen, in welke zij de Jongelingen tevens onderwezen: beide geschikt, om den moed der Helden te ontvlammen, hen in het glorieperk te voeren, en, gekroond met lauwen der dapperheid, voor het Vaderland en deszelfs inwooneren, in het luisterrijkste licht te plaatsen.

Het Vaderlandsche Lied kan niet wel anders dan gewigtige stoffen behelzen, die altoos aandoenlijk zijn. De Dichter neemt de Lier, in dit geval, niet ter handen, dan in tijden van noodzaakelijkheid: en, deze daar zijnde, moet het onderwerp gewigtig, de

re-

reden krachtig, en de stijl vloeiende zijn. Ontbreekt het eerste, zo zal men geene aandoening kunnen verwekken. Mist het tweede, dan zal het Lied nimmer in het harte dringen, voor al, wanneer men vooroordeelen en partijschappen moet te keer gaan, en zo het laatste ontbreekt, zal men geene lezers vinden, en het gezang zal zonder vrucht blijven.

Wanneer men het Vaderlandsche Lied naar waarde zal schatten, moeten de rechtvaardigheid en billijkheid der zaake daar in vooral doorstraalen. Wil men een goed gevolg op zijne poogingen zien, dan moet men eerst, op gronden van recht, een' haat en afkeer tegen den Vijand en eene edele liefde tot het Vaderland inboezemen; men moet de noodzakelijkheid, om ten strijde te gaan, uit de land- en tijd-gefteldtenisse aanwijzen, de onderlinge rust en eenen voordeeligen vrede, als een gevolg van dapperheid, aan het einde des strijdperks stellen, en voor al aandringen op het verdedigen en behouden der Burgerlijke Vrijheid, welke den Nederlanderen altoos zo naauw aan het harte lag, en hier toe kunnen tafreelen van oude Krijgsbedrijven, de daaden van eenen Vaderlandschen Held, behoorlijk gefchetst en gebruikt worden. De gedachtenisse aan den roem der voorouderen zal den zanger van zelve de toepassing doen maaken, en deze tijden met de voorige doen vergelijken, wanneer zijn harte zal verrukt, bekoord en met waare Vaderlands-liefde vervuld worden. Het Lied, één onderwerp,

zonder afwijking daar van, voorstellende, kan het heil van het Vaderland altoos den hoogsten toon doen voeren; en de noodzaakelijkheid, om het zelve te doen bevorderen, moet met de billijkheid, en kunstige wending zo wel gepaard gaan, dat het menschelijk hart daar door getroffen en gestreeld, onderricht en overtuigd, en door de verbeelding zo ver gebracht wordt, dat het alle de aandoenlijkheid van eenen Held gevoelt, die overtuigd is, dat het Vaderland zijn leeven kan eischen, en die alles, ook het leeven, wil waagen, ja opofferen, om het Vaderland te behouden.

In Duitschland hebben GLEIM, in zijne *Krijgsliederen*, en LAVATER, in zijne *Patriottische Lieder*, veel goede voorbeelden opgeleverd: onze Natie heeft meer *Helden Oden* dan *Vaderlandsche Lieder* voord gebracht. De mindere graad van hitte in de laatste geeft aan de versen ook een meer gepolijst voorkomen, en men moet altoos in het oog houden, dat men voor Muzikkundige Ooren schrijft, waar voor het Lied inzonderheid geschikt is.

Behalven de meergemelde Dichters, heeft WEISSER aan Duitschland een nieuw slag van Lieder, eenig zins in deze soort vallende, geschonken, in welke eenige trekken van het Minnedicht, of Sapphische vonken, naast de liefde tot het Vaderland, telkens zichtbaar zijn. Hij noemt dezelve *Amazoonen Lieder*, waar van 'er hier een ten voorbeelde volgt.

AF.

AFSCHEID bij het openen van den VELDTOGT;

Genoeg, O Jong'ling! langer niet!

Genoeg van Liefde en rust.

Tot nu volbracht gij uwen wensch,

Nu weêr voor 't laatst gekust.

Nu maakte u eens de lekk're wijn,

Dan mijne lippen warm.

De zachte sluit speelde u in slaap,

Gij sleept in mijnen arm.

Der Pauken en Trompetten Klank

Deedt uwen sluimer vliên:

Thans eischt het hooge krijgsgedod,

U als een Held te zien.

De trotsche vaan is reeds geplant,

En fladdert op en neêr,

Mars donderstemme roept u toe,

„Kom wakker in 't geweer!”

Reeds slaat uw moedig ros en stampt,

Verbredt de trotsche borst,

Het riekt den strijd: een vuurgloed dampt,

Daar 't naar den tenloop derst.

*Het klettert met zijn gouden toom,
 En schudt den kop vol moed,
 Het knauwt het staal gebit vol schuim;
 Troifeert en spoor en voet.*

*De Krijgsman leunt op zijn musket:
 Verlangt u trouw te bién,
 En drinkt zijn flesch intusfchen leeg,
 Reeds tot den Marsch voorzien.*

*Nog eenmaal brengt de Moeder hem
 Zijn kind: hij kuscht en zucht:
 Het Vaderlijke hart ontroert,
 Daar Kind en Moeder vlycht.*

*En gij — wel aan! omgord uw zwaard,
 Het dorst naar 's Vijands bloed,
 En, zo het uit de schede komt,
 Dag toon' het uwen moed.*

*'t Ontvall' nooit aan uw sterke vuist,
 Maar treffe hen, dien 't geldt!
 Dan zegg' het dankbaar nageslacht
 Met vreugd „ dit droeg een Held.”*

*Gelijk mijn hart van liefde klopt,
 (O voel het eens! dit hart!)
 Zo klopp' uw borst van roem en eer,
 Ontzie noch ramp noch smart.*

Gij

*Gij kuscht mij eenen tranenvloed
 Van 't gloeiende gelaat,
 Ach! wischte ik reeds uw bloed en zweet!
 Wat aangenaame staat!*

*Niets meer, 's Lands eere roept u toe,
 Haar zorg eischt u van mij,
 Wel aan, dat deze zielvriendinn',
 U meerder waardig zij,*

*Ga heen! verzuim geen' enkle daad,
 Die u met Lauwren kroont,
 Ga, volg, daar waare Heldenmoed
 U haaren Tempel toont!*

In deeze Coupletten ontdekken wij, wel is waar, eene kleine beschrijving van genoegen, met haaren beminden genooten, maar tevens een zuivren Heldinnen moed, om haaren Minnaar aan het Vaderland weder te geeven, nu deszelfs belang zulks vordert. Wij spreken niet van de schildering van het Paard, noch van de wachtende en afscheidneemende Soldaaten, het zijn meer dan dichterlijke sieradiën, het zijn aanmoedigingen tot dapperheid, en kunnen deze soort van Liederen, als uit Liefde en Heldenmoed te samen gesteld, kenmerken.

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Over de Minneliederen.

Zeer weinig hebben wij Nederlanders in deze foort, 't geen men goed kan noemen, en het welk den vereischten toets zou kunnen doorstaan. Minnezangen hebben wij zekerlijk beter, maar wie heeft zich wederom bemocid, om voor den gemeenen man liedjens te dichten, dan gemeene Dichters of Rijmers, wier geest zich niet boven den kring van straat-deunen kon verheffen. Zie hier evenwel de vereischten, indien hooger geesten eens mogten besluiten, om tot het maaken derzelve overtegaan.

Men zal ras bemerken, dat het geen der geringste verrichtingen is, liederen van deze foort te vervaardigen, welke voor de rechtbank der zedekundé kuisch en eerbaar genoeg geacht worden: evenwel is dit mogelijk. **SULSER** verhaalt, dat hij zeker Lied van **HAMILTON**, een Engelsch dichter, geleezen heeft, in het welk een jonge maagd het karakter van den jongeling schildert; welken zij ten gemaal zou verkiezen. „ Het is [zegt hij vervolgens (85)] zo vol edele aandoeningen, en dezelve zijn op zulk een

in-

(85) Art. *Lied.*

inneemenden toon voorgedragen, dat ik niet begripen kan, hoe een jonge maagd zulk een Lied, voor al wanneer het goed op muziek gesteld ware, zonder eenen aanmerkelijken indruk, en nuttigen invloed op haar gemoed, zou kunnen zingen”.

Het karakter van deze Liederen is, dat zij teder moeten zijn: zij kunnen den klaagzang of de Elegie van verre volgen, en den dood van een geliefd voorwerp, liefdens wederwaardigheden, en ook vervulde wenschen zingen: doch de versen moeten altoos ligt en vol melodie zijn, nadien zij door zachte hartstochten werkende gehouden worden.

De Minneliederen, veeltijds uitdrukkingen van eene weelige hartstocht zijnde, vereischen een deugzaam schrijver, welk zich wacht van de zinnen te kittelen, of schandelijke bewegingen te verwekken.

*L'Amour le moins honneste, exprimé chastement,
N'excite point en nous de honteux mouvement. (86)*

Maar deze moet tevens niet droog, maar naïf, hartstochtelijk en bekoorlijk in zijne verzen zijn. Hij moet ANAKREONS zwieren, door een goed denkbeeld beschaafd, en door een gezuiverden smaak verbeterd, met oordeel weten na te volgen. Doch de menigvuldigheid der stoffe en haare bijzonderheid laaten altoos eenig verschil in het karakter en de daar

uit

(86) L'Art Poétique Chant III.

uit vloeiende vereischten van het Minnelied over. Ik geloof echter geenszins met MARMONTEL, dat het Lied geen bepaald karakter zou hebben. Het reeds gemelde over de Liederen in 't gemeen acht ik genoeg te zijn, om overtuigd te worden, dat het Lied van de Elegie en de Ode genoegzaam te onderscheiden is door den graad van verhevenheid en aandoening, daar toch, indien de stoffe al eens gelijk ware, de Ode het hoogst aandoenlijk en hartstochtelijk, de Elegie tederer, en het Lied het zachtste is, dat de hartstochten voorstelt; (87) waar uit de regelen van alle drie dan ook het beste kunnen bepaald worden. Zeker is het echter, dat het bepalen van een karakter geen der minst gewigtige deelen der kunstbeoordeeling is.

De Franschen hebben zeer veel goede minneliederen opgeleverd: hun gestel schijnt daar toe geheel geschikt, en de zachtheid van hunne taal evenaart meest al aan het voorstel, ja zet veel bevalligheid aan het zelve bij. Zij hebben eenige van dezen, welken in één couplet geheel affloopen, en altoos eene fijne scherts behelzen; deze echter zouden wij veel liever zinnedichten noemen. Wat onze Muider-Drost, de Ridder Hooft, in deze soort gedaan heeft, toonen zijne bevalige *Minne* en *Zinnebeelden*, en *Gezangen*, van welke geen dichter onkundig mag zijn. Z E.

(87) Zie hier de woorden van MARMONTEL, *La Chanson Elle n'a point de caractere fixe, mais elle prend tour a tour celui de l'Epigramme, du Madrigal, de l'Elegie, de la Pastorale, de l'Ode même.* Poétique Françoisé Tom. II. p. 524.

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

Over de Gezelschaps Lieder.

Gheel onderscheiden van de Dithijramben zijn onze goedgekeurde Gezelschapsliederen, waar in het zoet der vriendschap, de lof der gezelligheid, gulle vreugde of een edel vergenoegen, op welluidende melodij, kan verheven worden. Deze en zelfs de daartoe behoorende Drinkliederen zijn niet zelden het zout der vaderlandsche maaltijden; voor al, wanneer het gezond verstand de grenzen daar voor heeft afgetekend, zijn ze geenzins aftekeuren. De vrolijkheid is eene der voornaamste weldaaden in het menschelijk leven, en eene goede leidraad voor dezelve kan eenen voordeelligen invloed op het algemeen hebben, nadien, zomen zegt, de boog niet altoos gespannen kan staan, en eene ontspanning van geest noodzaaklijk is.

Maar de Heer STEELE zegt zeer wel, in een zijner aangename vertoogen: „Ieder luchtig jong Heer, „die eene verregaande verbeelding en slegts den minsten klank van versen in 't hoofd heeft, wil een „dichter van Lieder en legt zich toe, om „zijn wijnflesch of zijne schoone te vereeuwigen.” (88)

Op-

(88) *The Guardian* No. 16.

Ongelukkig genoeg, dat men zulke vereeuwigende zangen krijgt, waar in de duidelijkste blijken van onvermooen telkens doorblinken! Dat hij, door BACCHUS, VENUS, of CUPIDO te noemen, reeds het karakter van zijn Lied waant bepaald te hebben! Dar hij, in plaatse van fijne schertsen en zuivre vreugde, een aantal kinderachtige grollen, of lompe zwelgpartijën, doet hooren, die zijnen ongevormden smaak maar al te duidelijk ontdekken!

De stoffen, welke men tot vermaak der gezelschappen ten onderwerpe kan verkiezen, zijn zeer taltrijk. Men kan bijna niets noemen, of 'er is een Lied op te maaken, daar het zelve geene verheevenheid van gedachten, noch eene uitstekende bekwaanheid, en nog minder eene dooroefende kennisse behoeft. Waarheid en droomen; ernst en spotternij; lof en afgunst, vriendschap en vijandschap, vreugde en leed, liefde en onaandoenlijkheid; alles kan op eene geschikte wijze bezongen worden. Alleen moet de Dichter omtrent die alle zorgen, dat hij eene naauwe oplettenheid in kunst, een goeden smaak en tederheid, natuurlijke eenvoudigheid, eenen zuivren stijl betrachte, en eene vloeiende, ligte en aangename versmaat verkieze. Hij moet altoos eene ongedwongen eerlijkheid aan eene geschikte scherts weten te verbinden. De vrolijkheid moet gebruikt en niet misbruikt worden, en de bevalligheid en kuisheid moeten altoos, zo veel mogelijk is, haare zijde bekleden.

'Er loopt in Nederland, even als in Duitschland, zeer
veel

veel zaamen, om de Lieder en in geen beter stand te brengen, dan zij heden zijn; ik kan de voornaame reden daarvan niet beter voordraagen, dan met de woorden van een voornaam kunst-beoordeelaar, den meergenoemden SULSER (89); Elk onpartijdig lezer beslische, hoe verre de zelve met onze omstandigheden in dit geval strooken. „ Onze hedendaagsche meesters en liefhebbers van de Muzijk maaken veel te weinig werk van onze Lieder en; in geen confert hoort men de zelve zingen. Ruischende conferten, met niets beduidende sijnphoniën vermengd, en door opera-airtjens afgewisfeld, zijn de gewoone stoffen der conferten, die daarom van zeer veele toehoorders met onverschilligheid, al gaapende, beloond worden. Zouden dan de voorstanders en schikkers dezer conferten meenen, dat zij onteerd zouden zijn, wanneer zij Lieder en op dezelve lieten zingen? En kunnen zij niet zien, hoe gewigtig zij dat geene zouden kunnen maaken, 't welk thaus enkel tijdverdrijf is, en dikmaals nog niet eens zijn zou, zo de toehoorders zich niet op eene andere wijze wisten te behelpen? Dat men zich op de conferten over de Lieder en schaamt, bewijst genoegzaam, dat de Muzijkanten zelve niet meer weeten, van waar hunne kunst oorspronkelijk is, en waar toe dezelve dienen kan; daar zij liever, als koordedansers of googelaars, bewondering over hunne bekwaamheid in kunstige dingen zoeken, dan

(89) Art. LIED.

den hoogen roem, om in de harten der toehoorders iedere nuttige en edele aandoening te zuiveren en te geleiden. Men is zomtjids verbaasd, wanneer men ziet, in welke handen de goddelijke kunst, om het menschelijk gemoed te verheffen, gevallen is!

AGTTIEN

AGTTIENDE HOOFDSTUK.

Over de Romanse.

Schoon dit gedicht zeer weinig bij ons in gebruik is, kunnen wij het echter, daar het tot zingen opgesteld, en dus van een zelfden vorm met het Lierdicht is, niet geheel stilzwijgend voorbijgaan.

De Romanse is een verhaalend liedjen, 't welk de een of andere geschiedenisfe, of een door den voordragt des dichters merkwaardig gemaakt onderwerp, het zij van eenen hartstochtelijken, wonderbaaren, of verliefden inhoud, voorstelt; zijnde zomtjids enkel vermaakende en spottende.

De dichter der Romanse haalt, even als de Romanfchrijver, zijne onderwerpen uit de fabelkunde, geschiedenisfe, het kloosterleven, de riddertijden, en dagelijkse voorvallen: of hij verdicht zelve. Doch gemeenlijk kiest hij wonderbaare, belagchelijke, avontuurlijke en zelfs schrikkelijke gevallen, om op het harte zijner hoorers en zangers zodanig te werken, dat daar door eenige, uit ligtgelovigheid of eenvoudigheid aangenomene denkbeelden, zonder fcherp nadenken, opgelost en vernietigd worden.

Deze werking moet meest door de dichterlijke voorstelling haare kragt verkrijgen, en onderhouden worden.

den. De Romanse moet derhalven natuurlijk, bevalfig, ligt en in een zo gefchikten liertoon en maat op gefield zijn, dat het daar in voorkoomende verhaal, vol nadruk of spotzucht zijnde, den droevigen of vrolijken, den ernstigen of fchertfenden toon altoos doet gevoelen; moetende zelfs ieder couplet het voorgaande telkens verfterken; ook dient 'er een zweem van oudheid in doorteblinken. Enkel fchertferij zonder verhaal is geen Romanse, en mag zo min dus genaamd worden als een Roman zonder onderfelde gebeurenissen.

De bekende ROUSSEAU heeft in zijne *Dictionaire de Musique* (90) zich als Muzikkenner zeer wel over dit Lied uitgelaaten. Hij wil geheel geene zwierige, maar eene eenvoudige landmelodij, die door zich zelve, zonder de kunst van den dichter, of eene fraaije stem, haare werking doet. Maar de luim van den dichter moet in dit geval ook geraadpleegd worden; nadien deze het geheele verhaal een, aan hem alleen eigen, coloriet kan geeven. Voorbeelden zijn in overvloed in RAMSAIJS *Tea-table Collection*, EVANS *Ballads*, en in eenige Fransche en Duitfche *Romanfen* aan te treffen. Doch wij zouden te uitgebreid worden.

NEGEN-

(90) Art. *Romance*.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

Over den Herderszang.

Het is geenzins ons oogmerk, hier van het Herdersdicht in het algemeen te spreken. Dit is een omftandig onderwerp op zich zelve; alleen zullen wij 'er het volgende van zeggen, voor zo verre het als Lierdicht moet aangemerkt worden.

De Herdersliederen zijn waarfchijnlijk de eerfte vruchten van het dichterlijk genie geweest; maar het Eiland *Siciliën* komt de eer toe van de eerfte, door kunst en een goeden smaak befchaafde, Herderszangen te hebben opgeleverd.

Sicilides Musae paulo majora canamus (91)

zegt VIRGILIUS; en THEOCRITUS uit Syracusa staat even zo hoog in den rang der Herderlijke gedichten, als HOMERUS in dien der Heldendichten, en overtreft VIRGILIUS, en allen, die na hem gekoomen zijn.

De redenen, om welke wij een gedeelte van het Herderdicht, dat wij den Herderszang noemen, tot het

(91) *Bucol. IV. 1.*

het Lierdicht betrekken, is, om dat het zelve vooral aan het aandoenlijke en hartstochtelijke gewijd is, alleen met dit onderscheid, dat deze aandoenlijkheid gemaatigd is, volgens de zeden en handelingen dier wezens, welke men ons als Herders doet kennen, en die, in het aangenaam gewest eener onschuldige wellust en eenvoudigheid voortgesproten, ook daar van alleen de blijken moeten draagen, zodat deze aandoenlijkheid, zonder betooning van eenige kunst, geheel zacht, en, gelijk een murmelend beekjen, langs bloemrijke oevers, moet voortvloeijen, en gewaarwordingen moet opgeeven, die alleen een Herder, en wel een Herder van die schoone gewesten, kan ondervinden; de spreuk:

Elk spreekt van 't geen hij is:

Een Koning van zijn heir: een visfcher van zijn visch.

geldt in alle de dichtkundige betrekkingen. En waarom zou een Herder de ruispijp niet te gelijk met de Lier moogen stemmen? Waarom zou hij geene Herdersoden moogen aanheffen, wanneer zijne hartstocht spreekt, het blijde vergenoegen hem toelacht, of de afwezigheid zijner beminde hem de echo te hulpe doet roepen. Waarlijk 'er loopt zeer veel zamen, om de bekoorlijkheid van den Herderszang te moogen vaststellen.

De voornaamste regel, raakende het Lied in 't gemeen, namenlijk, dat alle de vereischten uit het gezang

Zang zelve, en de gesteldheid van den zanger voortvloeijen, is hier ook bij uitteke te betrachten, vooral, daar het herdersleeven meest al denkbeeldig is. Een Herder mag zijne vreugde en zijn verlangen bij het vroege morgenlicht doen hooren; maar hij moet niet wijsgeerig schilderen. Hij mag zijn verlooren Lam beklagen, maar niet gelijk een Vorst, die zijn rijk verlooren heeft. Tusschen de omstandigheden van CAESAR en die van DORIS is een groot onderscheid. De gewaarwordingen van DORIS kunnen door CAESAR niet op gelijke wijze ondervonden worden; derhalven, indien de natuur maar eenigzins moet uitblinken, indien het onderscheidend karakter merkbaar zal wezen, dan moet DORIS geheel anders spreken dan CAESAR; en een Herder moet eenen, aan het land veel eigenaartiger, toon doen hooren, dan men in andere gezangen aantreft: zonder dit kent men hem even zo weinig, als eene Herderin, die haare liefde op eene Platonische wijze voordraagt, en zich in alle haare denkbeelden en wendingen als eene *Dame du bel air* voordoet.

In dit Herdersdicht is GESNER na THEOCRITUS geen van de minsten. Jammer, dat hij de Heidensche Goden zo dikmaals in 't spel brengt, en bij ons daar door minder belangrijk wordt. Hij heeft echter maar twee Herderszangen onder zijn groot getal Idyllen voortgebracht, waar van hier de eerste, even zo wel als de zijne in onrijm, ten voorbeeld strekt.

MORGENLIED. (92)

*Zijt welkom schoone Morgenglans,
 Zijt welkom, nieuwe dag!
 Daar, uit dat beuvlig donker woud,
 Schoot reeds een lichtstraal voord.*

*Reds blinkt gij in den waterval,
 Ja in elk drupjen daauw.
 En wakkerheid en vreugde kooft,
 Door uwen gloed verzeld.*

*De Sepbir, die in bloempjens sliet,
 Verlaat zijn bed, en zweeft
 Om bloemen, die nog slaapend staan;
 Die bij door 't schudden wekt.*

*De bontgekleurde Droomenschaar (93)
 Ontvliedt thans elken spond';
 Als Liefdegoojens zweeven zij
 Om Cloës wangen heen.*

Roof

(92) GESSNERS *Schriften*, Th. III. zeit. 126. Edit. Zurich 1770.

(93) Ik heb dit schildrend woord behouden, maar het is, naar mijn inzien, voor een Herder te kunstig.

Roof Sepbir, roof van elken bloem

Den lieffelijksten geur:

En vlieg, vlieg naar mijn Cloé toe,

Op dat zij ras ontwaak'

Vlieg, klapwiek om haar zachte bed,

En wek dat schoone kind,

Door uw gestreel langs haare borst

En haaren zoeten mond.

Ontwaakt zij: fluister haar dan in,

Dat ik, reeds voor den dag,

Haar' naam aan dezen waterval,

Dus eenzaam heb gezocht!

Dit zij genoeg van den Herderszang en tevens van de onderscheidene soorten van het Lierdicht. Thans zullen wij tot het laatste gedeelte van ons Plan overgaan.

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Over de Versmaat.

De welluidendheid en harmonie van een vers zijn reeds dikmaals in deze verhandeling aangedrongen; waarbij nog één eigenschap van het Lierdicht gekoomen is, namelijk om den zin in bepaalde coupletten te verdeelen. De vraag is derhalven: wat soort van versmaat het welvoeglijkst en welluidendst voor het Lierdicht is?

Veel, ja zeer veel, zou hier over gezegd kunnen worden; indien wij over het rijm, deszelfs noodzaakzaamheid en onnoodzaamheid, en de verschillende voetmaten der oude en latere schrijvers, omstandig wilden spreken, en deze met geene vergelijken; dan dit kan ons oogmerk geenszins lijden; wij zullen ons derhalven maar bij eenige bijzonderheden bepalen.

Daar de Lierzangen door de Ouden zijn uitgevonden, en de Grieken aan de meesten den vorm gegeven hebben, zouden wij onze Jamben, Spondeën, Trocheën, Dactylen, enz. ook moeten toetsen aan die van onze voorgangers, eer wij onze coupletten met hunne strophen zouden kunnen vergelijken; maar dit is niet mogelijk. **Veel onzer lettergreepen en woorden**

den hebben die verschillende en geregelde toonleiding niet, die men bij de Ouden vindt. Zelfs hebben wij, bepaald genomen, geen en zogenaamden Dactylus, of drie-letter-greepige woorden, wiens laatste greepen kort zijn, gelijk — ◡ ◡; want, zo men het woord *vijanden* of *buppelen*, dat twee van onze Dactylen zijn, met oplettenheid hoort, zo zal de agterste letter-greep, wel is waar korter dan de voorste zijn, maar tevens zal men hem ook iets langer dan de middenste hooren klinken. Voeg hier bij, dat onze versen, beurtlings uit korte en lang uitgesproken lettergreepen bestaande, zelden een Dactylus dulden kunnen, dan in trappeldicht, of de vloeibaarheid van het vers zal 'er door benadeeld worden.

De Duitschers hebben zich zeer veel moeite gegeven, om de versmaaten der Ouden naar te volgen, en KLOPSTOCK heeft boven alle daar in uitgetunt: maar, zo dra men deze proeven, welke de beste in deze soort zijn, nagaat, dan bekruipt ons eene gegronde vrees, dat dit bij ons niet zo gemakkelijk zal gelukken; nadien ons oor, daar aan ongewoon zijnde, te veel hardheid in de meeste dier naargevolgde versmaaten vindt. Men zie eens een Couplet uit KLOPSTOCKS Ode op de *geneezing des Konings*.

— ◡ ◡ — ◡, — ◡ ◡ — ◡, ◡ — ◡ — ◡,
 ◡ —, ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — ◡,
 — ◡, — ◡ — ◡,
 ◡ —, ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — ◡,
 — ◡ ◡ — ◡, — ◡ ◡ — ◡.

K 3

Act!

Ach! die wij minnen, Vader, mag leven! en ook wij leven!

Want in de stonden uwer rijke goedheid,

Toen gij hem beield,

Toen roerde gij ook ons met zachte hand aan.

Vader, des' Aarde beeft en wij leven!

Als ook zijn Slaggezing:

Met onze arm word niets gedaan,

Staat ons den machtigen niet bij;

Die alles uitvoert.

Maar nog minder kan ons oor die versmaat dulden, welke hij voor zijne Ode op de gelukszaligheid heeft gekoozen.

— — — — —
 — — — — —
 — — — — —
 — — — — —

Hoe verbest Alkeerscher

Uwe bewondring den geest des stofs!

Denkt gij aan u, Machtige! welken gevoel

Vlamt in hem! welken indruk werkt uw denkebeeld in hem.

De Schrijvers der Taal- en Dichtkundige Bijdraagen hebben eenige Hoofdstukken toegewijd aan de verklaring van de verscheidene soorten der Nederduitsche versen, en wat tot derzelve fraaijheid vereischt wordt.

wordt. (94) Ook heeft de Heer A. SCHRAGE in het eerste Deel zijner Nederduitsche Dichtkunst uitvoerig over de Versmaat gehandeld: wij zullen alleen daar nog eenige versmaaten van HORATIUS bijvoegen, welke hij in zijne Lierzangen heeft gehouden.

De eerste versmaat, welke men naar ALCEUS (een Grieksch dichter, die te gelijk met SAPPHO op het eiland *Lesbos*, omtrent de 41ste Olimpiade, geleefd heeft) noemt, heeft onder alle de versmaaten van het Lierdicht de meeste majesteit. HORATIUS heeft 'er zeven en dertig Oden in geschreeven.

*Aequam memento rebus in arduis
 Servare mentem, non secus ac bonis:
 Ab insolenti temperatam
 Laetitia: moriture Deli, (95)*

In de Sapphische versmaat, van welke wij reeds gesproken hebben, heeft HORATIUS zes en twintig Oden geschreeven, en door de sneede agter de vijfde lettergreep meer sterkte en levendigheid aan dezelfde verbonden. In

(94) D. I. Bl. 171. —

(95) HORAT: Lib. II, Ode 3.

K 4

In de Asklepiadische versmaat van twaalf lettergrepen, welken dus rollen;

heeft HORATIUS maar drie stukken geschreeven, doch in de andere Asklepiadische versfoorten, welke zeer wel klinken, heeft hij 'er agt en twintig medegedeeld.

Van de Archilogische versmaat, bestaande uit Hexameters en Jamben, heeft HORATIUS weinig gebruik gemaakt; denkelyk, omdat de Hexameters niet voor het Lierdicht bepaald zijn, en de Jamben meer het Drama, en de Satyre, dan het Lied toekomen; zo als zijne Oden dikmaals zijn.

De natuur der hartstochten, de luim van den Dichter, en de hoogere en laagere graad van aandoenlykheid, zie daar voorwerpen, welken de Lierdichter oplettend moet raadplegen, om een geschikte maat voor zijn vers te verkiezen. Hij moet weten, dat zijne stoffe enkel aandoening bevat; dat dezelve niet zo zeer uit nadenking en veel verstand maar uit gewaarwordingen voortvloeit: dat de Rhythmus, de vloeibaarheid, en de naauw afgeperkte maatschikking van een vers, niet alleen de aandoening onderhoudt, maar tevens versterkt; en dat de hartstochten telkens ondersteund en bij herhaaling gevoed worden, wanneer de zelfde toonen en klanken telkens weder in de op elkander volgende Coupletten voorkoomen, en onze ooren streelen

len, verrukken of verbaazen; vooral, wanneer de gedachten, daar in voorkoomende, zo wel aan de versmaat gehuwd zijn, dat men niet dan rust en een dracht tuschen die beide kan gewaar worden.

Dat een Lierdichter dan vooral zorge, dat hij alles zijn behoorlijken toon en rolling geeve! Dat hij meer doe, dan enkel de lettergreepen tellen! Dat hij een onderscheidend kenmerk in de bijzondere soorten van het Lierdicht betrachte! dat hij aan de Hymne meer majesteit, en meer geregelde wanorde (indien ik het eens zo noemen mag), dan aan de laagere Ode geeve! Dat hij in het Lied, als eene aanhoudende aandoe-ning van minder hitte zijnde, meer gelijkvormigheid en ligtheid doe hooren! Dat hij de woorden geen- zins verminkt doe voor den dag koomen, en toone, dat hij, als Heer, altoos meester blijve over zijnen slaaf, het Rijm; en deszelfs keetenen den Leezer eerder tot bloemkransen verstrekken, dan dat zij boeijen van den dichter schijnen te zijn! In 't kort, dat hij op de stoffe, op den zanger, en op deszelfs omstandigheden zo wel acht geeve, dat alles te zaamen loope, om zijn gezang het voorgestelde wit te doen bereiken, en men, wel verre van daar in te zien, dat hij met pijn en moeite gewerkt heeft, den levendigsten indruk daar van gevoele, en 'er dus vermaak of stich-ting, of beide te gelijk, door bewerkt worden!

Jonge dichters zullen omtrent den trant der versen veel van onze HOOFTS en VONDELS kunnen af- zien. Zij zullen, als nijvre bijen rondzweevende,

154 VERHANDELING OVER HET LIERDICHT.

door een gezond oordeel en goeden smaak begeleid, in de Lierdicht-maaten van eenen TRIP, eenen HOUTAM, en andere dichters veele nieuwe wendingen zien. Boven al zal eene gegronde Theoretische kennis hen in staat stellen om ligter te kunnen arbeiden. Ik heb mijne gedachten hier omtrent reeds medegedeeld; en ware ik niet te ver uitgelopen en van de goedkeuring der Maatschappij, omtrent het aanbrengen van voorbeelden, meerder verzekerd geweest, zou ik mogelijk mijn pen minder wederhouden hebben. — Dan genoeg. Dat nu mijne Beoordeelaars het gestelde beschouwen, en uitspraak doen over eene verhandeling, die voornamelijk voortgevloeid is, en Hen toegezonden wordt

UIT ACHTING VOOR DE KUNST.

IN:

I N H O U D.

DER VOORGAANDE VERHANDELING.

<i>Inleiding.</i>	Bladz.	1
EERSTE HOOFDSTUK.		
<i>Over het Lierdicht in het gemeen.</i>		20
TWEEDE HOOFDSTUK.		
<i>Over de Verdeeling van het Lierdicht.</i>		44
DERDE HOOFDSTUK.		
<i>Over de Ode.</i>		52
VIERDE HOOFDSTUK.		
<i>Over de Dichterlijke Verrukking.</i>		62
VIJFDE HOOFDSTUK.		
<i>Over de Hymnen.</i>		68
ZESDE HOOFDSTUK.		
<i>Over de Helden Oden.</i>		75
ZEVENDE HOOFDSTUK.		
<i>Over de Dithyramben.</i>		87
ACTSTE HOOFDSTUK.		
<i>Over de Elegie of het Klaaggezag.</i>		89
NEGENDE HOOFDSTUK.		
<i>Over de Wijsgeerige Oden.</i>		99
		TIEN-

TIENDE HOOFDSTUK.	
<i>Over de Cantate.</i>	108
ELFDE HOOFDSTUK.	
<i>Over de Serenade.</i>	111
TWAALFDE HOOFDSTUK.	
<i>Over de Liederèn in 't gemèn.</i>	113
DERTIENDE HOOFDSTUK.	
<i>Over het Godsdienstig Lied.</i>	117
VEERTIENDE HOOFDSTUK.	
<i>Over het Zedelijk Lied.</i>	123
VIJFTIENDE HOOFDSTUK.	
<i>Over de Vaderlandsche Liederèn.</i>	128
ZESTIENDE HOOFDSTUK.	
<i>Over de Minneliederèn.</i>	134
ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.	
<i>Over de Gezelschaps Liederèn.</i>	137
AGTTIENDE HOOFDSTUK.	
<i>Over de Romànse.</i>	141
NECENTIENDE HOOFDSTUK.	
<i>Over den Herderszang.</i>	143
TWINTIGSTE HOOFDSTUK.	
<i>Over de Verstmaat.</i>	149

VERHANDELING

OVER HET

LIERDICHT,

DOOR

DIRKERKELENS,

WIEN DE ZILVEREN EERPENNING
IS TOEGEWEEZEN.

VERHANDELING

OVER HET

LIERDICHT.

VOORBERICHT.

Toen het beroemde Leydsche Tael- en Dichtlievende Genootschap, ter spreuke voerende: *Kunst wordt door arbeid verkregen*, tot het onderwerp eener Prijs-verhandeling voor de *eerstemaal* opgaf *de vereischten van het Lierdicht*, achtten wij deze stof van zeer veel belang te zijn, voornamelijk, uit hoofde van het begrip, het geen wij hadden, omtrent de denkbeelden onzer Nederlandsche Poëten over het Lierdicht. Deze schenen ons toe, bij velen der meeskundigen zeer gebrekkig te zijn; terwijl verre het grootste gedeelte onzer dichteren, in de wezentlijke eigenschappen van den Lierzang, naer onze gedachten, geheel onkundig was; in dit denkbeeld werden wij, bij gelegenheid der opgave dezer stoffe, te meerder versterkt, toen wij verscheidene kunstminnaers, waer onder ook die reeds eenigen roem verworven hadden, des-

hoorden vragen, waer in het Lierdicht, behalven deszelfs vloeibaerheid en verdeeling in coupletten, toch wezentlijk onderscheiden is van andere dichtstukken? en, kan dit de stoffe opleveren tot eene Prijs-verhandeling?

Daer wij altoos ons hoogste vermaak gevonden hebben in het beoeffenen der fraeije letteren en schoone wetenschappen, voornamelijk ook der dichtkunst, voor zoo verre gewigtiger zaken zulks toelieten, dacht ik over dit onderwerp mijn kragten te beproeven, en te zien, hoe verre ik het zoude kunnen brengen, zonder dat ik mij streefde met het denkbeeld, van hier in beter dan anderen te zullen slagen. Ik wist, dat 'er, onder onze eerste tegenwoordige Nederlandsche Dichters, meesters in de kunst waren, die, door de voortbrengfels van hun vernuft, toonden, gegronde kennis te hebben van alles, wat tot de Dichtkunst vereischt wordt; 't was alleen, om deze gelegenheid tot zelfcoeffening bij de hand te nemen, om, al ware het dat ik aen anderen van geen nut konde zijn, 'er egter mijn eigen kunde door te vermeerderen, en, door vergelijking van mijn eigen werk bij het meer volkomene van anderen, te beter te kunnen ontdekken, waer in ik te kort schoot, of in hoe verre mijne denkbeelden met die van beroemde mannen overeenstemden, of daer van onderscheiden waren: hierom dan waegde ik het, mijne gedachten over dit onderwerp op 't papier te stellen; terwijl het mij teffens in een stuk van dezen aert noodzaeklijk voorkwam, om de
voor

voornaemste zaken door voorbeelden aen te wijzen en op te helderen; dit dacht mij in verhandelingen van dezen aert hoogst nuttig te zijn; dan, met dit begrip kwam tevens een zwaarigheid op, namelijk, waer ik de vereischte voorbeelden zou aantreffen, ik dacht aen den Heere H. VAN ALPHEN, die dikwerf *drie dagen* bij onze Nederlandsche Dichters vergeefs gezocht heeft na goede voorbeelden van onderscheiden soort; dan, deze zwaarigheid kwam ik spoedig te boven; de opgegevene voorbeelden kwamen mij meest al zoo gereedlijk voor, dat ik die vond, zonder daer na te zoeken. —

Bij die gelegenheid heb ik dikwerf gedacht, welke de reden mogt zijn, dat ik, bij onze beste heden-daegsche Dichters, zoo spoedig slaegde in het vinden van schoone voorbeelden, terwijl de Heer VAN ALPHEN, in zijn geval, 'er geene konde aantreffen die voldoende waren? Immers was zijn Wel Ed. geen vreemdeling in onze Vaderlandsche Dichtkunst! Dan eens dacht ik, zijn de voorbeelden, door mij aengעהeld, wel van dien aert, dat zij verdienen, als zodanig voorgesteld te worden? doch, daer elk hier naer zijn eigen gevoel, en niet naer dat van anderen, te werk gaet, kon ik niet anders dan van dezelve gewigt overtuigd zijn; dan weder dacht ik, of ik mijn gelukkig slagen niet daer aen moest toefschrijven, dat ik te zeer verlangde, om goede voorbeelden bij Nederlandsche Dichters aantetreffen? zekerlijk kan men ligtlijk, door een te sterk verlangen naer iets,

II. DEEL. L in

in een denkbeeld geraken, dat men 't geen, daer men naer haekt, ontdekt heeft, zonder dat zulks wezentlijk zoo is; onze vooringenomenheid kan ons, in vele gevallen van dien aert, misleiden; of dit het geval geweest is van den schrijver der *Theorie der schoone Wetenschappen*, met opzigt tot zijne aengehaelde voorbeelden uit Buitenlandsche Dichters? is een vraag, welke mijns bedunkens niet geheel ongegrond is. Ten opzigte van de voorbeelden, door mij voorgesteld en aengehaeld, ben ik bij mij zelve verzekerd, dat zodanig een vooroordeel bij mij geen plaets konde hebben; de meeste derzelve vielen mij in de hand onder het lezen van eenig dichtwerk, 't wolk ik, zonder bepaeld oogmerk, in de hand nam, men kan gemakkelijk begrijpen, dat zodanige onverwagte ontdekkingen mij aengenaem waren; ook begreep ik, dat deze stukken te meer aen het oogmerk moesten beantwoorden, en voor mij voldoende zijn, naer mate mij, meer onverwacht, die eigenschappen voorkwamen, welke ik begreep, dat noodig waren, om tot zoodanige voorbeelden te dienen, als mij konden te pas komen. Ik maek hier van alleen gewag, om te doen zien, dat men niet ligt bij onze beste dichters vergeefs naer schoone voorbeelden van onderscheidene foort zal zoeken, indien dit zoeken slegts gepaerd gaet met een ernstige begeerte, om te vinden. Niet zoo gelukkig slaegde ik in het onderzoek, wat onze Nederlandsche schrijvers, in onze tael, over het Lierdicht gezegd hebben, waer van ik niets vol-

ka

komens hebbe kunnen aentreffen. Het beste, 't geen mij voorgekomen is, was zeer gebrekkig; dan, hoe geringer mij het weinige, 't welk ik aentrof, voorkwam, hoe meer ik werd aengespoord, om zelve de pen in de hand te nemen, ten einde iets meer volkomens voort te brengen. Ik moest dan raedplegen met buitenlandsche schrijvers, BATTEUX, TRAP, d'ALEMBERT, GERARD, CONGREAVE, WEST, HAGEDORN, en anderen zijn mij dikwerf te stade gekomen.

De kundige lezers egter zullen zien, dat ik geen slaefsch gebruik gemaakt heb van hunne gedachten, dat ik wel eens vrijmoedig op mij zelve heb durven staen, en gewaegd hebbe, eenige mijner bijzondere denkbeelden aen het oordeel van mijne registers en 't algemeen overtegeven.

In het geene ik gezegd hebbe omtrent de muziek in het saemenstellen der H. Liederen, zijn eenige aenmerkingen van den ABT DU BOIS en VAN LUSING in zijne' muzikale spraekkunst mij van nut geweest; voorts heb ik mijne gedachten en bevindingen ('t zij dezelve overeenkomstig of strijdig waren met die van anderen) zoo te saemen gevoegd en ter nedergesfeld, als ik begreep, het meest overeentkomen met de waarheid en met het oogmerk des Genootschaps.

Mijn bedoeling is over het algemeen geweest, duidelijk te zijn, ik geloove dat overnatuurkundige stellingen, in het stuk der schoone Wetenschappen weinig nuttigheid hebben; vooral, wanneer men ten oogmerke heeft, leerlingen of minkundigen op den

regten weg te brengen; hierom heb ik meer bij manier van redenering dan door stellige regelen de noodzakelijke vereischten van het Lierdicht in 't gemeen, en van elk der soorten in 't bijzonder, trachten aen te toonen. Mijn's bedunkens was het nutteloos, zoo niet onmogelijk, om uit eene voorafgaende bepaling van het Lierdicht deszelfs bijzondere eigenschappen afteleiden; de onderscheidene soorten, waer uit het zelve bestaet, mackten dit zeer bezwaerlijk, en het moest noodwendig een verwarring veroorzaken, die meer zou verduisteren dan ophelderen.

Geheel anders is het gelegen met het Heldendicht, gelijk blijkt uit de schoone verhandeling van den beroemden Dichter ФѢИТН. De beschrijving, welke die Autheur daer van geeft, doet ons aenstonds gevoelen, wat een Heldendicht is, en waer in het zich onderscheidt van alle andere soorten van Dichtwerken, 't geen naer ons oordeel mede voornamelijk daer in gelegen is, dat het voorwerp des gezangs 'er in genoemd wordt, het welk in eene beschrijving van het Liergedicht volstrekt onmogelijk is, en naer onze gedachten tot een volledige bepaling wordt vereischt. Ik heb dus liever verkoozen, dat de Lezer de vereischten van het Lierdicht uit mijne verhandeling leerde kennen, dan dat ik die afleidde uit een voorafgaende bepaling.

Terwijl dit het al is, wat ik vooraf te zeggen had, ga ik tot de verhandeling zelve over, welke ik met het grootste vertrouwen aan de kunde en onzijdigheid mijner Regteren durve overlaten.

DE

DE VEREISCHTEN

VAN HET

LIERDICHT.

Om de vereischten van het Lierdicht te doen kennen, zal het nodig zijn, den oorsprong en het gebruik van 't zelve, bij de oude volken, aen te toonen, waer uit wij, genoegzaam zullen kunnen opmaken, wat de ouden door het Liergedicht verston- den, en wat wij 'er door moeten verstaen.

Uit de vroegste berichten wegens de vorderingen van het menschelijk vernuft in de kunsten en wetenschappen, zien wij, dat de dicht- en toonkunst het allereerst genoemd worden; het oudste geschiedboek meldt ons reeds, dat JUBAL een uitvinder was van muzikale speeltuigen; en, daer het onmogelijk te begrijpen is, dat men eenig denkbeeld van muziek-instrumenten kan hebben, zonder bevorens eenige gevorderde kennis der zang- en toonkunde te bezitten, is het bij mij zeker, dat de dicht- en zangkunst, en de kennis van maat en toonval, de uit-

vinding der speeltuigen zijn voorgegaen; hier uit volgt dan de oudheid der dichtkunste van zelve; gelijk het ook buiten alle twijffeling is, dat het gebruik van zoodanige speeltuigen verzeld werd door gezangen; en hier uit vloeit dan teffens, dat, wanneer men de oudheid der dichtkunste bewijst, men te gelijk den oorsprong van het Lierdicht aentoont; de volgende redenering zal zulks nader bevestigen. —

't Is genoegzaam zeker, dat de Dichtkunst haer^a oorsprong heeft in eene sterke natuurlijke uitdrukking der aendoeningen van het hart, als vreugde droefheid, liefde, haet, verwondering, en afkeer; deze uitdrukking, of natuurlijke voorstelling der inwendige hartstochten en gevoelens, was dan eens zuiver en onvermengd, dan eens onderscheidenlijk gewijzigd, en met bijgevoegde zinlijke afbeeldingen en voorstellingen verëenigd, en meest al, door stembuiging en toonval, aenmerkelyk onderscheiden van de gewoone manier van uitdrukking, of door eenen bijzonderen stijl verre boven den gewoonen trant verheven; men ga slegts den toon en de stem-buiging na van iemand, die door een allerhevigste gemoedsdrift is aengedaen, en men zal duidelyk eenen bijzonderen toonval in zijne uitdrukkingen ontdekken; 't zelfde heeft ook plaets bij den redenaer, die, naer maten zijn onderwerp lof of verachting vordert, een onderscheiden toon en stem-buiging, en dus een verscheidene manier van uitdrukking, aenneemt, welke duidelyk een zekeren toonval doet hooren, die, schoon niet regelmatig, gelijk dien
des

der Dichteren, echter dikwerf niet minder welluidende is; men denke hier om een mensch, begiftigd met verhevene verstandsvermogens, en bekwaem om zijne denkbeelden door woorden uit te drukken; deze beschouwe voor het eerst met opmerking een uitgestrekt en aangenaem veld, het helder hemelsblauw gewelf, den schitterenden glans der zonne; den grond, hier en daer met boomen bewasfen, en bezaeid met welriekende bloemen van onderscheidene kleuren! Hoe ras wordt deze mensch door verwondering vervoerd, en getroffen door de sterkste aendoening eener inwendige vergenoeginge; hij berst in verrukking uit; hij looft den Schepper; hij verheerlijkt den Almachtigen, die hem zo veel geluk doet smaken, en dus drukt hij de aendoening zijner ziele op het levendigste uit; de voorwerpen der natuur worden door de kracht zijner verbeelding afgemaeld, en de lof des Scheppers, op eene verhevene wijze, door grootsche denkbeelden en bevallige bewoordingen uitgeboezemd: hier zien wij de dichtkunst in haar beginsel, en deze soort van Poëzij is, bij alle volken, als de oudste bekend, schoon onderscheiden, in de onderwerpen. Men bezigde dezelve tot roem van den waren Godt, of tot verheffing van ingebeelde Goden, of tot lof van groote Helden en deugdzame Mannen. Het eerste Dichtstuk, 't welk wij in de H. S. aantreffen, is in dien smaek, dat is in dien van het Liergedicht; ik meen den Lofzang van Mozes; de Oostersche volken waren bijzonder geschikt tot deze soort van Poëzij; overal straelt in hun-

ne geschriften een sterke verbeeldingskracht door, welke stoute leenspreuken en een levendige uitdrukking voortbrengt. De Grieken, welke hunne vorderingen in de Kunsten en wetenschappen verschuldigd waren aan het Oosten, hebben in de dichtkunst, en vooral ook in het Liergedicht, bijzonderlijk uitgemunt; de namen van PINDARUS en ANAKREON zijn genoeg, om zulks te bevestigen. De Romeinen, die hunne vorderingen in de schoone kunsten aan de Grieken te danken hebben, en geen Lierdichter hadden vóór den tijd van Horatius, zagen in hem den eersten en grootsten der Lierdichters, welke ooit onder hun gevonden werden; HORATIUS zelve merkt het aan, als een bijzonder geluk voor zijne werken, dat zij altijd in wezen zouden blijven, schoon voortgebracht in een gewest, aan Apollo en de Zanggodinnen onbekend.

Het Lierdicht was niet alleen het algemeenste bij de Oostersche volken, en in het geleerde Griekenland en Rome, maer ook bij alle andere volken, die minder beschaefdheid en genoegzaam geene geleerde kundigheden bezaten; slaen wij het oog op de oude Noordsche volken, wij vinden, bij hunne Barden, gezangen, aan de Godheid gewijd, welke, wanneer zij werden gezongen, van het snaerenspel en bijzonderderlijk dat der harpe verzeld gingen; zij verheffen in hunne gedichten niet alleen den lof der Goden, maer hadden ook gezangen, waer in zy den roem hunner vorsten verbreidden, en den lof hunner helden en derzelve oorlogsdaden opzongen; het grootste

ge

geleelte der gezangen van de oude Deenen of Normannen, zijn in den trant van het Lierdicht. (*)

Bij de zoogenoemde Wilden in Amerika vinden wij den trant van het Lierdicht op dezelfde wijze gebezigd, in hunne gezangen over de een of andere grootte daad van eenen God of Held; terwijl een den zang aanheft, antwoordt nu of dan het omstaende Choor, naer mate de vereenigde goedkeuring het daer toe aandrijft, en dus vinden wij ook bij de Amerikanen een wezenlijke eigenschap van den Lierzang en deszelfs verdeling in *stanza's* en onderscheidene Chooeren.

Dus hebben wij den oorsprong van het Lierdicht kortelijk aangewezen, en gezien, dat Natuur de moeder daer van is, en dat het in alle tijden en bij alle volken is bekend geweest; tevens blijkt, dat deze gezangen meest altoos verzeld werden door het ten of ander Muzikael speeltuig; bij de Grieken vooral, werd de Lier daer toe gebezigd, naer welke zekerlijk deze soort van gedichten haeren naem draegt. Hier uit kunnen wij deze vereischten van het Lierdicht afleiden, namelijk, dat het moet kunnen gezongen of op muziek of noten gesteld worden; alles, wat men bij de Ouden onder den naem van Lierzang aentrest, vindt men van deze vereischten voorzien; maer daer het thans zelden of nooit plaets heeft, dat onze Lierdichten,

(*) Een fraeije verhandeling hier over, benevens eenige voorbeelden uit de gezangen der Oude Barden, vindt men in zeker werkje genoemd, *Rational Amusement*, Lond. 1754

ten, 't zij ook bij welke gelegenheden dezelve gemaakt zijn, in 't openbaer gezongen, of op een muzikaelen toon gesteld worden, is het minder noodzakelijk, zich angstvallig toe te leggen op die bijzondere vereischten van het Liergedicht, welke alleen te pas komen, wanneer het zeker is, dat het zelve tot een zangstuk zal moeten dienen; de voornaemste dezer eigenschappen zullen wij op derzelve plaets aentoonen. —

In 't voorbijgaen zagen wij, welke onderwerpen bij de Ouden in het Lierdicht bezongen werden; — HORATIUS geeft ze dus nader op: *Goden, Helden, Overwinningen in den Strijd, en in het Renperk, de tedere zorgen en bekommelingen der Liefde, en vrolijke Feesten.*

Dat de lof der Goden en Helden van ouds het voornaemste onderwerp van het Lierdicht was, is ons gebleken; HORATIUS noemt die daerom ook allereerst. Wij voor ons houden zulke verhevene onderwerpen gelijk deze voor de best geschikte tot den Lierzang; de dichter wordt toch in de beschouwing van verhevene onderwerpen met meerder vuur en drift aengedaen; hij verheft zich met de Godheid boven het sterfelijk, en met den Held boven den gewoonen kring der menschelijkheid; hij voert ons in zijne verukkingen met zich, en dringt ons, om de Godheid te eerbiedigen, en zijnen Held te bewonderen; het vuur, 't welk in zijnen boezem gloeit, ontvonkt zijnen Lezer; zijne verhevene gedachten, zijne stoute leenspreuken, en schitterende verbeeldingen, nemen

on-

onzen geest geheel in; de statige en bevallige trant zijner verzen, zijne sterke uitdrukkingen, en verheven tael, de kragt zijner woorden, zijne bekoorlijke vindingen en gepaste gelijkenissen, — alles treft ons.

Daer dit de waere vereischten van het Lierdicht zijn, zoo blijkt, dat het in stijl, en verhevenheid van gedachten, zich zoo verre boven anderen Dichttrant verheft, als de Poëzij boven het on dicht in verhevenheid uitmunt.

Doch schoon wij grootsche onderwerpen meest overeenkomstig achten met den aert van het Lierdicht, keuren wij echter min verhevene geenzins af.

Om minder algemeen en meer verstaenbaer te zijn zullen wij de onderscheidene soorten van het Lierdicht opgeven, en de eigenschappen van elk derzelve zoo veel mogelijk, duidelijk aanwijzen. —

Wij verdeelen het Lierdicht in vierderlei soorten:

- I. Het Heilig Lierdicht.
- II. Het Helden Lierdicht.
- III. Het Wijsgeerig of Zedelijk Lierdicht.
- IV. Het Anakreontische en gemengd Lierdicht.

In de behandeling dezer onderscheidene Soorten maken wij een begin met

HET HEILIG LIERDICHT.

Hier onder behooren de Lofzangen en Heilige Lieder, welke de voortbrengfels en uitdrukkingen zijn

zijn van een hart, 't welk zich over de Almagt, Heetlijkheid, hoogste Wijsheid en onbepaalde Goedertierenheid van het Opperwezen, als in verwondering en verrukking, voelt opgetogen. Indien ergens de allersterkste aendoeningen eener gevoelige ziele zich moeten ontdekken, 't is vooral in den *hoogen Lofzang*, het voornaemste gedeelte van het *H. Lierdicht*. De grootheid der gedachten moet hier overeenkomen met de grootheid van het voorwerp; de aendoeningen moeten sterk, treffende en verrukkende zijn; en hoe kan zulks plaats hebben in eene koele gesteldheid van het hart? 't Is alleen een verheven geest, die, door verrukking aengedaen, grootfche denkbeelden kan te voorschijn brengen in gepaste uitdrukkingen. Wil men een voorbeeld, waer in deze vereischen gevonden worden? — de allercerfte Lierzang, dien wij in het oudste geschiedboek aantreffen, zal hier aen volmaekt voldoen; ik meen den Lofzang van Mozes *Exod. XV*. Hoe vol gevoel! hoe geheel verwondering is hier de dichter! zijn dankbaere ziel en getroffen hart — breken door overmaat van aendoening los in verhevene uitdrukkingen, om den almagtigen en goedertierenen Verlosfer te verheerlijken over de weldaden aen Israël bevozen. Hoe treffende is hier de beschrijving van Gods heilige wraek over de Egyptenaeren in tegenoverstelling der weldadige bewaringe van Israël! Elk begrijpt, dat een flaeuwe uitdrukking en koele redeneering hier geheel ongerijmd zijn zouden, en geen uitwerking altoos zouden hebben. — Het oogmerk van het Lier-

Lierdicht, 't welk is, het hart te roeren, en door gepaste bewoordingen en treffende voorstellingen, dezelfde aendoeningen te verwekken in anderen, welke het onderwerp in den Dichter zelve veroorzaakt, leert ons, dat de denkbeelden en uitdrukkingen in het dichtstuk overeenkomstig moeten zijn met de grootheid van het voorwerp; daar men zich nu geen grootfcher voorwerpen kan voorstellen dan dat, waer over de hooge lofzang gact, zoo is het ook zeker, dat in denzelven de hoogste verhevenheid, de sterkste aendoeningen en treffendste uitdrukkingen moeten plaats hebben; dat en het oogmerk en de behandeling, beide, het onderwerp moeten waardig zijn; *wanneer de dichter, gevoelig getroffen, de aendoeningen van zijn hart mededeelt, in voorstellingen, overeenkomstig het voorwerp zijner bespiegelingen*, kan het niet anders zijn, of hij zal diezelfde gesteldheid van geest in zijne Lezers verwekken, en deze zullen, door zijn verheven dichtwerk, dezelfde aendoeningen gewaer worden, welke het voorwerp in den dichter zelve veroorzaakt heeft. —

Nergens treft men het onderscheidende verhevene van het *H. Lierdicht*, in zijn volste kracht en met meer gepastheid aen, dan in de *H. S.* en vooral in de Psalmen; de schoonheid der denkbeelden, de verheffing, — het tedere, — 't geweldig driftige, — alles vertoont zich in dezelve in zijn hoogsten toppunt! Wij kunnen verscheidene voorbeelden opgeven. De 104de Psalm drukt de verwondering en eerbied van den

den dichter uit bij 't beschouwen van de groote werken des Scheppers; BATTREUX heeft de schoonheden en het verhevene van dezen Psalm uitvoerig aengetoond. Wij voegen 'er den 8sten Psalm bij; welk eene heilige verrukking over de grootheid van den Schepper! welk een eerbiedige en verhevene verwondering, dat een zo hooge en geduchte Majesteit den laegen en zwakken mensch gedenkt, en hem doet heerschen over de dieren des velds! — In den 98sten Psalm straelt het verrukkende en verhevene van het Lierdicht overal door; gelijk ook in den 114den Psalm. Hoe treffende, hoe verheven zijn deze regels!

De zee zag het, en vloodt, de Jordane keerde agterwaerds;

De bergen sprongen als rammen; de beuvelen als lammeren.

*Wat was u, gij zee! dat gij vloodt? gij Jordane!
wat gij agterwaards keerdet?*

*Gij bergen! dat gij opsprongt als rammen, gij beuvelen!
als lammeren?*

*Beef, gij aerde! voor het aengezichte des Heeren,
voor het aengezichte des Gods Jacobs; die den rotssteen
veranderde in een waterloed, den keysteen in eene waterfonteyne.*

Elk voekt hier de verrukking van den Psalmist in het beschouwen van Gods grootheid en almagt, bij de verlossing van Israël gebleken. Uit het gezegde, en uit de aengehaelde voorbeelden, besluiten wij, dat de dichter in het II. *Lofgezang* zich tot geene andere dan

Dan verhevene voorwerpen moet bepalen; en dit niet alleen, maer ook, dat hij die voorwerpen moet beschouwen aen de gewigtigste en treffendste zijde, om ze dus te sterker te doen werken. Laet ons dit aenwijzen in een voorbeeld, 't welk hier meer zal afdoen dan wijsgeerige redeneeringen.

De Propheet, de nederdaling van den Almagtigen beschouwende, (welk een grootsch en verheven onderwerp!) vergenoegt zich niet, met ons de inwoonders der aerde voor te dragen, als door schrik en beroering getroffen; dit zou op zich zelve reeds een treffend voorwerp geweest zijn; maer zijne verbeelding gaet hooger. Hij geeft aendoening zoo wel als beweging, aen het gevoel- en levenloos gedeelte der Schepinge, en drukt zich dus uit:

De bergen zagen u, en leden smarten; de overloopinge der wateren ging door, de afgrond gaf zijne stemme, hij hief zijne handen in de hoogte.

Welk een verheven denkbeeld geven ons deze uitwerksels van de regenwoordigheid des Allerhoogsten, van de Majesteit en grootheid des Almagtigen! de stem en het opheffen van de handen des afgronds is hier een zoo grootsche overdrachtelijke voorstelling, als men ergens kan aantreffen:

Uit zulke voorbeelden is het niet moeijelijk, het verhevene van het H. Lierdicht te leeren kennen; begeert men een voorbeeld uit eenen onzer Nederland-sche Dichters, men leze den eersten Rei in *den Lucifer*

fer van VONDEL, welke enkel verhevenheid is; ik zal 'er een groot gedeelte van overfchrijven.

*Wie is het, die zoo hoogh gezeten,
 Zoo diep in 't grondelooze licht
 Van tijd noch eeuwigheit gemeeten,
 Noch ronden zonder tegenwight,
 Bij zich bestaet, geen steun van buiten
 Ontleent, maer op zich zelven rust,
 En in zijn wezen kan besluiten,
 Wat om, en in hem, onbewust
 Van wancken, draeit, en wort gedreven
 Om 't een en eenigh middelpunt;
 Der zonnen Zon, de Geest, het Leven;
 De Ziel van alles, wat ghij kunt
 Bevroên of nimmermeer bevroeden;
 Het bart, de bronâer, d'oceaan
 En oirsprong van zoo veele goeden,
 Als uit hem vloeïën, en bestaen
 Bij zijn genade, en alvermogen,
 En wijsheid, die hun 't wezen schonek
 Uit niet, eer dit in top voltoogen
 Palais, der Heemlen Hemel, blonck;
 Daer wij met vleug'len d'oogen decken,
 Voor aller glansen Majesteit;
 Terwijl we 's Hemels lofgalm wecken
 en vallen, uit eerbiedigheit*

En

*En vreeze, in zwijm op 't aenzicht neder?
 Wie is het? noemt, beschrijft ons hem,
 Met eene Serafijne veder.
 Of schort het aen begrijp en stem?*

De TEGENZANG antwoordt:

*Dat 's GODT, oneindigh eeuwigh wezen —
 Van alle ding, dat wezen heeft,
 Vergeef het ons; o nooit volprezen
 Van al wat leeft, of niet en leeft;
 Nooit uitgesproken, noch te spreken;
 Vergeef het ons, en schel ons quijt,
 Dat geen verbeelding, tong noch te'en
 U melden kan; ghij waert, ghij zijt,
 Ghij blijft dezelve, alle Eng'le-kennis
 En uitspraeck, zwack en onbequaem,
 Is maer ontbeiliging en schennis,
 Want ieder draeght zijn' eigen naem,
 Behalve ghij, wie kan u noemen
 Bij uwen naem! wie wort gewijt
 Tot uw orakel! wie durft roemen?
 Ghij zijt alleen dan die ghij zijt,
 U zelf bekent en niemant nader.
 U zulk te kennen als ghij waert
 Der eeuwigheden glans en qder;
 Wien is dat Licht geöpenbaert?*

Wien is der glansen glans verscheenen?
Dat zien is noch een ander heil
Dan wij van uw genade ontleenen;
Dat overschrijft het perk en peil
Van ons vermogen, wij verouden
In onzen duur; Gij nimmermeer.
Uw wezen moet ons onderhouden.
Verheft de Godtheit; zingt haer eer.

Welk een uitmuntende verhevenheid straelt overal in dezen zang door! hoe overeenkomstig zijn de uitdrukkingen en gevoelens met het onderwerp! welk een diepe eerbied voor het ontzachtlijk Opperwezen! welk een nedrige erkentenis van eige nietigheid in vergelijking van Gods grootheid! en dit alles in den mond van hoogere wezens, van Hemellingen, van heilige Engelen! hoe kragtig, hoe zinrijk, hoe treffend zijn de uitdrukkingen! alles is grootsch en verheven! van zulk een voorbeeld zal men zeldzaam een wederga aentreffen. —

Wij gaen over tot de tweede soort der *Heilige Liedichten*, waer onder wij begrijpen de *Liederen en Godsdienstige Gezangen*; deze soort van Zang-gedichten was bij de oude Grieken in groot gebruik en zeer in achtung; zij hadden Liederen, geschikt om in hunne heiligdommen en in bijzondere bijeenkomsten en gelegenheden gezongen te worden. — Dit zang-gebruik werd gehouden voor het alleroudfte; sommige hebben gemeend, dat de dichtkunst is voortgesproo-

ten

tén uit de Hymni der Ouden, doch daer dezelve voortbrengfels zijn der dichtkunst, zijn zij 'er nimmer de oorsprong van geweest. Dewijl onze Natie thans meer dan voorheen smaek heeft in H. Liederen en Gezangen, en de muziek een noodzakelijk vereischte daer van uitmaakt, zullen wij hier eenige aenmerkingen over de Zang- en Toonkunde, voor zoo verre dezelve onafscheidelijk zijn van het dichtwerk, ter neder stellen. —

Een dichtstuk, 't welk moet dienen, om gezongen en op noten gesteld te worden, is natuurlijk in Verzen of Coupletten verdeeld; met het begin van e'k Couplet begint gemeenlijk dezelfde noot, dezelfde maet, en dezelfde verandering van hooge en laege toonen, met gelijke schielijke of langzaeme voortgangen, naer dat de verdeeling der maet, door een aantal korte of een enkel getal lange nooten, de uitvoering aenwijst; alle deze onderscheidene hooge en laege toonen, schielijke of langzaeme voortgangen, eenzelvige of samengestelde verdeelingen der maet hebben, in elke herhaling van de muziek en op ieder Couplet, dezelfde plaets; en dus komt dezelfde hoogte, of laegte, dezelfde driftige of trage voortgang, op den zelfden regel en op den zelfden voet van iederen regel telkens wederom. Hoe zelden wordt bij het maken van een Zangstuk hier om gedacht? inmers hoe dikwijls ziet men, dat dezelfde koppeling van nooten, dezelfde voortgang en manier van uitvoering, welke in het eene Couplet een levendige en blijgeestige aen-

doening te kennen geeft, in een ander Couplet of vers juist komen op die plaats, waer de dichter een andere geestgesteldheid aenneemt, een klaegtoon aenheft, of zich in een bedaerde kalmte vertoont, die door de zangers en speeiers op een vrolijke en luchtige wijze worden uitgedrukt, en ook omgekeerd, om dat de muziek hem zulks voorschrijft, en hij die alleen volgt en ook volgen moet; hierom drage de dichter zorg, dat in elk Couplet, in denzelfden regel, en in denzelfden voet, zoo na mogelijk, een even gelijke driftige of langzaeme voortgang, een gelijke hardheid of zagtheid in de uitdrukkinge plaats hebbe, om daer door de *harmonie* van den zang te bevorderen, en de wel-luidendheid in acht te nemen, welke in de muziek volstrekt noodzakelijk is; een bekwaem Componist moet aen den anderen kant ook zijn text bestudeeren, op dat hij wete, de sterkte der muziek naer eisch te matigen en te verdeelen, en, waer zulks noodig is, een ernstigen of scherpenden, een droevigen of vrolijken, driftigen en snellen, of vredigen en langzaemen toon voor te stellen; hij moet de droefheid van den treurigen klager door eenen langzaam afnemenden en bijna zwijgenden toon weten na te volgen, blijdschap van triumphtoon weten te onderscheiden, een treurige *aria* moet geen *allegro*, een driftige en vrolijke geen *Largo* zijn. — Hier zal ook veel toedoen, welk een voetmaat de dichter in zijn zangstnk heeft uitgekozen; de meeste tweevoetige verzen zijn zeer voor den zang geschikt.

De-

Deze drievoetige zijn eierlijk en zeer geschikt vo
 't gezang, voor korte afbrekkingen en snikken.

— / — / — / —
 — / — / — / —

Deze viervoetige zijn zeer bevallig en geschikt in
 statige blijfchap en godsdienstige vrolijkheid:

— / — / — / — / —
 — / — / — / — / —

Wij zouden hier een groot aental onderscheidene
 voetmaten, welke voor den zang geschikt zijn, kun-
 nen aenwijzen, als mede toonen, in welke gevallen
 deze of gene bijzonderlijk te passe komen, doch zulks
 zou buiten ons oogmerk loopen; 't is genoeg, dat
 het geen wij hier aenmerken en voordragen, den
 dichtoeffenaren tot aenleiding kan dienen, om zelf
 verder te denken; te meer daer wij, door verder
 hier in uit weiden, te veel in de algemeene regelen
 der dichtkunst, of in het bijzondere der zangkunst,
 zouden vervallen.

Vraegt men, welke onderwerpen, welke liederen
 het best voor den zang geschikt zijn? Wij antwoor-
 den met den *Abt du Bosc*: „ dat de muziek, in hae-
 „ re zangen, de toonen, de zuchten, de accenten,
 „ en al die onwoordelijke klanken van de stem, wel-
 „ ke de natuurlijke kentekenen onzer gevoelens en
 „ hartstochten zijn, moet naerbootfen; waer uit
 „ volgt, dat de verzen, welke gevoeligheden in zich
 „ besluiten, zeer bekwaem zijn, om op muziek ge-
 „ steld te worden, en dat de zodanige, die de eene

„ of andere verbeeldingen en schilderijen behelzén, „ in tegendeel daer toe niet bekwaem zijn;” daer dit zoo is, stellen wij vast, dat de *H. Liederén* moeten zijn, vol van dat aendoenlijke en gevoelige, 't welk zich 't meest door uitdrukkingen van denzelfden aert openbaert; het oogmerk, 't geen de dichter zich in het gezang voorstelt, naemlijk, om het hart te roeren, bevestigt zulks ook volkomen, en hier mede moet de muziek volmaekt overeenstemmen.

De Melodie der *H. Liederén* moet vooral beweeglijk zijn, en versterkt worden door een volstemmige en pragtige harmonie. —

De Blijdschap moet eenigzins ingetogen zijn, en dus door geene al te sterke of vrijë beweging verzeld worden, maer meer eene inwendige vergenoeging eener kalme ziel te kennen geven; droefheid, vreeze, berouw, en soortgelijke hartstochten, moeten op de kragtigste wijze uitgedrukt worden, om het hart der hoorderen te zekerder te treffen.

De tederheid moet zich met een zekeren bezadigden eerbied vertoonen, en het vrolijke moet zich onderscheiden van het losse weereldsche; nimmer moet de deftigheid, het stemmige van het heilige gezang, geschonden worden door muziek, waer bij men ligtvaardig zou kunnen dansen: — elke gemoedsdrijf heeft eenen toon haer bijzonder eigen; elke aendoening heeft een bijzondere snelheid en traegheid, zagtheid en hardheid in de uitdrukking; de dichter moet zulks nauwkeurig opmerken, op dat hij elke hartstocht haeren
bij.

bijzonderen toon en uitboezeming weete te geven, die, dan eens rollend, dan eens stootend en afgebroken, zoo veele bijzondere kenmerken der zieldriften zijn, en hier mede moeten de zangkundige toonen overeenstemmen. Daer dus de muziek overeenkomt met het Lied, en de behandeling des dichters in het zelve met het voorwerp des gezangs samenstemt, wordt aan de voornaemste vereischten der H. Liederen voldaan! Uit het beredeneerde volgt ook, dat het Lied geen dichtstuk van langen adem zijn moet; immers hoe aangenaem ook de stof en melodie van het gezang mogen zijn, het zal vervelen, wanneer men door meeningvuldige herhalingen niet dan hetzelfde hoort. —

De onderwerpen van het heilig gezang strekken zich zeer wijd uit; de naam geeft te kennen, dat 'er geene andere dan godsdienstige voorwerpen toe behooren; de onderscheidene gemoedsbeweging, zielsgesteldheid en andere bijkomende omstandigheden en wederwaardigheden maken zoo veele soorten van Liederen, ten opzichte der stoffen, dat het moeilijk is, eene nauwkeurige onderscheiding hier omtrent te maken. —

't Komt 'er voornamelijk op aen, dat overal in het Lied het hart spreekte, en dat de uitdrukkingen en aendoeningen hier zoo wel als elders overeenkomen met den aert van het onderwerp; een bedaerde en kalme ziel kan ook in het Lied de grootste schoonheden en treffendste gevoelens voorstellen, indien dezelve eigenaertig uit het voorwerp des gezangs voortvloeijen; veele voorbeelden, die zulks bevestigen, zouden wij

uit gewijde en ongewijde dichteren kunnen aenhalen; de 23ste Psalm zal voor allen genoeg zijn; welk een zagte rust, stillen geest en bedaerde ziel treffen wij hier aen! maer tevens ook, welk een eigenaertige overeenkomst in de denkbeelden, voorstelling, en uitdrukkingen, met het voorwerp! de goddelijke bewaring en zagte bestuuring der voorzienigheid, met opzigt tot den dichter, zijn hier de voorwerpen van zijn zang; met welk eene eenvoudige verhevenheid, met welk een zagte aendoening (welke zagtheid hier het sterke is) doen ons de kragtige uitdrukkingen (wier kragt hier in de gepaste zagt- en teederheid gelegen is) de zielgesteldheid van David kennen, terwijl wij, bij de lezing, als door dezelfde kalmte van geest worden aengedaen; hier uit blijkt, dat het eenvoudig verhevene, het zagte aendoenlijke, niet minder treffend en roerend is, dan het grootsche, schoon zulks veel al minder erkend wordt. Een ander voorbeeld zullen wij hier nog opgeven uit den grooten *Vandiel*; ik meen dien uitmuntenden beurtzang van Adam en Eva in het eerste bedrijf van den *Adam in Ballingschap*. In den zelve is alles gevoel, teederheid, en dankbaerheid, ik kan niet voorbij, dit gedeelte daer van over te schrijven; wie, die eenig gevoel heeft, en vatbaer is voor dichterlijke schoonheden, zal dit met geen innerlijk vermaak en treffende aendoening leezen?

ADAM;

A D A M.

Van waer den zangk best aengevangen?

E V A.

*Van wien toch beter dan van Godt,
De Bron en Springaer aller dingen?
Kunt gij van iet wat lievers zingen?
Hij is Uitdeeler van ons lot.
Hef aen mijn liefste op 't hoogh behaegen:
Ik volgh uw voorzang keer om keer,
Op dat de galm den beurtzang leer!
Aen dal, speloncken, bosch en haegen.*

A D A M.

*Van u beginnen wij met reên,
Zoo dra de zon ter kimme uitrijze,
Algoede, almaghtige, en alwijze,
Der dingen oirsprong, eenigh een
Wij zagen, toen onze oogen zagen
U endloos schooner dan de zon,
Een' schijn gelijk, die in cen bron,
Den mensch gelijckt, o bron der dagen!
Wij zagen die ons 't wezen schonck,
En uit het roode klaij bootseerde,
Een ziel inaemde, en haer vereerde
Met eenen glans, die uit u bloncke*

M 5

Gij

*Gij dommelde uwen beldren luister
 In onze ziele, een majesteit
 Van vrijen wille, onsterflijkheit
 En reden nooit bewolckt noch duister*

E V A.

*Gelooft zij Godt die u verscheen,
 En was en is en eeuwig duure,
 Gij zweemt naer d'edelfte natuure,
 En hebt met aerdschheid iets gemeen;
 d'Alwijze wist twee ongelijcken
 De ziel en 't lichaam door een bant
 Te binden met zijn sterke bant,
 Een' bant, die nimmer zal bezwijcken.*

A D A M.

*De Godtheit plante dezen Hof
 Tot een gerust verblijf des menschen.
 Hier groeit al wat een hart kan wenschen.
 Hier vindt mijn boulust bouwens stof.
 Hier springt de bron, die twee paer stroomen
 Uitlevert, en den hof besproeit,
 Waer zij langs bloeiende oevers vloeit,
 En laeft de wortels van de boomen.
 Hier bloeit de boom, die 't leven voedt,
 En geesten koestert in onze adren
 Door 't ooft, gedeckt met zilvre blaeren,
 Dat 's menschen graegheit eeuwich boet.*

D4

*De dau, die 's morgens valt van boven,
Is zuiver man en lekkernij
Op onze tong, hoe zouden wij
Dien oirsprong alles goeds niet leven!*

E V A.

*Geprezen zij de Zegenaar,
Die 's menschen hart zo mild verzadicht,
En met zijn Rijkdom begenadicht,
Wat uit hem vloeit is wonderbaar,
Hij storte hier een' vollen boren
Van overvloeden voor ons uit.
't Is Godt al wat de hof besluit.
Hij sluit voor ons geen schattrezooren.*

Hier is alles eerbied, dankbaarheid, inwendige blijdschap en heilige vergenoeging; Het voorwerp, de denkbeelden, uitdrukkingen en klank der woorden, alles is hier eenstemmig. —

De beste voorbeelden der hedendaegsch in gebruik zijnde Liederen en gezangen vindt men bij de Heeren J. E. VOET en R. SCHUTTE bijzonder in de laetste deelen zijner gezangen; jammer is het, dat men, bij onze beste hedendaegsche zang-dichters, ernstige stoffen en bespiegelingen wel eens op eenen al te lugtigen en met het onderwerp strijdenden trant behandeld vindt. —

Eenige der gezangen van den Hr. J. E. VOET
gaen

gaen ook over zodanige onderwerpen, welke in 't geheel niet voor den zang geschikt, en volstrekt onbekwaem zijn, om op een muziek gesteld te worden, die eenigzins overeenstemt met het onderwerp, of met de uitdrukking van den dichter.

Het verwondert ons, dat de Heer VOET hier aen niet gedacht heeft, bij het bestemmen dezer Liederen voor den Zang, veel meer nog, dat de Componist zulks niet heeft in het oog gehouden; wij laeten het oordeel van kundigen hier over beslischen, en zullen uit deze gezangen hier slechts dat gezang opnoemen, waer in de Drieëenheid bewezen wordt tegens de Sabellianen; immers hoe tegenstrijdig is 't, dat men in een gezang Leerstukken der Godgeleerdheid, en voornamelijk dat der Drieëenheid, zingende tegens de Keters betoogt! welke Muziekkundige is ooit in staet, om hier aen het oogmerk des Dichters te voldoen! Hoe veel verschillen deeze zangen van zoo veele aangenaame verhevne en aendoenlijke Zangstukken, welke men op andere plaetsen in het werk van den zelfden Dichter aantreft!

Bij *Vollenhoven* vindt men ook verscheidene goede voorbeelden van H. Liederen en gezangen, gelijk ook bij eenige andere onzer Nederduitsehe Dichters, en wanneer men dezelve aen de hier beschrevne vereischten toetst, zal men de beste en meest aen het oogmerk voldoende ligtelijk van anderen kunnen onderscheiden.

De tweede soort is het

HEL-

HELDEN-LIERDICHT.

Hetzelve grenst, door zijne grootschheid en verhevenheid, zeer na aan den *Hoogen Lofzang* van het *H. Lierdicht*; het voorwerp alleen bepaelt deszelfs grootste onderscheid, daer in het eene de hooge Godheid en haere verhevene werken de onderwerpen des gezangs zijn, zijn in het andere de Held, de verheven sterveling en zijne grootsche daden de voorwerpen, welke de dichter bezingt. De *Helden Lierzang* is mogelijk zoo oud als de *Lofzang* van Mozes; ten minsten de *Triumfzang* van *Debora* kan 'er gevoegelijk toe gebracht worden, waer in der Helden Lof, in verhevene uitdrukkingen eener gevoclige ziele, wordt opgezongen; noodzakelijk is 't hier, op te merken, dat men daer, waer wij de eerste Lierzangen ontdekken, ook het beurtgezag aentrefte; of laet ik liever zeggen: de Lierdichten der ouden waren beurtgezangen. In den *Lofzang* van Mozes, en in den opgenoemden *Triumfzang* der Israëlitische Heldinne, is het beurtgezag zeer duidelijk te vinden; 't zou tegenwoordig zelfs overtollige arbeid zijn, zulks omstandig aen te toonen; geleerde uitleggers der H. S. hebben dit duidelijk bewezen; elk, die de voorredenen van den Eerwaerdigen Schutte voor zijne gezangen gelezen heeft, is hier van overtuigd; men vindt op verscheidene plaetsen der H. S. van het beurtgezag gewaegd, als *Exod. 32. vs. 18. Num. 21: 17. Jef.*

27: 2. en Nehem. 12. vs. 40. De Grieken en Romeinen hielden ook het beurtgezang in hooge achting; immers, wanneer de Zanggodinnen de Goden met gezang vermaken, doen zij zulks in beurtgezang, als de aengenaamste van allen. Tot deze beurtgezangen der Grieken behooren voornamelijk ook de Pindarische Lierdichten, daer dezelve meest eenfoortig zijn met de Helden-Lierdichten, hoewel ze, om derzelve bijzondere eigenschappen, een bijzondere benaming naar hunnen maker dragen, en daerom eene korte beschrijving verdienen; te meer daer ze bij onze Nederlandsche dichters over het algemeen weinig bekend zijn. —

De Lierzangen van PINDARUS behelzen bijzonderlijk den roem dier Helden, welke in de *Olympische* en *Pijtbische Speelen* overwonnen hadden en bekroond werden; deze zangen, bij den naam van *Pindarische Lierzangen* bekend, zijn van wegens derzelve bijzondere houding, schikking en uitvoering aen bijzondere regels onderworpen. —

De *Pindarische Ode* werd gezongen door een *Chorus*, verzeld van een Lier, van welk speeltuig zekerlijk de benaming van Lierzang haeren oorsprong heeft: De *Ode* was verdeeld in *Stanzas* of Coupletten, en begon met een *Strophe*, zijnde een zeker getal verzen, die te zamen een volkomenen zin uitmaken; deze werd gevolgd van een *Antistrophe* van dezelfde maet, en een gelijk getal van verzen als het eerste, hier op volgde een derde verdeling, genoemd *Epode*, zijnde van een gantsch andere maet en onderscheiden trant,

als

als mede van een met de twee vorige verschillende lengte, doch hebbende mede zijn opzicht alleen tot den inhoud en het onderwerp der voorgaende, of tot het geheele oogmerk des gedichts.

Deze verdeeling in onderscheidene *Stanzas* had haer opzicht op de verschillende beweging der zangers. Gedurende hun gezang van het eerste Couplet beweegden zij zich in eenen ronden kring, van de regte naar de linke hand; in het tweede *Couplet*, of de *Antistrophe*, was hunne beweging in een tegenovergestelde richting, namelijk van de linker naer de regte hand; met den aenvang der *Epode* stonden zij stil, zich niet bewegende naer de regte noch naer de linke zijde; terwijl mij geene hier voldoende voorbeelden in onze tael bekend zijn, zal het volgende voorbeeld, het begin van den eersten Pindarischen Lierzang naer de Engelsche vertaling van WEST, den Lezer een klaer denkbeeld derzelve kunnen geven.

S T R O P H E I.

Chief of Nature's Works divine,
 Water claims the highest Praise:
 Richest off Spring of the mine,
 Gold, like fire, whose flashing Rays
 From a far conspicuous gleam
 Through the night's involving cloud,
 First in lustre and Esteem,
 Decks the Treasures of the Proud:

So

*So among the lists of Fame
Pifa's Honour'd games excell;
Then to Pifa's glorious name
Tune, o Muse, thy sounding shell.*

A N T I S T R O P H E I.

*Who along the desert Air
Seeks the faded starry train,
When the sun's meridian cair
Round illumes th' aetherial Plain?
Who a nobler Theme can abuse
Than Olympia's sacred games?
What more apt to fire the muse,
When her various songs she frames?
Songs in strains of wisdom drest
Great Saturnius to record,
And by each rejoicing Guest
Sung at Hiero's feast-ful Board.*

E P O D E.

*In pastoral Sicilia's fruitful soil
The righteous Sceptre of Imperial pow'r
Great Hiero Wielding, With Illustrious Foil
Plucks ev'ry blooming virtues fairest Flow'r
His royal splendour to adorn;
Nor doth his skilful hand refuse
Aquaintance with the tuneful muse,
When round the mirth-ful Board the Harp is borne.
Aquain-*

Wanneer de dichter zijn zangstuk in dezer voege had aengevangen , was hij verplicht op denzelfden voet voort te gaen , met in de volgende *Strophe* , *Antistrophe* en *Epode* dezelfde maet en lengte , zoo als hij ieder derzelve het eerst had ter nedergesteld , naeuwkeurig in acht te nemen , en dus te volgen tot den einde toe .

Deze verwisfeling en wederkeerige verandering van toon en maet , in een en hetzelfde dichtstuk , kunnen niet anders dan de bevalligheid vermeerderen ; hier door wordt het lastige der eentoonigheid weggenomen , en een zekere verrasfching te weeg gebragt , die , door de muziek ondersteund , de hartstochten des te sterker moet aendoen , en dus het oogmerk des dichters op het hoogst bevorderen : hier uit zien wij , dat deze Lierzangen , onderscheiden door den naem van derzelve maker , eene bijzondere behandeling vereisfchen , zoo wel in het werktuigelijke der kunst , als in aenmerking van het wezenlijke en dichterlijke , dat 'er in doorfraelt ; zoo onderscheidt PINDARUS zich in zijne Lierzangen door zijne verhevenheid , de stoutheid zijner voorstellingen , zijne schielijke en onverwachte oversprongen , en schijnbare ongeregeldheid , of geregelde losheid ; terwijl zijne sterke verbeelding onzen geest in verrukking wegvoert .

Gelijk het beurtgezang bij de oude Grieken en Romeinen in achting was , en algemeen gebruikt werd , zoo was het ook bij de Noordfche en andere oude Volken ; bij OSSIAN zijn verscheidene beurtgezang .

gen te vinden; de oude Deenen en Saxen vierden hunne Triumph- en Vreugde-feesten met beurtelings den lof hunner helden op te zingen.

Dat de Amerikanen den lof hunner voorgangers in den strijd in onderscheidene Choren gewoon zijn te zingen, hebben wij bevorens reeds gezegd, en dus zien wij, dat het beurtgezag niet alleen bij de Grieken maar ook bij alle volken in alle tijden het Liergedicht vergezelde, en dat het zelve ook bijzonder eigen was aan den Helden-Lierzang. In hoe verre zulks thans in onbruik is, is onnoodig hier aen te toonen; dan, of het Beurtgezag niet gevoegelijk en met vrugt konde in gevoerd worden, is een vraag, welke mij dunkt hier niet te onpas te komen; 't is waer, geene Helden-zangen worden thans algemeen en openbaer gezongen, gelijk dit in vroegere eeuwen plaets had; wij geloven, dat we ons hier over mogen beklagen. Maer zou het niet ter bevorderinge der dichtkunst strekken, indien goede dichters, ook in dit opzigt, eenen nieuwen weg insloegen, en in hunne verhevene Lierdichten den trant van het beurtgezag algemeen aennamen, bijzonder met opzigt tot de onderscheidene maten en verdeelingen der Coupletten, gelijk wij zulks in den *Pindarischen Lierzang* hebben gezien; wij gelooven, dat hier door het aangenaeme, het hartroerende, de verrukking en verrasching zouden vermeerderd en vergroot worden, indien 'er, namelijk, een zekere regelmaët wierd in acht genomen; geen onregelmatige oopenstapeling van
 onder-

onderscheidene verzen en voetmaten, ook geene ongeregelde verdeeling van Coupletten moest 'er plaats hebben. Welke behandeling van dezen aert voor het Liergedicht best geschikt zou zijn, zouden onze beste Dichters ons door voorbeelden kunnen doen zien; goede voorbeelden doen in de dichtkunst toch veel meer dan naeuwgezette of wijsgeerige redeneringen; men moet in de Poëzij de schoonheden niet beredeneeren maer gevoelen; zommige reien in de Treurspelen van VONDEL zijn op dezen leest geschoeid; schoon men de verandering van maet en toonval in den zelfden beurtrei zelden aantreft. Deze verwisfeling van maet zou ook dit voordeel hebben, dat men meenigmael, in een en denzelfden Lierzang, verschillende Hartstochten, met onderscheidene toonen, aen elke gemoedsdrift bijzonder eigen, kon doen werken; neem eens: in een *Triumfzang* zou de Lof der Helden, die de overwinning behaelden, in eene andere maet worden gesteld dan de algemeene Triumftoon; wij geven dit slegts op ter nadere overweginge, terwijl wij geloven, dat dit wel eenige aandacht verdient, en wij ons geene wezenlijke tegenwerpingen kunnen te binnen brengen; 't spreekt van zelve, dat onderscheidene onderwerpen ook verschillende behandelingen zouden vereisfchen, doch zulks moet geheel aen den bekwamen Dichter worden overgelaten.

Wij hebben reeds gezegd, dat de Held, de verhevene sterveling, het voorwerp is van den Helden-

Lierzang; niet alleen de uitmuntende Krijgsman, de overwinnaer, maer oock de groote Burger-Vader, de heldhaftige verdediger der Burgerlijke Regten, de voorfpraak, wiens mannen-moed door geen geweld door geene bedreigingen wordt afgeschrikt, die pal staet in den nood, en zijn rang, goed en leven voor het Vaderland durft opofferen; oock de uitmuntende menschenvriend, die zijn leven, die alles waegt, om zijn evenmensch, zijn natuurgenoot, uit gevaer en van den dood te redden, bij voorbeeld een WOL-TEMARDE en diegelyke Helden.

Welk een verheven onderwerp! de uitmuntende hoedanigheden van den besten, den grootften der stervelingen te zingen, en in Goddelijke Poëzij te verheffen! Het noemen dezer onderwerpen doet ons al aenstonds bemerken, dat de Helden-Lierzang een verheven gedicht zyn moet, dat 'er een gevoel van aendoening, van bewondering, moet plaets hebben, dat een aanblyvende drift, om zulk een personagie te verheffen, te roemen, en in verhevne zangen te verheerlijken, den dichter tot werken aanzet, en hij door dit vuur, door kragt van geest en aendoenlijk gevoel, de verrukkendste verzen oplevert, die het hart treffen, onze ziel innemen, onzen geest vermeesteren, en ons geheel vervoeren; zoo, dat wij door zynen voortreffelyken zang dezelfde gevoelens, dezelfde bewondering, dezelfde achting en liefde voor zijn' Held gewaer worden, als waer door de dichter zelf getroffen werd. Hét beste voorbeeld, 't welk ik van deze soort, in onze
tael,

tael, weet aen te wijzen, is die uitmuntende Lierzang, tot lof van de Helden en Burgervaderen VAN DER DOES EN VAN DE WERFF door *Jonkvrouwe DE LANNOY*; te vinden in het 1ste deel der werken van 't Genootschap *K. W. D. A. V.* Een ander voorbeeld, 't welk zich niet bepaelt aen eenige personen, maer meer algemeen het waer belang van 't Vaderland of eenige algemeene volks-eigenschap ten onderwerpe heeft, vinden wij in dien schoonen en belangrijken Lierzang, van den Heere REINVIS FEITH, *aan de Vrijheid*; in het 4de deel der werken van 't zelfde Genootschap. Ten opzichte der Krijgslieder en Zegezangen, kunnen wij geen betere voorbeelden aenwijzen dan uit de Hoogduitsche Dichters.

De meeste krijgslieder en zegezangen van GLEIM en VON KLEIST zijn schoone stukken; wij gelooven, dat onze natie voor de schoonheden dezer zangen zeer vatbaer is; eenige goede voorgangers zouden naer onze gedachten veel beminnaeren en bewonderaeren van diergelijke dichtstukken aantreffen. Ik heb opgemerkt, dat de meeste dichtstukken van onze goede dichters, bij gelegenheid van de een of andere overwinning, door de Nederlanders bevochten, meest al hunne betrekking hebben op de Hoofden der oorlogsmacht en derzelver bijzondere daden en verrichtingen, en minder betrekkelijk zijn op de algemeene gebeurtenissen, en dus meer moeten aangemerkt worden als Lofdichten op zodanige Perfoonen, dan wel als algemeene zegezangen; daerbij komt, dat deze dichtstuk-

ken meest beſtaen uit doorgaende verzen van lange regels, 't zij in Alexandrijnsche voetmaat of andere zesvoetige verzen, terwyl men zelden daertoe het Lierdicht gebezigt vindt. L. SCHERMER, welke mij hier het eerst in gedachten komt, heeft verſcheidene dichtſtukken op de overwinningen der Bondgenooten onder den Hartog *van Marlbourg* gemaakt, doch alle in den bovengemelden trant. — De ſmaek der Hoogduiſchers behaegt ons in dit opzicht veel beter; de Krijgsliederen van GLEIM en VON KLEIST zijn ſchoone Lierzangen, vol van dat dichterlijke vuur en die verukking, den Lierzang bijzonder eigen; hun toon, wanneer zij een overwinning bezingen, is de waere Triumftoon, die zeer veel van den ſtatigen Helden-trant verſchilt.

Wij prijzen des onzen Nederlaandschen Poëten de bovengemelde Hoogduiſche Dichters bijzonder ten voorbeelde aan.

De derde foort is het

WIJSGEERIG EN ZEDELIIK

L I E R D I C H T.

V erre zij het, dat wij alle zoogenoemde Zededichten, ſchoon dezelve in Coupletten zijn afgedeeld, als zedelijke Lierdichten beſchouwen; een groot gedeelte toch der zoogenoemde Zededichten, beſtaet in niers anders dan in een drooge redeneerende voorſtelling van het Heil der deugd in 't algemeen, of een *nauwgezette*

zette beschrijving der eigenschappen van de een of andere deugd in het bijzonder; ja dikwils gelijken vele Zededichten meer naer redevoeringen op rijm, dan naer dichtstukken.

Dit zal altoos plaets hebben, zoo lang elke aenkomende dichter zig bevoegd erkent, om de rol van Zedenmeester te spelen; hiermede willen wij niet te kennen geven, dat zoo veele stichtelijke Zede- en Lierdichten, welke van een mindere verhevenheid zijn dan de Lierzang, geene goede en schoone stukken kunnen wezen; wij weten, dat 'er onder deze soort van Poëzij zeer schoone verzen van onderscheidenen trant bij onze besté Nederlandfche dichters gevonden worden; — maer, wanneer de dichter eenig zedelijk onderwerp in den smaak van het Lierdicht wil behandelen, moeten 'er geene redeneerende zedelijke leeringen in gevonden worden; het onderscheidende kenmerk, het wezenlijke van den Lierzang, het treffende, het hartroerende, het verhevene moet 'er plaets hebben. De dichter toone zich verliefd op de schoonheid der deugd, hij viere den vrijen toom aen zijne vervoeringen en verrukkingen, hij drage de volmacktheden der deugd ons, op een zoo bevallige en verhevene wijze, voor, dat hij ons hart geheel voor de zelve inneme! —

Zoo moeten aen den anderen kant de ondeugd en haere afschuwlijkheid hem met afgrijzen aendoen, en de haet, welke daer door in hem verwekt wordt, tot ons overgaen; hij moet ons door zijn aendoen-

lijk gevoel en afkeer van dezelveu afschrikken, zonder daer toe uitvoerige leeringen en gerekte waerschouwingen, die een koel vernuft en bedaerden geest aenduiden, te bezigen; en hier in onderscheidt de zedelijke Lierzang zich van het *Leergedicht*, waer in bedaerde onderrichtingen en beredeneerde voorschriften kunnen en mogen plaets hebben, gelijk derzelveu benaming ons te kennen geeft; ook kunnen lesfen en onderwijzingen in Kunsten en Wetenschappen dikwerf het voorwerp der *Leergedichten* zijn; dog daer deze soort van verzen zich alleen van het Proza onderscheiden door den Poëtischen stijl en het werktuigelijke der kunst, zijn dezelve zoo verre onderscheiden van de verhevenheid van het Liergedicht, als het proza van den Poëtischen stijl verschilt. Een voorbeeld, waerin een der gezellige deugden, volgens haeren aert, vol gevoel en op een verhevenen trant, bezongen is, levert ons die schoone Lierzang *op de Vriendfchap* door H. HOUTAM, te vinden in het 1ste deel der Werken van K. W. D. A. V. Een voorbeeld van een anderen aert is die schoone Ode — *aen den Mensch* door den Heer FEITU in het 8ste deels 1ste stuk der proeven van Poëtische Mengelstoffen van het Haegsche Kunst-Genootfchap. Dit Dichtstuk, zoo verheven van stijl, zoo vol verrukking en gevoel, waer in onderscheidene hartstochten en aendeningen beurtelings afwisselen, zal elk, die vatbaer is voor het Poëtische schoone, die het onderscheid kent en gevoelt tusfchen grootfche zangen en koele verzen, ras het onderschei-

scheidend kenteken van het verhevene van den Lierzang, in tegenoverstelling van het redeneerende en onderwijzende Zededicht, doen gewaer worden; hier spreekt geen verzen-maker, die lessen geeft; hier doet een verheven dichter ons gevoelen, het geene hij zelve gewaer werd; zijne denkbelden, zijn stijl, zijne vervoeringen verrukken en roeren de ziel, en doen ons zijn, het geene hij zelve was bij het uitboezemen zijner gevoelens en gedachten. De onderscheidene onderwerpen, waer over het zedelijk Lierdicht gaet, of welke daertoe behooren, zijn onmogelijk te bepalen: De deugden en gebreken der menschen, tijdelijke gebeurtenissen, uitstekende karakters, en vooral godsdienstige onderwerpen en de plichten des gezelligen levens zijn geschikte stoffen, en voor den verhevenen Lierzang, en voor het wijsgeerig Leergedicht; de onderscheidene behandeling, hier vooren aangewezen, geeft het onderscheidend karakter dier dichtstukken te verstaen; hoe veele onzer Vaderlandsche dichters hierin gedwaeld hebben, blijkt uit hunne verzen, welke zij den naem gegeven hebben van Lierzangen, zonder dat 'er wezenlijke eigenschappen van het Lierdicht in te vinden zijn. Nu volgt

HET ANAKREONTISCHE EN GEMENGDE

L I E R D I C H T.

De Anakreontische Lierdichten bestaen in gezangen, die ons de blijdschap van een vrolijk leven afschetsen,

N 5

fen,

fen, en in minnezangen, die ons de liefde en haere bekoorlijkheden op eenen teedren en bevalligen trant voordragen; elk stemt mij toe, dat wulpsche dardelheid geen plaats moet hebben in de schoone kunsten, en dat de dichtkunst door een losbandige drift van haere schoonheid vervalt, en van de volkomenheid afwijkt; hierom moet in het Anakrëontische Lierdicht, midden in de blijgeestige vrolijkheid, en de uitgalming der vreugd, de ingetogenheid bewaerd en in acht genomen worden; deze soort van Lierdichten draegt haeren naem naer den Griekschcn Dichter *Anakrëon*, welke door dezelve grooten roem verworven heeft. Om ook in deze den waeren echten Lierzang te onderscheiden van zoo veele laffe gezangen en liederen, komt het opgegeven onderscheidende karakter des Lierzangs, hier zoo wel als ergens, te pas; ook in deze zangen moet een gevoelig hart doorstralen; de tael moet de tael der hartstochten zijn; de stijl moet overeenkomstig zijn met het onderwerp; de Poëzij moet bevallig en zoetvloeiend zijn; de vermaken des gezelligen levens, de verrukkingen der Liefde, moeten met alle bevalligheden van natuur en kunst voorgesteld worden.

Hoe weinige onder een bijna onnoemelijk aental van Vreugde-zangen, vrolijke Feest-gedichten enz. zullen aan de bovenstaende vereischten voldoen. Zeer weinige Dichters zijn tot deze soort van Poëzij geschikt; dit blijkt uit het klein getal, dat 'er volkomen in geslaegd is. HOORT en POET zijn zekerlijk
on

onder onze beste Minne-Dichters te tellen; een Dichter, die de bekommelingen der Liefde op een bevallige wijze zingt, of de schoonheid zijner beminde en haere deugden op een verhevene en verrukkelijke wijze afmaelt, kan hier door, indien hij minnaer is, ons hart geheel vermeersteren, en ons in zijne droefenis of verrukkelijke blijdschap doen deel nemen, en dus onzen geest geleiden, werwaerd zijre eigen denkbeelden hem henenvoeren; ik spreek hier voorbedacht van den Dichter, die minnaer is, dewijl wij noodzakelijk stellen, dat Hij, die van de liefde en hare teedre aendoeningen, van den minnenijd en zijne wreede kwellingen, met goed gevolg zal zingen, zelf minnaer en verliefde zijn moet. Hij moet de aendoeningen en hartstochten, welke hij in anderen wil verwekken, zelf gevoelen, en wel in den hoogsten graed. Wie kan dit beter — Wie kan dit meer treffende verrichten, dan hij, die, door de schichten der liefde gewond, ondervindt het geen hij anderen tracht te doen gewaer worden? Want minnedichten, waer in geen liefde vuur te vinden is, zijn zoo koel en onaengenaem als een minnaer zonder liefde. Wie heeft door zijn minnedichten ooit meerder roem verworven dan Petrarcha? maer wie was ook meer verliefd? Wie beminde tederder en standvastiger dan Petrarcha? dus denken wij niet dat alle minnezangen, al is het, dat ze aen het werktuigelijke of de uitwendige vereischen van het Liergedicht beantwoorden, daerom tot het zelve behooren, neen, indien de

wezen.

wezenlijke vereischten, het verhevene, het natuurlijke, het verrukkelijke, het eenvoudig grootfche 'er niet in gevonden wordt, behooren ze niet tot deze maer tot een minder foort van verzen, die evenwel ook een zekeren rang en benaming behooren te hebben, en wij geven aen de zelve de eenvoudige benaming van minnedichten, aen welke benaming zij kunnen voldoen, schoon zij geen regt hebben tot den rang van het Liergedicht, waer toe geene middelmatige of flauwe verzen mogen gebragt worden.

Het geen wij hier van het minnedicht gezegd hebben, is ook waer, ten opzichte van gezangen ten tijde van vrolijke feesten en heuchelijke gebeurtenissen. Dezelve moeten ook aen de reeds beschrevene vereischten van het Liergedicht beantwoorden. Geene laege onderwerpen, geene Zangstukken op drinkgelagen, of vrolijke gezangen bij den wijn, vinden wij tot den rang van het Liergedicht geschikt, ten zij de aengelegenheid der gebeurtenissen, de manier van behandeling, de aendoening, de verhevenheid en uitmuntenheid van het Dichtstuk ons dringen, om het zelve om zijne verdiensten in eenen hoogerem kring te plaetsen. Munt het boven alle anderen van dien aert uit, en heeft het al, wat met de bevalligheid van het Liergedicht overeenstemt, men geve het den rang van het zelve; anders plaetse men het onder de benaming van plegtige gezangen en vrolijke liederen, waer toe deze verzen gevoeglijk kunnen behooren, zonder den naem van Lierzang te verdienen.

On-

Onder het *gemengde Lierdicht* behooren die Feestzangen, welke bij sommige plegtige of heuchelijke gebeurtenissen gedicht worden; 't zij bij de Echtvereeniging van voorname Personen, Inhuldiging in Kerkelijke en Burgerlijke waardigheden, hooge Geboortefeesten en dergelijken; alsmede Klaegdichten, Lijkzangen en wat van dien aert meerder zijn mogt. Indien alle verzen, welke van tijd tot tijd over bovengenoemde onderwerpen zijn in 't licht gegeven, of nog daeglijks uitkomen, en welke met den naem van Lierzang bestempeld worden, eens aen den toets van het Lierdicht moesten gekeurd worden, welk een onnoemelijk aental zou 'er niet moeten afvallen en tot eenen minderen rang verwezen worden!

Hoe vele gelegenheid-dichters zouden wij aantreffen tegen éenen waeren Zanger? Hoe weinige van die verzen bezitten de echte verhevenheid, de levendige verbeelding-kragt, het gevoelige, het hartstochtelijke, het stoute, het kragtige en zoetvloeiënde van het Liergedicht? Wil men een voorbeeld van eenen schoonen Feestzang, men leze dat fraeije Dichtstuk van den Heere W. VAN DER POT op de Inwijding van den Tempel der Dichtkunst, te vinden in *het Panpoëticon Batavum verheerlijkt*.

Wil men een' schoonen Rouwzang, men leze den *Treurzang van Jonkvrouwe DE LANNOY ter gedachtenisfe van den onsterfelijken dichter van der Waal* in hare nagelaten Dichtwerken; hoe treffend, hoe verheven, is de aenhef! welk een gevoelig hart over
het

het afterven van een vriend straelt door het geheele gezang! Men vergelijke hiermede zoo veele rouwklagen, waer in niet het hart maer de kunst, zonder gevoel, spreekt, en men zal ras ontdekken, welk een onderscheid 'er is tusschen een *Treurig Lierdicht* en een *kunstige gelegenheidszang*.

Hebben wij dus de voornaemste vereischten der bijzondere soorten van Lierzangen aengetoond, wij zullen nu de wezenlijke en noodzakelijke Eigenschappen van het Liergedicht in 't gemeen, zoo duidelijk ons mogelijk is, aenwijzen, terwijl toevallige en bijkomende schoonheden ook onze aendacht zullen bezig houden; laet ons beginnen met

DEN STIJL VAN HET LIERDICHT.

Deze moet verheven zijn; 't is zeker, dat de Poëtische stijl altoos verheven zijn moet, en geene waere Dichtkunst zonder verhevenheid bestaet; maer gelijk het Lierdicht zich boven alle andere Poëzij verheft, is het gewis, dat de stijl van het zelve boven andere gedichten in verhevenheid moet uitmunten; welke wij tweezins beschouwen, namelijk: een *verhevenheid in de uitdrukking*, en een *verhevenheid in denkbeelden*.

Volgens ons gevoelen kan de eene niet bestaen zonder de andere; hij die laege denkbeelden heeft, kan zich onmogelijk verheven uitdrukken, dewijl hij door de woorden, die hij gebruikt, zijne denkbeelden voorstelt,

stelt; want al ware het, dat iemand over gemeene en verachtelijke zaken, met eene kunstige verhevenheid zich uitte, heeft daarin niet te min eene regenstrijdigheid, *een bewijs van wanstalte*, plaets, welke onmogelijk bestaenbaer is met de waere verhevenheid. Hier uit volgt, dat de manier van uirdrukking overeenkomstig zijn moet met onze denkbeelden; verhevene gedachten moeten op eene verhevene wijze worden voorgesteld; het vuur, 't welk ons in onze grootsche denkbeelden in de hoogte voert, voorziet ons ook van uitdrukkingen, waer in het zelfde vuur doorstraelt; en dezelve gloed, die onze denkbeelden deed gebooren worden, moet ook in de woorden te zien zijn; en dus brengen de verhevenste gedachten, ook ten opzichte der uitdrukkingen, den volmaektsten dichterlijken stijl voort.

Deze vertoont zich, bijzonder, in een sterke verbeeldingkracht, stoute leenspreuken, verrukkelijke vercieringen, gepaste gelijkenisfen en hartroerende voorstellingen, welke, met eene mannelijke en ware hoogdravenheid gepaerd, ons den dichterlijken Dichter van den koelen rijmelaer, en den waren Lierpoët van den gewoonen zanger doen onderscheiden:

Hoe veele dichtstukken, welke den naem van Lierzang aen het voorhoofd dragen, en waer in de kunst, om met veel woorden weinig te zeggen, doorstraelt, moeten dan niet van het Liergedicht afgezonderd worden; geene uitgerekte manier van voordragen kan in het Liergedicht geduld worden; hier moet alles vuur,
alles

alles gevoel en aendoening zijn, en van hier is het, dat de naeuwkeurige en angstvallige famenvocging van denkbeelden in een verheven Liergedicht vergeefs gezocht wordt; geene redeneerende gevolgtrekkingen, geene uitgerekte beschrijvingen, mogen in een regtschapenen Lierzang gevonden worden. Men denke niet, dat het hierom gemaklijk is, een Lierdicht samen te stellen, daer het zoo veel vrijheden toelaet; neen, deze zoogenoemde vrijheden zijn geen vrijheden, 't zijn trekken van een dichterlijken geest, welke een gedicht op een kunstige wijze verciere en verlevendigen, en, schoon niet op het eerste gezicht, echter in der daed en wezenlijk tot de volmaektheid van het zelve behooren. Gelijk het Lierdicht voor zoo veele onderscheidene soorten van onderwerpen vatbaer is, is ook deszelfs verhevenheid onderscheiden, naer de verschillende aendoening des Dichters, en deze aenmerking brengt ons tot

DE VERHEVENHEID VAN HET LIERDICHT.

Deze onderscheiden wij tweeledig; zij bestaet dikwerf in een vlugge verbeelding-kragt, die den geest des dichters, in de beschouwing van een onderwerp, als in ééns, buiten zich zelve voert; de Dichter, door een sterke verbeelding in ééns tot zoodanig een hoogte van bespiegeling opgeheven, vertoont, in zijne beschouwing van Gods magt en wijsheid, een hart, dat, in ééns en als door verbazing, zijne grootsche gevoelens

en levendige denkbeelden in verrukking voorfelt. In die vervoering roept hij vol aendoening uit :

Hoe groot zijn uwe werken o Heer! gij hebt die alle met wijsheid gemaakt.

Wij kunnen geen beter voorbeeld van deze verhevenheid uit onze Nederlandsche Dichters opgeven, dan dat schoone Dichtstuk van den Heer FEITH, genoemd *Ode aen God*.

Hoe klaer straelt de verrukking, waer van wij hier spreken, door in het volgende Couplet van dezelfde Ode :

*O Ziel! o Middenpunt! o Bron!
Van al wat is, of zal beginnen,
Van 't oeverzand, en van de zon,
Van wormen, en van Cherubinnen
Groot God! in 't stof, bij 't stromend licht
Naeuw zichtbaer voor de sterfelingen!
Groot, God! in 't vlammend aengezicht
Der Englen, die uw troon omringen.
Groot — God! tot in de oneindigheid,
Het perk van uwe Majesteit.*

Deze verhevenheid, zod eigen aen het grootfche, heeft zijn oorsprong in een *levendig gevoel*, en is onderscheiden van die, welke uit een meer bedaaerde beschouwing van het voorwerp voortvloeit, doch welke daerom dikwils niet minder treffende, en somtijds kragtiger, werkt dan de eerste; de uitdrukking van een kalm gemoed, van een dankbaer hart, dat zich

met eerbiedige erkenenis over de wijze en zachte regering der Voorzienigheid in gelatenheid en vol vertrouwen uitdrukt, heeft niets van dat schielijk treffende, van dat verrukkende, 't geen wij boven beschouwd hebben, maer is daerom niet minder vol gevoel en harttreffende - ja werkt, meest al, met meerder kragt op het hart, en laet duurzaam uitwerksels na dan dat levendige, dat verrukkelijke, 't geen veel overeenkomst heeft (indien deze vergelijking geoorloofd is) met een vuur van buskruid, dat in eens ontvlamt en met de grootste kragt uitberst, terwijl het andere meer gelijkt naer een bestendigen gloed, die gestadig verwarmt, gedurig aanwast, en zekerder werkt.

Een voorbeeld van deze soort van verhevenheid vind men in den 23sten Psalm, hier vooren breeder aangewezen. In onze Nederlandsche Dichters treffen wij 'er een in de fraeije *Ode op de onsterfelijkheid*, mede door den Dichter FEITH, aen (wien alles gelukt). Welk een verheven gevoel in 't midden eener meer bedaerde ziel! hoe onderscheidt zich hier alles van die vlugge en verbazende verrukking! en egter is alles aendoening, alles voortreffelijk en hartroerend; met welk eene zachte verhevenheid, sombre kalmte en treffend gevoel heft de Dichter zijn Zangstuk aen! wij twijffelen niet, of elk zal uit ons gezegde en uit de aengehaelde voorbeelden dit onderscheiden verhevene genoeg hebben leeren kennen.

Onderscheidene voorwerpen werken op verschillen-

de

de wijze op onderscheidene dichteren; vooral heeft zulks plaets onder de Lierpoëten; doch alle hunne aendoeningen zijn uitwerksels van een verheven gevoel en levendige denkbeelden; hunne uitdrukkingen, beelden en voorstellingen hebben derzelve grond in de beschouwing van het onderwerp, en zijn dus (hoe verschilende dit ook door onderscheidene Dichters worde behandeld) natuurlijk uit het zelfde beginsel voortvloeiende; terwijl het levendig gevoel, het treffende en hartroerende in allen plaets heeft, en de verhevenheid van het Lierdicht voorbrengt. Doch alle onderwerpen zijn niet van dien aert of van dat gewigt, dat zij onmiddelijk een verheven gevoel of levendige denkbeelden in ons verwekken, egter hebben ook voorname Lierpoëten zulke voorwerpen wel eens ten onderwerp van hun gezang verkoren! — dit is zoo! — doch dan hebben die Zangers, als rechtschape- ne dichters, gelegenheid genomen tot eene afwending, die hen in staet stelde, om hun Dichtstuk meer belangrijk te doen zijn, en meerder verhevenheid in het zelve te brengen, dan men van het onderwerp, zonder deze, op zich zelve konde verwachten.

HORATIUS bediende zich hier van in verscheidene van zijne Lierdichten; men denke slegts aen het 29ste gezang van het 3de boek, waer van het onderwerp is, dat hij *Mecenas ten avondmael noodigt*. Een onderwerp, 't welk op zich zelve niet gebragt kan worden tot een verheven soort, doch de Dichter weet, door gepaste overgangen en behoorlijke afwijkingen, de

DE VERHANDELING

schoonste beelden, de aengestaemste voorwerpen en levendigste verbeeldingen in verhevene uitdrukkingen voor te stellen, en heeft, op deze wijze, uit die noodiging een' schoonen Lierzang doen geboren worden; elk zal moeten toestemmen, dat zodanige onderwerpen, op eene zoodanige wijze, alleen door rechtschapene dichters kunnen bezongen worden, en uit zich zelve de bestgeschikte niet zijn voor het eigenlijke Liergedicht, dewijl de bijvoegselen en afwendingen alleen het verhevene en schoone van het Liergedicht in dezelve voortbrengen; hierom is het ook, dat onze verhandeling voornamelijk betrekkelijk is tot de gewigtigste en verhevenste soorten van het Liergedicht en deszelfs voorwerpen, het geen wij veronderstellen het meest met het oogmerk des Genootschaps overeen te komen.

Onder de voorname Eigenschappen stellen wij ook

DE EENHEID VAN HET LIERGEDICHT.

Deze bestaat in eene *éénheid van gevoel*; zijnde, de aendoening van het hart, waer uit het Lierdicht voortspuit; bij voorbeeld, de Dichter, aengedaen door het beschouwen van de werken der scheppinge, wordt door die aendoening gedrongen, om den lof des Scheppers in verhevene zangen te verheffen; dan moet overal door zijn geheele dichtstuk die aendoening doorstralen, en alles moet daer toe dienen, om den Schepper, in zijne werken, te roemen. Hier toe stelt

stelt de zanger zijne denkbeelden ter neder, zoo als die zich aen zijn verstand voordoen, en naer mate zijn geest vlugger en zijne verrukkingen sterker zijn, naer die mate zullen ook zijne gedachten en uitdrukkingen verhevener en zijne oversprongen schielijker zijn, dewijl de vlugheid zijner denkbeelden geene trapsgewijze overgangen toelaet: en hier door is het, dat in de harttreffendste Dichtstukken, en dus vooral in het Lierdicht, een zekere losheid heerscht, doch welke zich nimmer buiten den kring des gevoels, en dus nimmer buiten het onderwerp, mag uitbreiden; in tegendeel, hoe sterker de beweging der Ziele is, en hoe meer de denkbeelden des dichters aen de oorzaak dezer aendoeningen gehecht zijn, zoo veel te meer zal hij de éénheid des gevoels behouden; en deze is een der grootste schoonheden van het Liergedicht, 't is ons niet onbekend, dat voornaemste mannen, verscheidene aenmerkingen tegens deze éénheid van het Liergedicht hebben gemaakt (*); de voornaemste komen hier op uit, dat, dewijl de grootste Lierdichters, als PINDARUS, HORATIUS enz. schoone zangen hebben voortgebracht, welke, niet tegenstaende deze éénheid in dezelve ontbreekt, nochtans de bewondering en roem van zoo veele eeuwen hebben mogen erlangen (†), hierom deze éénheid in

(*) Onder deze ook de Heer JERONIMUS DE BOSCH, in die schoone verhandeling over *het wezen der Dichtkunde*, bevattende het 2de stuk van TEYLER'S 2de Genootschap.

(†) HORATIUS I. B. 3. Zang 2. B. 13. Z.

het Lierdicht minder noodzakelijk is. Deze tegenwerping bewijst alleen, dat voornoemde groote dichters ook schoone zangstukken zonder éénheid hebben 't samen gesteld, zonder dat hier uit volgt, dat die zangstukken even daerom beter zijn; en wij houden dan deze afwijking van de éénheid voor niets meerder dan een der grootste dichterlijke Vrijheden, welke zeldzaam geoorloofd is, en aen zeer weinigen met goed gevolg zal gelukken. Tegen deze éénheid strijdt niet, dat dikwerf in het Lierdicht tuschenvoegzels en afwijkingen plaets hebben, welke zich geheel van het onderwerp of het bedoelde oogmerk schieuen af te scheiden. Deze *Uitweidingen en afwijkingen in het Liergedicht*, schieuen zich wel geheel van het onderwerp of het bedoelde oogmerk af te scheiden, doch, bij een naeukeurig inzien, zijn het wezenlijke schoonheden, grenzende aen het onderwerp, en welke slegts, voor een oogenblik, in de beschouwing een zijlingsche afwending veroorzaken, die ons verrukt, en door deszelfs nieuwigheid verrascht, dog ons in 't einde niet te meerder kragt en sterker aendoening te rug brengt tot het eigenlijk onderwerp, waer toe deeze afwendingen somtijds zelfs de schoonste gelegenheid aen de hand geven, en dus de éénheid helpen bevorderen.

Een voorbeeld hier van vinden wij in den Lierzang, met welken de Heer BILDERDIJK, den gouden eerprijs, bij het Haegsche Kunst-Genootschap heeft weggedragen, behelzende, *Onze Voorvaders bij de*

ep.

oprechting van het Gemeenebest, geplaatst in het 8ste deel 1 stuk van het gemelde Genootschap. Ik zal, om den aenkomende dichter zulks duidelijk voor oogen te stellen, de door mij bedoelde plaets hier overfschrijven, en in deszelfs verband en afwijking voorstellen: de Dichter, met verrukking aengedaen in beschouwing van de deugd onzer voorvaderen, heft dus pag. 89. aen:

— *Haer voegt een andre roem,
Den Heer' des Hemels waerd te geven:
Dat, die zich immer waer u noem,
Haer afschetsse in zijn gantsche leven,
Die, dit zij de eer, door 't nageslacht,
U uit erkentnisf' toegebragt,
Waer in het nimmer moog bezwijken.
De Weldaed zoekt geen andre vrucht:
En God! gij eischt voor offerlucht,
Dat we u, uit dankbaerheid, gelijken.*

Tot hier toe blijft de dichter bij zijn onderwerp, doch de beteekenis van het woord *gelijken* voert hem in bespiegelingen van een gantsch anderen aert en geheel van het onderwerp des gedichts afgescheiden. De lezer oordeele zelve

*Gelijken? — Hemel! welk een woord!
Wat kracht behoort 'er tot die poging,
Van waer koomt ons 't vermogen voort:
Tot zo oneindig een beooging?*

O God! van u, van uw en Geest!
 Uw beeld is ons ten deel geweest;
 Gij dringt ons, dat we 't eens herkrijgen,
 Gij hebt, van voor der eeuwen loop,
 Uw kroost verzekerd van de hoop,
 Om eens tot d' Englenrang te stijgen,
 Gij stort hun daer alreeds 't begin,
 ('t Geloof in uw beloftenisfen)
 Als 't hart bezwangrend zaed, van in,
 Waer aen geen zeeke vrucht kan misfen.
 Gij, bootst, vervormt den mensch 't gemoed,
 En wat met recht den naem van goed,
 In ons, in ons gedrag mag dragen,
 't Vloeit, Bron van Goedheid! uit uw band,
 Gij schenkt de deugd, gelijk een pand
 Van uw Vrijmachtig Welbehagen.

In 't midden dêzer uitweidende beschouwing keert de Dichter tot zijn onderwerp weder; hij bespeurt zijne afwijking, en dit doet hem met te meerder vuur zijn koers hervatten, en tot zijn eigenlijk oogwit en onderwerp te rug keeren; elk ziet, dat deze afwehding zeer wel bestaenbaer is met de éénheid van het Liergedicht, en dat zij haeren oorsprong heeft uit een vlugge verbeelding en levendig gevoel, en geënzins uit gebrek van denkbeelden of drift, om het eigenlijke onderwerp voort te zetten: de aenle ding en verhevenheid dezer uitweidinge en de terugtred tot het algemeene oogmerk des gedichts moeten

als

altoos tot de schoonheid van het gantsche zangstuk, medewerken, zoo dat men zich beklagen zou, indien men het moest misfen. Op welke wijze deze afwijkingen uit de beschouwing van het onderwerp moeten voortvloeijen, van welke uitgestrektheid die zijn moeten, en op welke wijze zij zich met het onderwerp op nieuw vereenigen, hier van kunnen mijns 'er achtens geene regelen worden opgegeven; dit hangt geheel af van de Genie des Dichters, welke in dit geval alleen door den smaek moet geleid worden; wie kan de keten der denkbeelden en den schakel der bespiegelingen eens Dichters bepalen, of vooraf aen wijzen? alleen de Genie moet hier zich zelve regelen; zij kent in haere verrukking geene kluisters; een Genie zal ook nimmer eenige afwending der gedachten nemen over een voorwerp, dat aen het voorname onderwerp onwaerdig is, of tegens het oogwit des gedichts aenloopt, hier door zou zekerlijk de éénheid verbroken worden.

Is het waarheid, gelijk wij hebben aengetoond, dat een buitengewoone graed van aendoenlijke beweging des harte noodzakelijk is ter voortbrenging van het verhevene van het Liergedicht, dan moet dit verhevene al aenstonds bij den aenvang doorstralen; en dus moet

DE AENHEF VAN HET LIERGEDICHT

Een der schoonste gedeelten van het zelve uitmaken;

O 5

want

want de dichter, ingenomen met, en aengedaen door, het voortreffelijke van zijn onderwerp, berst in verrukking uit, en geeft zijne levendige aendoening op een grootfche wijze te kennen; ik kan dit niet beter voorstellen dan met de woorden van zekeren Schrijver in een werkje, genoemd *Grondbeginzelen van de algemeene Wetenschap en Schoonheid* (*) pag. 119. „ Het
 „ vuur, 't welk den kunstnaer bezielt, begint op 't
 „ gezigt van 't voorwerp, het welk hij beschouwt, te
 „ ontbranden; hij vergeet zich zelve, hij verlaet den
 „ engen omtrek van zijn eigen beftaen, en ftelt zich
 „ in 't midden der voorwerpen, die hij verbeelden wil;
 „ zijne ziel gaet geheel over in de Helden, wier
 „ hart en denkwijze hij ons wil voor oogen ftellen;
 „ hij weet zelfs zijn verbeeldingskracht aen te fpooren,
 „ tot dat hij zich ontroerd, verrukt en verbaesd gevoelt; Laet hij dan de lier opvatten; want dit is
 „ het oogenblik der inblazing, der Poëtifche verrukking, — het oogenblik, waer in de levendige uitdrukkingen, de groote en bevallige beekteniften; de edele en fijn befchaefde hartsgevoelens, de aendoenlijke, de kragtige en tedere gemoedsbewegingen in meenigte geboren worden!”

Hier uit is gereedelijk af te leiden, dat de Lierzang geen Dichtftuk van langen adem zijn kan, vermits het onmogelijk is, dat dat de geest lang in de hoogte kan zweven, en dus moeten ons gevoel en de verbeelding,

(*) 's Hage bij van Dalen 1779.

ding, zo dra zij den hoogst mogelijken trap bereikt hebben, weder tot het minder verhevene afdalen.

Uit alles, wat wij gezegd hebben, blijkt, dat het Liergedicht eene der schoonste voortbrengfels van het menschelijk vernuft genoemd mag worden, en hierom verwondere men zich niet, dat zoo weinige in deze soort van gedichten uitmunten; 't is hier niet genoeg, dat men eenige verzen in Coupletten bij den anderen voegt, waerin de algemeene regels der dichtkunste zijn waargenomen; 't niet genoeg, dat men geene wezenlijke fouten begaet, geene Dicht- of Taelkundige gebreken heeft; 't is hier niet genoeg, vloeiende verzen over dagelijksche onderwerpen in een gewoonen trant voort te brengen, of verhevene onderwerpen in volmaekte verzen op een koele wijze te behandelen.

Hoe vele dichters, in wier verzen de stipte regels der Tael- en Dichtkunst op een angstvallige wijze zijn in acht genomen, onderscheiden zich van den waeren Lierdichter! zij durven zich niet verheffen; hun geest is ongeschikt tot het nemen eener stoute en hooge vlugt, die den waeren dichter van laege zangers moet onderscheiden; hunne beangstheid over het begaen van fouten maekt hun buiten staet om schoonheden voorttebrengen; en is het, dat hunne verbeelding zich eens verheft, en levendige trekken toont, zullen zij niet zelden het dichterlijke schoone, dat zich mogt opdoen, aen eene naeugezette taelzifting opofferen. Niet, dat wij de zorg eener geregelde Tael- en Dichtkunde verachten, dit zij verre! maer laten

zoodanige Dichters, welke zelfs hun grootste verdiensten stellen in het waarnemen hunner *vooronderstelde* Tael- en Dichtregels, zich vergenoegen met den lof van goede verzenmakers en naeuwgezette taelzuiverers; dit kunnen zij zijn, en zijn zij veel al, zonder tot den rang der verhevene Dichters te behooren; dikwils maken zulke beschroomde kunstrechtters zich ook kenbaer door het geen zij van anderen overnemen; hier in kunnen zij ook hun voornaem oogmerk bereiken; men behoeft geen oorpronkelijk dichter te zijn, om anderen na te zingen; men kan in het overbrengen der gedachten van anderen zijne Theoretische kennis van Poëzij en Tael genoegzaam vertoonen; hier door zijn ook deze Dichters, veel al, Liefhebbers van vertalen, ja ook van stukken, welke in een schoone proza- stijl in hunne tael gevonden worden, in naeukeurig rijm over te brengen. Geen verheven zanger zal zich tot zoodanigen arbeid verledigen, of zich met zulk een schraelen lof vergenoegen; evenwel kan dit ook zijne nuttigheid hebben, ja dikwijls zijn deze kunstenaers vrij nuttig voor jonge dichteren en anderen, wier geestgestel niet medebrengt, om over Dicht- en Taelfouten lang te blokken, wier vlug vernuft en levendige verbeelding meer geschikt zijn, om schoonheden voort te brengen, dan om gebreken te ontdekken; ja 't komt ons voor, dat de waere Dichter en de naeuwgezette kunstzifter twee tegen over elkander staende wezens zijn; indien ons bestek dit toeliet, was zulks gemaklijk aen te toonen,

nen; doch hier van genoeg, — alleenlijk wil ik aengemerkt hebben, dat wij door deze redenering niet te kennen willen geven, dat een verheven dichter geen schoone en onnavolgbare zangen zou kunnen te voorschijn brengen, waer in tevens de regelen van Taalen-Dichkunde naeuwkeurig in acht genomen zijn; de bevinding leert, dat onze beste Hedendaegsche Dichters hier toe in staet zijn; doch hunne Lierzangen hebben ook niets van dat angstvallige, van dat stroeve, 't welk zich in de verzen van zulke naeuwgezette kunstzifters opdoet; de regelen der kunst zijn hun tot geen kluifsters; waer het noodig is, ontdoen hunne verbeelding en mannelijke stoutheid zich van die banden, die hun te naeuw aen de laegte verbinden; vooral kennen zij in de kunst geen *willekeurig* gezach; de natuur alleen is in hunne verrukking de Leidstar der verbeelding, hun gezond oordeel en gezuiverde smaak doen hun het regte pad betreden, zonder andere regels noodig te hebben, terwijl zij aen de andere zijde die rijmelaers, wier verzen zoo veele fouten en mislagen zijn, met verontwaardiging en somtijds met medelijden beschouwen. Laet ons, zonder willekeurig te willen zijn, onze verhandeling besluiten, met eenige aenmerkingen over het werktuigelijke der Lierdichten, of over den vorm en schikking derzelve, voor te dragen.

Dat het Lierdicht geen vers van langen adem zijn kan, is ons reeds gebleken, doch hoe verre deze lengte zich moet uitstrekken of waerbepalen, hangt alleen af van den
 smaak

smaak des Dichters, en van het Poëtische vuur, dat hem doet werken; zoo lang hij zijn Dichtader voelt zwellen, zijn verbeelding vlug en levendig is, of zijn hart zich werkzaen bevindt in gevoelige aendoening, kan en moet hij zijn dichtluim trachten gaende te houden, en zoo veel in hem is aenvuuren, de oogenblikken van verrukking moet hij niet verzuimen; de de zijn het, in welke de poëtische schoonheden geboren worden, maer zoo rasch zijn drift verflaauwt, zijn gevoel verzwakt, en de verbeelding haere levendigheid mist, is het tijd, dat hij naer het einde spoedt, zijn onderwerp afbreekt, en de veder nederlegt; zoodanig een kleen doch schoon geheel zal hem tot roem verstrekken, daer integendeel een uitvoerig en gerekt dichtstuk, 't geen de kenmerken van eenen koelen Geest vertoont, indien het al geen verachting verdient, zeker slechts een flauwe goedkeuring zal wegdragen; ten minsten zal het niet tot den rang der schoone Lierzangen mogen gebragt worden; dit gebrek heerscht veel al bij onze Nederlandsche Dichters; het onderwerp wordt in het Lierdicht door hun te veel uitgeput; men meent veeltijds, dat het fraeije van een Dichtstuk daer in bestaet, dat men van het onderwerp alles zegt, wat 'er van gezegd kan worden; hier door wordt men verveelend, en noodzakelijk langdraedig; men moet altoos in 't oog houden, dat een Dichtstuk geen verhandeling zijn moet; dat het oogmerk van het Lierdicht niet is, te leeren, door redenen te overtuigen,

maer

maer te behaegen en te verrukken ; dat men in den rechtschappen Lierzang niet tot het verstand maer tot het hart spreekt ; hierom stellen wij ook , dat die kunstregters , wier hoofd altoos beladen is met de strengste regelen der berispkunde , en de naebepaalde uitspraken der kunst , zonder dat hun hart voor eenig gevoel , of hun geest voor vlugge verbeelding vatbaer is , niet bevoegd zijn , om een verheven Lierdicht te beoordeelen , dewijl zij ongevoelig zijn voor die schoonheden , welke de wezenlijke eigenschappen van het Lierdicht uitmaken.

De verdeeling van het Lierdicht in coupletten , of in zekeré te samenvoeging van verzen , welke een volkomen zin behelst , en welke samenvoeging , wanneer die een zeker voorgesteld getal van regels uitmaekt , weder op nieuw wordt herhaeld , is volstrekt noodig ; de oorsprong , het oogmerk en 't gebruik van den Lierzang bij alle volken wijzen zulks aen ; maer hoe danig deze verdeeling zijn moet , het getal der coupletten , het getal der regels in dezelve , de lengte en kortheid van deze , de onderscheidene maet en toonval , als mede , of men in sommige gevallen niet van de gewoone eenzelvigheid der coupletten zou mogen afgaen , van dit alles zijn geene vaste regels nog geene voorbeelden , welke tot een regel zouden kunnen verstreken , op te geven , dan alleen ten opzigte van eenige soorten , die hunne benaming naer derzelve schikking , of naer hunnen uitvinder , dragen. Zoo heeft *ene Saffische* Lierzang zijne bijzondere bepaelde maet

en getal van regels in eene zekere verdeeling, volgens de vinding van de Griekſche Dichteresſe *Sapho*, waer van wij dit voorbeeld in 't Nederduitsch uit *Poot* opgeven:

*De Wetenschap braveert geweld en kragt
Hij handelt wijs, die naer de wijsheid tracht,
Wiens oeffening het menschelijk geſlacht
Beboedt voor 't sneven.*

*De kennis en het nut der Billijkheit,
Die troonen ſchoort en kop're gronden leit,
Daer 't beil op ſteunt, zijn waert in majesteit
Bij ons te leven.*

Voorts is het bijna onmogelijk, een bijzondere maat, de lengte der verzen, of een bepaling der coupletten voor het Lierdicht aen te wijzen, vermits onze Nederduitsche Dichtkunst, en het Lierdicht op zich zelve, voor een oneindige verdeeling en verandering van onderscheidene coupletten en voetmaten vatbaer is, en dezelve toelaet; egter kan men in het algemeen vaststellen, dat aen het Lierdicht een deſtige, bevallige en vloeiende trant boven anderen eigen is, doch hier in geven de onderwerpen ook eenige bepalingen en uitzonderingen aen de hand, welke door den bekwaemen Dichter nimmer zullen worden over 't hoofd gezien; de ontelbaere ſoorten van verzen, de onderscheidene maten en afdeelingen, welke in onze Dichtkunst, en met betrekking tot verſchillende onder-

derwerpen, plaets hebben, en bij onze beroemdste dichters overal gevonden worden, laten een ruim veld ter keuze aen den bekwaemen Dichter over; elk, die slechts eenige oppervlakkige Dichtkundige kennis bezit, weet, dat onderscheidene soorten van onderwerpen, ook verskillenden trant van verzen vereischen; hem, die hieromtrent geen gepaste keuze weet te doen, raden wij, zich nimmer met de Dichtkunst bezig te houden.

Het komt ons, met anderen, welvoeglijk voor, dat de Strophen of Stanza's, waer uit bij ons het Lierdicht zal bestaen, niet minder dan vier, en zelden meerder dan twaelf dichtregels of verzen moeten hebben; ook dient men in acht te nemen, dat men zeldsaem of nooit een volgend couplet met een staenden rijmklank moet beginnen, wanneer het vorige met zodanigen rijm eindigt, en wanneer een couplet met een slepend rijm sluit, moet men niet ligt een volgend met het zelve beginnen. Veel minder, dat het eerste vers eener strophe zou rijmen op het laetste vers van een voorgaende; men houdt het algemeen voor een noodzakelijk vereischen in het Lierdicht, dat de laetste regel van elk couplet rustig klinke.

Om de bevalligheid en vloeibaerheid komt het ons voor noodig te zijn, dat men, in coupletten van agt dichtregels, den zin sluit of volkomen maekt op de helft van het couplet, zijnde het einde van den eersten vierliug; in coupletten van tien dichtregels, zal het de bevalligheid bevorderen, wanneer de zinrust valt

op het einde van den vierden en zesden regel, en wel dat de vijfde en zesde regel van ijder couplet met elkanderen rijmen; hier door wordt het vorige en volgende van het couplet verdeeld in twee vierlingen, tusfchen welke de opgenoemde vijfde en zesde regel op zich zelve een volkomen zin influiten, en welke beide vierlingen, en in het rijm, en in de vermenging of fchikking der rijmklanken, moeten onderscheiden zijn; deze foort komt ons voor een der best gefchikte te zijn tot het verheven Lierdicht; de opgenoemde *Ode aan God*, en het aengehaelde Prijsvers van den Heer BILDERDIJK, zijn in dfen tranc; ook die fchoone Lierzang van den Heer FEITH *op de Vrijheid* (*) een Heerlijk Dichtftuk, zoo fchoon een onderwerp waerdig.

POUR L'AMOUR DE L'ART.

(*) Te vinden in het 4de deel der Dichtoeffening van *Kunst* *words door arbeid verkregen.*

